

ТОШКЕНТ ИСЛОМ УНИВЕРСИТЕТИ

АБДУХАФИЗ АБДУЖАББОРОВ

اللغة العربية

АРАБ ТИЛИ

Олий ўқув юртлари талабалари учун *дарслик*

Тошкент-2005

АБДУХАФИЗ АБДУЖАББОРОВ

(10.08.1940 – 25.10.2005)

- Устоз Абдухафиз Абдужабборов 1940 йил 10 августда Тошкент шаҳрида туғилганлар.

- 1966 йили Тошкент Давлат университетининг Шарқ факультетига кириб, 1970 йили имтиёзли диплом билан тугатганлар.

- Меҳнат фаолиятларини 1966 йил ўқишдан ажralмаган ҳолда мазкур факультет араб филологияси кафедрасида араб тилидан дарс беришдан бошлаганлар ва шу касбга бир умр содик қолганлар.

- 1970-чи йиллар ўрталарида “Прогресс” нашриётининг Тошкент бўлимида араб таҳририятига раҳбар ва Бosh назоратчи муҳаррир сифатида ўзбек адабиётининг дурдона асарларини араб тилига таржима қилиб араб афкор оммасига етказишида фаол иштирок этганлар.

- 1980-чи йиллари Сурия, Яман, Ливия каби араб мамлакатларида юртимиз иштирокида бунёд этилган қатор муҳим обьектларда таржимонлик қилганлар.

- 1993 – 1998 йиллар мобайнида Тошкент Шарқшунослик институти араб филологияси кафедрасини бошқарганлар.

- 2000 йилдан то умрларининг охиригача Тошкент ислом университети Шарқ тиллари кафедрасида араб тилидан устоз – домлалик қилганлар.

Устоз А.Абдужабборов “Араб филологиясига кириш”, “Араб наҳви”, “Классик тил хусусиятлари”, “Таржима назарияси ва амалиёти”, “Балоғат илми – стилистика”, “Араб назарий грамматикаси” каби маҳсус курсларини яратиб, ўқув жараёнига татбиқ этишга муваффақ бўлганлар. Шу тариқа республикамизда арабшунослик ривожига муносиб хисса қўшган эдилар.

Устоз А.Абдужабборов Мағрибдан Машриққача маълум ва машхур юртдошимиз М. Замахшарийнинг “الأنموذج” асари асосидаги ўқув қўлланмани, “Қуръони карим оятлари ва ҳадисларда ота – она, қўшничилик муносабатлари”, ”Билим – иймон чироғи”, “Инсон кўрки – одоб” рисолалари орқали шу мавзулардаги ояти карима ва

ҳадиси шарифларни ишлатиб, илмий истеъфодага киритган тадқиқотчи ҳам эдилар.

Устоз А.Абдужабборов йирик араб адиларининг асарларини, қолаверса қўплаб бадиий ва қўп қисмли араб фильмларини ўз ватандошларига она тилисида етказиб бера олган сермаҳсул таржимон эдилар.

Устоз ҳатто синхрон таржима бобида ҳам ўз иқтидорини кўрсатган, қанчадан – қанча халқаро анжуманлар ва ҳукуматлараро музокаралар юқори савияда ўтишини таъминлаган моҳир таржимон эдилар.

Кўлингиздаги “Араб тили” дарслиги Устознинг бой илмий ва услубий меросини қўп жиҳатдан ўзида жамлаган, лекин китоб шаклида кўриш Ўзларига насиб этмаган меҳнат самаралари бўлиб, энди у бамисоли Уларга шогирд ва хамкаслари томонидан кўйилган ҳайкал бўлиб қолади.

Сўз боши

Жаҳон тилларидан бири деб эътироф этилган араб тили инсоният тараққиёти тарихида ғоят муҳим ўрин эгаллаган. Милоддан кейинги дастлабки асрларда Арабистон яриморолининг жанубий минтақаларидағи қабилаларгагина хос бўлган бу тил Ислом дини шаклланиши ва тарқалиши билан Яқин ва Ўрта Шарқ, Шимолий Африка халқларининг она тили бўлиб қолди. Ҳатто Европа қитъасининг ғарбида ҳам, ҳозирги Испания ҳудудида араб давлати-«Андалусия» ташкил топган эди.

Илоҳий мўъжиза бўлмиш Қуръони каримнинг араб тилида нозил бўлиши ва Пайғамбаримиз Мухаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўз суннатларини шу тилда баён қилганлари араб тилининг «икки дунё саодатига элтувчи тил» деб эътироф этилишига асос бўлди.

Ислом дини шарофати-ла араб тили Атлантик океандан қарийб Тинч океангача чўзилган жуда катта минтақада яшайдиган халқлар учун она тилига айланмаса-да, халқаро муносабатлар ва сиёsat тили, илм-фан, маданият тили сифатида тарқалди. Яқин ўтмишгача мусулмон мамлакатларида араб тилини билмайдиган киши зиёли

саналмас эди. Ҳозирги кунда башариятнинг тараққиёт даражасини белгилаётган энг муҳим фанлар (кибернетика, астрономия, медицина ва ш.к.)нинг асослари ўрта асрларда араб тилида яратилган эди.

Бу тилда жаҳон маданиятининг дурдоналарига айланган кўплаб адабий-бадиий, фалсафий, диний, тарихий, сиёсий мавзулардаги асарлар ҳам яратилди.

«Ислом маданияти» ёки «Араб тилидаги маданият» деб аталмиш бу маданиятининг шаклланиб, ривожланишига имом Бухорий, Термизий, Хоразмий, Беруний, ибн Сино, Улуғбеклар каби кўплаб аждодларимиз ҳам салмоқли ҳисса қўшганлар. Ўзлигимизни англаш, келажакка интилган умумбашар карвонида ўзимизга муносиб ўрин эгаллаш ва уни қўлдан чиқармаслик учун, ўсиб келаётган авлодни маънавий-ахлоқий пок, илм-маърифатга чанқоқ, Ватанига, халқига садоқат руҳида тарбиялашимиз учун аждодларимиздан қолган ниҳоятда бой илмий-адабий меросни халқимизга етказишимиз, фарзандларимиз онгига сингдиришимиз лозим. Бу эса араб тилини ўрганиш ва ўргатишни тақозо қиласди.

Араб давлатларининг, яъни араб тилини ўзининг расмий тили деб эълон қилган давлатларнинг ҳозирги кунда ҳам дунёning сиёсий, ижтимоий, иқтисодий хариталаридаги мавқеи муҳим аҳамиятга эга. Форс кўрфази, Ҳинд океани, Араб денгизи, Қизил дengiz, Ўрта Ер денгизи, Атлантик океан соҳилларига жойлашган, Осиё қитъасининг жануби-ғарбий, Африка қитъасининг шимолий минтақаларини эгаллаб турган, ахолисининг умумий сони 190 миллиондан ортадиган 22 мустакил давлат дунёда кечаётган сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий жараёнларга сезиларли таъсир кўрсатмоқда.

Дунё мамлакатлари билан тинч-тотув яшашни, улар билан ўзаро манфаатли иқтисодий ҳамкорликни ривожлантиришни ўзимизга мақсад қилиб қўйган эканмиз, араб давлатлари билан ҳам турли даражалардаги сиёсий ва иқтисодий-ижтимоий алоқаларни ривожлантириб боришимиз лозим. Араб тилини билиш бу мақсадга етишиш учун ҳам хизмат қиласиган муҳим омилдир.

* * *

Араб тили генеалогик таснифга кўра сомий-хомий тиллар оиласининг сомий тиллар гуруҳига киради. Бу гуруҳ яна иврит (яхудий), ойсор, амҳар ва хорари тилларини ўз ичига олади.

Классик араб тили – Қуръони карим тили асосида замонавий араб адабий тили шаклланган. Барча араб давлатлари расмий муомалаларини шу тилда – замонавий адабий тилда олиб боради, оммавий ахборот воситалари – матбуот, радио, телевидение шу тилдан фойдаланади.

Аммо арабларнинг қундалик ҳаётларида ишлатадиган сўзлашув тиллари араб адабий тилидан ва турли минтақалардаги арабларнинг тиллари бир-биридан фарқ қиласди. Бу фарқ айрим худудларда шу қадар каттаки, халқнинг саводсиз қисми ўз давлатининг расмий тилини базур тушуниши, ҳатто тушунолмай қолиши ҳам мумкин.

Бу мураккаб ижтимоий муаммонинг келиб чиқишига сабаб бўлган омиллар асосан қуйидагилар:

1) адабий тилнинг асоси бўлган Қуръони карим Ҳижоз арабларининг Қурайш исмли қабиласи тилида нозил бўлган. Айни замонда бошқа араб қабилалари ҳам бўлганки, уларнинг тиллари қурайшийларнидан фарқ қилган. Қурайшийларнинг ўша пайтдаги тили Қуръони карим оятларида муҳрланиб, асрлар давомида ўзгаришсиз сақлаб келинмоқда. Бошқа тиллар эса тиллар ривожининг умумий қонуниятларига кўра ривожланиб, ўзгариб боряпти. Оқибатда, ўртадаги фарқ муттасил ортиб бормоқда;

2) араблар келиб чиқиши жиҳатидан икки тоифага бўлинадилар:
العرب المستعربة -**асл араблар** (масалан, Ҳижоз араблари) ва 2. **араблашган араблар**, яъни Ислом киришидан аввал араб бўлмаган, мусулмон бўлганидан кейин вақт ўтиши билан асл миллатини унугиб, ўзини араб ҳисоблай бошлаган халқлар (масалан, Шимолий Африкада яшовчи араблар). «Араблашган араблар»нинг тилларига аввалги она тиллари таъсир қўрсатмай қолиши мумкин эмас эди, албатта. Тил ва шевалар ўртасидаги тафовутнинг анчагина қисми шу омил билан боғлиқ;

3) XV асрдан бошлаб араблар яшайдиган минтақаларнинг талайгина қисми Усмоний турклар тасарруфида бўлди. XVIII асрдан XX асрнинг иккинчи яримларигача араб диёrlарида Оврупонинг мустамлакачи давлатлари (Англия, Франция, Германия, Италия каби) ўз хукмларини ўтказдилар. Бу ҳам тилда ўз аксини топмай қолмайди.

Хулоса қилиб айтганда «араб тили» тушунчаси ҳозирги кунда бир-биридан фарқли бўлган камида учта тилни қамраб олади:

1) **классик араб тили** – Қуръони карим, Ҳадиси шарифлар, Исломгача бўлган «жоҳилия» ва илк Ислом даври адабиёти тили;

2) **ҳозирги замон араб адабий тили** – классик тил асосида ривожланган, замонавий тараққиётни ўзида акс эттирган, ҳамма араб давлатлари томонидан расмий тил сифатида эътироф этилган тил;

3) ҳар бир минтақанинг ўзига хос бўлган жонли **сўзлашув тили-лаҗжалар ва шевалар**.

* * *

Ислом динининг дунёга тарқалиши туфайли Қуръони карим тилини кўп эл-элатларга ўргатиш ижтимоий зарурат бўлиб қолган. Бу эса тилни чуқур ўрганиб, унинг қонун-қоидаларини ишлаб чиқиши талаб қиласди.

Ҳозирги кунда дунёда кенг тарқалган филологик (тил ва адабиётга тегишли) илмларнинг асосида қадимги юонон олимни Арасту (Аристотель-милоддан аввалги IV асрда яшаган) тузган қадимги юонон тили ва адабиётига оид «Грамматика», «Риторика» ва «Поэтика» каби асарлар ётади. Мусулмон олимлар эса араб тилига оид илмларни мутлақо мустақил тарзда, бошқа тилларга боғламаган ҳолда яратганлар. Масалан, рус филологиясини ташкил қилувчи грамматика, стилистика, адабиётшунослик каби илмлар XVIII, XIX, ҳатто XX асрларда, Арасту яратган тизимлар асосида шакллана бошлаган бўлса, араб филологиясини ташкил қилувчи илмлар VIII,

IX асрларда шаклланган ва X асрдаёқ камолга етган эди. Бу тарихий воқеликни шу соҳанинг мутахассислари сўзсиз тан оладилар.

Тилшунос олимлар арабларнинг нахв тизимини XX асрнинг 60–70-йилларида шаклланган, тилшуносликда «энг янги оқим» хисобланган структурал лингвистикага ўхшатадилар.

Араб тилининг қонун-қоидалари тизими-нахв илмини яратган ва камолга етказган олимлар орасида бизнинг бобокалонимиз Маҳмуд аз-Замахшарий (1075–1144й) «ал-Унмузаж» ва «ал-Муфассал» асарлари ҳануз араб тили бўйича муҳим қўлланмалар хисобланади.

ТОВУШЛАР ТИЗИМИ ВА ЁЗУВ الأصوات والأحرف

1– §. Товушлар таснифи

Нутқ бўғиз бўшлиғидан оғиз ёки бурун бўшлиғи орқали чиқаётган ҳаво оқими ҳосил қилган товушлардан иборат бўлади. Товушларнинг талафғузида ун (товуш) пайчалари, тил, танглай, милк, тиш, лаб каби аъзолар – нутқ органлари иштирок этади.

Фақат ун пайчаларини титратиб, оғиз бўшлиғида тўсиқка учрамай ўтган ҳаво оқими ҳосил қилган товушлар «**унли товушлар**» деб аталади. Ҳаво оқимининг бирор тўсиқка учраши натижасида ҳосил бўлган товушлар «**ундош товушлар**» деб аталади.

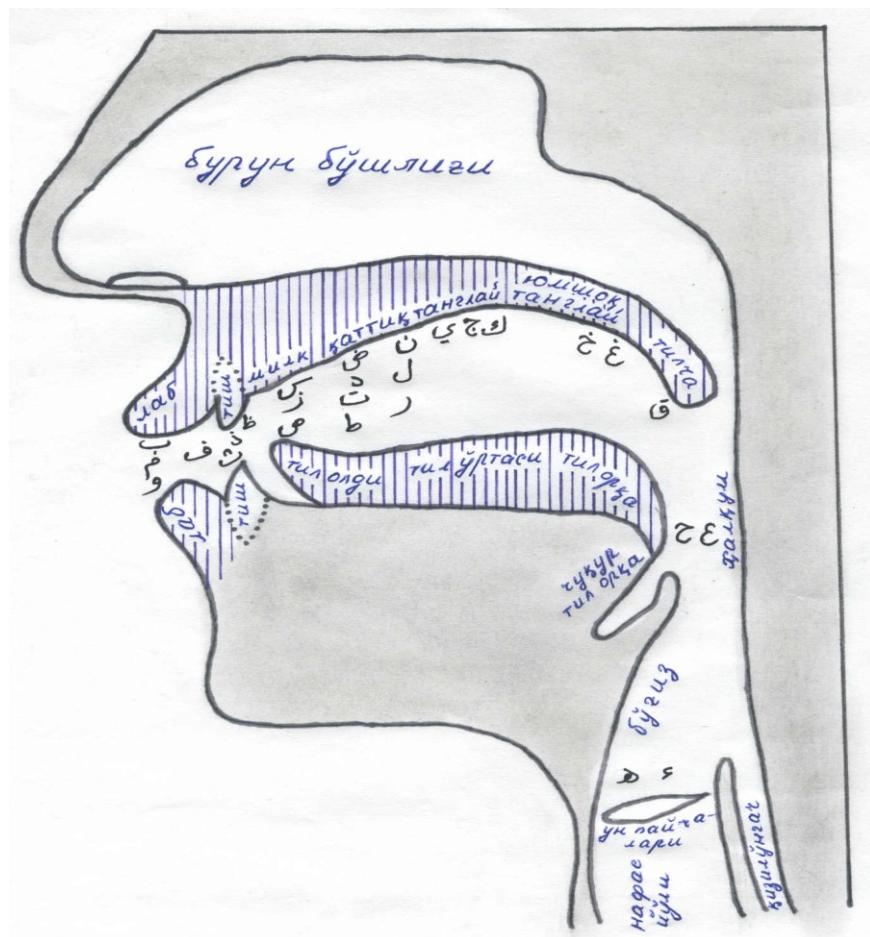
Унли товушлар талафғузида *огизнинг очилиши* (тилнинг танглайдан узоқлиги) *дараҷасига* кўра юқори (тор), ўрта ва қуйи (кенг) кўтарилиш, *тил учининг тишига яқинлик дараҷасига* кўра олд, ўрта ва орқа қатор унлиларига, *лабларнинг иштирок этиши-этмаслигига* кўра лабланган ва лабланмаган унлиларга ажратилади. Масалан, «*i*» – юқори (тор) кўтарилиш, олд қатор, лабланмаган унли, «*y*» – юқори (тор) кўтарилиш, орқа қатор, лабланган, «*a*» эса – қуйи (кенг) кўтарилиш, орқа қатор, лабланмаган унлидир. Бундан

ташқари унлилар талафғуз муддатига күра «қисқа» ёки «чүзік» бўлиши мумкин.

Үндош товушлар таснифида қуидаги омиллар хисобга олинади:

1. Махражс – товуш ҳосил бўладиган жой, чиқаётган ҳаво оқимига тўсиқ бўладиган нутқ органи. Масалан, «б» товушининг махражи – лаб-лаб, «ф» товушининг махражи – лаб-тиш, «т» товушиники – тил олди-юқори олд тишлар ва ҳоказо.

Араб ундошларининг ҳосил бўлиш жойлари-махражлари

2. Талаффуз усули – ҳаво оқими йўлининг тўсилиш даражаси. Бутунлай ёпилиб, очилиши натижасида ҳосил бўлган товуш

«**портловчи**», қисман тўсилиши натижасида ҳосил бўлган товуш «**сирғалувчи**» деб аталади. Масалан, «*b*», «*m*» товушлари – портловчи, «*z*», «*sh*» товушлари эса – сирғалувчи товушлардир.

Портловчи ва сирғалувчи товуш бирикмасидан иборат қўш товушлар «қоришиқ» (аффриката) деб аталади. Масалан, «*m*» ва «*sh*» товушлари бирикмаси «*ч*», «*m*» ва «*c*» бирикмаси «*ц*» ва ш.к.

3. Ун (товуши) пайчаларининг иштироки. Ундошларнинг талафузида ҳаво оқимининг тўсиққа учраши натижасида овоз чиқади, бу овоз «**шовқин**» деб аталади. Ҳаво оқими ун пайчаларини ҳам титратиб ўтган бўлса, «**жаранг**» ҳосил бўлади. Фақат шовқиндан иборат бўлган товушлар «**жарангсиз**», жаранг ҳам қўшилган бўлса, «**жарангли**» деб аталади. Масалан, «*c*», «*m*» – жарангсиз, «*z*», «*d*» – жарангли.

«*m*», «*n*», «*l*» каби талафузида жаранг шовқиндан устун бўлган ундошлар «**сонор**» ёки «**сонант**» деб аталади.

Булардан ташқари, араб тилида маҳражи тил олдида бўлгани ҳолда тил орқаси тилча (юмшоқ танглай) томон кўтарилиб талафуз қилинадиган «**эмфатик**» товушлар ҳам бор.

Ўзбек ва араб тилларидаги ундошларнинг қиёсий таснифи

Маҳражи талафуз усули		лаb-лаb	лаb-тиш	тил олди			тил ўргаси-каттик	тил орти-юмшоқ	тил орти-тилча	халқум	бўғиз
тиш орас и	юқори тиш			танглай олди							
портловчи	жаранг ли	Б	Ж	Д	Д	Г					

	жаранг - сиз	П				Т	ط		К		ق		ء
сиргалувчи	жаранг - ли	و	В	ذ	ظ	ز			Ӣ		غ	ع	
	жаранг - сиз	ف	Ф	ث		ص	ش		X	خ		ح	X
коришик	жаранг - ли							Ж		ڇ			
	жаранг - сиз					Ц		Ч					
сонорлар	бурун	M	م			Н	ن			НГ			
	тил ёнлари					Л	ل						
	титроқ					Р	ر						

2- §. Араб ёзуви хусусиятлари

Араб ёзуви ўнгдан чапга йўналган ёзувдир. Алифбода жами 28 харф бўлиб, уларнинг 25 таси ундошларни, 3 таси эса чўзиқ унли ва

ярим ундошларни ифодалайди. «Ҳамза» ундоши алифбога киритилмаган. Қисқа унлиларни англатувчи ҳарфлар ҳам йўқ.

Ҳарфларнинг 22 таси сўз таркибида ўзидан кейинги ва олдинги ҳарфларга уланиб ёзилади, 6 таси эса фақат ўзидан олдинги ҳарфга уланади. Ҳар бир ҳарф бошқа ҳарфга уланган-уланмаганлигига қараб турли шаклга эга бўлиши мумкин.

Араб алифбосида «бош ҳарф», «кичик ҳарф» деган тушунчалар йўқ. Бу жиҳатдан ҳамма ҳарфлар бир хил. Фақат ҳозирги кундаги босма ҳарфлар қўлёзма ҳарфлардан баъзи ҳолатларда бироз фарқ қиласди.

Араб ҳарфлари рақамлар ўрнида ҳам ишлатилган. Ҳар бир ҳарф ўзининг рақамий-«абжадий» қийматига эга.

Араб ёзуви китобларни, турли иншоот ва қурилмалар, рўзғор буюмларини безаш учун ҳам хизмат қилган. Шу боис чиройли ёзув – хуснихат муттасил такомиллашиб бориб, санъат даражасига етган. Бу санъатни эгаллаган кишилар – хаттолар эл орасида олимлар, шоиру адиллар қатори ҳурмат-эътибор қозонганлар.

Асрлар давомида араб ёзувининг ҳарфларнинг шакллари, бир-бирига уланиши, чизикларнинг қалинлиги, узунлиги билан бир-биридан фарқ қиласиган турли кўринишлари шаклланган. Бу кўринишлар «хат» – «ёзув» деб аталади. **Қуфий, мағрибий, девоний, таълиқ, сулс, риқъа, насх** номли «хат»лар мусулмон дунёсида маълум ва машхурдир¹. Дарслиқдаги арабча матнларни ёзишда нисбатан содда ва энг кўп тарқалган «насх» хати асос қилиб олинди.

Араб алифбоси

абжадий қиймати	ёзилиши	Номи	Тартиб рақами	абжадий қиймати	ёзилиши	номи	тартиб рақами
800	݂	ضاد	15	1	݂	݂݁	1

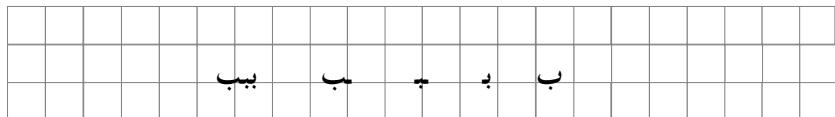
¹ 1-иловага қаранг.

	ضضض						
9	ط ططط	طاء	16	2	ب بيب	باء	2
900	ظ ظاظ	ظاء	17	400	ت تست	تاء	3
70	ع مع	عين	18	500	ث ثثث	ثاء	4
1000	غ غغغ	غين	19	3	ج ججج	جيم	5
80	ف ففف	فاء	20	8	ح ححح	حاء	6
100	ق ققق	قاف	21	600	خ خخخ	خاء	7
20	ك ككك	كا	22	4	د د	DAL	8
30	ل للل	لام	23	700	ذ ذ	ذال	9
40	م مم	ميم	24	200	ر ر	راء	10
50	ن ننن	نون	25	7	ز ز	زاء	11
5	ه ههه	هاء	26	60	س سسس	سين	12
6	و ووو	واو	27	300	ش ششش	شين	13
10	ي يبي	ياء	28	90	ص صص	صاد	14

3- §. « ب », « ت », « ث », « ج » xарфлари

Бу уч ундош ёзилишда фақат нұқталар үрни ва сони билан бир-биридан фарқ қиласы.

« **ب** » **харфи** лаб-лаб, портловчи, жарангли товушни ифодалайды. Ўзбек тилидаги «*Бобир*», «*бодринг*» каби сўзлардаги «**б**» товушидан фарқ қилмайды:

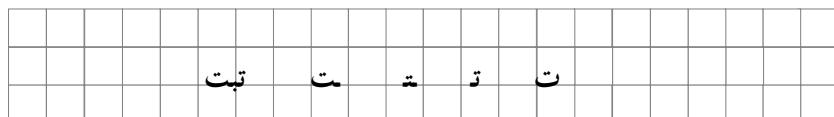

» *ҳарфининг ҳар бир кўринишини 3 қатордан* **ب** 1- машқ. «

ёзинг.

2- машқ. **ب** *ва бирикмаларини 2 қатордан ёзинг.*

« **ت** » **харфи** тил учи-юқори тиш, портловчи, жарангсиз товушни ифодалайды. Ўзбек тилидаги «*тариқ*», «*тириқ*» каби сўзлардаги «**т**» товушидан фарқ қилмайды.

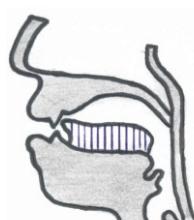
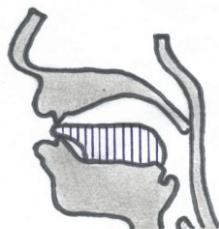
3- **машқ.** « **ت** » *ҳарфининг ҳар бир кўринишини 2 қатордан ёзинг.*

4- **машқ.** *Қуидаги бирикмаларни 1 қатордан ёзинг:*

تب، بت، بت، بت

«**ث**» **харфи** тил учи-юқори ва пастки тишлилар ораси, сирғалувчи, жарангсиз товушни англаради. Ўзбек тилида бундай товуш йўқ.

Арабча «**ث**» билан ўзбекча «**с**» товушларининг талаффузида нутқ органларининг ҳолатларини солиштиринг:

» товушининг талаффузи   «С» товушининг ۋ
«
талаффузى

5- машқ. «ث» ҳарфининг ҳар бир қўринишини 1 қатордан ёзинг.

6- машқ. Кийидаги бирималарни 1 қатордан ёзинг:

ب ب، ت ت، ت ت، ت ت، ب ب، ث ث، ث ث، ش ش

4- §. Унлилар

Араб тилида фақат «а», «и», «у» унлилари бор. Ҳар бир унли қисқа ёки чўзиқ бўлади. Унлининг қисқа ё чўзиқ талаффуз қилинишига қараб сўзниң маъноси бутунлай бошқача бўлиши мумкин.

Ҳар бир бўғин таркибида албатта бир унли товуш бўлгани ҳолда, араб тилида ҳеч қандай бўғин унлидан бошланмайди. Унли товуш фақат ундош товушдан кейин келиши мумкин. Шунга кўра, араб тилида «о-та», «но-а-ниқ» каби сўзлар йўқ.

а) қисқа унлилар.

Араб алифбосида қисқа унлиларни билдирадиган ҳарфлар йўқ. Қуръони карим, луғатлар, ўқув қўлланмаларида ва бошқа зарур ҳолатларда қисқа унлилар «харакат» деб аталадиган маҳсус белгилар билан ифодаланади.

«а» қисқа унлиси шу унлидан олдинги ҳарф устига «фатха»-«ـ» белгисини қўйиш билан ифодаланади. Масалан: ب ب، ئ ئ

«И» қисқа унлисини эса олдинги ундошнинг остига «каспа» – «–**» белгисини қўйиб ифодаланади. Масалан: **ٿِب، تِب، ٿِبِ****

«у» қисқа унлисими ифодалаш учун олдинги ҳарф устига «дамма»-«^۴» белгиси қўйилади. Масалан: **ڦ**, **ڦ**

Ундошдан кейин унли йүқлигини ифодалаш учун ҳарф устига «сукун»-«ـ» белгиси қўйилади. Масалан: **ئىت، ئېت، ئېت، ئېت**

7- машқ. Қуийдаги сүзларни ўқинг ва ҳар бирини икки қатордан ёзинг.

بَيْتُ، بَيْتَ، ثَبَّتَ، ثَبَّتَ، بَثَّتَ، بَثَّتَ

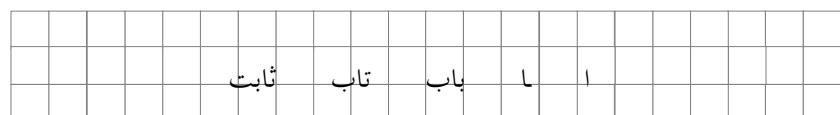
б) чүзик үнлилар.

Чүзик «а» унлисими ифодалаш учун фатхали ундошдан кейин «ı – алиф» ҳарфи ёзилади.

«Алиф-!» ҳарғи ёлғиз үзи ҳеч қандай товушни билдирмайды.

Асосан турли ҳаракат ва белгиларга «курси»-таглик вазифасида ишлатилади ва «ҳаракат»га қараб «а» ёки «и» ёхуд «у» ўқилиши, ҳатто ўқилмаслиги ҳам мумкин.

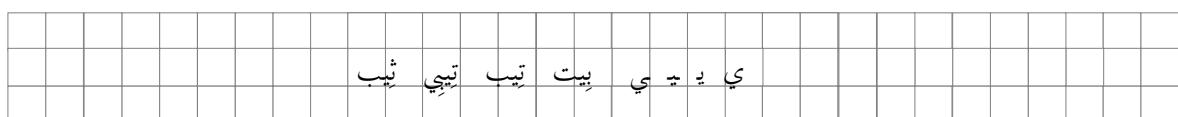
Үзидан кейинги ҳарфга уланмайди.

8- машқ. Күйидаги сұзларни ўқынға ұтап берінің иккі қатордан ёзинға:

بَابَا، ثَابَ، ثَابَتَ، بَاتَ، ثَبَاتَ، ثَابَت

Чүзик «и» үнлиси «ى» ҳарфи билан ифодаланади:

Бу ҳарф чўзиқ «и» унлисини ифодалаши учун касрали ундошдан кейин келиши ва ўзи ҳеч қандай қўшимча белгига эга бўлмаслиги керак. Акс ҳолда бу ҳарф тил ўртаси-қаттиқ танглай орасида ҳосил бўладиган сирғалувчи жарангли «й» яримундош товушини ифодалайди:

(Сўз охирида фатҳадан кейин келган «ى» ҳарфи чўзиқ «а» унлисини ифодалаши мумкин. Бундай ҳолда ҳарф остидаги нуқталар ёзилмайди:

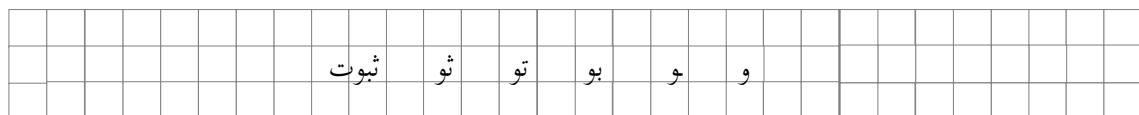
(بَيْتِي، تِبَيْنَ)

9- машқ. Қуийдаги сұзларни үқинг әзинг.

بَيْتٌ، بَيْتِيٌّ، بَيْتَ، يَبْيَطُ، يَشْبُ

Чүзик «у» унлиси даммали ундошдан кейин келган, ҳеч қандай ҳаракати йўқ « , » ҳарфи билан ифодаланади.

Бу ҳарф ҳам ўзидан кейингига уланмайди:

«و» ҳарфи бирор ҳаракатга эга бўлса, маҳражи лаб-лаб бўлган, сирғалувчи жарангли яримундош товушни билдиради. Бу товуш инглиз тилидаги «window» каби сўзлардаги «w» ҳарфи билан ифодаланадиган товушга ўхшайди, ўзбек тилидаги «виқор», «виждан» каби сўзлардаги лаб-тиш товуши бўлган «в»дан фарқ қиласди: **ۋەشىت**, **ۋەشىتىن**.

10- машқ. Күйидаги сүзларни ўқинг ва ҳар бирини икки қатордан ёзинг:

- 1) بیوٰت، یٰثُوبُ، ثُوٰبِيٰ، ثُبُوت
2) وَثَبَ، ثُوبُ، ثُوٰبِيٰ، ثُوابٌ

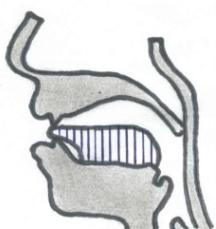
11- машқ. *Күйидаги сўзларнинг талаффузини машқ қилинг, ёзинг ва ёд олинг:*

— баб; — әшик, боб;	— тавба қиласи;
— байи; — әшигим;	— тунади;
— баян; — адажон, отажон;	— тунайди;
— бейт — уй, хонадон;	— тунайсан;
— бийти; — уйим, хонадоним;	— мустаҳкам бўлди;
— үйлар, хонадонлар;	— мустаҳкам, собит;
— таб; — тавба қилди;	— кийим, уст-бош;
— үйт; — тавба қилдим;	— кийимим, уст-бошим.

5- §. «Ճ» և «Ճ» խարֆլари

«**Ճ**» **ҳарфи** тил учи-юқори тиш, портловчи, жарангли товушни ифодалайди. Ўзбек тилидаги «*дада*», «*деразада*» каби сўзлардаги «д» товушидан фарқ қилмайди.

« ڏ » **ҳарфи** тил учи-юқори ва пастки тишлар ораси, сирғалувчи, жарангли товушни билдиради. « ٿ » товушидан фақат жаранглилиги билан фарқ қиласади. Ўзбек тилида бундай товуш йўқ.

Ёзувда « ڏ » ҳарфи « ڏ »дан фақат нүктаси борлиги билан фарқ қиласы. Ҳар иккаласи ўзидан кейинги ҳарфга уланмайды.

د داود ید دب

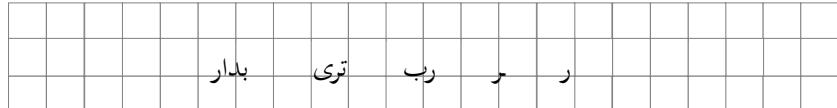
ذ ذذ ذات یذود بذ

12- машқ. Қуийдаги сүзларнинг ҳар бирини икки қатордан ёзинг ва овоз чиқариб ўқинг:

- 1) ذَابُ، دَوْثُ، وُدُودُ، تَلْوِي، يَدُ، بَدَا
2) ذَاتُ، ذَابُ، يَدُوُبُ، ثَذِيبُ، يَلْدُودُ

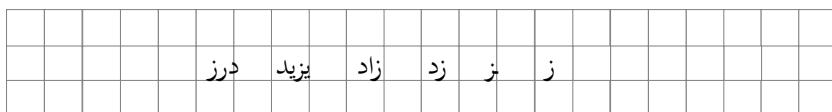
6- §. «j» ва «j» ҳарфлари

«ж» **харфи** махражи тил учи – танглай бўлган титровчи сонантни ифодалайди. Ўзбек тилидаги «ранг», «рўбарў» каби сўзлардаги «р» товушига ўхшайди. Ёзувда ўзидан кейинги харфга уланмайди:

« ж» ҳарфи тил учи-юқори тиш, сирғалувчи, жарангли. Ўзбек тилидаги «занжир», «безак» каби сўзлардаги «з» товушига ўхшайди.

Ёзилишда «j» ҳарғи «ж»дан факат нүқтаси борлиги билан фарқ қиласы:

13- машқ. Күйидаги сүзларни икки қатордан ёзинг ва овоз чиқариб ўқинг:

- وُرُود، رَاؤَد، يُرَاوُدُ، يَرِدُ، ثُور، دَارِي، (1)
زَاد، زُيد، زُرْت، زَيْب، بَرَزَ، بُنْدُور (2)

14- машқ. *Күйидаги сұзларни ёзинг ва ёд олинг:*

يد - <i>күл;</i>	ذَاب - <i>эрди;</i>
يکدي - <i>күлим;</i>	يَذْوَب - <i>эрийди;</i>
زاد - <i>оиши;</i>	ثُور - <i>бүкә;</i>
يېپىد - <i>оишади;</i>	زَار - <i>зиёрат қилди;</i>
بىدر - <i>түлин ой;</i>	زُزْت - <i>зиёрат қилдим;</i>
دار - <i>уй, ҳовли;</i>	بَدْر - <i>yuryg;</i>
دارى - <i>уйим, ҳовлим;</i>	بَدُور - <i>yurygлар;</i>
ۋەزد - <i>атиргул;</i>	زَيْب - <i>майиз;</i>
ۋۇزىد - <i>атиргуллار;</i>	زَيْنَد - <i>сариеғ.</i>

7- §. «Шадда» белгиси

Сўз таркибидаги ундошлардан бири «ҳамма», «карра» сўзларидаги «м» ва «р» товушлари каби «иккилантириб» талаффуз қилиниши лозим бўлса, ҳарфнинг устига « ڻ » – «шадда» ёки «ташдид» белгиси қўйилади: رڻ، يڻ

«Шадда»дан кейинги ҳаракат «фатҳа» ёки «дамма» бўлса, «шадда»нинг устига, «касра» бўлса, «шадда»нинг ёки ҳарфнинг остига қўйилади:

رڻي K رڻي

15- машқ. Ўқинг ва кўчириб ёзинг:

بٰث، بٰث، بٰث، بٰث، بٰث، بٰث، بٰث

8- §. «س» ва «ش» ҳарфлари

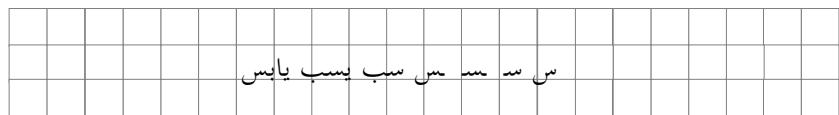
«س» ҳарфи тил учи-юқори тиш, сирғалувчи, жарангсиз ундошни ифодалайди. «з» ундошидан фақат жарангсизлиги билан

фарқ қилади. Ўзбек тилидаги «саккиз», «ўсма» каби сўзлардаги «с» товушига ўхшайди.

«ش» ҳарфи тил олди – танглай олди, сирғалувчи, жарангиз.

Ўзбек тилидаги «шамол», «тиошима» каби сўзлардаги «ш» товушига ўхшайди.

Ёзувда «ش» ҳарфи «س»дан фақат тепасида уч нуқтаси борлиги билан фарқ қилади.

16- машқ. Қуийидаги сўзларнинг ҳар бирини икки қатордан ёзинг:

(1) سَرَد، يَسِيرُ، سَيْكُرُسُ، دَبَسَ، دَسَّ

(2) شَرَر، شَرَد، رَشِيد، تَشْدِيد، يَرْشَ

17- машқ. Қуийидаги сўзларни ёзинг ва ёд олинг:

رېي - <i>Парвардигорим;</i>	دۇرسى - <i>дарсларим;</i>
رەز - <i>қайтарди;</i>	رەش - <i>сепмоқ;</i>
سەر - <i>севинтирди;</i>	يۈش - <i>сепади;</i>
يىسۇر - <i>севинтиради;</i>	شەرىت - <i>ичдим;</i>
دەرس - <i>үکиди;</i>	شۇربا - <i>шүрва;</i>
يىڭىزىن - <i>үکийди;</i>	شاи - <i>чои;</i>
دەرس - <i>дарс;</i>	شەر - <i>ёмон бўлди.</i>

9- §. Сўзлар таснифи

Араб тилшунослари сўзларни уч асосий гурухга тақсимлайдилар:

1. **Исм-** اسم гурухи; бу гурух от, сифат, сон ва олмошларни ўз ичига олади.

2. **Феъл-** فعل гурухи; ҳодиса, яъни иш-ҳаракат ёки ҳолатни англатадиган, замон ва шахс кўрсаткичига эга бўлган сўзлар шу гурухни ташкил қиласди.

3. **Ёрдамчи сўзлар-** حرف гурухи; бу гурухга фақат бошқа сўзлар билан бириккандагина маънога эга бўладиган, мустақил ишлатилмайдиган боғловчи, юклама, предлог, кўмакчи туридаги сўзлар киради.

18- машқ. Күйидаги матнни кўчиринг, исм гуруҳига киравчи сўзларнинг тагига бир чизик, феълларнинг тагига икки чизик чизинг:

Маҳмуд аз-Замахшарий Хоразм воҳасидаги Замахшар қишилогида 1075 йилда туғилди. У Хива ва Бухоро мадрасаларида таҳсил олди. Илм излаб кўп юртларни кезди. Илмининг кенглиги ва чуқурлиги туфайли «Араблар ва гайри араблар устози», «Хоразм фахри», «Адиллар пешвоси» каби номлар билан аталишга сазовор бўлди.

10– §. Танвинлар

Исм гуруҳига киравчи сўзларнинг кўпи араб тилида «-ун», «-ин», «-ан» қўшимчалари билан тугалланади. Бу қўшимчаларнинг ўз номлари ва белгилари бор. Улар қўйидагича:

Аталиши	Белгиси	Ўқилиши
Танвин дама	-	-ун
Танвин касра	-	

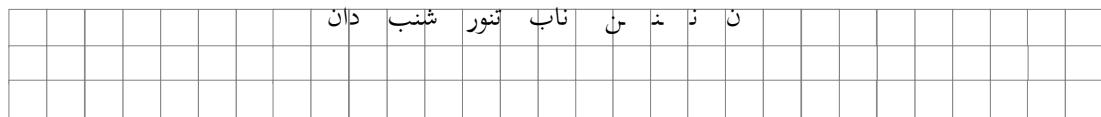
			-иң
	Танвин фатҳа	ئى، ئا، ئى	-ан

Масалан: سِرْبُ، سِرْبِ، سِرْبَا؛ بَيْتُ، بَيْتِ، بَيْتَا

11- §. «ن» ҳарфи

Бу ҳарф тил учи-юқори тиш, бурун сонантини ифодалайди.

Ўзбек тилидаги «нон», «кўнди» каби сўзлардаги «н» товушидан фарқ қилмайди.

19- машқ. Қуийидаги сўзларни икки мартадан ёзинг ва овозингизни чиқариб ўқинг:

1) دار، بذر، درس، يد، شراب

2) نبات، نار، ذئب، سين، دين، بذناء

3) رَنِينْ، رَنَّ، تَدْرِسِينْ، نَثُوبُ، بَانَ، يُبَيِّنُ

20- машқ.

a) қуийидағи сүзларни ёд олинг:

1) يَبِيْتَ - *yēt*, يَبِيْتِيَ - *yētim*, يَبِيْتَمِيزَ - *yētimiz*;

2) بَابِيَ - *bab*, بَابِيَمِيزَ - *babimiz*, بَابِيَكَ - *babik*, بَابِيَكِيمِيزَ - *babikimiz*.

б) нұқталар ўрнига керакли сүзни топиб ёзинг:

1) يَدِدَنَا - *yaddan*, يَدِدَنَاتِمَ - *yaddanatim*, يَدِدَنَاتِمِيزَ - *yaddanatimiz*;

2) كَيْيِيمِيزَ - *kiyimiz*, كَيْيِيمِيمَ - *kiyimim*, كَيْيِيمِيمِيزَ - *kiyimimiz*;

3) دَارِسَ - *dars*, دَارِسِيمَ - *darsim*, دَارِسِيمِيزَ - *darsimiz*;

4) دِينِ - *din*, دِينِيمَ - *dinem*, دِينِيمِيزَ - *dinemiz*.

21- машқ. Қуийидағи сүзларни ёзинг ва ёд олинг:

بَدْرُ - *tölin* ой; دَنْبَرُ - *gunox* иши, айб;

بَادَانَ، تَانَا; شَنَبَ - *möylöv*;

سِنْ - *tiishi*; رَنَّ - *jisirinqladi*;

أَلَوْبَ - *olow*; رَنِينْ - *jsaran*;

نَبَاتٌ - *üsümlik*; يُبَيِّنُ - *eritadi*;

شَورُ - *mandir*.

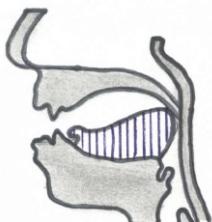
12- §. «ف» харфи

Бу ҳарф лаб-тиш, сирғалувчи, жарангиз товушни ифодалайды. Ўзбек тилидаги «фақат», «гаффор» каби сүзлардаги «ф» товушининг айнан ўзи.

22- машқ. Қуийидағи сүзларни овоз чиқариб ўқинг ва ҳар бирини бир қатордан ёзиг машқ қилинг:

فَارِسِيٌّ، سَقْرٌ، تَقْسِيرٌ، شَرْفٌ، تَشْرِيفٌ، تَسْرُفٌ، سَافَرٌ

13- §. «ق» ҳарфи

Бу харф тил орқаси-тилча, портловчи, жарангсиз товушни ифодалайди. Ўзбек тилидаги «қара», «қоқи», «боққа» каби сўзлардаги «Қ» товушидан махражи ичкарироқдалиги билан фарқ қиласди.

23- машқ. Ўзбекча «қ» билан арабча «ڧ»ни солиштириб ўқинг:

<i>қарор</i> – فَرْازٌ	<i>фарк</i> – فُرْقٌ
<i>вокиф</i> – وَاقِفٌ	<i>қариіб</i> – قَرِيبٌ

24- машқ. *Күйидаги сұзларни ёзиб машқ қилинг:*

- شَيْفُ، سَافَرَ، سَفَرَ، تَفْسِيرٌ، فَسَرَ، فَرْقٌ (1)
 تَمْرِيقٌ، بَقَالٌ، نَقْفُ، قِفٌ، قَرِيبٌ، فُنْدُقٌ (2)
 وَقْفٌ، تَعْرِيرٌ، وَاقْفَ، بَرْقٌ، فَرَازٌ (3)

25- машк.

а) қуийдаги сүзларни ёдлаб олинг:

- 1) -унутди, -унутдим, -унутдик; نَسِيْثَا - نَسِيْتَا - نَسِيْدَا
 2) -сафар қилди, -сафар қилдим, -сафар қилдик. سَافَرْنَا - سَافَرْتَا - سَافَرْدَا

б) нұқталар үрнини түлдиринг:

- 1) *иҷди*, *иҷдим*, *шерб* – . . . ;
 2) *рози бўлди*, . . . – *рози бўлдим*, . . . – *рози бўлдик*;

3) - тұхтади, турди, қоғыт - . . .; . . . - тұхтадик, турдик;

4) - ажратдим, ғрәнта - ажратдик, . . . - ажратди.

26– машқ. Қуидаги сүзларни ёзинг ва ёд олинг:

- мәхмона, құнолға;	- сафар қилди;
- тағсир қилди, тушунтируди;	- қорамол;
- тағсир, тушунтириши;	- қорамол бокұвчи;
- деди;	- дедим;
- сафар;	- яқин;

білін - семиз гавдали.

27– машқ. Қуидаги ғаптарни күчириб ёзинг ва ёд олинг:

a) 1) رَشِيدٌ وَزِيرٌ (Raшид-вазир;

2) شَرِيفٌ بَنِيُّونَ (Шариф семиз;

3) فُندُقْنَا قَرِيبٌ (Мәхмонализ яқин;

4) بَيْتِي قَرِيبٌ (Үйим яқин.

b) 1) شَرِيكٌ شَائِيًّا (Чой ичдим;

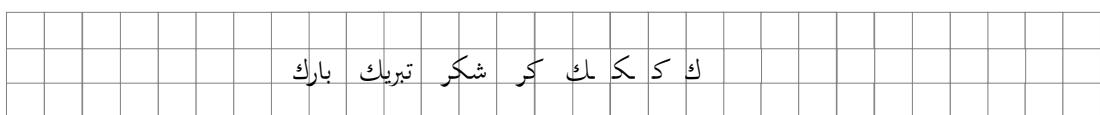
2) سَافَرْ بُورِي (Нурий сафарга жұнаб кетди;

3) شَارِيفٌ فِي فُندُقْنَا (Шариф мәхмонализда тұнади;

4) قِفْ، يَا رَشِيدٌ (Tұхта, Рашид!

14- §. «қ» қарфи

Бу қарф тил ўртаси-қаттық танглай, портловчи, жарангсиз ундошни ифодалайды. Ўзбек тилидаги «кул», «китоб», «кар» сүзларидаги «қ» ундошига ўхшайды.

28– машқ. Қуидаги сүзларни беш мартадан ёзинг:

گِییر, کِتاب, شُکْر, سُکَّر, شَبَّاق, تَرَك

29- машқ.

a) қуийидағи сүзларни ёзинг ва ёд олинг:

1) دَفْتَرِي - дафтарим, دَفْتَرُك - дафтаринг үгил болага), دَفْتَرُك - дафтаринг қиз болага);

2) قَارَوْرَق - қарор, قَارَوْرِيم - қарорим, قَارَوْرُك - қароринг үгил болага), قَارَوْرُك - қароринг қиз болага).

б) нұқталар үрнини түлдириңг:

1) دُرُوسٌ - дарслар, دُرُوسِي - дарслар, . . . - دُرُوسُك - дарсларинг қиз болага);

2) بَدْرٌ - түлин ой, بَدْرِي - түлин ойим, بَدْرُك - түлин ойинг үгил болага), . . . - түлин ойинг қиз болага);

3) وَزْدَ - атиргул, وَزْدَنَا - атиргулимиз, . . . - атиргулинг үгил болага), وَزْدُك - . . .;

4) كَابُوب - кабоб, كَابُوبِي - кабобим, . . ., . . . - кабобимиз.

30- машқ. Күйидағи гапларни күчириб ёзинг ва ёд олинг:

a) 1) بَيْشِكْ قَرِيبٌ - Уйинг (қиз болага) яқин;

2) شُبَّاكْنَا كَيْبِيرٌ - Деразамиз катта;

3) دَفْتَرِي فِي بَيْشِكْ - Дафтарим-сенинг уйингда;

4) خَوْلِنْدَة - Ховлингда жонадонингда) Зайнаб бор;

5) شُكْرَنَا كَيْبِيرٌ - Шакаримиз күп;

6) شُكْرَا، يَا زَيْدٌ - Раҳмат, Зайд!

7) تَيْبِيدْ شَاكِيرٌ - Язиғ миннатдор.

б) 1) شَكَرْ رَشِيدْ زَيْدَا - Рашид Зайдга раҳмат айтди;

2) زَيْدَهْ رَشِيدْ زَيْدَا - Зайдга раҳмат айтдим;

3) فَكَرْ تَيْبِيدْ كَيْبِيرًا - Язиғ күп ўйлади;

4) كَيْنَعْ كَيْبِيرًا - Kyn ўйладим;

5) كُنْثُ بَيْتِي - Уйимда эдим;

6) كُنْثُ بَيْشِكْ - Уйингда эдинг.

31– машқ. Күйидаги сўзларни ёзинг ва ёд олинг:

—китоб, ёзув;	شىڭ - <i>müp</i> ;
—катта, улкан;	شۇڭاڭ - <i>deraza</i> ;
—күп, мүл;	فەڭر - <i>üyladi</i> ;
—шакар;	كىڭىز - <i>ëlgon</i> ;
—раҳмат айтди;	گۈزىز - <i>takrorladi</i> ;
—шакър;	كاتىب - <i>ëzuvchi</i> ;
—тарк этди;	دەكىچى - <i>aklli</i> .

32– машқ. Күйидаги гапларни араб тилига таржима қилинг:

Уйим яқин. Шариф миннатдор. Рашид ақлли. Күп ўйладик. Чой ичдинг. Зайдга раҳмат айтдинг.

15- §. Бўғин

Араб тилида бўғин фақат ундош товушдан бошланади. «*A-gar*», «*o-i-la*», «*ra-di-o*» каби сўзлар араб тилида йўқ.

Бир бўғинда икки ундош ёнма-ён келиши мумкин эмас. «*Стакан*», «*трамвай*», «*дашт*», «*турт-ки*» каби сўзлар ҳам араб тилида йўқ.

Унли билан тугаган бўғин «**очиқ бўғин**», ундош билан тугаган бўғин «**ёпиқ бўғин**» дейилади:

қа-ra-ма, де-ra-за – очиқ бўғинлар;

кет-дим, бор-май-сан – ёпиқ бўғинлар.

Очиқ бўғиннинг унлиси чўзиқ бўлса, ёки бўғин ёпиқ (ундош билан тугаган) бўлса, «**чўзиқ бўғин**» дейилади.

يَكْ-ثُبْ → يَكْتُبْ ; گَا-نَا → گَانَا

Чўзиқ унли ёпиқ бўғинда қисқаради:

يَئْثُبْ → يَئْبُوبْ ; بَنَتْ → بَنَى

(«شَاعِر»، «شَاعِر» каби иккинчи ва учинчи ундошлари бир хил бўлган сўзлар бундан мустасно).

Араб тилида бўғин кўчириш мумкин эмас. Сўзниг сатрга сифмай қолиш эҳтимоли бўлса, у бутунича кейинги сатрга ўтказилади. Сатрниг бўш қолган қисми эса олдинги сўз ёки сўзларни чўзиб ёзиш-ҳарфлар орасидаги уланиш чизикларини узайтириш ҳисобига тўлдирилади.

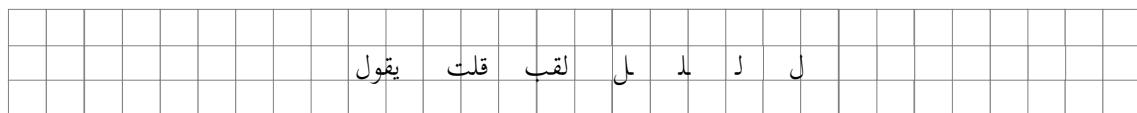
Масалан:

فَكَرْث → فَكَرْث

تُبْث → تُبْث

16- §. «ل» ҳарфи

Бу ҳарф маҳражи тил олди-танглай олди бўлган сонантни ифодалайди. Ўзбек тилидаги «лола», «липилламоқ» каби сўзлардаги «л» товушига ўхшайди.

33- машқ. Қуийдаги сўзларни 2 қатордан ёзиб машқ қилинг:

أَلَيْل، قَلْب، قَلْب، سَرْوَال، قَوْل

17- §. Лигатуралар

Баъзан ёнма-ён турган ҳарфлар ёзувда бир-бирига уланганида шаклларида бироз ўзгариш бўлиб, яхлит бир бутунликни - қўшалоқ ҳарфни ташкил қиласди. Бундай қўшалоқ ҳарф «лигатура» деб аталади. Масалан:

کـ ـا → کـا; کـل → کـل → کـل
لــا → لـا → لـا; لــا → لـا → لـا

34– машқ. Куйидаги сўзларни лигатураларга эътибор бериб кўчириб ёзинг:

қат^ب, تُكَاتِبْ, تَذْكَار, تَرْجَمَة
لَازْقُ, كَسْلَانْ, دَلَالْ, شَكَّلَ

35– машқ. Куйидаги сўзларни ёзиб машқ қилинг ва ёд олинг:

—ширин, лаззатли; —сүт, қатиқ; —юмшиоқ, майин; —лараж;—ёпишқоқ; —төнди, учратди; —қалб, юрак; —шер боласи; —хуэжжат, далил;	—күслі—дангасалик; —күслі—дангаса (қиз); —күслан—дангаса (үгил); —шакл—дангасалик қилди; —күлб—кучук, им; —шакл—шакл, күриниши; —тун, кеча; —шитон—шитон.
--	--

18– §. Урғу

Араб тилидаги урғу ўзбек тилидагидан қуйидаги жиҳатлари билан фарқ қиласди:

1. Ўзбек тилидаги урғу-**микдорий**, яъни ургули бўғин чўзиброк талаффуз қилинади, араб тилида эса-**динамик**, яъни ургули бўғин овозни кўтариброк талаффуз қилинади.

2. Ўзбек тилида урғу сўзнинг охирги бўғинига тушади, араб тилида эса ҳеч қачон охирги бўғинга тушмайди, охиргидан аввалги чўзиқ бўғинга тушади. Сўз таркибида чўзиқ бўғин бўлмаса, урғу сўз охиридан учинчи бўғинга тушади.

36– машқ. Куйидаги жумлаларни ургуларга эътибор бериб ўқинг ва ёд олинг:

- 1) شىئىت لېنىڭ لۇزىدۇ - *Лаззатли сут ичдим;*
  - 2) گان في دارىنا كىلۇڭ كېيىر - *Уйимизда катта им бор эди;*
  - 3) لىسە رەشىد لېتاسا - *Рашид кийим кийди;*
  - 4) زېئىت في بېتىتا - *Зайнааб бизнинг уйимизда.*

37- машқ. Нүкталар үрнини түлдириңг:

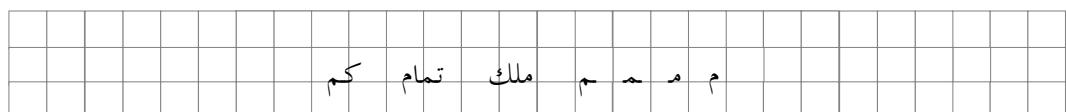
- 1) *Хўрозим катта* – دیکي گېيىر –;
Итим кучли – گلپى قۇيى –;
Қалбим юмшоқ – . . . ;

2) *Навбатимиз яқин* – دوڑنا فَرِبْتُ –;
Навбатинг яқин – دوڑنگ فَرِبْتُ –;
Навбатим яқин – . . . ;
Кучугинг катта – . . . ;
Хўрозимиз кучли – . . . ;
 3) *Ширин чой ичдим* – شەرىئىت شاپا لەزىيدا –;
 شەرىئىت شاپا لەزىيدا – . . . .

4) *Ақлли шерик учратдим* – ئەقىيەت شەرىگا دەكىيَا –;
Ақлли шерик учратдик – . . . .

19- §. « м » ҳарфи

Бу ҳарф бурун (назал) сонантини ифодалайди. Ўзбек тилидаги «мерган», «ҳамма» каби сўзлардаги «м» товушининг айнан ўзи:

Лигатуралар:

↗ K_۱ → ↘ → ③; ↗ K_۲ → ↘ → ④;
 ↗ K_۳ → ↘ → ⑤; ↗ K_۴ → ↘ → ⑥;
 ↗ K_۵ → ↘ → ⑦; ↗ K_۶ → ↘ → ⑧;
 ↗ K_۷ → ↘ → ⑨.

38– машқ. Күйидаги сўзларни ёзиб машқ қилинг ва ёд олинг:

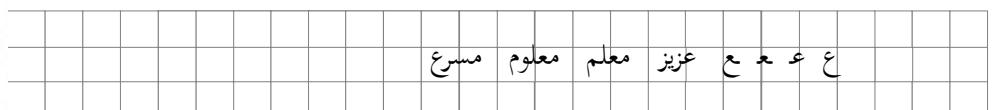
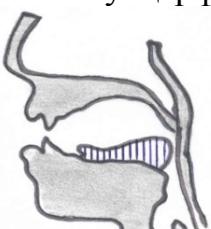
مَلِكٌ – подиоҳ, қирол;	سَلَام – тинчлик, салом
مَلَكٌ – фариишта, малак;	مُقْتَلٌ – вакил; актёр;
مُدَرِّسٌ – ўқитувчи;	مُكَحَّلٌ – баркамол;
مَكْتُوبٌ – хат, мактуб;	بَعْدَمٍ – бўлиб ўтди; тамом бўлди;
كَمَالٌ – Камол, камолом;	كَرِيمٌ – Карим, саховатли;
مَتَشَالٌ – тимсол, ҳайкал;	كَلَمٌ – гап, нутқ.

39– машқ. Күйидаги гапларни араб тилига таржима қилинг:

Камол – ўқитувчи. Ўқитувчимиз ақли. Вакилимиз жўнаб кетди. Карим – актёр.

20- §. «ع» ҳарфи

Бу ҳарф тил орқаси билан ҳалқумнинг орқа девори орасида ҳосил бўладиган сирғалувчи жарангли товушни ифодалайди. Бундай товуш ўзбек тилида йўқ.

40– машқ. Күйидаги сўзларни кўчириб ёзинг, талаффузини машқ қилинг ва ёдлаб олинг:

1) عَيْنٌ – кўз, булоқ;	عَيْنٌ – азиз, қудратли;
عِلْمٌ – илм, билим;	عِلْمٌ – булгади.

2) لَعِبٌ – ўйнади;	لَعِبٌ – шеър;
تَعْلَمٌ – ўрганди, ўқиди;	شَاعِرٌ – шоир.

3) سَمِعَ – эшиитди;	رَجَحَ – рукуъ қилди (намозда);
4) دَافَعَ – ҳимоя қилди;	نَوْعَ – наө, хил.

41– машқ. Күйидаги гапларни күчиріб ёзинг ва ёдлаб олинг:

رَفِيقٍ عَرَبٍ – Ўртогим-араб;

سَلِيمٌ عَامِلٌ – Салим-иичи;

كَرِيمٌ عَامٌ – Карим-олим;

زَيْدٌ مُعْلِمٌ – Зайд-муаллим;

يَزِيدُ مُدَافِعٌ – Язиド-ҳимоячи.

42– машқ. Күйидаги гапларни араб тилига таржисма қилинг:

1) Карим –муаллим;	3) Зайд –шоир;
2) Салим –араб;	4) Ўртогим –иичи;

5) Муаллимим –азиз.

43– машқ. Күчиріб ёзинг ва эслаб қолинг:

كَتَبَ مُعَلِّمَنَا شِعْرًا – Муаллимимиз шеър ёзды;

سَعَثُ گَلَامًا كَثِيرًا – Күп гап эшиитдім;

مَا لَعِنَّا فِي مَلْعُونَةٍ – Стадионимизда ўйнамадик;

مَا عَمِلْتَ فِي مَعْمَلَنَا – Фабриканымизда ишиламагансан;

تَعَلَّمْتَ كَثِيرًا، يَا عَرَبِي – Күп үқидинг, азизим.

44– машқ. Күйидаги гапларни араб тилига таржисма қилинг:

1) Сен шеър ёзмадинг, азизим;

2) Күп гап эшиитмадик;

3) Стадионимизда ўйнадинг;

4) Фабрикангда ишиладик;

5) Күп үқимадик, азизимиз.

21- §. « ځ » څارфи

Бу ҳарф тил орти-тилча, сирғалувчи, жарангли товушни ифодалайди. Ўзбек тилидаги «*гор*», «*тоз*» каби сўзлардаги «F» товушидан махражи ичкарироқ (халқумга яқинроқ)лиги билан фарқ қиласиди.

Ёзилишда « ئ » харфидан фақат нүктаси борлиги билан фарқ қиласы:

45- **машқ.** *Күйидаги сұзларни ёзиб машқ қилинг ва ёдлаб*
:

1) -غَرْبٌ- <i>гарб</i> ;	-غَسْلٌ- <i>ювди</i> ;
-غُبَّارٌ- <i>губор</i> , <i>чанг</i> ;	-غَدًا- <i>эртага</i> .

2) -رَغِيف (юпқа тандир нон;	-بَعْدَدَاد -Бағдод (шашар);
-مَشْغُول машғул, банд;	-مَعْلُوب -мағлуб, енгилган.

3 – билдириши, етказиши;	– бўши, пуч, бефойда;
– мия;	– жуда ақлли, талантли.

46- машқ. *Күйидаги жумлаларни күчиріб ёзинг ва ёд олинг:*

- گَرِيمْ غَالِبْ - Karim-goliб;

غُلامْ مَشْعُولْ - ғулом машгул, банд;

غَسْلُتْ يَدِي - *Kўlimni ювдим;*

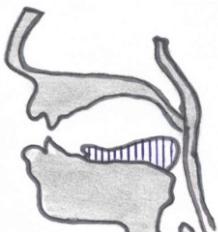
- دەرزا یودىك;

- يَكْتُبُ عُلَامٌ عَدًا مُكْتُوبًا - гулом эртага хат ёзади.

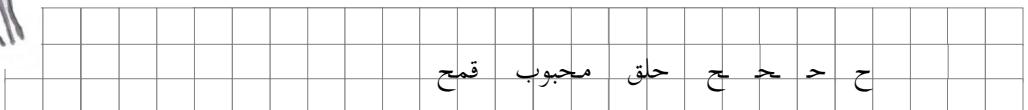
47- машқ. *Күйидаги гапларни араб тилига таржима қилиб, ёзинг:*

1. Карим – мағлұб (енгілди). 2. Деразамизни ювдим. 3. Салим-банд. 4. Хомид хат ёзади. 5. Эртага ёзади.

22- §. «Հ» խարփի

Бу ҳарф тил орқаси-ҳалқум орқа девори, сирғалувчи, жарангсиз товушни ифодалайди. «Ӯ» товушидан жарангсизлиги билан фарқ қиласади. Бундай товуш ўзбек тилида йўқ:

Лигатуралар:

$$\begin{array}{ll} \text{K} \rightarrow \text{a} \rightarrow \text{b}; & \text{K} \rightarrow \text{a} \rightarrow \text{c}; \\ \text{K} \rightarrow \text{a} \rightarrow \text{d}; & \text{K} \rightarrow \text{a} \rightarrow \text{e}. \end{array}$$

48- машқ. Қуидаги сүзларни ёзинг ва ёдлааб олинг:

خَلِيلٌ - <i>cum</i> ;	وَاحِدٌ - <i>бир, битта</i> ;
حَسَنٌ - <i>яхши, Ҳасан</i> ;	خَمْ - <i>гүшт, эт</i> ;
جَبْرٌ - <i>сиёҳ</i> ;	مِلْحٌ - <i>muz</i> ;
حَرْبٌ - <i>yuruş</i> ;	فَرَحٌ - <i>хурсанд бўлди</i> ;
خُبُوبٌ - <i>галла, дон</i> ;	فَتَحٌ - <i>очди</i> ;
خَيْبٌ - <i>севимли, Ҳабиб</i> ;	مَنَحٌ - <i>мукофотлади</i> ;
جَنْجَرٌ - <i>денгиз</i> ;	ثُقَّافَخٌ - <i>олма</i> ;
يُحِبُّ - <i>яхши кўради, севади, хоҳлайди</i> ;	قِمْطَخٌ - <i>буғдоиди</i> ;
بَخْنُ - <i>биз</i> ;	قِمْسَاتَخٌ - <i>тимсоҳ</i> .
خُبُوبٌ - <i>севимли</i> ;	

49- машқ. Күйидаги бирикмаларни күчириб ёзинг ва ёд олинг:

- شَفَّاعَ لَذِيْدٌ - ширин олма;	- حَمْ كَشِير - күп гүшт;
- بَابُ مَفْتُوحٌ - очиқ эшик;	- حُوتُ وَاحِدٌ - битта балиқ;
- بَحْرُ عَمِيقٌ - чуқур денгиз;	- زَمِيلٌ حَمْبُوبٌ - севимли ўртоқ.

--	--

50– машқ. Араб тилига таржима қилинг:

бүттә денгиз, шириң олма, очиқ дераза, катта балиқ, күп туз.

51– машқ. Қуийдаги гапларни күчириб олинг ва ёдланг:

خَامِدْ زَمِيلِي – Ҳомид-ўртогим;
 فَسَخَتْ شُبَّاَكَا – Бир деразани очдинг;
 فَرِحَ سَلِيمُ – Салим севинди;
 فَرِحْ كَثِيرًا – Жуда севиндим;
 مَنَحْنَا كَرِيمًا كِتَابًا – Каримни китоб билан мукофотладик;
 يُحِبُّ مُحَمَّدَ ثُمَّاَخَا – Мұхаммад олмани яхии күради;
 رَبُّنَا وَاحِدٌ – Раббимиз-бүттә;
 نَبِيُّنَا مُحَمَّدٌ – Пайғамбаримиз-Мұхаммад.

52– машқ. Қуийдаги гапларни араб тилига таржима қилиб ёзинг:

1. Биз севиндик. 2. Эшик очдим. 3. Ҳомидни дафтар билан мукофотладик. 4. Ҳаким-ақлли. 5. Муаллимимиз деди: «Динимиз-бир».

23– §. «خ» ҳарфи

Бу ҳарф тил орқаси-юмшоқ танглай, сирғалувчи, жарангиз товушни ифодалайды. Ўзбек тилидаги «хилма-хил», «мухбир» каби сўзлардаги «х» товушига ўхшайди.

Ёзилишда «خ» ҳарфидан факат тепасида нуқтаси борлиги билан фарқ қиласи.

خ	خ	خ	خ	خ	خ	خ

53– машқ. Ёзинг ва ёдлаб олинг:

– нон;	– خُبْرٌ – нонвойхона;
– эзгулик; яшии;	– دَخْلٌ – кирди;
– яратди;	– مَحْجُّ – чиқиши жойи;
– хөрөвт;	– خَوْجٌ – шафтоли;
– күзичоқ, қүй;	– فَحٌ – тузок;
– Халид; абадий;	– وَسْخٌ – ифлос, кир;
– енгил;	– شَامِخٌ – баланд;

– **خَنْجَنٌ** – дўкон; омбор.

54– машқ. Бирикмаларни кўчиринг ва ёд олинг:

– **яшии (эзгу) иши;**
 – **хөрөвт яшии қўзичоқ;**
 – **ширин нон;**
 – **узоқ(даги) дўкон;**
 – **яқин(даги) нонвойхона;**
 – **енгил вазн.**

55– машқ. Кўйидаги бирикларни араб тилига таржима қилиб, ёзинг:

Енгил қўзи, яшии нон, яқин(даги) дўкон, узоқ(даги) нонвойхона, ширин шафтоли.

56– машқ. Кўйидаги жумлаларни ўқинг ва ёдлаб олинг:

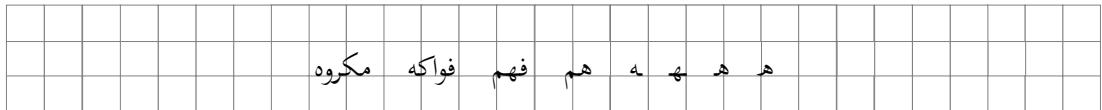
1. – **Халид кирди;**
2. – **Салим кирмади;**
3. – **Халид эзгу ишини яшии кўради;**
4. – **Шиминг кир (ифлос);**
5. – **Нонимиз ҳалол;**
6. – **Яшии иши қилдинг;**
7. – **Муҳаммад-мухбири, хабар берувчи.**

57– машқ. Таржима қилиб ёзинг:

1. Нонинг ширин;
2. Яхии иши қилмадим;
3. Карим-мухбир;
4. Нонвойхонамиз узоқ;
5. Дўконимиз яқин.

24– §. «ҳ» ҳарфи

Бу ҳарф ун пайчаларининг бир-бирига яқинлашуви натижасида бўғизда ҳосил бўладиган сирғалувчи жарангиз ундошни ифодалайди. Ўзбек тилидаги «ҳамма», «шаҳар» каби сўзлардаги «ҳ» товушига ўхшайди.

58– машқ. Қўйидаги сўзларни ўқинг, ёзинг ва ёд олинг:

هلاڭ - янги ой;	فَهْمٌ - тушиунди;
هدا - бу, шу;	ذَهَبٌ - кетди, борди;
هم - улар;	مَنَحَنَا - уни мукофотладик;
?...ми? (сўроқ гаплар бошида ишилатиладиган юклама)	كِتَابَةً - унинг китоби;
هنا - бу ерда;	فُواكِهٌ - мевалар (дараҳтда битадиган);
هناك - у ерда; анави ерда;	مُهْمٌ - муҳим;
ھر - мушук;	گَرَةٌ - ёмон кўрди;
دَارَءٌ - дарё, сой;	كَرِهٌ - ёмон кўрдим, ёқтиирмадим;
دَعَاءٌ - уни чақирди;	مَكْرُوهٌ - макруҳ, ҳаромга яқин;
سَهْلٌ - осон;	

59– машқ. Қўйидаги бирикмаларни ёзинг ва ёд олинг:

1. مُهَنْدِسٌ مَشْهُورٌ - машҳур муҳандис;

تَلْمِيذٌ – *ақли* ўқувчи, шогирд;
 مَئْشٌ مَفْهُومٌ – *тушунарлы* матн (текст);
 عَمَلٌ مَكْرُوهٌ – *ёмон*, макрух иш;
 شَهْرٌ مُبَارَكٌ – *муборак* ой;
 دَرْسٌ سَهْلٌ – *осон* дарс.

60– машқ. Күйидаги бирикмаларни араб тилига таржима қилинг ва ёзинг:

Ақли инженер, катта дарё, осон иш, машхур ўқитувчи, муҳим матн.

61– машқ. Күйидаги гапларни ёзинг ва ёд олинг:

a) 1) ؟ مَا هَذَا؟ – *Бу-нимада?*

هَذَا كِتَابٌ – *Бу-китоб;*

مَنْ هُوَ؟ – *Ким у?*

هُوَ مُهَندِسٌ – *У-муҳандис;*

هَلْ هَذَا خَالِدٌ؟ – *Бу Халидми?*

لَا، هَذَا حَامِدٌ – *Йўқ, бу-Ҳомид;*

هَلْ هُوَ فَارِسٌ؟ – *У форсми?*

لَا، هُوَ عَرَبٌ – *Йўқ, у араб.*

هَلْ هُوَ رَمِيلٌ؟ – *У сенинг дўстингми?*

نَعَمْ، هُوَ رَمِيلٌ – *Ха, у менинг дўстим.*

b) Ёдланг:

1) مَنْ هُنَاكَ؟ – *У ерда ким бор?*

هُنَاكَ مُخْمُودٌ – *У ерда Махмуд бор.*

2) هَلْ هُنَا سَلِيمٌ؟ – *Бу ерда Салим борми?*

لَا، هُنَا كَرِيمٌ – *Йўқ, бу ерда Карим бор.*

3) هَلْ هَذَا دَرْسٌ سَهْلٌ؟ – *Бу-осон дарсми?*

نَعَمْ، هَذَا دَرْسٌ سَهْلٌ – *Ха, бу осон дарс.*

4) مَنْ فَهِمَ كَلَامِي؟ – *Гапимни ким тушунди?*

نَحْنُ فَهِمْنَا كَلَامِكَ – *Гапингни биз тушундик.*

5) – ھان يُحِبُّ خَالِدٌ هُو؟ – *Холид мушукни яхши күрадими?*
 لا، خَالِدٌ يُحِبُّ خَرْوَفًا – *Йўқ, Холид қўзичоқни яхши күради.*

62– машқ. Таржима қилинг:

- 1) Мухандисимиз кетдими?–Ҳа, мухандисимиз кетди.
- 2) Гапимни тушундингми?–Йўқ, гапингни тушунмадим.
- 3) Шариф у ердами?–Ҳа, Шариф у ерда.
- 4) Уйингда ким бор?–Уйимда дўстим бор.
- 5) Нонвойхонанг шу ердами?–Ҳа, нонвойхонам шу ерда.

25– §. «ା» (та марбута)

«ା» ҳарфининг устига икки нуқта қўйиб, исмларнинг охирига қўшиладиган «-атун» қўшимчаси ифодаланади:

ମୁରାବ୍ବିଆ, عَلَمَةٌ - аллома, بୁଯୁକ ଓଲିମ, خَلِيفَةٌ - халифа, كَبِيْرٌ - котиблар, ୟୁକୁଚିଲାର, نَافِدَةٌ - گୁରୁତ୍ବକାରୀ, نَافِدَةٌ - коптак, دَرَازَا, دَارْچَا - дераза, дарча.

Бу қўшимчани «та марбута-боғланган та», «т»ни эса «та мамдуда-чўзилган та» дейилади.

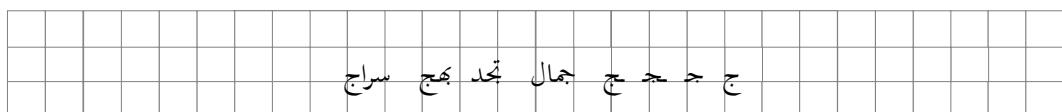
«Та марбута»дан кейин исмга яна бирор қўшимча қўшилса, у оддий «ା»га айланади: عَلَمَتْنَا - мураббиям, نَافِدَتْنَا - алломамиз, جَدُّهُ عَلَمَةٌ - деразанг.

63– машқ. Қутидаги гапларни кўчириб ёзинг ва ёд олинг:

- خَالِدٌ شَابٌ دَكِيْيٌ – *Холид-ақлли йигит;*
- خَالِدٌ شَابَةٌ دَكِيْيٌ – *Холида-ақлли қиз;*
- جَدُّهُ عَلَمَةٌ – *Унинг бобоси-аллома (буюк олим);*
- وَالِدِي رَحَالَةٌ – *Отам-жашонгашта (саёҳатчи);*
- هَذِهِ نَافِدَةٌ. نَافِدَتْنَا مَفْتُوحَةٌ – *Бу-дераза. Деразамиз очик.*

26- §. «ج» ҳарфи

Бу ҳарф тил ўртаси билан қаттиқ танглай орасида ҳосил бўладиган, қоришиқ, жарангли товушни ифодалайди. Ўзбек тилидаги «жўёжа», «жажжси» каби сўзлардаги «ж» товушидан бироз ичкарироқда талаффуз қилиниши билан фарқ қиласи:

64- машқ. Ёзib олинг ва ёд олинг:

a) чиройли; جَمِيلْ	- жууда; چَدَا
жадид - янги; جَدِيدْ	- тоғ; جَبَلْ
жамағат - университет; جَامِعَة	- ўтиргди. جَلْسَى

б - مُجْبُور (мажсбур);	- مَجْلِس * - majlis ;
к - رَجُل - киши ;	- نَجَار - duradgor.

6)	чиқди; - خىچ -	севинмок; بەجى -
	аралашма; - مېرىج -	жуда. چىدا -

65- машқ. Қуийдаги бирікмаларни ёзинг ва ёд олинг:

جَمِيلٌ	- حَرْوُفٌ	чиroyili құзичок;
جَدِيدٌ	- جَامِعٌ	яңги масжид;
شَامِخٌ	- جَبَلٌ	шамын;
ماهِرٌ	- بَحَارٌ	баланд тоғ;
جَيْلَةٌ	- بُجَيْرَةٌ	моҳир дурадгор;
مشْهُورَةٌ	- مُشْجَمَةٌ	чиroyili күл;
كَبِيرٌ	- حَجَرٌ	машхур таржимон (аёл);
جَدًا	- كَبِيرًا	жуда катта тош.

66– машқ. Қуийдаги гапларни күчиріб ёзинг ва ёд олинг:

1 - جامعنا بھیا (Masjidimiz чиройли;

- 2) - جامِعُنَا جَدِيدَةٌ - Университетимиз янги;
 3) - جَلْسَنْ جَدُّنَا - Бобомиз ўтиридолар;
 4) - جَدَّنَا عَجُوزٌ - Бувимиз кексалар;
 5) - خَرَجَ جَدُّهُ - Бобоси чиқдилар;
 6) - حَارِثَةٌ تَاجِرَةٌ - Кўшининг - тижоратчи, савдоғар (аёл);
 7) - حَارِثَةٌ مُتَرِجمٌ - Кўшиниси - таржимон.

67- машқ. Таржима қилиб ёзинг:

- 1) Масжидимиз янги;
- 2) Бобом чиқдилар;
- 3) Кўшиниси-муҳандис;
- 4) гулом-тижоратчи;
- 5) Тогимиз жуда чиройли.

68- машқ. Саволларга жавоб беринг:

- 1) هلن جاڑک مہندیس؟
- 2) هلن حدّنک هنّاك؟
- 3) هلن سافر حامد؟
- 4) من زمیلنک؟
- 5) ما هننا؟

27- §. « و » боғловчиси

Араб тилидаги « و » - «ва», «эса» боғловчиси ўзбек тилидагидан фарқли ўлароқ, ҳар бир уюшиқ бўлак олдидан ишлатилади ва албатта ўзидан кейинги сўзга қўшилиб ёзилади:

- ذهب مُحَمَّد وَسَلِيمٌ - *Maҳmud, Salim va Maryam ketishiidi.*
- خالد قَدِيم وَدَخْلَن وَجَلْسَن وَكَشَب - *Xolid keldi, kirdi, ўтириди ва ёзди.*
- زنب مُدَرَّسَةٌ وَسَلِيمَةٌ مُهَنْدِسَةٌ - *Zainab - ўқитувчи, Salima эса-муҳандис.*

69- машқ. Таржима қилинг:

Зайд, Холид ва Зайнаб чиқди. Карим келди, эшиитди, түшүнди ва суюнди.

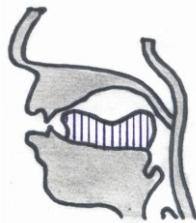
Эмфатик ундошлар

Эмфатик ундошларнинг маҳраҗи тилнинг олд қисмидаги бўлгани ҳолда, уларни талаффуз қилишида тилнинг орқа қисми юмшоқ танглай томон тортиласди. Ўзбек тилида бундай товушлар йўқ.

28- §. «ص» ундоши

Бу ҳарф тил олди-юқори тиш, сирғалувчи, жарангиз эмфатик ундошни ифодалайди. «س» товушидан тил орқасининг юмшоқ танглай томон кўтарилиб талаффуз қилиниши билан фарқ қиласи.

Солишириинг:

«Сўз» товушининг талаффузи

«С» ТОВУШИННИНГ

رصف مصباح صب صهص صهص

70– машқ. Талафкузни машқ қилинг:

- қилич ↔ صَيْفٌ - ёз (*фасли*);

— ЭЛЧИ ↔ سَفِيرٌ — صَفِيرٌ — *χүштак*;

سَبَقْ - *səqədi* ↔ صَبَقْ - *ṣabiq*;
 مَسِيرْ - *maṣir* ↔ مُصِيرْ - *ṣibir*;
 مَصْرَ - *məṣr* ↔ مَصْرَ - *ṣurf*, *ṣimdi*.

71- машқ. Күйидаги сұзларни ёзиб машқ қилинг ва ёд олинг:

a - <i>ṣibir</i> - <i>كىچىك</i> ;	- <i>ṣib</i> - <i>قۇتىقىزىم</i> - <i>կատтиկ</i> ;
- <i>Собир, сабр қилувчи</i> ;	- <i>ṣib</i> - <i>بۇيىقىزىم</i> - <i>բյեկ, ранг</i> ; - <i>ṣib</i> - <i>قۇتىقىزىم</i> - <i>эрталаб</i> .

b - <i>ṣib</i> - <i>kalta</i> ;	- <i>ṣib</i> - <i>etib keldi</i> ;
- <i>Misr</i> ;	- <i>ṣib</i> - <i>ajratdi</i> .

b - <i>ṣib</i> - <i>apzon</i> ;	- <i>ṣib</i> - <i>raqṣga tushodi</i> ;
- <i>shaxs, odam</i> ;	- <i>ṣib</i> - <i>chimchiladi</i> .

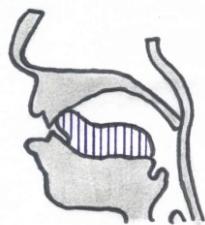
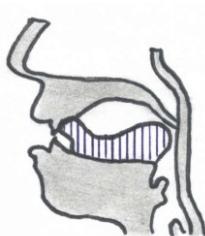
72- машқ. Күйидаги жумлаларни күчириб ёзинг, нұқталар үрнини түлдіринг:

صَابِرْ وَمَفْصُودْ فِي بُسْتَانِ جَيْلِ - *Собир ва Maṣud gūzal chamanzorda*;
 قَالَ صَابِرْ: صَدَقْتَ، يَا صَدِيقِي - *Собир деди: «Рост айтдинг, дўстим»*;
 ..... - *Maṣud chamanzordami, dўstim?*
 هَذَا فَيْصُونْ رَجِيْصُونْ؟ - نَعَمْ، يَا زَمِيلِي - *Бу арzon кўйлакми? - Xa, bиродарим.*
 لَبِسَ زَمِيلِي فَيْصِنَا تَمِينَا - *Биродарим қиммат кўйлак кийди*;
 ..... - لَبِسَتْ فَيْصِنَا تَمِينَا جَدًّا، يَا عَزِيزِي؟
 ..... - *Собир рост айтдими?*

29- §. «ض» харфи

Бу харф тил учи-юқори тиш, портловчи, жарангли эмфатик товушни ифодалайды. Тил орқасининг юмшоқ танглай томон күтарилиб талаффуз қилиниши билан «» товушидан фарқ қиласади.

Солишириинг:

«» товушининг талаффузи «» товушининг талаффузи
Ёзилишда «» ҳарфидан фақат нуқтаси борлиги билан фарқ
қиласади:

73- машқ. *Күйидаги сұзларнинг талаффузини машқ қилинг:*

- دَلْ - *kүрсәтди* ↔ ضَلَّ - *адаиди*;

ڏڙٻ - ضَرْبٌ - зарб, урии; ڦڻل, سُوكِمُوك $\leftrightarrow$ ڦڻل, سُوكِمُوك

— бир одам, ягона ↔ — فَرْضٌ — фараз, тахмин;

— *дүр*, *марварид* ↔ ضر - *зарар*, *зиён*.

74- машқ. *Күйидаги сұзларни ёзиб машқ қилинг ва ёдлаб олиңг:*

a - ضَرْبٌ <i>yurdi;</i>	- ضَيْفٌ <i>mejhmon;</i>
ضَخْمٌ <i>-katma, ulkan;</i>	- ضِرسٌ <i>-жасағ тиши.</i>

٦ - رَمَضَانُ (Ramazan;	- مِضْيَافٌ - меҳмондўст;
مُضْرِّبٌ - زارارلى;	- تَاضِيجْ - пишган, етилган.

❸ – <i>радэтди;</i>	– <i>бетоб, касал;</i>
❹ – <i>касаллик,</i>	– <i>қарз.</i>

75- машқ. *Күйидаги гапларни күчириб ёзинг ва ёд олинг:*

رمضان شهر مبارڪ - Рамазон-муборак ой.

— *Олмамиз, узумимиз пишди.*

صَيْفُنَا يَسْكُنُ فِي فُنْدِقٍ ضَخْمٍ - *Меҳмонимиз катта меҳмонхонада яшайди.*

جَنْحُنْ شَعْبٌ مَضْيَافٌ - *Биз меҳмондўст халқмиз.*

30- §. Сўз охиридаги ундошлар талаффузи

Ўзбек тилида сўз охиридаги жарангли ундошлар кўпинча жарангиз талаффуз қилинади: *мактаб* → *мактап*, *хуруж* → *хуруч*, *обод* → *обот*, *Шерзод* → *Шерзот*.

Араб тилида бундай ҳодиса – сўз охиридаги жарангли ундошнинг жарангизланиши ҳодисаси – учрамайди.

76- машқ. Ундошларнинг жарангли-жарангизлигига эътибор берилбўйнига:

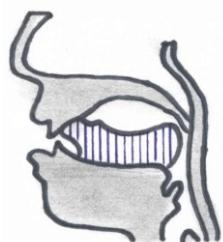
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

"فَإِنْ هُوَ إِلَّا أَحَدٌ. إِلَهُ الْصَّمَدُ. لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوَلَّ. وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُواً أَحَدٌ." (القرآن الكريم)

31- §. «ط» «ҳарфи

Бу ҳарф тил олди-юқори тиш, портловчи жарангиз эмфатик товушни ифодалайди. «ت» товушидан фақат тил орқаси юмшоқ танглай томон кўтарилиб талаффуз қилиниши билан фарқ қиласади.

Солишлиринг:

« לט » товушининг талаффузи

«ت» товушининг талаффузи

شرط عطر طاهر ط ط ط ط

77- машқ. Талаффузни машқ қилинг:

- *анжир* ↔ طِينٌ - *лой*;

- пардалар ↔ سُطْهُور - сатрлар;

- رَبِّ - *тартибга солди* ↔ *намлади;*

- وَطَدْ - *мұстаҳкамлади* ↔ *қозық қокди* - وَتَدْ -

78- машқ. Қуийдаги сүзларни ёзиб машқ қилинг ва ёд олинг:

оди

a - <i>табиб</i> , врач;	- <i>طَالِبٌ</i> - <i>ўқувчи</i> , талаба;
- <i>яхши</i> ;	- <i>طَرِيقٌ</i> - <i>ўйл</i> .

б -بَطْلُ - қаҳрамон;	قطّار - поезд, карвон;
بَطْنُ - қорин, ич;	فُطْرٌ - мамлакат, диёр.

ۋ - ئىدى, ئىزدى;	- خىاط - тикувчи;
ۋ - ئىكىلدى;	- رەط - боғлади.

79- машқ. Қуийдаги жумлаларни күчиріб ёзинг ва ёд олинг:

- Самарқанд-диёримиздаги қадимий
шаҳардір;

– *Табибинг Тошкентда машҳур;*

فَاطِمَةُ طَبَّاخَةُ مَاهِرَةٌ وَزَيْنَبُ حَيَّاطَةُ مَعْرُوفَةٌ – *Фотима моҳир оишаз, Зайнаб эса таниқли тикувчи.*

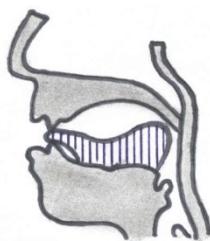
80- машқ. Таржима қилинг:

*Бухоро-жуда қадимий шаҳар, Бекобод эса янги шаҳар. Зайнаб
—машҳур табиба, Салим эса Тошкентда таниқли ошпаз.*

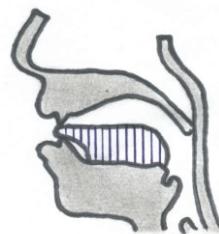
32- §. « ئ » چارғи

Бу ҳарф тил учи-юқори ва пастки тишлар ораси, сиргалувчи жарангли эмфатик товушни ифодалайди. Талаффузида тил орқа қисмининг юмшоқ танглай томон кўтарилиши билан «↓» товушидан фарқ қиласди.

Солишириинг:

«ظه» товушининг талаффузи

«» товушининг талаффузи

Ёзилишда нүктаси борлиги билан «ъ» ҳарфидан фарқ қиласы:

81- машқ. *Күйидаги сұзларнинг талаффузини машқ қилинг:*

— *хорлик, мутеълик* ↔ ظل — *соя*;

— назр-ниёз берди, атади ↔ نظر - қаради;

— *амалган* ↔ — *منظور* — *күрилган*;

- ڈھر - ظَفَرْ - گالابا، زافار - گۇلانسا خىد ↔

82- машқ. *Күйидаги сўзларни ёзиб машқ қилинг ва ёдлаб олинг:*

а - ظَهَرْ (<i>күрінди</i>);	- ظَلَّ (<i>ўйлади</i>);
ظَهَرْ - ظَهَرْ (<i>пешин вакти</i>);	- ظَرْفُ - <i>конверт</i> .

б - ўхшаш; نظیر (	- مظہر - күриниши;
-тоза, покиза; نظيف	- مظلوم - жабрланған.

6 - йүгөн, қүпол;	- омад, толе;
- саратон иссиғи, жазырала;	- омадли, толеи баланд, баҳтли.

83- маңқ. Күйидаги бирикмаларни ёзиб, ёдлаб олинг:

- شخص صاير, иссиқ ёз, حَبْلٌ قَصِيرٌ - калта арқон, - صَيْفٌ حَارٌ (1) сабри одам, чиройли рақс, - فَيَمْضِ نَظِيفٌ - тоза күйлак;

فُنْدُقْ - خَوْحَةٌ نَاضِجَةٌ - ضَيْفٌ مُحْترَمٌ (2) ҳурматли меҳмон, тишган шафтоли, үлкан меҳмонхона, қаттиқ зарба; ضَخْمٌ - شَدِيدَةٌ ضَرِيرَةٌ

- طَيِّبٌ بَطْلٌ، - طَرِيقٌ طَوِيلٌ، - يُزُوكَ يَوْلٌ، - طَالِبٌ شَيْطٌ (3)
 қаҳрамон врач, - طَبَاحٌ مَحْظُوظٌ - омадли ошпаз;

لَعْظٌ غَلِيلٌ - حَبْلٌ عَلِيِّيْظُ - مَظْهَرٌ جَيْدُ (4) яхии күриниши - йүгөн арқон, қўпол сўз, ажсойиб манзара.

Эслаб қолинг: «هَذَا»، «هَذِهِ» – «бу», «иу»; «ذَلِكَ» – «у», «уша», «لَكِنْ» – «бирок», «лекин» каби баъзи сўзларнинг биринчи бўғинида «алиф» бор деб фараз қилинади.

84- машқ. *Күйидаги гапларни күчириб ёзинг ва ёдлаб олинг:*

— وَصَلَ سَفِيرٌ مِّنْ مِصْرِ صَبَاحًا 1 - *Миср* элчиси эрталаб етиб келди;

2) هَذَا قَمِيصٌ رَّجِيعٌ - *Bu - arzon kūylak;*

– صَابِرْ رَجُلًا مُضِيَافٌ (3) – Собир-мехмондўст одам;

4) - صَدِيقٌ مَرِيضٌ - *Düstüm -kasal;*

- ڈھٹنگ әрталаб кетди;

(6) - جاری طبیت مختتم - *Kүшнім - обрұлы табиб;*

7) - شارعنا نظيف - *Kүчамиз тоза;*

85- машк. Таржима килиб ёзинг:

85- машк. Таржима килиб ёзи

- 1) Бу – қиммат күйлак;
- 2) Миср элчиси – меҳмондўст киши;
- 3) Собир – сенинг дўстинг;
- 4) Кўшиним эрталаб кетди;
- 5) Бу – жуда қаттиқ тош;
- 6) Бобом касаллар;
- 7) Дўстим – жуда обрули тикувчи;
- 8) Йўлимиз узок.

33- §. Сўз охиридаги унлилар талаффузи

Замонавий араб тилида сўзларнинг охиридаги қисқа унлилар, «—ун» (танвин дамма) ва «—ин» (танвин касра) одатда талаффуз қилинмайди:

بَرْزٌ → بَرْزٌ – رَسْمٌ → رَسْمٌ – صَوْعَكٌ → يَسْكُنٌ – يَسْكُنٌ – صَوْعَكٌ; مِنْ بَيْتٍ جَدِيدٍ → مِنْ بَيْتٍ جَدِيدٍ – كَوْشَنِي → كَوْشَنِي – يَنْجِي عَيْدَانٍ.

رَسْمًا – расмий равишда, قَلْبًا – қалбдан, تَهْرِيَّةً – тахминан каби сўзларнинг охиридаги «- - -ан» (танвин фатха) одатда талаффуз қилинади.

Ислмарнинг охиридаги «ة» (та марбута) қўшимчаси одатда қисқариб, «а» унлиси тарзида талаффуз қилинади:

رَحَالَةً → رَحَالَةً; حَيَاطَةً → حَيَاطَةً;
مِنْ حَدِيقَةً → مِنْ حَدِيقَةً; خَلِيفَةً → خَلِيفَةً;
فِي جَمِيلَةٍ → فِي جَمِيلَةٍ جَمِيلَةً.

34- §. «ء-ҳамза» белгиси

Ун (товуш) пайчалари бирлашиб, ҳаво йўлини тўсиши ва ажралиб, очиши натижасида бўғизда ҳосил бўладиган портловчи товуш «ҳамза» деб аталади. Бу товуш алифбо таркибига кирмаган. Ёзувда маҳсус белги – «ء» билан ифодаланади ва **қўпинча** «таглик» – «курси» билан ёзилади.

«ء-ҳамза»га «курси» танлашда қуидаги қоидаларга риоя этилади:

1. Сўз бошидаги «ء-ҳамза»нинг курсиси доим «ا» бўлади: أُم – она, أُب – ota, أخت – она ёки сингил, أخ – aka ёки ука, إخوان – ёки – aka-укалар.

2. Сўз ўртасида бўлган «ء-ҳамза»нинг курсиси икки унли-ҳамзадан олдинги ва кейинги унлига қараб, қуидаги тартибда белгиланади:

а) ҳамзадан бевосита олдинги ва кейинги товушдан бири «и» унлиси бўлса, курси вазифасини (нуқтасиз) «ى» ҳарфи бажаради: بُنْ – қудук, سُئِلْ – суралди, سَيْئَتْ – зерикдим, жонимга тегди, رَيْسَةَ – раиса;

б) «ء-ҳамза»дан олдин ё кейин «и» унлиси йўқ бўлиб, «у» унлиси бўлса, курси қилиб «و» олинади: حُرْسَاءَ – раислар, جُرْجَاتْ – журъат этди, لُورْ – дур, اِنْجَسْ – инжу, سُؤَالْ – савол;

в) ҳамзадан олдин ё кейин «и», «у» унлилари бўлмаса, курси қилиб «ا» ёзилади: بَوِشْ – бош, سَأَلْ – суради, قَرَأْتْ – ўқидим, مَسَأَلَةً – масала.

3. Сўз охиридаги ҳамзага курси танлашда факат ҳамзадан олдинги унлига асосланилади, ҳамзадан кейинги унли инобатга олинмайди: يَقْرَأْ – ўқийди, دَافِعَ – илиқ, مُلْحَّاً – паноҳ.

Ҳамза қуидаги ҳолатларда курсисиз ёзилади:

а) сўз охирида чўзиқ унли ёки сукундан кейин келса: حَاجَةَ – келди, مَفْرُوعَةً – ўқилган, شَيْءَةً – ўқимон, بَرْدِيَةً – ўқилган, شَيْءَةً – ўқимон, بُلَاقْ – нарса;

б) «фатҳа» билан ҳаракатланган ҳамза чўзиқ «а» ёки чўзиқ «у» унлиларидан кейин келса: سَأَلَ – савол берди, مُرْعَوْتَةً – мурувват, مَارْدِلِكْ – мардлик; مُلَاقَةً – муносиблик, مَبْدُوَةً – бошланган.

86- машқ. Күйидаги сүзларни күчириб ёзинг ва ёдлаб олинг.
Хар бир сүздеги «-ҳамза»нинг қайси қоидага биноан ёзилганини тушунтириб беринг:

a – кираман, **مِئَةٌ** – юз (саноқ сон), **مُؤْتَمِرٌ** – қурултой, анжуман, ииғин, **مَرْأَةٌ** – хотин, аёл киши, **مَرْءَةٌ** – киши, эркак, **ضُوءٌ** – нур, зиё;

бُطْهَةٌ - *فَاسْ* - *болта*, *سُؤَالٌ* - *савол*, *جَهْتُ* - *келдим*, *إِنْسَانٌ* (*б*) - *инсон*, *مُلْوَعٌ* - *түла*, *أَرْضٌ* - *ер*;

6 سَعَاءُ - ёмон, فَأْرَ - ғұнос, رَدِيَّةُ - болталар, сичқон, осмон;

2) - *уммат*, *миллат*, *فُئَرَانٌ* - *сичқонлар*, *مسئوٰل* - *масъул*, *жавобгар*, *бошладинг* - *بدأت*, *وْفَاءُ* - *илиқлик*, *вафо*.

«Мадда» (~) белгиси

«ء-خامза»нинг курсиси | (алиф) бўлса, ундан кейинги ҳарф ҳам | (алиф) бўлса, ҳамза ўрнига «~»-«мадда» белгиси битта алиф билан ёзилади: فَرَأَنْ - آخر → أَخْرُ - آخر → *sүнғи, охирги;* بَوْشِقا; → كُلْ → أَكْلُ - آدم → أَدْمُ - *кўзгу; Одам Ato, одам;* كُلْ → أَكْلُ - مِرْأَةً → مِرْأَةً - *Kуръон;* مَانِبَالا - *манбалар.*

35- §. Ҳамза турлари

Сўз бошидаги ҳамза икки турли бўлади: - **هُمَّةُ الْقُطْعٍ** «қатъий ҳамза» ва - **هُمَّةُ الْوَصْلِ** «vaslali ҳамза».

هَمْرَةُ الْقَطْعِ – «қатъий ҳамза» ўзак таркибида бўлади ёки шахс, сонкаби муҳим грамматик маъноларни англатиш учун қўшилган бўлади. Масалан: أَدْبٌ – *адаб*, *адабиёт* («»–ўзакнинг биринчи ундоши), أَخْرُجْ – *чиқаман* («»–биринчи шахс кўрсаткичи), أَشْهُرُ – *оилар* («»–кўплик сон кўрсаткичи).

Бундай ҳамза **кўпинча** «фатҳа» билан ҳаракатланади, **ҳар доим** ёзилади ва ўқилади.

هَمْرَةُ الْوَصْلِ - «васлали ҳамза» ўзак таркибида бўлмайди, бирон маъно англатмайди, фақат турли сабаблар билан сўз бошида бир

бўғинда ёнма-ён келиб қолган икки ундошни икки бўғинга ажратиш учун хизмат қиласди.

Масалан:

امرأة → مُرَأَةً - *aël*;
اسم → سُمْ - *ism*;
إفهّم → فُهِّم - *tuşun!*
أخرج → خُرِجْ - *chik!*

Васлали ҳамза **қўпинча** «касра» билан ҳаракатланган бўлади. Одатда унинг курсиси фақат «» ёзилади ёки । («**васла**») белгиси билан ифодаланади:

قال اكتب - «*Ёз!*» *деди.*
يُتَبَرِّعْ - *ယုတေသန!*
هَدَا اُبَيْ - *Бу-ўглим.*

Нутқда васлали ҳамза **фақат** гап бошида ёки вакф (пауза)дан кейин талаффуз қилинади. Бошқа ҳолатларда талаффуз қилинмайди. Сўз бошидаги икки ундошнинг биринчиси эса олдинги сўзниңг охирига уланади:

ما اسمك → مَا إِسْمُكَ → *Исминг нима?*
فُلْثُ اذهب → قُلْتُ إِذْهَبْ → *Бор-кет*, -*дедим.*
رأيُتُ امرأة → رَأَيْتُ اِمْرَأَةً → *Бир аёлни кўрдим.*
أنتُمْ مُؤْمِنُونَ → أَنْتُمُ الْمُؤْمِنُونَ → *Сизлар ўқитувчисиз.*
مَدِينَتُكُمُ الْجَمِيلَةُ → مَدِينَتُكُمُ الْجَمِيلَةُ → *Гўзал шаҳрингиз.*
أَنْتُمُ الْمُؤْمِنُونَ → هُمُ الْمُؤْمِنُونَ → *Улар мўминлар.*
أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ أَنْتِنْ → أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ إِنْتِنْ → *Уларнинг олдига икки кишини юбордик.*

Бошқа ҳолатларда васлали ҳамзадан олдинги сукун касрага айланади:

من ابني؟ → مَنْ إِبْنُكَ؟ → *Ўглинг ким?*
قالت اخرج → قَالَتْ أَخْرَجْ → *Чиқ», -деди.*
رأيُتُمْ امرأةً → رَأَيْتُمْ اِمْرَأَةً → *Бир аёлни кўрдинглар.*

87- машқ. *Күйидаги гапларни васлали ҳамзани ўқиши қоидаларига риоя қилиб ўқинг:*

— هلن اسمك محمود؟ — *Исминг Maҳмудми?*

— قالت المدرسة: أكثب اسمك — *Ўқитувчи: «Исминги ёз!»-дедилар.*

— أخني شهادت أنتين من زملائي — *Акад улардан: «Таржимонлар сизмисиз?» деб сўради.*

— أخني شهادت أنتين من زملائي — *Синглим оғайниларимдан иккитасини кўрди.*

36- §. «Абжад» тартиби

Қадимги муаллифлар саналар ва бошқа турли рақамларни ҳарфлар билан ҳам ифодалаганлар. Ҳар бир ҳарф муайян бир сонни англатган. Бунда ҳарфлар тартиби қуйидагича бўлади:

1-ا	20-ك	300-ش
2-ب	30-ل	400-ت
3-ج	40-م	500-ث
4-د	50-ن	600-خ
5-هـ	60-سـ	
6-وـ	70-عـ	700-ذـ
7-زـ	80-فـ	800-ضـ
8-حـ	90-صـ	900-ظـ
9-طـ	100-قـ	1000-غـ
10-يـ	200-رـ	

Масалан: 1) 2002 қ 400 қ 1 қ 2 қ 423

2) 20 қ 400 қ 1 қ 2 қ 423

Ҳарфларнинг бу тартибини ёдда олиб қолишни осонлаштириш учун улар қуидаги сунъий сўзларга бирлаштирилган:

أَجْدُ، هَوَّزْ، حُطْيٌ، كَمْنٌ، سَفَصْنٌ، فَرَشْتٌ، تَحَذْ، ضَطْغٌ

Шунга кўра бу тартиб «**абжад тартиби**» деб аталади.

Манбаларда ҳарфларнинг «абжадий» қийматини ҳисобга олиш лозим бўлса, сўзнинг устига чизик тортиб қўйилган. Масалан:

— راح رشید ; في القرنين .

Хозирги кунда «абжад» тартиби матнларни а). . . , б). . . , в). . . каби бандларга ажратишда ишлатилади.

88– машқ. Қуидаги сонларни ҳарфлар билан ёзинг:

1983; 32 K 68.

89– машқ. Қуидаги сўзларни рақамлар билан ёзинг:

طَشْقَنْدُ، سَمَرْقَنْدُ، بُخَارَى، أَنْدِيجَانُ.

37– §. Ассимиляция–идғом

Махражи ёки талаффуз усули жиҳатидан бир-бирига яқин бўлган икки ундош нутқда кетма-кет келса, ўзаро таъсир натижасида бир товуш иккинчисига тўлиқ ё қисман ўхшаб қолиши мумкин. Бундай ҳодиса «**ассимиляция–идғом**» (қўшилиб, сингиб кетиши) деб аталади. Масалан, ўзбек тилида: *кетди*–*кетти*; *кўкга*–*кўкка*, *кўқдан*–*кўқтан*.

Араб тилида: أَحَدُثُ → مَدْهُثُ → مَدْهُثُ – *олдим*, چُزْدِيم, مِنْبُرُ – *минбар*.

Идғом ҳодисаси сонор ва яримунлиларда қўпроқ кузатилади. Масалан, «م», «ر» сонорлари ва «و», «ي» яримунлилари олдин келган «ن» ва «ل» сонорларини «ўзларига ўхшатиб»–идғом қилиб оладилар:

مَيْفُولُ – مَنْ يَقُولُ – *Ким айтяпти?*

— مِنْ وَارِثٍ — талаффузда *ворисдан*;

— مِنْ رَفِيقٍ — талаффузда *уртоқдан*;

— هَلْ رَأَيْتَ — талаффузда *күрдингми?*

Айрим ҳолларда идом ёзууда ҳам акс этади:

مِنْ لَا → مَعْنَى → مِنْ كُلْ → مَعْنَى.

90- машқ. *Қуидаги сўз ва биринчаларни идомга эътибор бераб ўқинг:*

لَنْ يَخْرُجُ، مَنْ رَوَى، مَنْ وَارِثٌ، هَلْ رَأَيْتَ، عَمَّنْ، فَصَدْرُهُ، فَعَدْرُهُ.

38- §. Аниқлик ва ноаниқлик

Ислам гурухига киравчи сўзлар ноаниқ ёки аниқ ҳолатда бўлади. Ноаниқ ҳолатдаги исмлар предмет ёки тушунчанинг умумий номидан иборат бўлади. Масалан, «бу-китоб» жумласида «китоб» сўзи ноаниқ ҳолатда, чунки «бу дафтар эмас, журнал эмас, бошқа нарса эмас, балки китоб» эканлигини билдиради. Ноаниқ ҳолатдаги исмларга ўзбек тилида «бир», «қандайдир» сўzlари қўшилса, маънога путур етмайди.

Бу-китоб. // Бу-бир китоб. // Бу-қандайдир китоб.

Аниқ ҳолатдаги исмлар эса муайян предмет ёки тушунчани ифодалайди. Ўзбек тилида аниқ ҳолатдаги исмларга «бу», «шу», «ўша» кўрсатиш олмошларини қўшиш мумкин. Масалан: «Китоб қизиқ экан» жумласидаги «китоб» сўзи муайян предметни англатяпти, унга «шу», «ўша» сўzlарини қўшиш мумкин:

Китоб қизиқ экан. // Шу китоб қизиқ экан. // Ўша китоб қизиқ экан.

Атоқли отлар, олмошлар аниқ ҳолатда бўлади.

Ноаниқ ҳолатдаги исмни аниқ ҳолатга ўтказиш учун сўзга «ل» артикли — «шу» ёки «ўша» маъносидаги олдкўшимчани қўшиш

лозим. Бу олдкүшімчага эга бўлган сўзнинг охирида танвин бўлмайди:

- بِنْتُ *бүркүз* → الْبَنْتُ (шы ёки ўша) *қиз*;

— бир куни → الْيَوْمَ (шы ёки бу) кун;

— бир тун → (الليلة الـ 15) тун;

- شَجَرَةً *(қандаидир бир) дарахт* → الشَّجَرَةُ *(шу ёки ўша)*

dapaxm.

91- машқ. *Күйидаги жумлаларни күчиринг ва ёдлаб олинг.*

Аниқ ҳолатдаги ислмарнинг тагига чизинг:

- آنَا مَرِيضٌ - *Мен бетобман;*

رسَامَةً - أَنْتِ سَهْلَةً) рассомсан;

هَذَا أَحْمَدُ - By-Axmad;

مُحَمَّدٌ فَلَّاحٌ - *Muxammat-dəxəkən;*

شَرِبَ زَيْدٌ قَهْوَةً - Зайд қаҳва ичди;

– طشقند مدينه جمیله – Тошкент-гўзал шаҳар;

- اُزبکستان دولة مُستقلة - Ўзбекистон-мустақи

تِرْمِذ - *Termiz*-*ķ*

خالد مُمثِّل - *Xалид-актёр*;

رَشِيدٌ - خَرَجَ رَاشِيدُ رَشِيدٌ

مُجْتَهِدٌ الطَّالِبُ - (*By*) талаба ҳаралы

المُدَرِّسُ - دَخْلٌ ـ Үқитувчи кирди;

- ذهَبَ (Bır) ўқитувчи кетди;

39- §. «ال» артиклиниң ҳамзаси

«ال» артиклиниң ҳамзаси – васлали ҳамза. Уни ўқиши ва ёзишда васлали ҳамзага тегишли барча қоидаларга риоя қилишдан ташқари күйидагиларни эсда тутиш лозим:

1. «ال» артиклидан олдин келган «من» (чиқиши келишиги – «-дан») маъносини ифодалайдиган предлог «من» ўқилади:

مِنِ الْجَامِعَةِ – университетдан;
مِنِ الْكُتَّابِ – ёзувчилардан.

2. «ال» артикли билан бошланган сўзларга «учун», «-га», «-ни» каби маъноларни англатувчи «ـلـ» предлоги қўшилса, ҳамзанинг таглиги бўлган (алиф) ҳам тушиб қолади:

لِلْمَحَلَّةِ كَ لِلْمَحَلَّةِ (журналга);
لِلإِنْسَانِ كَ لِلإِنْسَانِ (инсон учун).

«ـلـ» предлогидан кейинги сўз «لغة» (til), «لحمة» (gўшим) каби «لـ» ҳарфидан бошланадиган сўз бўлса, артиклиниң «لـ» ҳарфи ҳам тушиб қолади:

لِلْغَةِ → لَغَةٌ إِلَّا كَ لِلْغَةِ لِلْلَّغَةِ
لِلْحَمْ → حَمْ إِلَّا كَ لِلْحَمْ لِلْحَمِ
لِلَّهِ → لَهُ إِلَّا كَ لِلَّهِ لِلَّهِ

92- машқ. Куйидаги бирималардаги ноаниқ ҳолатдаги исмларни аниқ ҳолатга, аниқ ҳолатдагиларни эса ноаниқ ҳолатга ўтказиб ёзинг ва ўқинг:

في الجامعه الجديدة – янги университетда;
من المدينة الجميلة – гўзал шаҳардан;
لِلعالم المشهور – машҳур олимга;
بَيْثُ صَخْمٍ – катта уй;

— عمل حسنٌ яхши иш;

— من لغة أحبنّة (бир) чет тилидан.

40– §. Шамсий ва қамарий ҳарфлар

«ال» артиклиниң «ل» ҳарфи махражи тил олди бўлган товушлар билан ёнма-ён келганда ассимиляция – идғом ҳодисаси рўй беради, яъни «ل» товуши талаффузда ўзидан кейинги товушга ўхшаб кетади. Масалан:

الشمسُ → أَلْشَمْسُ ؛

الدَّرْسُ → أَلْدَرْسُ .

Бундай товушларни билдирадиган ҳарфлар 14 та:
ت، ث، د، ذ، ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ل، ن

Бу ҳарфлар «шамсий», қолганлари эса «қамарий» деб аталади.

Ҳаракатларни қўйиш лозим бўлган ҳолатларда шамсий ҳарфлардан олдин келган «ال» артиклиниң «ل» ҳарфидаги сукун ёзилмайди, ундан кейинги ҳарфга ташдид белгиси қўйилади:

الطالب - الطالب ؛ الدفتر - الدفتر

93– машқ. Куйидаги «الفاتحة» «surasини arтиклига алоҳида эътибор бериб ўқинг ва ёдланг:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ. مَلِكُ يَوْمِ الدِّينِ. إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِنُ. إِهْدِنَا الصِّرَاطَ
الْمُسْتَقِيمَ. صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرَ المُغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ.

1- §. Ўзак ва негиз

Сўзларнинг туб маъносини англатадиган энг кичик қисми «ўзак» деб аталади. Масалан, «ёзди», «ёзаман», «ёзуучи», «ёзилган» сўзларининг ўзаги-«ёз»; «чиқши», «чиқяпти», «чиқар», «чиқим» сўзларининг ўзаги-«чиқ».

Араб тилида сўзларнинг ўзаги (أَصْلُ الْكَلْمَةِ) фақат ундош товушлардан иборат. Ўзак ундошларининг олдига, орасига, орқасига турли унли ва ундошларни қўшиб, янги сўзлар-негиз ва сўзларнинг турли шакллари ясалади. Масалан, «خَرَجَ - чиқди», «خَرَجَ - чиқади», «خَرَجَ - чиқувчи», «خَارِجٌ - хорижий, ташқи», «خَرَجَ - чиқши жойи», «خَرَجَ - بَيْتِرِيبَ чиққан» сўзларининг ўзаги- «خَرَجَ - очдим», «خَشَقَ - گашт», «خَشَقَ - очилган», «كَشَافٌ - очувчи», «كَشَافٌ - кашиф», «كَشَافٌ - очувчи» сўзларининг ўзаги-«кашф қилиши, очии».

Араб тилидаги ўзакларнинг асосий қисми уч ундошдан иборат. فم، يد، زحلق وسوس каби тўрт ундошли ўзаклар ҳам бор. عندلب سفرجل каби беш ундошдан иборат ўзаклар ҳам араб тилига хос бўлмаса-да, учраб туради.

Ҳамма ундошлар ўзак таркибида бўлиши мумкин. Аммо ўзакдан турли негизлар ва уларнинг турли шакларини ясаш учун ҳарфлардан фақат 10 таси ишлатилиши мумкин. Ўзакдан ташқарида бўлиши мумкин бўлган бундай товушлар «релятив» деб аталади. Уларни эслаб қолиш осон бўлиши учун араб тилшунослари бу ҳарфлардан «الْيَوْمَ تَنْسَأْ - бугун уни эсадан чиқарасан» ва «سَأَلَّهُمْ نَعِيْهَا - Уни мендан сўрадингиз», деган ибораларни тузганлар. Шу икки ибора таркибида бўлган ҳарфларгина ўзак таркибида ҳам, ўзакдан ташқарида -негиз ясаш ёки сўз шаклини ўзгартириш учун ҳам ишлатилиши мумкин.

Қолган ундошлар фақат ўзак таркибида бўлади.

Сўзнинг ўзагини ажратса олиш араб тилини ўрганаётганлар учун жуда муҳим, чунки ўзакни билган кишигина сўзнинг шаклига қараб, унинг маъносини англаб олиши мумкин. Бундан ташқари, арабча

луғатларнинг аксариятида сўзларнинг тартиби ўзак ундошлари билан белгиланади. Масалан, «**حُكْم**» «**مُسْتَحْكَمٌ**» сўзи бобида, «**مُكْثُوبٌ**» сўзи эса «**كتب**» бобида берилади.

1- машқ. *Куийдаги бандларнинг ҳар бирида бир ўзакдан ясалган сўзлар берилган. Ўзакларни аниқланг:*

- 1) إِسْتَلَمْ، سَلِيمٌ، سَلَامٌ، السَّلَامُ، سِلْمٌ
- 2) إِسْتِحْكَامٌ، مُحْكُومٌ، حَاكِمٌ، حُكْمُوْهُ، حَكِيمٌ
- 3) رَحْمَةٌ، مَرْحُومٌ، مَرْكَمَةٌ، رَحِيمٌ، الرَّحْمَانُ
- 4) مَعْلُومٌ، عَالِمٌ، تَعْلِيمٌ، إِسْتَعْلَمَ، مُعَلِّمٌ
- 5) قَطْعَةٌ، الْمَقْطُوعَةُ، اِقْتَطَعَ، الْمَقْطُوْعَةُ، قَاطَعٌ

2- машқ. *Нуқталар ўрнини тўлдиринг:*

- a) «**كتب**» - **ڪاتب** «**ёзиши**» ўзагидан - **ءېزۇвчи**»;
- «**ишилаш**» ўзагидан **عَاملٌ** - **ىشловчи, ишичи**»;
- «**үқиши**, **урганиши**» ўзагидан **دَارِسٌ** - **ۇڭувчи, ۇргانувчи**»;
- «**кириши**» ўзагидан **دَاخِلٌ** - **...»**;
- «**чиқиши**» ўзагидан **خَارِجٌ** - **...»**.
- 6) «**узиши**» ўзагидан **مَقْطُوعٌ** - **узилган**»;
- «**еийши**» ўзагидан **مَأْكُولٌ** - **ейилган**»;
- «**ичиши**» ўзагидан **شَرِبٌ** - **ичилган**»;
- «**олиши**» ўзагидан **أَحَذٌ** - **олинган**»;
- «**тарк этиши**» ўзагидан **تَرْكٌ** - **тарк этилган**».

3- машқ. *Куийдаги сўзларни лугатдан топинг:*

مُدَرِّبٌ، مُدَرِّسٌ، مُعَلِّمٌ;
مُخْتَوِّمٌ، مَعْلُومٌ، مَشْهُورٌ;
بَحْمَلٌ، تَكَبَّرٌ، تَكَسَّرٌ.

4- машқ. *Куийдаги ибораларни ўқинг ва ёд олинг:*

- السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَبْنَائِي وَبَنَاتِي!

-*Assalomu alaykum, ўғилларим ва қизларим!*

- وَعَلَيْكُمُ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ يَا أُسْتَادِي! أَهْلًا وَسَهْلًا!

-Ваалайкум ассалом ва раҳматуллоҳи ва баракотуҳу, устоз.

Хуш келибсиз!

كِيفَ حَالُكُمْ يَا أَعِزَّائِي؟ -

-Аҳволларингиз қандай, азизларим?

- الحَمْدُ لِلّٰهِ، بِخَيْرٍ. وَكَيْفَ أَنْتَ، يَا أَسْتَاذ؟

-Худога шукур, яхши. Ўзингиз қандайсиз, устоз?

- وَإِنَّا بُخَيْرٌ أَيْضًا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ. نَبْدَأُ الدَّرْسَ.

-Мен ҳам, худога шукур, яхшииман. Дарсни бошлаймиз.

2- §. Сўз вазнлари

Янги сўз (негиз) ёки сўзнинг бирор шаклини ясаш учун ўзак ундошларига белгиланган тартибда, муайян қоидалар асосида унли ва ундошлар қўшилади. Ўша қоидаларни баён қилишни осонлаштириш учун араб тилшунослари шартли равишда ўзакнинг 1-ундошини «ف», 2-ундошини «ع» ва 3-ундошини «ل» ҳарфлари билан белгилайдилар ва шу уч ундошдан ясалган шакл-қолипни «вазн-وزن» деб атайдилар. Масалан, «Ўтган замон феъллари « فعل » вазнида бўлади», -деган қоидадан тушунамизки, «خرج - خروج» чиқиши ўзагидан « فعل » вазнида ясалган «خرج» сўзи «чиқди», «دخل - دخل» киришидан ясалган «دخل» сўзи «кирди» маъноларини англатади.

Ўзакнинг 4-, 5-ундошлари ҳам «ل» ҳарфи билан белгиланади.
Масалан: **فَعَلَلَيْلٌ**-«عَنْدَلِيلٌ»**تَرْجَمَ**-«НИНГ ВАЗНИ-»**فَعَلَلَ**-«عَنْدَلِيلٌ»**نِينْجَ** вазни-.

1- машқ. Қуидаги сўзларнинг вазнини аниqlанг:

؛ حُكَّامٌ، حُكْمَةٌ، مُحَكُومٌ، حُكْمٌ 3؛ حُمَّادٌ، أَحْمَدُ، حَمْدٌ، حَمِيدٌ (3)

فَاعْدَدْ قَاعِدْ مَقَاعِدْ فَعَدْمُ قَاعِدْ 4. ذِكْرِيَّا، مُكَمِّا، كَامَا

2- машқ. *Күйидаги ўзаклардан берилган вазнлар бўйича сўзлар ясанг:*

فعلاً: كث، كث، صغ، جما؛

مَفْعُولٌ: كتب، قال، حمد، ضرب

نَفْتَعًا: كبس، قطع، جمع، رزق؛

مُسْتَفْعِلٌ: قبا، خرج، حكم، نشر؟

يُفَعِّلُ: وسوس، ترجم، دحرج، زلزل.

3- машқ. Күйидаги ибораларни ўқинг ва ёд олинг:

- السلام عليكم يا أستاذ!
- وعليكم السلام يا تبليلة!
- أَرْجُو مَعْاِرِدَةً، يَا أَسْتَاذًا، تَأَخَّرْتُ قَلِيلًا.

-Кечирасиз, устоз, бироз кеч қолдим.

- خَيْرٌ؟

-Тинчликми?

- خَيْرًا، الْحَمْدُ لِلّهِ. تَعَطَّلْتِ الْحَافِلَةُ فِي الطَّرِيقِ. أَتَسْمَعُ لِي بِالدُّخُولِ؟

-Тинчлик, худога шукур. Йўлда автобус бузилиб қолди.

Киришига рухсат берасизми?

- لَا بِأَسْ. تَعَصَّلِي، اذْخُلِي.

-Хечкиси йўқ. Марҳамат, кир.

- شُكْرًا، يَا أَسْتَاذًا!

-Раҳмат, устоз!

- عَفْوًا، يَا بُنَيَّتِي.

-Арзимайди, қизгинам.

4- машқ. Күйидаги ҳикматли сўзни эслаб қолинг:

Ҳаракатда баракат – الحُرْكَةُ بِرَكَةٍ

3- §. Грамматик жинс

Араб тилида икки грамматик жинс бор: музаккар-المذكُور- мужской род ва муаннас-المؤنَثُ-женский род.

Эркак зотини билдирган отларнинг ҳаммаси сўзнинг шаклидан қатъий назар, музаккар жинсига киради. Масалан: أَبُ-ota; أَخُ-brodar, aka ёки ука; عَلَامَةٌ-буюк олим; دِيكٌ -xўroz; كُبِشٌ - қўчкор.

Аёл (урғочи) зотини англатган отларнинг ҳаммаси муаннас жинсига киради. Масалан: أُمٌ-ona; أُختٌ-opa ёки сингил; عَرْوَسٌ-келинчак; زَيْنَبٌ-Зайнаб; حَالَةٌ-хола; بَقَرَةٌ - сигир.

Яна муаннас жинсига қуидагилар киради:

- 1) тананинг жуфт аъзолари, масалан: يَدُ - *күйл*, رِجْلُ - *oёк*, عَيْنٌ - *кўз*, أَذْنٌ - *кулок*;
- 2) географик номлар, масалан: طَشْقَنْدُ - *Toшкент*, مُوسَكُو - *Mиср*, مَصْرُ - *Москва*, النَّيلُ - *Нил (дарёси)*;
- 3) эл-элатларнинг номлари, масалан: الْأَوْزَانُ - *ўзбеклар*, يَعْزَبَكَلَارُ - *ўзбек* халқи, الْعَرَبُ - *араблар*, اَرَابُ - *араб* халқи, الْرُّوسُ - *руслар*, رُوسُ - *рус* халқи;
- 4) охирида «*та марбута*» қўшимчаси бўлиб, эркак зотини билдиримайдиган исмлар. Масалан: بَوْبِيٌّ - *буби*, حَدَّةٌ - *хола*, مَدِينَةٌ - *шаҳар*, قَرْيَةٌ - *қишилоқ*.

Бу қўшимча сифат, сифатдош, тартиб сонларнинг муаннас жинси шаклини ясаш учун ҳам ишлатилади. Масалан:

- яхши - حَسَنٌ (муз.) → حَسَنَةٌ (муан.)
чиройли - حَمِيلٌ (муз.) → حَمِيلَةٌ (муан.)
ўқитувчи - مُدَرِّسٌ (муз.) → مُدَرِّسَةٌ (муан.)
тўртинчи - رَابِعٌ (муз.) → رَابِعَةٌ (муан.);
- 5) حَمْرَاءُ «فَعَلَى» «فَعَلَى» ва вазнларидағи сифатлар, масалан: - حَمْرَاءُ - *қизил*, كَسْلَى - *дангаса*, كُبْرَى - *улуг*, عَظْمَى - *буюк*;

- 6) айрим сўзлар анъанага қўра муаннас жинсида ҳисобланади. Улар, жумладан, қуидагилар: نَازٌ - *er*, حَرْبٌ - *kyёши*, أَرْضٌ - *yurush*, شَمْسٌ - *шамол*, فَأْسٌ - *болта*, بَرْحٌ - *кудуқ*, نَفْسٌ - *жон*, رُوحٌ - *ryx*, دَيْرٌ - *дўзах*, عَصَمًا - *таёк*.

«فَعُول» «فَعِيل» вазnidаги ва ўтимли феъллардан ясалган «فَعِيل» вазnidаги сифатлар ҳар иккала жинс учун бир хил бўлади. Масалан:

- جَرِيجٌ - *жасур* (эркак, аёл); عَجُوزٌ - *қари* (чол, кампир); يَرَالَانْغَانٌ - *яраланган* (эркак, аёл); يَلْدِيرِيلْغَانٌ - *йулдирилган* (эркак, аёл).

Бир туркум отлар музаккарда ҳам, муаннасда ҳам ҳисобланишлари мумкин. Масалан: سَمَاءٌ - *йўл*, طَرِيقٌ - *осмон*, حَالٌ - *хол*, أَخْوَلٌ - *аҳвол*, سُوقٌ - *бозор*, خَمْرٌ - *шароб*.

1- машқ. Қуидаги сўзлардан музаккар жинсига тегишилисини бир устунга, муаннас жинсига тегишилисини иккинчи устунга ёзib чиқинг:

عالَمَةُ -ok, بَيْضَاءُ -амма, سُوْدَاءُ -буқа, عَمَّةُ -қора, حَالٌ -məsa, مَرْيَمْ -Марям, حَمْزَةُ -Хамза, عَامِلٌ -iiичи, عَادِلٌ -одил, حَامِلٌ -ҳомиладор, حَاجَاءُ -газета, صَحِيَّةٌ -бешинчи, حَالٌ -خَامِسَةٌ -хамисе, صَغِيرٌ -оёк, رَجْلٌ -чүлөк, عَرْجَاءُ -շարғ, حُسْنَى -дангаса, شَارِعٌ -گسۇل, حُسْنٌ -шифт, كَوْچَا -күча.

2- машқ. Таржима қилинг:

أختي عالمة. خالتى رسامة. فاطمة عروس. زينب جريج. الوردة حمراء. عزيزة كسلى.

3- машк.

a) маъносига кўра муаннас жинсига тегишили бўлган исмларга
5 та мисол ёзинг;

б) шаклига кўра муаннас жинсига мансуб бўлган исмларга 5 та мисол ёзинг;

в) ҳар иккала жинсда бир хил күринишига эга бўлган исмларга 5 та мисол ёзинг.

4- машқ. Қуидаги исмларнинг муаннас жинси шаклини ясанг:

طالب – <i>толиб</i> , <i>студент</i> ;	مجتهد – <i>тиришқоқ</i> ;	مؤمن – <i>мўмин</i> ;
فلاح – <i>дехқон</i> ;	جميل – <i>чиroyли</i> ;	عاشر – <i>ўнинчи</i> ;
نشيط – <i>фаол</i> ;	صابر – <i>сабрли</i> ;	بصیر – <i>кўрувчи</i> ;
مُترِّجم – <i>таржимон</i> .		

5- маңқ. Ёдлаб олинг:

١) طلب العلم فريضة على كل مسلم.

Илм исташи ҳар бир мусулмон учун фарздир.

2) الحقُّ سيفٌ قاطعٌ.

Хақиқат үткір қиличдір.

4- §. Иккилик сон

Араб тилида учта грамматик сон бор: бирлик, иккилик, кўплик.

Нарса ё тушунча иккита бўлса, **иккилик** шакли (الْمُشَنَّ), иккидан ортиқ бўлса, **кўплик** шакли (الْمَجْمُوعُ) ишлатилади.

Исларнинг иккилик сон шаклини ясаш учун сўз охирига ڻ кўшимчаси кўшилади:

أَسْتَادَانِ → أَسْتَادٌ – *икки устоз*
أَخْتَانِ → أَخْتٌ – *икки она (сингил)*
حَيَّاطَانِ → حَيَّاطَةٌ – *икки тикувчи аёл*
حُجْرَاتَانِ → حُجْرَةٌ – *икки хона*
بَطِيخَاتَانِ → بَطِيخٌ – *икки тарвуз*

Иккилик сондаги исмга аниқлик артикли «ال» қўшилса ҳам, охиридаги қўшимчаси ўзгармайди. Масалан:

الْمَعَلِمَاتَانِ → مُعَلِّمَاتٍ, الْمَعَلِمَانِ → مُعَلِّمَانِ
الْيَدَانِ → يَدَانِ, التَّفَاحَاتَانِ → تفاحتан

Охирида (алиф мақсурा) бўлган исмлардан иккилик «алиф мақсурा» ўрнига Ҷиан қўшимчаси қўшиб ясалади. Масалан:

الفَتَيَانِ → فَتَى (فتин); الفتیان → الفتی (fetiy);
الْمَعْنَيَانِ → الْمَعْنَى (маъно); معنیان → معنى
الْحَامِيَانِ → الْحَامِي (қози), حام (химоячи, адвокат) каби – (танвин касрага) тугаган сўзлардан иккилик сон шакли – (танвин касра) ўрнига Ҷиан қўшимчасини қўшиш билан ясалади: حامیان, قاضیان.

Охирида ۱ (аниқ ҳолатда ۱۰) бўлган сўзлардан иккилик «وَان» қўшимчаси қўшиб ясалади. Масалан:

الْعَصَوَانِ – العَصَا, عَصَوَانِ → (taëk, xassa);

Охирида اء ёки اء бўлган исмлар музаккар жинсида бўлса, ء (ҳамза) сақланиб қолади: لقاء – (lqa'a; لقاءان – boishlaniishi). Агар исм муаннас жинсига тегишли бўлса, сўз охиридаги ء (ҳамза) «و» ҳарфига алмаштирилади: سماوة – (само).

زَرْقَاوَانِ → (саҳро) صَحْرَاؤِن → (сахро) صحراء; زَرْقَاوَانِ → (ота) أَبٌ أَخٌ (ака, ука) сүзларидан иккилик сон шакли ясалганида ҳам «و» харфи қўшилади: أَبَوَانِ, أَخَوَانِ

1- машқ.

а) қуидаги сўзларни лугатдан топиб, маъноларини ёзиб олинг:

- 1 مُتَرْجِمٌ, عَالَمٌ, فَلَاحَةٌ, بَجَازٌ;
- 2 أَعْمَى, أَعْوَجُ, أَرْزُقُ, أَحْضَرُ;
- 3 عَمْيَاءٌ, عَوْجَاءٌ, فَضَاءٌ, بَنَاءٌ;
- 4 عَطْشَى, كَسْلَى, كُبْرَى, صُغْرَى.

б) юқоридаги сўзлардан иккилик сон шаклини ясанг;

в) юқоридаги сўзларни иккилик сон аниқ ҳолатда ёзиб чиқинг.

2- машқ. Ёдлаб олинг:

يَدٌ وَاحِدَةٌ لَا تَحْمِلُ بَطِينَتَيْنِ.

Бир қўл иккита тарвуз кўтармайди.

إِذَا تَخَاصَّمَ الْأَصَانِ ظَهَرَ الْمَسْرُوقُ.

Икки ўғри жанжаллашиб қолса, ўғрилик ошкор бўлади.

5- §. Кишилик олмошлари (الضمائر)

Араб тилида кишилик олмошлари бирлик, иккилик, кўплик ва музаккар, муанис шаклларига эга. Шунингдек, бошқа сўзлар билан бирикишига кўра «мустақил» ва «бирикма» кўринишлари бор.

Мустақил кишилик олмошлари алоҳида ёзилади. Гапда улар эга ё от-кесим вазифасини бажаради.

Мустақил кишилик олмошлари қуидагилар:

Кўплик المجموع	Иккилиқ الْمُشَنَّى	Бирлик الْمُفْرَدُ	Жинс النوع	Шахс
لَهُنُ <i>биз</i>	لَهُنُ <i>биз</i>	أَنَا <i>мен</i>	الْمُذَكَّرُ وَالْمُؤَنَّثُ	I الْمُتَكَلِّمُ
أَنْتُمْ <i>сизлар</i>	أَنْتُمَا <i>сиз (иккингиз)</i>	أَنْتَ <i>сен</i>	الْمُذَكَّرُ	II الْمُخَاطَبُ
أَنْتُّ <i>сизлар</i>		أَنْتِ <i>сен</i>	الْمُؤَنَّثُ	
هُنْ <i>улар</i>	هُنْمَا <i>у (иккови)</i>	هُوَ <i>y</i>	الْمُذَكَّرُ	III الْغَائِبُ
هُنَّ <i>улар</i>		هِيَ <i>y</i>	الْمُؤَنَّثُ	

1- машқ. *Кўчириб олинг, ҳаракатларини қўйинг ва таржима қилинг:*

أنا طالب. هما ميشلتان. أنت عربي. أنتم فارسيتان. أنتما مجتهدان. هو نجار. هي خياطة. سليم

ورشيد عاملان. هما قويان. فاطمة وزينب جميلتان. أنتما قويان. هما ظريفتان. أنا مترجمة. هي جسور. الجامعة

بعيدة. هي كبيرة. الجامع الجديد. هو جميل. المخزن والمخبز قريبان. هما صغيران. الشجرتان حضراوان. الصديقتان

طالبات. هما كسليان.

2- машқ. *Таржима қилинг:*

-Сен кимсан?

-Мен талабаман.

-Сизлар арабмисизлар?

-Йўқ, биз ўзбекмиз.

-Фотима ҳам ўзбекми?

-Йўқ, у - турк.

-Зайнаб билан Ҳабиба қаерда?

-Улар университетда.

-Университет янгими?

-Ҳа, у янги.

-Талабалар қаерда?

-Улар шу ерда.

-Сиз ликкингиз) ўқитувчимисиз?

-Йўқ, биз муҳандисмиз.

3- машқ. Ёдлаб олинг:

يَدٌ وَاحِدَةٌ لَا تُصْفِقُ.

Бир қўл қарсак чалмайди.

لَا يجتمع سيفان في عُمُدٍ واحدٍ.

Бир қинга икки қилич сиғмайди.

6- §. Гап турлари

Араб нахвида феъл билан бошланган гап **الجملة الفعلية** – «жумла», исм (от, сифат, сон, олмош) билан бошланган гаплар эса **الجملة الاسمية** – исмий жумла, деб аталади. Масалан: **كَسَبَ رَشِيدٌ - Raшид ёзди**, **ذَهَبَ الْمُهَنْدِسُ - Muҳандис кетди**» гаплари феълий жумла, дейилади. **الْمُهَنْدِسُ ذَهَبَ طَالِبٌ - Muҳандис ҳеббатиб**, **رَشِيدٌ ذَهَبَ طَالِبٌ - Raшид-толиб**» гаплалари «исмий жумла» бўлади.

Исмий жумланинг эгаси – **المُبْتَدأ** (гапнинг мавзусини билдирадиган бўлаги, гапнинг боши), одатда, аниқ ҳолатда бўлади.

Исмий жумланинг кесими – **الْحَبْرُ** феъл билан ифодаланган бўлса «феъл-кесим», феълдан бошқа сўз туркуми – от, сифат, олмош, сон – билан ифодаланган бўлса «от-кесим» дейилади. От-кесим, одатда, ноаниқ ҳолатда бўлади ва эга билан жинсда ва сонда мослашади.

Мисоллар:

سَمِيرٌ مُدَرِّسٌ، الْفَتَيَانُ مُهَنْدِسَانٌ، الْفَتَاهُ خَيَاطٌ، أَنْثُمَا فَلَاحَانٌ.

1- машқ. Таржима қилинг:

أنا أوزبكي. فاطمة عربية. سميره وسليمه تركيتان. أنتما عاملان. هما فلاحان. هي ممثلة. هو مهندس.
المدرس شاب. المدرسة شابة. الباب مفتوح. النافذة مفتوحة. الشارع عريض. المدينة حميدة. الكتابان جديدان.
زينب ومريم حسنيان. سليم مدرس وسليمه طالبة. السياراتان زرقاوان. البابان أحضران والنافذتان صفراوان.
العصا قصيرة. اليدان طوبيلتان. العينان سوداوان. الأذنان كييرتان.

2- машқ. Күйидаги гапларни таржима қилинг:

У (музаккар) муҳандис. Сен актёрсан. У (муаннас)- дехқон.

Сиз иккингиз-музаккар) фаолсиз. Улар иккови, муаннас) дангаса.

Мен муаннас) ишчиман.

(Бу икки) иигит кучли. Салима - ўқувчи. Салима ва Фотима тиришиқоқ. Эшик ёпиқ. Дераза (икки) очиқ. Шифт оқ. (Бу икки) жавон яшил. Зайнаб – актриса.

3- машқ. Ёдлаб олинг:

الْعَمْرُ وَاحِدٌ وَالرَّبُّ وَاحِدٌ.

Умр бир, Тангри ҳам бир.

السُّكُوتُ عَلَامَةُ الرَّضَا.

Сукут - ризолик аломати.

7- §. Сўроқ гаплар

Умумий савол, яъни «ҳа-نعم» ёки «йўқ-ла» жавобини талаб қиладиган сўроқ гаплар араб тилида, айникса, жонли сўзлашув тилида гап оҳангиги билан ифодаланади. Масалан:

«-هي فَرَاشَة؟ -أَنْتَ عَالَم؟ -Сен олиммисан? -У фаррошими?

Адабий тилда сўроқ гаплар кўпинча «هـ» ёки «أـ» юкламаси билан бошланади.

Масалан:

هـ-أنتَ كاتِب؟ -*Сен ёзувчимисан?*
أـ-أَنْتُمَا طَالِبٌ؟ -*Сизиккингиз толибмисиз?*
هـ-إِنَّ الْبَابُ مَفْتُوحٌ؟ -*Эшик очиқми?*
أـ-أَكْتَبْتَ رِسَالَةً؟ -*Xat ёздингми?*

Савол бўлишсиз гап шаклида, яъни инкорни англатувчи воситалар билан бўлса, фақат «أـ» юкламаси ишлатилади. Масалан:

أـ-أَمَا أَنْتَ فَلَاحْ؟ -*Сен дехқон эмасмисан?*
أـ-أَلَا أَنَا صَدِيقُكَ؟ -*Мен сенинг дўстинг эмасманми?*

Бундай саволга «نعم» жавоби берилса, гапнинг бўлишсизлик маъноси тасдиқланади; «بلى» жавоби эса бўлишшлик маъносини тасдиқлади. Масалан:

أـ-لَا زَيْدُ كَرِيمٌ؟ -*Зайд олийжаноб эмасми?*
أـ-نَعَمْ. -*Xa(, олийжаноб эмас).*
أـ-بَلَى. -*Xa(, олийжаноб).*
أـ-أَمَّا ذَهَبْ نَيْلٌ؟ -*Nabil кетмадими?*
أـ-نَعَنْ. -*Xa(, кетмади).*
أـ-بَلَى. -*Xa(, кетди).*

Альтернатив саволни англатган, яъни таркибида «ё», «ёки»-«أم» юкламаси бўлган сўроқ гапларнинг ҳам бошида «أـ» юкламаси ишлатилади. Мантиқий ургу тушаётган сўз, яъни саволнинг асосий мавзусини англатган сўз, гапда қандай вазифа бажараётганидан қатъи назар гап бошида, бевосита шу юкламадан кейин келади.

Масалан:

أـ-أَعْمَلْ أَنْتَ أُمْ عَالَمٌ؟ -*Сен ишчимисан ё олиммисан?*
أـ-أَنْشِيَطَةُ هِيَ أُمْ كَسْلَى؟ -*У фаолми ё дангасами?*
أـ-أَسْمِيرَةُ جَاءَتْ أُمْ عَزِيزَةُ؟ -*Самира келдими ё Азизами?*
أـ-أَمْسِلْمُ هُوَ أُمْ مَسِيحٍ؟ -*У мусулмонми, масиҳийми?*
أـ-مَجَلَّةُ فَرَأَتْ أُمْ كِتَابًا؟ -*Журнал ўқидингми ё китобми?*

«Ёки» маъносини ифодаловчи «أُو» ва امّا боғловчилари сўрок гапларда ишлатилмайди).

Махсус саволни англатувчи олмошлар сўрок гапларнинг бошида бўлади. Улар асосан қўйидагилар: مَا-كيم, مَنْ-(ماذا)-nima, أَيْنَ - қани, қаерда, مَقْ-қачон, كَيْفَ-қандай, كَمْ-қанча, أَيْ (айе)-муаннаси - қайси? (Бу олмош билан бириккан исм қаратқич келишиигида бўлади, олмошнинг эса танвини тушиб қолади.)

Масалан:

مَنْ هَذَا؟ -*Бу ким?*

مَا هَذَا؟ -*Бу нима?*

مَقْ الدَّرْسُ؟ -*Дарс қачон?*

أَيْنَ خَالِدٌ؟ -*Халид қаерда?*

أَيْ دَفْرٌ؟ -*Қайси дафтар?*

أَيْةُ مجلَّة؟ -*Қайси журнал?*

1- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

أنت طالب؟ زيد مدرس؟ أهي مدرسة؟ هل هما فلاحتان؟ أما هو ذكي؟ ألا أنتما عاقلتان؟ أم مثليان هما أم مهندستان؟ أسمير نشيط أم محمود؟ أنييل ذهب أم محمود؟ من هي؟ من أنتم؟ ما هذا؟ ما هذه؟ هل العنبر حلو؟ هل المشمش حامض؟ أما التفاح لذيذ؟ هل هذه الفاكهة حامضة؟ أم حلو الكمثرى أم حامض؟ أين الرمان؟ أم أكلت التوت؟ كم أكلت الجوز؟ متى أكل زيد لوزا؟ أي طالب ذكي؟ أية طالبة مجتهدة؟

2- машқ. Қўйидаги гапларни таржима қилинг:

Бу нима? Сен (муаннас) кимсан? Улар (иккиси, муаннас) тикувчими? Марям толиба эмасми? Набил сахий эмасми? Аҳмад ва Маҳмуд олийжанобми?

Голос қани қаерда)? Қовун ширинми ё тарвузми? Бодринг едингми, помидорми? Гармдори аччиқ эмасми? Рашид кўп шафтоли емадими? Қайси китоб янги? Қайси журнал арабча? Салим қачон кетди? Карима қани? Муҳаммад қаерда? Қачон ёздинг? Қанча ёздинг?

3- машқ. Қуийдаги матнни ўқиб таржисима қилинг ва ёдлаб олинг:

- صباحَ الخيرِ، يا باسم!
  - صباحَ النورِ، يا محمود!
  - عفواً، يا صديقي، أينَ أَحمد؟
  - أحمد انصرف. عدمُ المؤاخذة، أما دقُّ الجرس؟
  - نعم، ما دق. لا تُؤاخذنِي، كم درسًا اليوم؟
  - اليوم درسان فقط، يا باسم.
  - أي درس الآن؟
  - الآن درس اللغة العربية.
  - أرجو معدرةً، يا محمود، أما أنت عربي؟
  - بلى، أنا عربي. وأنت، يا باسم، عربي أيضًا؟
  - لا، أنا فارسي. وزينب؟ من هي؟
  - زينب وفاطمة تركيتان.
  - اعتذرني، مني يدقُّ الجرس، يا أخي؟
  - الآن يدق. أنا أستاذن يا عزيزي. إلى اللقاء والسلام عليكم.
  - وعليكم السلام ورحمة الله وبركاته وإلى اللقاء.

4- машқ. Ёдлаб олинг:

هَلْ شَمْسٌ تَكُونُ بِلَا شَعَاعٍ.

Нұрсиз қуёш бүладими?

لَا تُوْجِلْ عَمَلَ الْيَوْمِ إِلَى الْغَدِيرِ.

Бугунги ишни эртага күйма.

8- §. Кўплик сон – الجُمْعُ

Исларнинг кўплик шакли ясалишига кўра 2 турли: «тўғри кўплик» «الجُمْعُ الْمُكَسَّرُ» ва «синиқ кўплик-بўлади.

Тўғри қўплик музаккар жинсдаги исмларнинг охирига «ئۇن» ва муаннас жинсдаги исмларнинг охирига «ئاڭ» қўшимчалари қўшиб ясалади. Масалан:

؛ مدرسون → مدرّسَةُ ; مدراسات → مدرّسَاتُ

فلاخات → فلاحة ; فلاخون → فلاخ

متراجمات → مترجمة ; متراجمون → مترجمون

Түгри музаккар кўплик-جمع المذکور السالم- «فاқат эркак жинсидаги одам-أكيل، أكيل»)ларни билдирган сўзлар учун ишлатилади.

Түгри муаннас кўплик-جمع المؤنث السالم- «эса аёл жинсидаги одамлар, жонзотлар ва жонзот эмаслар учун ишлатилиши мумкин. Масалан:

حمامات - حمامات → - حمامات - kaptarar;

животные - حيوانات → - حيوانات - xayvonlar;

реклама - إعلانات → - إعلانات - e'lonlar;

язык - لغات → - لغات - til;

Охирида «كتاب» «كتاب» қўшимчаси бўлган сўзларга тўгри муаннас кўплик қўшимчаси «كت» «كت» қўшилганда «كت» товуши «كت» га айланади.

Масалан:

женщины - حمراءات → - حمراءات - hemraوات;

«كت» қўшимчаси эса «كت» га айланади:

романы - صوريات → - صوريات - bishrakat;

«Синиқ кўплик-الجمع المكسر» сўз вазнини ўзгартириш орқали ясалади. Масалан:

книга - كتاب → - كتاب - e'zuvchi;

книги - كتب → - كتب - kitob;

книжка - خات → - خات - xat;

Баъзи исмлардан кўплик икки, уч вазнда ясалиши мумкин.

Масалан:

студент - طلاب → طلاب - malabalalar;

фото - فتیان → فتیان - fiftian;

газета - صحيفه → صحيفه - gazetalar).

Исларнинг синиқ кўплик шакллари луғатларда берилади. Луғатда исмнинг синиқ кўплиги берилмаган бўлса, ундан фақат тўгри кўплик ясалади.

Шахсни билдирмайдиган исмларнинг кўплиги грамматик жиҳатдан бирлик муаннасга teng бўлади. Масалан:

читать - كىتابلار ۋەزىتى - Kitoblar foidali;

хамам - حمامات - Kaptarlar chiroili;

– الشّوارعُ عَرِيضَةٌ – *Kýuchalap keng.*

1- машқ. *Күйидаги сұзларнинг күплигини лугатдан топиб ёзинг:*

عالم، عامل، شاعر، مهندس، مترجمة، دفتر، عنب، تفاح، خيار، جوز، قلم، حجرة، رقادة، نافذة، باب، مكتبة.

2- машқ. *Таржима қилинг:*

أنا مترجم. نحن مترجمون. هل أنتما فلاحان؟ نعم، نحن فلاحان. أنتم فلاحون. أنتن طالبات. هم شعراء.

هن شاعرات. هم كتابات. نحن كتابات. أأنتما كاتبتان أم هما؟ نحن مصورتان. وهما كاتبتان. من هن؟ هن عاملات.

هل هن صديقات؟ نعم، هن صديقات. وأنتم، أ ما أنتم أصدقاء؟ بلى، نحن أصدقاء. هم ملاحون. سليم ونبيل

نجاران. السجaron ماهرون. الطلاب نشطاء. الطالبات كسليات. الدفاتر زرقاء. الأقلام سوداء. المجلتان صفراوان.

نحن سمراوات وهن بيضاوات. الحشرات ضارة. الديوك قوية. الشور كبير. الشيران كبيرة. الأوراق خضراء.

الدفتران نظيفان. الدفاتر نظيفة. العنبر حلو. الأعناب حلوة. الرمان أحمر. الرمانات حمراء.

3- машқ. *Таржима қилинг:*

Мен мұхандисман. Биз мұхандисмиз. Сиз (күплик, музаккар) студентмисизлар? Йүқ, биз ишилармиз. Сиз (күплик, муаннас) тикувчимисизлар? Ҳа, биз тикувчимиз. Улар (күплик музаккар) денгизчи әмасми? Ҳа, улар денгизчи әмас. Улар (муаннас) шоиралар. Биз иккимиз рассоммиз. Сизлар (муаннас) чиройлисизлар. Сиз (музаккар) кучли әмасмисиз? Ҳа, биз кучлимиз.

Эшиклар очиқ. Деразалар ётиқ. Күчалар янги. Масжидлар яқин. Хоналар кенг. Уйлар янги. Толибалар ақллы. Таржимонлар моҳир.

4- машқ. Ёдлаб олинг:

الْكَلَابُ تَنْبِعُ وَالْفَاغِلَةُ تَسِيرُ—
Итлар акиллайди-ю, карвон ўтаверади—

Бирлик кучдир. (Куч бирликда.)
الْإِخْرَادُ قُوَّةٌ—

9- §. كелишиклар-إعراب

Араб тилида уч келишик бор:

Бош келишик-حَالَةُ الرُّفْعِ —фақат эга ва от-кесимларни ифодалаш учун ишлатиласди.

Қаратқич келишиги-حَالَةُ الْجُنُّ —күмакчилардан кейин ва мослашмаган аникловчини ифодалаш учун ишлатиласди.

Тушум келишиги-حَالَةُ النَّصْبِ —тұлдидувчи ва холларни ифодалаш учун, бош ва қаратқич келишиги ишлатилмайдыган ҳамма ҳолатларда ишлатиласди.

Бирлик сондаги исмларнинг келишикларда турланиши

Келишиклар	Ноаниқ ҳолатда		Аниқ ҳолатда	
	музаккар	муаннас	музаккар	муаннас
бош келишик	طالب	طالبة	الطالب	الطالبة
қаратқич келишиги	طالب	طالبة	الطالب	الطالبة
тушум келишиги	طالبا	طالبة	الطالب	الطالبة

Синик күпликтеги исмлар турланишда бирлик сондаги отлардан фарқ қымлайды.

Келишиклар	Ноаниқ ҳолатда		Аниқ ҳолатда	
бош келишик	كتُب	طلَبَة	الكتُب	الطلَبَة
қаратқич келишиги	كتُب	طلَبَة	الكتُب	الطلَبَة
тушум келишиги	كتُبًا	طلَبَة	الكتُب	الطلَبَة

Баъзи исмлар «ال» артикли бўлмаган ҳолда танвин даммага эмас, дамманинг ўзи билан тугайди. Масалан: **أَحْمَدُ - أَخْمَاد**—

Тошкент, علماء олимлар، جرائد—газеталар. Уларнинг қаратқич келишиги шакли тушум келишигидаги билан бир хил бўлади:

бош келишик	أحمد	طشقند	علماء	مدارس
қаратқич ва тушум келишиги	أحمد	طشقند	علماء	مدارس

Бундай исмларни «икки келишикли» дейилади. Икки келишикли исмга «ال» ёки мослашмаган аниқловчи қўшилса, уч келишикли бўлиб қолади:

бош келишик	العلماء	المدارس
қаратқич келишиги	العلماء	المدارس
тушум келишиги	العلماء	المدارس

Хара, Мускоу, مصطفى کابی چўзик «а» ёки «у» унлиси билан тугаган исмлар келишикларда ўзгармайди.

Иккилик ва тўғри кўпликтаги исмларнинг қаратқич ва тушум келишиги шакллари ўхшаш бўлади:

Иккилик сонда

Келишиклар	Ноаниқ ҳолатда		Аниқ ҳолатда	
	музаккар	муаннас	музаккар	муаннас
бош келишик	طالبان	طالبان	الطالبان	الطالبان
қаратқич ва тушум келишиги	طالبین	طالبین	الطالبین	الطالبین

Тўғри кўплиқда

Келишиклар	Ноаниқ ҳолатда		Аниқ ҳолатда	
	музаккар	муаннас	музаккар	муаннас
бош келишик	مسلمونَ	مسلماتُ	المسلمونَ	الMuslimاتُ
қаратқич ва тушум келишиги	مسلمینَ	مسلماتِ	المسلمینَ	الMuslimاتِ

1- машқ. Куйидаги сўзларни ноаниқ ва аниқ ҳолатларда келишикларда турланг:

رسم، خياطة، مصوّران، ممثلتان، فلاحون، مدرسات، لغات، مهرة، أخبار، كُتَابٌ.

2- машқ. Ёдлаб олинг:

— حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ. — *Vatanни севиши имондандир.*

— النَّطَافَةُ مِنَ الْإِيمَانِ. — *Tozалик имондандир.*

— الْحَيَاةُ مِنَ الْإِيمَانِ. — *Xaё имондандир.*

10- §. Кўмакчилар – حُرُوفُ الْجُمْرِ

Ўрин, пайт, мақсад, сабаб, восита, биргалик каби маъноларни ифодалашга хизмат қиласиган ёрдамчи сўз ва олдқўшимчалар «кўмакчи» «حَرْفُ الْجُمْرِ» деб аталади. Ўзбек тилида кўмакчилар ўзлари боғланиб келган сўздан кейин келса, араб тилида олдин келади ва шу жиҳатдан рус тилидаги предлогларга ўхшайди.

Араб тилида кўмакчилар ўзидан кейинги исмнинг қаратқич келишиги (حالة الجر) да бўлишини тақозо қиласиди.

Ҳар бир кўмакчининг бир қанча маънолари бор. Уларнинг асосийлари куйидагилар:

—...да, ичида:

—في الخزانةِ—жавонда, жавоннинг ичида

—في الصباحِ—тонгда, эрталаб

—على...—да, устида, 2-бўйнида, зиммасида:

—على الخزانةِ—жавон устида

-Зайданинг бўйнида, зиммасида
 -إلى زيدٍ ...غا, ...гача:
 -إلى الخزانة -жавонга
 -إلى الصباح -тонгга қадар, эрталабгача
 -إلى اللقاء -кўришгунча
 -من ...дан: من الخزانة -жавондан
 -من زيدٍ -Зайддан
 -من الصباح -эрталабдан
 -عَنْ 1) ...дан (من), 2) ҳакида:
 -بعيد عن الجامعة -университетдан узоқ
 -تحدث عن الجامعة -университет ҳақида гапирдим
 -عِنْ 1) олдида, яқинида, 2) тасарруфида, ихтиёрида:
 -عند العميد -декан олдида
 -عند الصباح -тонгга яқин
 -عند محمود سيارة -Махмудда (тасарруфида, ихтиёрида) машина бор.
 -لدى -хузурида, ихтиёрида, тасарруфида:
 -لدى الحكومة -хукумат ҳузурида
 -لدى زيدٍ -Зайданинг ихтиёрида, тасарруфида
 -ضدّ -...га қарши:
 -ضد الحرب -урушига қарши
 -مع - билан (бирга):
 -مع زيدٍ -Зайд билан
 -بلا ... سيز: ... بلا
 -بلا نُفُود -пулсиз
 -بلا تَعْبُ - чарчашсиз, чарчамасдан.
 Учта кўмакчи ўзидан кейинги сўзга қўшилиб ёзилади:
 -1) билан (восита), 2)...да (في) ...да билан маънодош):
 -بالقلم -қалам билан
 -(في الاجتماع) بالمجتمع -мажслисда
 -گ -гўё, каби:
 -كالشمس -қуёши каби, қуёшидек

-1)...нинг, 2)...ники; 3)...га, учун:

-أَخْ لَزِيدٍ-Зайднинг биродари

-الكتاب لزيد-Kитоб Зайдники;

-قُلْتَ لَزِيدٍ-Зайдга дедим

-إِشْتَرَى لَزِيدٍ-Зайд учун (Зайдга) сотиб олдим

-نِيمَا عَوْنَى؟-Нима сабабли?

Бу кўмакчи «ال» артикли олдидан келса, артиклнинг «ا» ҳарфи ёзилмайди:

لِ الْمَعْلُومِ كـ K المعلم

Исмнинг биринчи ҳарфи «ل» бўлса, артиклнинг «ل» ҳарфи ҳам ёзилмайди:

لِ الْغَةِ كـ K اللغة

لِ اللَّهِ كـ K الله

-أَمَامَ-أمام-خالد-خالد،-قرب-قرب-ядинида-каби равиш сўзлар ҳам кўмакчи вазифасида ишлатилиши мумкин.

1- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

المائدة في المطعم. الخبر على المائدة. الكراسي حول المائدة. الهر تحت المضدة.
نحن في القاعة. الخريطة على الحائط. خالد بين النافذتين. نبيل قرب السبورة. كتب سمير على السبورة ببطشورة.
الحفظة لوداد. هي جميلة كالقمر. المسرح قرب المتحف. ذهبت إلى المسرح قبل الظهر. وبعد الظهر ذهبت مع
مريم إلى المتحف. بعد الشهرين عطلة. خلال العطلة سافر محمد مع سليم إلى الجبال بالسيارة.

2-машқ. Ёдлаб олинг.

أُطْلُبُ الْعِلْمَ مِنَ الْمَهْدِ إِلَى الْحَدِ.

Бешикдан қабргача илм иста.

لِكُلِّ ذَاءِ دَوَاءُ.

Ҳар дарднинг давоси бор.

11- §. Кўмакчили сўзларнинг гапдаги вазифалари

Кўмакчи ўзидан кейинги исм билан битта гап бўлагини ташкил қиласади. العِلْمُ فِي الصِّغْرِ كَالْقُشْ عَلَى الْحَجَرِ.

Ёшликтаги илм тошдаги нақш кабидир.

Кўмакчили исмлар гапда кесим, аниқловчи, тўлдирувчи ва ҳол вазифасида келиши мумкин. Масалан:

- الدراجة لهمود – *Велосипед-Mахмудники* (кесим).

- هذا ثوب من حرير – *Бу-ipak* (аниқловчи) *кўйлак*.

- ضرب بالحجر – Toш билан (тўлдирувчи) *урди*.

- جلس في القاعة – Залда (ҳол) *ўтириди*.

Кўмакчили кесим эгадан олдин келиши мумкин. Бундай гаплар одатда мавжудликни англатади ва ўзбек тилига «бор» модал сўзи билан таржима қилинади. Масалан:

-في الدار زيد – *Ховлида Зайд бор.*

Кўмакчили кесимдан кейин келган эга кўпинча ноаниқ ҳолатда бўлади. Масалан:

- فوق الطاولة مصباح – *Стол тенасида чироқ бор*

- محمد جدّ وجدة – *Мұхаммаднинг бобоси ва бувиси бор.*

Кўмакчили кесим ўрнида «هناك – *бу ерда, шу ерда*» ва «هناك – *у ерда, анови ерда, ўша ерда*» равишлари ҳам ишлатилиши мумкин:

-المكتبة هنا – *Кутубхона шу ерда;*

-هنا مكتبة – *Бу ерда кутубхона бор;*

-الطبخون هناك – *Oшпазлар ўша ерда;*

-هناك طبخون – *У ерда ошпазлар бор.*

1- машқ. Таржима қилинг:

سمير في المطبخ. هو جالس على الكرسي. على المائدة خبز وشاي وسكر. أمام سمير لحم وبطاطس. السكين قرب الخبز. في الخزانة شوكات وملاعق. الفناجين والصحون على الرف فوق المغسلة. الأطباق أيضا هناك. على الفرن طنجرة. القدر أيضا على الفرن. المملحة في الدولاب. في الدولاب أدوات للطبخ.

2- машқ. Таржима қилинг:

Бу ерда талабалар бор. Ўқитувчилар у ерда. Кутубхонада Зайд ва Фотима бор. Набил декан олдида. Ректор олдида хизматчилар бор. Самирнинг ихтиёрида машина бор.

Университетда иккита зал бор. Залда жавонлар бор. Жавонларда газеталар, журналлар ва китоблар бор. Талабалар стол атрофида. Стол тенасида қандил бор. Зайнаб Маҳмуд билан дераза яқинида ўтирибди. Мұхаммаднинг ёнида эса-Холид.

3- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

- صباح النور، يا نبیل!		- صباح الخير، يا فاطمة!
- إلى المكتبة. وأنت؟		- إلى أين، يا فاطمة؟
- لماذا تأخرت عن الدرس؟		- أنا أيضاً إلى هناك.
- خيراً، يا نبیل؟ لماذا ذهبت إلى الطبيب؟		- والله، يا فاطمة، كنت عند الطبيب. لهذا تأخرت.
- شفاك الله، يا نبیل!		- مرضت قليلاً.
- زملاؤنا في الملعب. هناك مباراة بين الطلاب.		- شكراً، يا فاطمة. أين زملاؤنا؟
- في ملعب "ياشليك".		- أحقاً؟ في أي ملعب؟
- الله معك، يا نبیل.		- إذن أنا ذاهب إلى هناك.
		مع السلامـة، يا فاطمة!

4- машқ. Ёдлаб олинг:

الْعِلْمُ فِي الصُّدُورِ لَا فِي السُّطُورِ.

Илм дилда, сатрларда эмас.

عِلْمٌ بِلَا عَمَلٍ كَشْجَرٌ بِلَا ثَمَرٍ.

Амалсиз илм мевасиз дараҳт кабидир.

12- §. Аниқловчи

Исм билан ифодаланган бирор гап бўлганинг белгиси, хусусиятини билдириб келган бўлак **«аниқловчи»** деб аталади.

Ўзбек тилида аниқловчи ўзи аниқлаб келаётган исм-**аниқланмишдан** олдин келади, араб тилида эса кейин келади. Солиширинг:

барваста киии- رجل بدین-

кенг кўча-شارع واسع
кучли муҳаббат-حب شديد
биринчи синф-الصف الأول
баҳор ҳавоси-طقس الربيع
Маҳмуднинг онаси-أم محمود
Хадича амма-العمة خديجة
Андижон шаҳри-مدينة أندیجان
вилоят маркази-مركز الولاية

Аниқланмиш билан бирикиш усулига кўра аниқловчилар мослашган ва мослашмаган бўлади.

Мослашган аниқловчилар صفة، وصفٌ-сифат, сифатдош, кўрсатиш олмоши, тартиб сон билан ифодаланади ва аниқланмиш мөсюф билан жинсда, сонда, келишикда ва ҳолатда мослашади. Мисоллар:

رُجُلٌ فَوِيٌّ-кучли киши;
 الرِّجَالُ الْأَفْوَيَاءُ-кучли кишилар;
 إِمْرَأَةٌ دَاخِلَةٌ-кираётган аёл;
 فِي الْغُرْفَةِ الثَّالِثَةِ-учинчи хонада.

Одамзоддан бошқа жонзот ва предметларни билдирувчи исмларнинг кўплиги грамматик жиҳатдан бирлик муаннасга тенг хисобланади. Шунга кўра, бундай исмлар билан мослашадиган сўзлар бирлик муаннасда бўлади. Мисоллар:

- 1) أَفِيَالٌ كَبِيرَةٌ→فيلان كبيران→катта фил→يكки катта фил فيل كيبر (катта филлар;
- 2) دِيْوُك→ديكان جميلان→икки чиройли хуроз→ديك جميل (чиройли хурозлар;
- 3) أَيَامٌ سَعِيدَةٌ→يoman سعidan→икки бахтли кун→يوم سعيد (бахтли кунлар;
- 4) امتحانان صعبان→қийин имтиҳон→икки қийин имтиҳон→امتحانات صعبة→қийин имтиҳонлар.

Касб-кор, мартаба-лавозим, қариндошлилик каби маъноларни англатадиган отлар ҳам мослашган аниқловчи вазифасида

ишлатилиши мумкин. Улар одатда бирор кимса ёки нарсанинг бошқа номини билдиради. Мисоллар:

дурадгор Аҳмад-أحمد النجار
инженер дўстим-صديقى المهندىس
Иброҳим амакинг-عملك إبراهيم
мудир жаноблари-السيد المدير
Зайнаб хоним-السيدة زينب

Бундай аниқловчилар «изохловчи» деб хам аталади.

1- машқ. Таржима қилинг:

العب الناضج على المائدة الجديدة. في الدوّلاب الكبير مشمش لذيد. التفاح الأحمر في الحديقة الكبيرة. الكمشري الحلو في سلطانية جميلة. التين والزيتون فاكهتان مباركتان. الجوزتان لعمك خالد. اللوزات في الإناء الكبير. على الصينية الملونة رمان وخش وخوخ وكرز.

الجامعة الجديدة في شارع عريض . في الجامعة القديمة كليتان جديدين. الكليتان الجديدين قرغيستان . في الطابق الرابع مكتبة كبيرة. الكتب العلمية والأدبية كثيرة في المكتبة الجديدة. الطلاب الجددون جالسون في المكتبة الكبيرة. الطالبات الذكيات أيضا هناك. العميد أنور عند المدير خالد. السيد عبد الكريم مدير جديد للصنع .

الرجال مشغولون جداً. النساء مربيات مشهورات. المربيات المشهورات مع الطالبتين الشقيقتين.
الطالبات الصعيفات في القاعة الكبيرة.

2- машқ. Таржима қилинг:

Учинчи қаватда катта зал бор. Залда янги столлар ва стуллар кўп. Оқ деворларда турли расмлар бор. Мисрлик ўқитувчилар катта залда фаол талабалар билан ўтирибдилар.

Бу икки моҳир тикувчи аёл тикиш билан машғул. Машҳур артистлар ҳозир янги театрдалар. Янги театр ёнида чиройли фаввора бор.

Боғда турли гуллар, баланд дараҳтлар кўп. Боғнинг яқинида бозор бор. Бозорда ширин қулупнай, мазали қовун ва тарвузлар бор.

Помидор, бодринг ўша ерда. Аччик гармдори фойдалими? Нордон апельсин емадингми?

3-машқ. Ёдлаб олинг:

عَدُوٌ عَاقِلٌ حَيْرٌ مِنْ صَدِيقٍ حَاهِلٌ.

Нодон дўстдан ақлли душман яхши.

لَا تَهْرِفْ بِمَا لَا تَعْرِفْ.

Билмасдан гапираверма.

13- §. Кўрсатиш олмошлари-اسماء الإشارة-

Яқиндаги предметларга ё яқинда зикр этилган тушунчаларга ишора қилиш учун («бу», «шу» маъносида) қуидаги олмошлар ишлатилади:

	бирлик- المُفْرُد	иккилик- الْمُتَّقِى	кўплик- المَجْمُوع
музаккар- الْمَذَكُور	هَذَا	هَذَانِ	هُؤُلَاءِ
муаннас- الْمَؤْتَمِن	هَذِهِ	هَاتَانِ	

Узоқдаги ёки аввалроқ зикр қилинган предмет ва тушунчаларга ишора қилиш учун – «анови, ўша» маъносида қуидаги олмошлар ишлатилади:

	бирлик- المُفْرُد	иккилик- الْمُتَّقِى	кўплик- المَجْمُوع

музаккар- المذكُور	ذاك، ذلك	ذانك	
муаннас- المؤنث	تاك، تلک	تانك	أولائِكَ، أُولَئِكَ

Кўрсатиш олмошлари гапнинг ҳар қандай бўлаги вазифасида ишлатилиши мумкин. Мослашган аниқловчи вазифасида келган кўрсатиш олмошлари аниқланмишнинг «ال» артикли бўлса аниқланмишдан олдин, бўлмаса, кейин келади. Масалан;

. - هذا الكتاب جديد.

. - محمود هذا طالب.

. - أخي هذا رياضي.

Иккилик сондаги هزان، هاتان، ذانك، تانك олмошлари қаратқич ва тушум келишикларида هذين، هاتين، ذينك، تينك шаклида бўлади. Бошқа олмошлар келишикларда турланмайди.

1- машқ. Таржима қилинг:

هذا طباخ . هزان رسامان. هؤلاء مثلون. هذه فنانة. هاتان مترجمتان. هؤلاء طباخات ماهرات. هذا الباب مغلق . هزان قلمان أسودان. هذه الدفاتر جديدة. هذه النافذة مفتوحة. هاتان جريدتان عربستان. هذه الكتب فارسية.

ذلك فلاح هندي. ذانك العاملان الهنديان نشيطان. أولئك علماء مشهورون. تلك معلمة محبوبة. تانك فلاحتان من فرغانة. أولئك الشاعرات من فرغانة. المدرسون الجدد هناك. ذانك التجاران هناك ايضاً. أما الشباب فهم في ذلك الملعب.

هذان البيتان جديدان. أولئك الطلاب الأذكياء في هاتين القاعتين الكبيرتين. فاطمة تلك أختي. صديقي هذا عامل في المطبخ. محمد ذلك مؤرخ مشهور. هذان الشبابان مترجمان. الطلاب في تينك الحجرتين.

2- машқ. Таржима қилинг:

- هذا نبيل.		- من هذا؟
- هو طالب.		- من هو؟
- هما ممثلتان.		- من هما؟
- هما نشيطتان و تانك كسليان.		- أ نشيطتان هما أم كسليان؟
- نحن في حديقة الحيوانات.		- أين نحن؟

- هذا حصان.		- ما هذا؟
- هذه بقرة.		- وما هذه؟
- العنз هنا والكبش هناك.		- أين العنز والكبش؟
- لا، الحمار في ذلك الحقل.		- والحمار هنا؟
- الدب أقوى من الأسد.		- أ الأسد أقوى أم الدب؟
- الذئب هناك.		- أهنا الذئب أم هناك؟

3-*mashiq*. Ёдлаб олинг:

كُلُّ كَلْبٍ بِبَاهِيَةٍ يَنْسِحُ.

Хар ит ўз эшиги олдида хуради.

السرج المذهب لا يجعل الحمار حصانا.

Зархалланган эгар эшакни от қилиб қўймайди.

14- §. Ажратувчи олмош

От-кесимли гапларнинг асосий белгиси эганинг аниқ холатда, кесимнинг ноаниқ ҳолатда бўлишидир. Масалан:

- الأمهات مربيات - *Оналар - тарбиячилар*;

- العلماء أبطال - *Олимлар - қаҳрамонлар*.

Бироқ от-кесим аниқ ҳолатда ҳам бўлиши мумкин. Бундай гапларда баъзан от-кесимни аниқловчидан фарқлаш қийин бўлиб қолади. «خالد المعلم» жумласини «Ҳолид...» деб ҳам, «Холид – ўқитувчи» деб ҳам тушуниш мумкин.

Жумланинг «аниқланмиш Қ аниқловчи»дан иборат бирикма эмас, «эга Қ кесим»дан иборат гап эканлигини билдириш учун эга билан от-кесим орасига эга билан жинсда ва сонда мослашадиган III шахс кишилик олмоши қўшилади:

خالد هو المعلم؛ الأمهات هن المربيات

Бундай олмошлар «ажратувчи» «ضمير الفصل» деб аталади.

Баъзан бундай олмош эгани кесимдан ажратиш учун эмас, кесимни таъкидлаш учун ишлатилади. Масалан:

الخالق هو الله.-
Яратгувчи Аллоҳдир.

Бундай олмош – «ضمير التأكيد» таъкидовчи олмош» деб аталади.

1- машқ . Ўқинг ва таржима қилинг

- 1) تلك القرية صغيرة. تلك القرية الكبيرة بعيدة. هذه هي القرية البعيدة.
- 2) هذه مدارس جديدة. هذه المدارس الجديدة جميلة. هذه هي المدارس الجديدة الجميلة.
- 3) محمد عالم مشهور في البلاد. محمد هو العالم المشهور في البلاد.
- 4) هاتان طالبان مجتهدتان. هاتان الطالبيتان مجتهدان هما المجتهدتان.
- 5) سليم مدرسي. سليم المدرس مصرى. سليم هو المدرس السوري. المدرس السوري هو سليم.

2- машқ . Таржима қилинг:

1. Собит – ўқитувчи . Ўқитувчи – Собит . Собит ўқитувчи – ироқлик . Ироқлик Собит – ўқитувчимиз .
2. Бу қизлар – таржимонлар . Бу таржимон қизлар – толибаларап . Бу таржимон қизлар (ўша) тиришиқоқ толибаларапдир .
3. Бу университет . Бу – ислом университети . Бу – Тошкент ислом университети .
4. Бу – кутубхона . Бу – асосий кутубхона . Бу – (ўша) асосий кутубхона .
5. Ўша икки йигит – қаҳрамон . Ўша икки қаҳрамон йигит кучли . Ўша икки қаҳрамон (мана шу) кучли йигитлардир .

3- машқ . Таржима қилинг ва ёд олинг:

- 1) العقل السليم في الجسم السليم .
- 2) رضي الرب في رضي الوالد وسخط الرب في سخط الوالد .
- 3) أول الشجرة بذرة .

15- §. Феъл

Араб тилида феълларнинг «ўқимоқ», «бормоқ» каби ноаниқ (инфinitiv) шакллари йўқ. Луғатларда ва ўқув қўлланмаларида ноаниқ шакл - инфинитив ўрнида феълнинг энг оддий шакли - ўтган замон аниқ нисбат III шахс бирлик музаккар шакли ишлатилади. Масалан: «**كَسَبَ**»-аслида «у (музаккар) ёзди»ни англатади, факат луғатлар ва ўқув қўлланмаларида «**يَعْزِمُ**» маъносида ишлатилиши мумкин.

Араб тилида феълларнинг ўзаги асосан уч ундош(فعل)дан иборат бўлади. Тўрт ундошдан иборат феъл ўзаклари (فعل) хам бор. Феълнинг вазнини ўзгартириб, яъни ўзак ундошларига бошқа ундош, унлилар қўшиб, ўзлик, орттирма нисбатлар, ўтимлилик, ўтимсизлик ва бошқа маъноларни ифода этадиган янги вазннегизлар ясалади. Масалан: «**أَقْطَعَ**-قطع-«**عَزِمَ**» ўзагидан ясалган «**أَقْطَعَ**» негизи «**عَزِيرَمَ**»ни, «**إِنْقَطَعَ**» негизи эса «**عَزِيلَمَ**»ни англатади. Бундай негизлар «феъл боблари» деб аталади.

Уч ундошли феълларнинг ўн беш боби маълум. Улардан асосан қуйидаги ўн боби ишлатилади:

Боб	Вазн	Мисоллар
I	فَعَلْ فَعِيلْ فَعْلَ	قَطْعَ - узмок شَرِبَ - ичмок كَاتِمَةٌ بُولْمُوك، عَلْغَامُوك
II	فَعَلْ	قَطْعَ - уздирмок
III	فَاعَلْ	قَاطَعَ - узишмок
IV	أَفْعَلْ	أَقْطَعَ - уздирмок
V	تَفَعَّلْ	تَقْطَعَ - узилмок
VI	تَفَاعَلْ	تَقَاطَعَ - узишмок
VII	إِنْفَعَلْ	إِنْقَطَعَ - узилмок
VII	إِنْتَفَعَلْ	إِنْتَطَعَ - узиб олмок
I		
IX	إِفْعَلْ	إِحْمَرَ - қизармок
X	اسْتَفْعَلْ	اسْتَقْطَعَ - узишини истамок

Биринчи боб феълларининг ўрта ўзак ундошининг ҳаракати лугатларда кўрсатилади.

Тўрт ундошли феълларнинг эса тўрт боби бор. Ҳозирги кунда улардан асосан иккитаси ишлатилади. Улар қуйидагилар:

Боб	Вазн	Мисол
I	فَعْلَ	زَخْلَقَ - сирпантирмок
II	تَفَعْلَ	تَرْخَلَقَ - сирпанмок

1- машқ. Қуйидаги феълларнинг ўзагини ва бобини аниqlанг, лугатдан маъноларини топинг:

أَذْهَلَ، تَحْرِجَ، عَلَمَ، دَافَعَ، سَاقَطَ، إِنْكَسَرَ، اِكْتَسَبَ، اِصْفَرَ، اِسْتَمَعَ، تَرْجَمَ، تَدْهُورَ.

2- машқ. *Күйидаги үзаклардан турли боблар феълларини ясанг:*

كَبِيرٌ، صَغِيرٌ، جَرْبٌ، كَسْرٌ، دَحْرَجٌ، زَلْزَلٌ.

3- машқ. *Ёдлаб олинг:*

عُصْفُورٌ فِي الْيَدِ خَيْرٌ مِنْ عَشَرَةِ عَلَى الشَّجَرَةِ.

Күлдаги битта читтак дараҳтдаги ўнтадан яши.

لَا يَجْتَمِعُ الدِّئْبُ وَالْحَمَلُ.

Бўри билан қўзичоқ бирлашмайди.

16- §. Феъл замонлари

Араб тилида феълларнинг факат иккита замон шакли бор:
ўтган замон ва المضارع - الماضي

Ўтган замон шакли

Ўтган замон шаклидаги феъллар тугалланган иш-ҳаракатни билдиради.

Тусланишда фақат охирги қўшимчалар ўзгаради. Мисоллар:

-كَتَبَ-ëzmoq

Сон-العدد			жинс-	шахс-
куплик-	Иккилик-	бирлик-	النوع	الفاعل
кўпликтан	кўпликтан	кўпликтан	المذكر والمؤنث	I шахс
ёздик	ёздик	ёздим	المذكر	المتكلم
ёздингиз	ёздингиз	ёздинг	المؤنث	
ёздингиз	(икков.)	ёздинг		II шахс
				المخاطب

گىشىوا ёздилар	كتبا ёзишиди (икков.)	كتب ёздى	المذكر	
كىنْ ёздилар	كتبا ёзишиди (икков.)	كتش ёздى	المؤنث	III شахс الغائب

تَبَسَّمَ-*табассум қилмоқ, жислмаймоқ*

العدد			النوع	الفاعل
المجموع	المثنى	المفرد		
تبسمنا	تبسمنا	تبسمٌ	المذكر والمؤنث	المتكلم
تبسمُتُمْ	تبسمُتما	تبسمٌت	المذكر	المخاطب
تبسمُتُنَّ		تبسمٌت	المؤنث	
تبسمُوا	تبسمَا	تبسمٍ	المذكر	الغائب
تبسمُنَّ	تبسمَتا	تبسمٌت	المؤنث	

Үтган замон феълларининг IV бобидаги «ء» (хамза) олд күшими часаи қатъий, бошқа (VII, VIII, IX, X) бобларда эса васлалидир.

Үтган замон феълларининг бўлишсизлик маъноси феълнинг олдига «ما» инкор юкламасини қўйиб ифодаланади. Масалан:

- فعل - қилди → - ما فعل - қилмади;

- شربنا - ىچدىك → - ما شربنا - ىچمادик;

- استفهامتم - سۈرەدەنگىز → - ما استفهامتم - سۈرەمەدەنگىز.

Үтган замон феъли олдига «قد» юкламаси қўйилса, иш-ҳаракат яқинда тугалланиб бўлгани таъкидланади. Мисоллар:

- кетди → - قد ذهب - қетиб бўлди;

- يۇرغاندۇم - قد تعلمت → - يۇرغانىب بўлدىم;

- اجتمعا - قد اجتمعنا → - اىتىغىلىب بўлدىك.

Үтган замон феъллари доимий бўладиган иш-ҳаракат, дуо, тилакни ифодалашда ҳам ишлатилади. Масалан:

مِنْ كَثْرَةِ الْمَلَاحِينَ غَرِقَتِ السِّفِينَةُ

Денгизчиларнинг кўплигидан кема чўкиб кетди.-Денгизчилар кўп бўлса, кема чўқади.

—*Аллоҳ үнга раҳмат қилди.* — *Худо раҳмат қилсин.*

—*Кَشَرَ اللَّهُ خَيْرُكَ.* — *Аллоҳ яхшилигинги кўпайтирди.* — *Аллоҳ яхшилигинги кўпайтирсин.*

1- машқ. Куйидаги феълларнинг маъноларини лугатдан топинг ва ўтган замонда тусланг:

انكسر، ناضل، علم، أكل، شرب، استعلم، اكتسب، تجاهل.

2- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг.

ما ذهبت أمس إلى الجامعة. قد كتبت واجب البيت. أشاهدتم المباراة؟ استقبلنا الضيف في المطار.
قد تعلمنا الكتابة والقراءة باللغة العربية. لماذا ما قرأنا هذا النص؟ والله، قرأتنا مرتين. هل كتبتم رسالة إلى محمود؟
نعم، قد كتبنا.

3- машқ. Таржима қилинг:

Университетга бормадингми? Уй вазифасини бажариб бўлдик. Талабалар мусобақани кўрдиларми? У қиз) арабча ўқишини ўрганди, аммо ёзишини ўрганмади. Эрталаб чой ичдингизми? Нега тарелка синди? Ўрикни еб бўлдик, шафтоли емадик.

4- машқ. Юқоридагиларга ўхшаши 5ta гап тузинг ва араб тилига таржима қилинг:

5- машқ. Ёдлаб олинг:

مَنْ حَفَرَ حُفْرَةً لِأَخِيهِ وَقَعَ فِيهَا.

Биродарига чоҳ қазиган ўзи үнга ийқилади.

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ عَرَفَ رَبَّهُ.

Ўзини билган Тангрини билади.

مَنْ ذَقَّ الْبَابَ سَعَى إِلَيْهِ.

Эшик қоққан жавоб эшиштади.

17- §. Феъл-кесимли гаплар

Араб тилида феъл билан ифодаланган кесим кўпинча эгадан олдин келади. Масалан:

Maҳмуд хонадан чиқди – خرج محمود من الغرفة – خرج محمود من الغرفة

Холид Қоҳираға кетди – سافر خالد إلى القاهرة – سافر خالد إلى القاهرة

Эгадан олдин келган феъл-кесим доим бирлик сон шаклида бўлади. Эга билан фақат жинсда мослашади:

Деҳқонлар далага кетшиди; – ذهب الفلاحون إلى المزرعة – ذهب الفلاحون إلى المزرعة

Икки актриса залда ўтиришиди; – جلست الممثلتان في القاعة – جلست الممثلتان في القاعة

Талибалар хат ёзишиди. – كتب الطالبات رسالة – كتب الطالبات رسالة

Эгадан кейин келган феъл-кесим эга билан сонда ҳам мослашади:

الممثلتان جلستا في القاعة؛ الفلاحون ذهبوا إلى المزرعة؛ الطالبات كتبن رسالة. خرجت الطالبات من المكتبة وذهبن إلى بيوقن

Кишилий олмоши билан ифодаланган эга феъл-кесимли гапда, одатда, тушиб қолади. Унинг маъносини феълнинг шахс-сон кўшимчаси ифодалайди:

Мен ёздим; – كتبت (أنا)

Сиз кетдингиз; – إنصرفتم (أنتم)

Улар кирдилар. – دخلوا (هم)

Бундай эгалар фақат таъкидлаш учун ишлатилиши мумкин:

Сиз урдингиз. – أنتم ضربتم Сиз ضربتم أنتم

Биз кутиб олдик. – نحن استقبلنا نحن Биз استقبلنا

Уюшиб келган эгаларнинг баъзилари музаккар, баъзилари муаннас жинсида бўлса, улардан аввал келган феъл-кесим биринчи турган эга билан жинсда мослашади:

Толиб ва толиба кирди; – دخل الطالب والطالبة

Толиба ва толиб кирди. – دخلت الطالبة والطالب

Уюшиб келган турли жинсдаги эгалардан кейин келган феъл-кесим эса доим музаккар жинсида бўлади:

الطالبة والطالب دحلا

الطالب والطالبة دحلا

الطلاب والطالبات ذهبوا
الطالبات والطالب ذهبوا
المدرسات والمدرس ذهبوا

1- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

يوم أمس

نضت وداد يوم أمس باكرا فتغسلت ودخلت غرفة الأكل. كان في غرفة الأكل محمود وزينب. قالت
وداد:

- صباح الخير يا زينب ويا محمود! كيف أصبحتما؟

قال محمود: صباح النور يا وداد! أصبحنا بالخير والحمد لله. وكيف أنت؟

قالت زينب: أسعد الله أوقاتك، يا أختي. تفضلي إلى المائدة.

كان على المائدة شاي ساخن ولبن طازج وزبدة وجبنه وسكر وعسل ورغيفتان. فجلست وداد إلى
المائدة فبسملوا جميعاً وتناولوا الفطور.

شربت وداد اللبن أولاً ثم أكلت قليلاً من الزبدة مع قطعة من الرغيف. أما محمود فأكل الجبنة وشرب
الشاي مع السكر. وأكلت زينب كسرة رغيف مع العسل وشربت شاياً مع السكر. هي تحب الحلويات.
بعد الفطور أخذت وداد حقيقتها وخرجت من البيت واتجهت إلى الجامعة. هي طالبة في جامعة طشقند
الإسلامية. ركبت حافلة ثم تراماً فوصلت إلى الجامعة.

اجتمع الطلاب في قاعة الدرس. سلم بعضهم على بعض وتصافحوا. في تمام الساعة الثامنة دق
الجرس فبدأ الدرس الأول. فدخل المعلم وسلم على الطلاب، فردو عليه التحية.

انتهت الدروس بعد الظهر. دخلت وداد مع صويجاكتها المطعم بجوار الجامعة فتغدين. فرجعت وداد إلى
بيتها. أما صويجاكتها فذهبن إلى مكتبة الجامعة.

في البيت استراحة وداد ساعة ثم ساعدت أمها في الأعمال المنزلية. بعد العشاء دخلت حجرتها وأدّت
واجباتها المنزلية.

رقدت وداد للنوم في الساعة العاشرة ليلاً. تصبحين على الخير، يا وداد!

2- машқ. Таржима қилинг:

Кече эрталааб соат олтида турдим. Ҳаммомга кириб,
ювиндим. Кейин овқатланиши хонасига кирдим. У ерда отам, онам

ва синглим бор эди. Уларга салом бердим. Отам саломимга алик олдилар. Онам: «Дастурхонга марҳамат», -дедилар.

Қовурилган гўшт билан картошкадан озгина едим. Кейин нон билан пишилоқ едим. Асал билан иссиқ чой ичдим.

Ҳаммамиз нонушта қилиб бўлдик. Кейин синглим сумкасини олиб мактабга кетди. Отам билан онам бозорга кетишди.

Мен троллейбусга чиқиб (миниб), университетга етиб келдим. Ўртоқларимга «Хайрли тонг, азизларим», -дедим. Улар саломимга алик олдилар ва «Аҳволларинг қалай?» - деб сўрадилар.

Соат тўққизда биринчи дарс бошланди. Тушда пешин намозини ўқидик, кейин университет оишонасида овқатландик.

Салима, Зайнаб ва Фотима кутубхонага кетишди. Холида билан Шариф эса музейга йўл олишиди. Холида мендан сўради: «Музейда бўлганмисан?» - «Ҳа, кеча бордим», - дедим.

Мен спорт клубига бориб, икки соат шахмат ўйнадим. Кейин уйимга қайтиб, уй вазифаларини бажардим. Телевизор орқали футбол ўйинини томоша қилдим. Соат ўнда уйқуга ётдим.

3- машқ. Таржима қилинг ва ёд олинг:

أَخْوَكَ مِنْ صَدَقَكَ لَا مِنْ صَدَقَكَ . (1)

فِي الِّإِعَادَةِ إِفَادَةٌ . (2)

18- §. «لَيْسَ» кўмакчи феъли

Бу кўмакчи феъл бўлишли гапнинг кесими билан қўшма кесим ҳосил қилиб, гапга бўлишсизлик маъносини беради.

Кўшма кесимнинг от қисми тушум келишигида бўлади.
Масалан:

سلیم لیس طالبًا → سلیم طالب

فاطمة لیست ذکیةً → فاطمة ذکیة

Бўлишсизликни таъкидлаш учун қўшма кесимнинг от қисмига «» кўмакчиси қўшилиши мумкин:

-Холид нодон эмас; خالد ليس غبي→

-Зайнаб нодон эмас. زينب ليست غبية→

«Феъли кўмакчили кесим билан бирикканида унинг келишигини ўзгартирмайди:

1-اللحم في الشاجة→*Гўшт совутгичда* («Лис») *Гўшт совутгичда эмас;*

2-الخبز على المائدة→*Нон дастурхонда* («خبز») *Нон дастурхонда эмас;*

3-لیس في الشاجة لحم→*Совутгичда гўшт бор* («لیس») *Совутгичда гўшт йўқ;*

4-على المائدة خبز→*Дастурхонда нон бор* («خبز») *Дастурхонда нон йўқ.*

«ليـس» «فـئـلـيـنـيـنـغـ تـعـلـمـانـيـشـ»:

Сон-العدد			жинс- النوع	шахс- الفاعل
кўплик- الجموع	иккилик- المثنى	бирлик- المفرد		
ләсна эмасмиз	ләсна эмасмиз	ләст эмасман	المذكر والمؤنث	I шахс المتكلم
ләстүм эмассиз	لَسْتُمَا эмассиз (икков.)	لَسْتَ эмассан	المذكر	II шахс المخاطب
لَسْتِ эмассиз		لَسْتِ эмассан	المؤنث	
لَيْسُوا (эмаслар)	لَيْسَا эмаслар (икков.)	لَيْسَ эмас	المذكر	
لَسْنَ эмаслар	لَيْسَنَا эмаслар (икков.)	لَيْسَتْ эмас	المؤنث	III шахс الغائب

«Феъли тусланишда ўтган замон феълларига ўхшаса-да, мазмунан фақат ҳозирги замонга тегишли бўлади.

Қўшма кесимли гапларда кўпинча кесимнинг биринчи қисми эгадан олдин, иккинчи қисми эгадан кейин келади. Мисоллар:

ليس هؤلاء فلاحين → هؤلاء ليسوا فلاحين

ليست الطالبات في القاعة → الطالبات لسن في القاعة

«ما» ва «لا» инкор юкламалари феъли ўрнида ишлатилиши мумкин:

— ما أنت طالب؟ لست طالب — Сен талаба эмассан.

ليس أحد أفضل منك — لا أحد أفضل منك

Хечким сендан афзal эмас.

1- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

هذا الطالب ليس نشيطاً. أولئك المدرسوون ليسوا مصريين. هذان الملحن القويان ليسا بـكـسـلـانـين.

أـلـسـتـمـا فـلـاحـيـنـ؟ أـنـقـنـ خـيـاطـاتـ مشـهـورـاتـ؟ لـاـ، لـسـنـا بـخـيـاطـاتـ مشـهـورـاتـ. الـعـلـمـوـنـ لـيـسـوـ مـشـغـولـيـنـ.

الـمـسـحـفـ لـيـسـ بـعـيـداـ. زـيـدـ لـيـسـ فـيـ المـسـحـفـ. لـيـسـ فـيـ الـقـرـيـةـ مـسـرـحـ. الـمـسـرـحـ الجـدـيدـ لـيـسـ هـنـاـ. الـمـلـعـبـ

الـكـبـيرـ لـيـسـ قـرـيـاـ. الـطـلـابـ لـيـسـوـ فـيـ الـمـلـعـبـ الـقـرـيبـ. الـمـطـعـمـ الجـدـيدـ لـيـسـ مـفـتوـحـاـ. الـطـالـبـاتـ الـأـوـزـيـكـيـاتـ لـسـنـ فـيـ الـمـطـعـمـ الجـدـيدـ.

2- машқ. Таржима қилинг:

Мен актриса эмасман. Сизлар (муаннас) рассом эмасмисизлар? Йўқ, биз рассом эмасмиз. Ҳа, биз рассоммиз. Декан бу ерда эмас. У ерда стадион ўйингоҳ йўқ. Уйда Фотима йўқ. Марям ҳам уйда эмас.

Бодринг нордон эмас. Бу лимон ширип эмас. Сабзи жавонда эмас. Картошка қозонда эмас. Ошхонада пиёз йўқ. Бақлажон стол устидা.

3-машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

— مساء الخير، يا أخي!		— مساء الخير، يا أخي!
— زملاؤنا في الملعب الجديد.		— أين زملاؤنا؟
— لا، المدرسوون ليسوا هناك.		— المدرسوون أيضا هناك؟
— في هذه القاعة طالب.		— من في هذه القاعة؟
— لا، الطالبات لسن مع الطلاب. هن عند العميد.		— هل الطالبات مع الطلاب؟
— نعم، هو هنا.		— وهل السيد الرئيس هنا؟

- نعم ، ليسا في الاجتماع. عدم المواجهة، أما أنت متأخر؟		- أليس الرئيس والعميد في الاجتماع؟
- لا بأس. مع السالمة، يا أخي.		- والله، يا أخي، أنا متأخر فعلاً. لذلك أنا مستعجل. فعن إذنك...

4- машқ. Таржима қилинг ва ёд олинг:

- (1) ليس الخبر كالمعinaire.
  - (2) ما كل ما يلمع ذهباً.
  - (3) قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: العلم أفضل من العبادة.
  - (4) وقال رسول الله أيضاً: طلب العلم أفضل عند الله من الصلاة والصيام والحج واجهاد في سبيل الله.
- (السيوطى: ج. 3)

19- §. «كان» «کان» کўмакчи феъли

От-кесимли гаплар фақат ҳозирги замонга тааллуқли бўлади. Уларнинг ўтган замонга ёки келаси замонга тааллуқли эканини ифодалаш учун «كان» -эмоқ, бўлмоқ» кўмакчи феъли ишлатилади.

Бу кўмакчи феъл «ليس» «کان» феъли каби бош келишиқда бўлган от-кесимнинг тушум келишигига бўлишини тақозо қиласди. Масалан:

- زید طالب – Зайд – толиб (хозир);
- زید کان طالب – Зайд толиб эди (ўтган замонда);
- زید یكون طالب – Зайд толиб бўлади (келаси замонда)

Аммо кўмакчили от-кесимларнинг келишиги ўзгармайди:

- نبيل في المكتبة – Набил кутубхонада;
- كان نبيل في المكتبة – Набил кутубхонада эди;
- يكون نبيل في المكتبة – Набил кутубхонада бўлади;
- في الدولاب صينية – Жавонда патнис бор;
- في الدولاب كانت صينية – Жавонда патнис бор эди;
- في الدولاب تكون صينية – Жавонда патнис бўлади.

Эга билан мослашиш, ундан олдин, кейин келиш масалаларида бу кўмакчи феъл бошқа феъллардан фарқ қилмайди.

«кан» кўмакчи феълининг тусланиши

ўтган замонда

кўплик множественное число	иккилик единственное число	бирлик единственный	жинс мужской пол	шахс
кўна	кўна	кўн	мужской пол	I «мештаклым»
кўнн	кўннама	кўнн	мужской пол	II «мехатеб»
кайна	кайна	кайна	мужской пол	III «угайб»
кўнн	кайна	кайна	мужской пол	

хозирги-келаси замонда

кўплик множественное число	иккилик единственное число	бирлик	жинс	шахс
некон	некон	акон	мужской пол	I «мештаклым»
таконун	таконан	такон	мужской пол	II «мехатеб»
такн		таконин	мужской пол	
йаконун	йаконан	йакон	мужской пол	III «угайб»
йакн	таконан	такон	мужской пол	

1- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

- 1) أنا طالب. كنت فلاحا. أكون مدرسا.
- 2) هو في الجامعة. كان قبل ساعتين في البيت. يكون بعد ساعة في المتحف.
- 3) كنا أمس في سرقند. اليوم نحن في بخاري. غداً نكون في طشقند.
- 4) هل أنت مدرسون؟ وهل كنتم طلاباً في الجامعة؟ وهل تكونون علماء؟
- 5) هي الآن ليست بممثلة. هل كانت ممثلة في العام الماضي؟ بعد سنة تكون مترجمة.
- 6) أما كنتم في المستشفى. ألستم مرضى؟ تكونون أصحاء، إن شاء الله.

- 7) هؤلاء البنات كن خياطات مشهورات في فرغانة. اليوم هن طالبات مجتهدات في دورة قصيرة لتعليم التطريز. بعد شهرين يكن مطرزات.
- 8) ما كانت فاطمة في المكتبة. هي ليست هناك. اليوم تكون في المدرسة الجديدة.

2- машқ. Таржима қилинг:

Мен кеча Дамашқда әдим. Бугун Тошкентдаман. Эртага Бокуда бўламан. Сен муан) Москвада бўлганмисан? Кечака Самарқандда әдингми? Бир ҳафтадан кейин Бухорода бўласанми?

Уйда меҳмонлар бор әди. Маҳмуд ҳам шу ерда әди. Лазокат бу ерда эмас әди.

Шарифда арабча газеталар бор әди. Инглизча журналлар эса Шарифда йўқ әди. Санобарда туркча китоблар бор әдими? Йўқ, Каримада бор әди.

Бу боғ жуда катта әди. Мевали дараҳтлар кўп әди. Аммо шафтоли дараҳти йўқ әди. Абдуносир кеча шу боғда әди. У кўп ўрик еди, кейин сув ичди. Бугун у касал. Аммо касалхонада эмас. Худо хоҳласа, икки кундан кейин соглом бўлади.

Иброҳим амаки ҳам шу бўгда әдилар. Нури хола у ерда эмас әдилар. Абдулҳалим тозга узум едилар. Салима амма қовун емадилар, олма едилар.

3- машқ. Таржима қилинг ва ёд олинг:

- 1) كلب جوال خير من أسد رابض.
- 2) من خشي الذئب أعد كلبا.
- 3) الدال على الخير كفاعله. (حديث شريف)
- 4) وعد بلا وفاء عداوة بلا سبب.

20- §. Мослашмаган аниқловчи

От, кишилик олмоши ё уларнинг ўрнига келган сўзлар билан ифодаланган аниқловчилар «мослашмаган» бўлади. Мослашмаган аниқловчилар икки турли – қўмакчили ва қўмакчисиз бўлади.

Кўмакчили аниқловчи ўзидан олдинги отнинг нимадан ясалганини, қаердан келиб чиққанини, кимга ё нимага қарашли эканини, вақти, ўрни ва шу каби белгиларини аниқлаб келади. Мисоллар:

لَبِسْتُ تَوْبَا مِنَ الْحَرِيرِ - Ипак кийим кийди;

جَلَسْتُ مَعَ رَجُلٍ مِنْ دِمْشَقَ - Дамашқлик киши билан ўтирдим;

رَأَيْتُ صَدِيقَةً لِفَاطِمَةَ - Фотиманинг бир дугонасини кўрдим;

Кўмакчили аниқловчининг кўмакчисини тушириб қолдириш мумкин. У ҳолда кўмакчизиз аниқловчи ҳосил бўлади. Масалан:

ثَوْبُ الْحَرِيرِ → ипак кўйлак;

مَدِيرُ الْمَدْرَسَةِ → мактаб директори;

مُؤْتَرُ طَشْقَنْد → Тошкент анжумани;

رَحْلَةُ الشَّتَاءِ → қишики сафар.

Бундай аниқловчиларни ўзбек тилшунослигига «қаратқичли аниқловчи» дейилади.

Қаратқичли аниқловчининг ўз аниқланмиши билан ҳосил қилган бирикмаси «изофа бирикмаси» деб аталади.

Изофа бирикмасида аниқланмиш – المضَافُ билан аниқловчи – المضَافِ إِلَيْهِ ажралмас бирикма ҳосил қиласи, уларнинг орасига (аниқловчига тегишили қўрсатиш олмошидан бошқа) ҳеч қандай сўз кўшилиши мумкин эмас. Шунга кўра бундай бирикмани лотинча «*status constructus* – яхлит бирикма» атамаси билан ҳам атайдилар.

Изофа бирикмасида аниқловчи *доим қаратқич келишиигида* бўлади. Аниқланмишнинг «ال» артикли бўлмаса ҳам, охиридаги танвин, иккилиқ ва тўғри кўплик қўшимчаларидаги «ن» ҳарфи тушиб қолади. Мисоллар:

مُوَاطِنُ الْجَمْهُورِيَّةِ – レスpublika fuqarosi

مُوَاطِنًا الْجَمْهُورِيَّة – レスpublikaning ikki fuqarosi

مُوَاطِنُو الْجَمْهُورِيَّة – レスpublika fuqarolari (музаккар)

مُوَاطِنَاتُ الْجَمْهُورِيَّة – レスpublika fuqarolari (муаннис)

طَلَابُ الْجَامِعَةِ – университет талабалари

كَتَبُ هَذَا الطَّالِبِ – бу толибнинг китоблари

Келишикларда изофа бирикмасининг факат биринчи бўлаги-аниқланмиш ўзгариши мумкин. Масалан:

Кўплик множественное именование	Иккилик единственное именование	Бирлик единственное именование	Келишиклар все случаи
Марсузу жамаати Марсузати жамаати	Марсузи жамаати Марсузати жамаати	Марсуз жамаати Марсузат жамаати	Бош зрение
Марсизи жамаати Марсизати жамаати	Марсизи жамаати Марсизати жамаати	Марсиз жамаати Марсизат жамаати	Қаратқич часть
Марсизи жамаати Марсизати жамаати	Марсизи жамаати Марсизати жамаати	Марсиз жамаати Марсизат жамаати	Тушум нельзя

— *ота*, — *биродар*, *ака* ёки ука, — *хъм* — *матоҳ*,
майдада-чуйда нарса, лаш-луш сўзларига мослашмаган аниқловчи
қўшилса, уларнинг охиридаги унли чўзилади: رأيت أبا زيد، مع أبي زيد، أبو زيد.

«*огиз*» сўзига мослашмаган аниқловчи қўшилса, унинг
охиридаги «*м*» ҳарфи ўрнига чўзиқ унли бўлиши мумкин:

فَأَزِيدٌ، فِي زِيدٍ، فُوْ زِيدٍ — فُمْ زِيدٍ

«*эга*» сўзи факат изофа бирикмасида, мослашмаган
аниқловчи билан ишлатилади. Келишикларда турланганда чўзиқ
унли ўзгаради:

(ذا مال : *m.k.* ذي مال : *puldor* (*қ.к.*) : — ذو مال)

(ذا حية : *T.K.* ذي حية : *sokolli* (*қ.к.*) : — ذو حية)

(ذا القرنين : *T.K.* ذي القرنين : *ikki shoxli, shoxi borp* (*қ.к.*) : — ذو القرنين)

1- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

جامعة طشقند قريبة من مركز المدينة. في مكتبة الجامعة كثير من كتب التعليم. كلية العلوم الإسلامية واقعة في هذه البناء. بنايتها الجامعة هاتان ضخمتان. مدرس القسم الاقتصادي عند رئيس الجامعة. عميد الكلية في اجتماع الطلبة.

انتهت الدروس فذهب طلاب قسم الحقوق إلى مطعم الجامعة. الطالبات جلسن في القاعة الكبيرة مع مدرسات اللغة الإنجليزية. هذان مدرساً اللغة العربية. مدرساً اللغة العربية هذان مصريان. طالبات هذه الكلية انصرفن من الجامعة.

أبو محمود مؤرخ. رأيت أبو زيد في النادي الرياضي. أخو خالد ذو نظارات. عند أخي باسم أقلام الرصاص. أسمعت عن ذي القرنين، يا فاطمة؟ في ذي مال ماء. وهل ينطق من في فمه ماء.

أخت هذا العالم مترجمة اللغة العربية. أما أختا ذلك المهندس فهما ممثلتان. ذهبت هند مع أخي هذا المدرس. رأيت مدرسي الجامعة المصريين في جينية البلدة.

2- машқ. *Таржима қилинг:*

Салимнинг икки синглиси нонвойхонада. Каримнинг акаси хам ўша ерда. Маҳмуднинг отасини кўрмадингми? Салиманинг қайнотасини танийсанми?

Заводнинг фаол ишчилари Навоий театрига кетишиди. Шу фабриканинг ишчилари (муан.) ўша тарих музейидалар.

Факультетнинг бу толибалари кеча шаҳар кутубхонасида эдилар. Ўша қишлоқнинг ғайратли дехқонларини кўрдим. Бу хонанинг икки деразаси очиқ. Иккала хонанинг эшиклари ёпиқ.

3- машқ. *Ўқинг ва таржима қилинг:*

في حديقة الحيوانات

ذهبت سميرة وعبد الحميد في يوم الأحد إلى حديقة الحيوانات الجديدة. حديقة الحيوانات تلك واقعة في طرف من أطراف مدينة طشقند البعيدة من مركز المدينة.

عبد الحميد وسميرة وصلا إلى الحديقة في حوالي الساعة التاسعة صباحاً. وكان الطقس معتدلاً لطيفاً.
قالت سميرة لعبد الحميد:

— ما رأيك، يا عبد الحميد، نبدأ السفرج من جناح الحيوانات الوحشية؟

قال عبد الحميد :

— حسناً، أنا أيضاً أحب السفرج على الحيوانات البرية.

في القفص الأول بجناح الحيوانات الوحشية كان أسد وليثة وشبل. وفي القفص بجنبه كانت ثيران مختلفة وخيوط متنوعة وحمر ببرية وحمير زرد.

فقال عبد الحميد:

— هيا نذهب إلى جناح الطيور. أنا أريد السفرج على النسور والصقور.

في جناح الطيور كان قسمان – قسم للطيور البرية وقسم للدواجن. في قسم الدواجن كان كثير من أنواع الدجاج والبطوط والإوز والديوك الرومية والطواويس. ثم تفرجت سميرة عبد الحميد على القرود والزحافات والحيوانات الأخرى الموجودة في حديقة الحيوانات بطشقند.

عند الظهر شعرت سميرة بالتعب فحسّ عبد الحميد ذلك وقال لسميرة:

– هيا بنا إلى البيت، قد تعينا وعطشنا وجعنا.

ورجع الشابان إلى البيت وتناولوا الغداء واستراحا.

4- машқ. Таржима қилинг:

–Хайрли тонг, Азиза!		–Хайрли тонг, Абдукомил, Самарқанддан қачон қайтдинг?
–Кеча эрталаб қайтдим.		–Худога шукур, эсон-омон келибсан.
–Юр, ҳайвонот бөгига борамиз.		–Бўпти. Мен ҳар хил қуиларни тomoши қилишини яхши кўраман.
–Мен эса ёввойи ҳайвонларни тomoши қилишини яхши кўраман.		–Тошкент ҳайвонот бөгигда фил йуқми?
–Илгари йўқ эди. Яқинда Хиндистондан олиб келишибди.		–Уй ҳайвонларининг ҳамма тури борми?
–Ҳа, қўй, эчки, қорамол, эшак, от, туяларнинг турли хиллари бор. Паррандалар ҳам кўп.		–Товузларни ҳам тomoши қилишини яхши кўраман. Қачон қайтамиз?
–Пешингача. Тушиликни уйда қиламиз.		–Кетдик.

5– машқ. Таржима қилинг ва ёд олинг:

- 1) آفة العلم النسيان.
- 2) طلب العلم فريضة على كل مسلم
- 3) إصلاح الموجود خير من انتظار المفقود.
- 4) جُنْحُ اللسانِ كجُنْحِ اليدِ.
- 5) عثرة القدم أسلم من عثرة اللسان.
- 6) قال رسول الله: لكل شيء طريق وطريق الجنة العلم.

21– §. Изофа бирикмасининг икки тури

Аниқланмишнинг қандай сўз туркуми билан ифодаланганига кўра изофа бирикмаси икки хил бўлади:

1. Аниқланмиши кимса ё нарсани билдирадиган от ёки от ўрнида келган сўз билан ифодаланган изофа **«ҳақиқий»** (маънавий – المعنوية) деб аталади. Бундай изофада аниқланмишга «ال» артикли кўшилиши мумкин эмас. Унинг аниқ ё ноаниқ ҳолатда эканлиги аниқловчининг ҳолати билан белгиланади. Масалан:

— *deҳқон уйи* («فلاح») сўзи ноаниқ ҳолатда бўлгани учун «بيت» («بيت» سўзи ҳам ноаниқ ҳолатда);

— *deҳқоннинг уйи* («الفلاح») аниқ ҳолатда бўлгани учун «بيت» («بيت» سўзи ҳам аниқ ҳолатда).

2. Аниқланмиши белги, хусусиятни билдирадиган сифат, сифатдош билан ифодаланган изофа бирикмаси **«шаклий»** (лафзий – اللفظية) деб аталади. Бундай бирикмадаги аниқланмишнинг «ال» артикли бўлса аниқ, бўлмаса ноаниқ ҳолатда бўлади.

— رجل الطويل القامة → رجل طويل القامة; — امرأة الكثيرة الأطفال → امرأة كثيرة الأطفال — *Bolalari kўп* («كўپ بولали») аёл.

1– машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

في جنينة البلدة

هذه الحديقة كثيفة الأشجار. في الحديقة الكثيفة الأشجار كثير من المقاعد للاستراحة. سليم وعبد الكريم جالسان على مقعد أبيض اللون. أما الفتيات فهن جالسات على المقاعد الصفراء اللون.

في بستان البلدة هذا كانت الأشجار المشمرة قليلة. فغرستنا قبل ستين أشتala مختلفة الأنواع فنمّت وأصبح البستان جميل المنظر وكثير الأشجار المشمرة. أغلىية الأشجار تثمر فواكه حلوة الطعم مثل الخوخ والمشمش والشمام والكمثرى. أما الحمضيات مثل الليمون والبرتقال واليوسفي فهي لا تنبت في بلادنا بالظروف الطبيعية.

النخل كذلك.

زار مرة أخوه صديقي من الكويت ذلك البستان وعجب وقال:

– ما رأيت بعمرِي جمِيلَةً منْظَرٌ وكثِيرَ النُّفُعِ مُثْلِهِ هَذَا. بَارَكَ اللَّهُ فِيهِ.

2- машқ. Таржима қилинг:

Дараҳтлари қалин боғда яшил рангли ўриндиқлар кўп. Ёши улуғ бобом кеча шу боғда дам олдилар. Кўп болали қўшнимиз ҳам шу ерда эди. Самира – сочи узун, кўзлари қора, тишлири оқ қиз. Унинг укаси Темур-баланд бўйли, жисмонан бақувват, серҳаракат, камгап йигит.

3- машқ. Таржима қилинг ва ёд олинг:

من الأحاديث الشريفة

- 1) فضل العالم على العابد كفضل القمر على سائر الكواكب.
- 2) الصدقة على المسكين صدقة وهي على ذي القرابة اثنان – صلة وصداقة.
- 3) المؤمن القوي خير وأنضل وأحب إلى الله عز وجل من المؤمن الضعيف.

22- §. Изофа занжири

От билан ифодаланган мослашмаган аниқловчининг ўз мослашмаган аниқловчиси бўлиши мумкин. Масалан:

Мактаб ўқитувчисининг китоби – ; كتاب مدرس المدرسة – .
Университет факультети деканининг хонаси – . مكتب عميد كلية الجامعة – .

Бундай бирикмалар «изофа занжири» деб аталади. Назарий жиҳатдан бундай « занжир»нинг узунлиги чексиз бўлиши мумкин

бўлса-да, тушуниш осон бўлиши учун уларни кўпинча қўмакчилар билан бўлиб юборилади.

Мисоллар:

Ўзбекистон поитахти мактабларининг ўқитувчилари –

; مدرسُو المدارس في عاصمة أوزبكستان → مدرسُو مدارس عاصمة أوزبكستان

Тошкент университети факультети деканининг қизи –

. بنتُ العميدِ لكلية الجامعة بشقند → بنتُ عميدِ كلية جامعة طشقند

Агар бир сўзнинг ҳам мослашган, ҳам мослашмаган аниқловчилари бўлса, аввал мослашмаган, кейин мослашган аниқловчилари келади.

Масалан:

Университетнинг фаол толиблари –

; غرفةُ سليمِ الواسعَةِ –

Аниқланмишнинг ҳам, мослашмаган аниқловчининг ҳам мослашган аниқловчилари бўлса, аввал аниқловчининг, кейин аниқланмишнинг аниқловчиси ёзилади:

دفترُ الطالبِ المجهودِ الجديدِ –

طالبتا الكلية الجديدة النشيطانِ –

ممثلو المسرح الكبير المشهورونَ هؤلاءِ –

كتابُ سليمِ هذاِ –

1- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

كتب طالب جامعة طشقند الإسلامية في الدولاب الكبير. مكتب عميد كلية العلاقات الاقتصادية في طابق هذه البناء الكبيرة الثاني. موظفو سفارة جمهورية مصر العربية زاروا معرض المنتجات الصناعية والزراعية في ناحية يonusabad مدينة طشقند.

ذهبت فاطمة مع طالبي جامعة طشقند ذينك إلى مسرح علي شير نوائي لمشاهدة تمثيلية الممثلين المعروفين من جمهورية سوريا العربية.

في مكتب أخي هذا الطالب النشيط من جامعة طشقند الإسلامية آلات حاسبة حديثة كثيرة. محمود رأى أخي هذا الطالب ذا الآلات الحديثة.

2- машқ. Таржима қилинг:

Махмуднинг отасининг хонасида чет тиллардаги китоблар кўп. Фотима кеча Зайнабнинг акасини Ўзбекистон университетининг талабалари уйидаги кўрди. Янги шаҳарнинг кенг кўчаларида китоб дўконлари бор. Тошкент трактор заводининг бу ишчисининг қайнатаси – озиқ-овқат моллари дўконининг сотувчиси.

3- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

عاصمة جمهورية أوزبكستان

طشقند عاصمة جمهورية أوزبكستان. هي أكبر مدينة لا في الجمهورية فحسب، بل في جمهوريات آسيا الوسطى. يزيد عدد سكان مدينة طشقند عن مليونين ونصف مليون نسمة. يقطن بهذه المدينة العظيمة جنبا إلى جنب مع الأوزبكيين العديد من القوميات مثل الروس والقازاخ والطاجيك والأرمن والخ...

طشقند مدينة قديمة وعصيرية في آن واحد. كانت طشقند معروفة في القرون الغابرة باسم "شاش" اشتهر الشاشيون في آسيا بشقاقة وحضارة راقيتين. احتفظ الشعب الآثار التاريخية القديمة مثل ضريح الشيخ هاوند طاهور وضريح حضرة الإمام ومدرسة كوكالداش وجامع الشيخ زين الدين وغيرها الكثير.

الأخدر من هذه المدينة في القرون الوسطى كثير من الفقهاء العلماء.

طشقند الحديثة اشتهرت ببنيات معمارية عصرية. بنيات هذه المدينة العصرية شاهقة والشوارع هنا عريضة مستقيمة.

هنا مؤسسات علمية وتعلمية ومصانع ومعامل. كذلك في طشقند العديد من السفارات والمؤسسات الدبلوماسية الأخرى ووكالات المؤسسات الثقافية والاقتصادية والتجارية العالمية.

4- машқ. Таржима қилинг ва ёд олинг:

علم واحد أشد على الشيطان من ألف عابد.

العلماء ورثة الأنبياء. (حديث شريف)

طلب العلم ساعة خير من قيام ليلة وطلب العلم يوماً خيراً من أن يصلى ألف ركعة. (حديث شريف)

23- §. Бирикма олмошлилар

Мустақил олмошлилар – (أنت، أنا) الضمائر المنفصلة – هو، (أنت، أنا) الكابي) алоҳида ёзилади ва фақат бош келишикда ишлатилади.

Бирикма олмошлар – الضمائر المتصلة ни мустақил олмошларнинг қаратқич ва тушум келишикларидағи қўринишлари дейиш мумкин. Улар ўзларидан олдинги сўз – от, феъл, кўмакчи, юкламага қўшилиб ёзилади ва одатда, гапнинг иккинчи даражали бўлаклари-аниқловчи, тўлдирувчи, ҳол вазифасида ишлатилади.

Улар қуидагилар:

المجموع	المئنّى	المفرد	النوع	الفاعل
-نا		-ي	المذكر المؤنث	المتكلم
-كُنْ -كُنَّ	كُمَا	-أَكَ -أَكَّ	المذكر المؤنث	المخاطب
-هُنْ -هُنَّ	-هُمَا	-هُ -هَا	المذكر المؤنث	الغائب

От билан бириккан олмош ҳақиқий изофа бирикмасини ташкил қиласи. Бунда бирикма олмош ўзбек тилидаги эгалик қўшимчиларига teng келади: أُمّك – онаңг, أُبُونَا – отамиз, جَدِّي – бобом ва ҳоказо.

Феъл билан бириккан олмош тушум келишигидаги веситасиз тўлдирувчи вазифасини бажаради: ضررته – уни урдинг, قتلها – уни (муаннас) ўлдирди, رأيناك – сени курдик.

Кўмакчилар билан бириккан олмошлар веситали тўлдирувчи, ҳол ёки кўмакчили кесим вазифасини бажаради. Масалан:

أخذت منه – Ундан олдим;

ذهبنا معه – У билан кетдик;

فيها كتب كثيرة – Унда кўп китоблар бор.

Мантикий урғу бирикма олмошга тушаётган бўлса, уни
таъкидлаш учун ўша бирикма олмошдан кейин унга тенг мустақил
олмош ишлатилади:

—*онам*—أمي أنا—*ўзимнинг онам*;
—*уни қўрдик*—رأيـناهـ هوـ—*ўзини қўрдик*;
—*сен билан кетди*—ذهبـتـ معـكـ أـنـتـ—*сенинг ўзинг билан кетди*.

Тушум келишигидаги бирикма олмошни таъкидлаш учун уни «*«إِيَّاكَ»* ёрдамчи сўзи билан ишлатиш мумкин:

—*сендан сўрайман*—إـيـاـكـ أـرـجـوـكـ—*сенинг ўзингдан сўрайман*;
—*бизни ҳайдадинг*—إـيـاـنـاـ طـرـدـتـناـ—*бизни ўзимизни) ҳайдадинг*;
—*унга уйландим*—إـيـاـهاـ تـزـوـجـتـهـاـ—*худди ўшанга үнинг ўзига) уйландим*.

Бунда бирикма олмоши тушиб қолиши ҳам мумкин:

إـيـاـنـاـ طـرـدـتـ **K** إـيـاـنـاـ طـرـدـتـناـ.

إـيـاـكـ نـعـبـدـ **K** إـيـاـكـ نـعـبـدـكـ.

1-машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

هذا أَيُّ وَذَاكْ عَمِيْ. أَيْنَ خَالْتَكْ، يَا سَمِير؟ أَذْهَبْتَ عَمْتَكَ إِلَى السُّوقِ، يَا زَيْنَب؟ قَالَ مُحَمَّد لِسْلِيم
وَعَزِيزَةُ: رَأَيْتَ أَخَاكُمَا فِي بَيْتِكُمُ الْجَدِيدِ. كَانَتْ أُمَّهُ هُوَ مُهَنْدِسَةً أَمَّا أُمَّنَا نَحْنُ فَهُيَ رَسَامَةً. قَالَتْ سَمِيرَةُ لَحْمِيَّهَا:
مَاذَا مَا أَكَلْتَ الْعَنْبَرَ، يَا أَبْتَ (يَا أَبْتَاهَا، يَا أَبَاهَا)؟ فَقَالَ حَمْوَهَا: يَا كَنْتِيْ، أَكَلْتَ وَشَرِبْتَ فَشَبَعْتَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ.
رَأَيْتَهَا أَمْسَ فِي مَكْتَبَتِنَا وَهَنَأَهَا بِالْعِيدِ. قَالَتْ: أَهْنَئْكَ أَنْتَ أَيْضًا بِهَذَا الْعِيدِ الْمَبَارَكِ. وَفَقَلَكَ اللَّهُ وَوَفَقْنَا فِي
خَدْمَةِ عَبَادَهِ الصَّالِحِينَ. دَخَلْتَ وَدَادَ بَيْتَهَا وَسَأَلْتَ أَبَاهَا وَأُمَّهَا: هَلْ رَأَيْتَمَا مُحَمَّدًا؟ أَمَا هَنَأْتَهَا بَعْدَ الْغُطْرَ؟ قَالَ
أَبُوهَا: وَاللَّهِ، يَا بَنِيَّ، هَنَأْنَا وَهَنَأْنَا وَقَالَ: أَعْطَاكُمَا اللَّهُ عَمْرًا طَوِيلًا.
لَسْمَرَاءُ أَخْتَانَ صَغِيرَتَانَ. ذَهَبَتْ مَعَهُمَا إِلَى مَكْتَبَ أَبِيهِنَ وَطَلَبَنَ مِنْهُ كِتَابًا جَدِيدًا. أَعْطَاهُنَّ أَبُوهُنَ مَجَالَاتٍ
عَرَبِيَّةً جَدِيدَةً وَقَالَ: فِيهَا قَصَصٌ كَثِيرَةٌ. إِنْ شَاءَ اللَّهُ، تَعَجَّبُكُمْ.

2-машқ. Таржима қилинг:

Отамиз бугун эрталаб: «Болаларим, сизларни байрам билан табриклайман. Аллоҳ сизларга узоқ умр берсин»,— дедилар.

Онамизни хам табрикладилар.

**Унинг (муз.) аммаси қаерда ишлайди? Холаси-чи?
Тоғангиз биз билан ўтирдилар. Амакинг акамиз билан кетдилар.**

Эртага – ҳайит. Ундан кейин – таътил. Самира, кеча акангни кўрдим ва ундан китоб олдим. Уни табриклаган эдим, у хам мени табриклиди.

Бу – менинг янги хонам. Унда катта жавон бор. Унда (жавонда) китобларим, дафтарларим бор. Бу – каравот. Унинг тагида мушук бор

3- машиқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

جمهورية العزيزة

جمهورية أوزبكستان أكبر جمهورية في آسيا الوسطى. كذلك عاصمتها طشقند أكبر مدينة فيها. في شمال الجمهورية قازاخستان الشقيقة وعاصمتها آستن. في شرق جمهوريتنا تقع جمهورية قيرغيزستان بعاصمتها بيشكك وطاجيكستان بعاصمتها دوشنبه. أما من الجنوب فتحدها أفغانستان بعاصمتها كابول. وفي غرب وطننا العزيز جمهورية تركمانستان وعاصمتها عشقآباد.

جمهورية أوزبكستان دولة مستقلة سياسياً واقتصادياً تسير نحو مستقبلها النير. يزيد عدد سكان جمهوريتنا عن خمسة وعشرين مليون نسمة. يشكل الأوزبكيون القسم الأساسي من أهالي الجمهورية. ويقطن بها إلى جانب الأوزبكيين مواطنون منحدرون من العديد من القوميات والشعوب، مثل الروس والقازاق والأوكرانيين والقيرغيز والطاجيك وغيرهم الكثير. أغلبية سكان الجمهورية معتنقون بالدين الإسلامي الحنيف. وهنا من هو معتقد بال المسيحية أو غيرها من الأديان الأخرى.

اشتهرت أوزبكستان بعدها القديمة العريقة مثل سمرقند وبخاري وخيوه وشهرسابز وفرغانة وغيرها. انحدر من تلك المدن علماء عظام وضعوا أقساماً لهم الكبيرة في تطوير شتى ميادين العلم والثقافة والحضارة.

في أوزبكستان صناعة متطورة. فيها على سبيل المثال مصنع الطائرات ومصانع السيارات ومصنع الجرارات ومعامل معالجة البترول ومعامل معالجة المحاصيل الزراعية وإلخ...
لأوزبكستان زراعة متطورة، يزرع فيها القطن والغلال والبقول. تنبت فيها أشجار مشمرة وكروم مختلفة.
في جمهوريتنا اليوم كثير من الجامعات والمعاهد والمدارس وغيرها من المؤسسات التعليمية التسويرية.
وكذلك مؤسسات الأبحاث العلمية في مختلف مجالات العلم.

4-машқ. Таржима қилинг ва ёд олинг:

من الأحاديث الشيفقة:

- 1) قال يحيى بن معاذ: العلماء أرحم بأمة محمد من آبائهم وأمهاتهم. وقيل: كيف؟ قال: لأن آباءهم وأمهاتهم يحفظونهم من نار الدنيا وهم يحفظون من نار الآخرة.
  - 2) تمام تحياتكم بينكم المصافحة.

24- §. Бирикма олмошларнинг бирикиш ҳусусиятлари

1. Бирикма олмошни қабул қилған сўзларда куйидаги ўзгаришлар бўлади:

б) «ж» күмакчисига бирикма олмош қўшилганда у «ж» шаклини олади:

لَهُمَا كَهْمَا لَنَا؛ لِكَنَّا كَلَّكَ؛ لِكَنَّا

Фақат I шахс бирлик сон олмоши бундан мұстасно:

لیکی

В каби кўмакчиларга I шахс бирлик сон бирикма олмоши қўшилганда бу кўмакчиларнинг охиридаги - (фатҳа) тушиб қолади:

تحتی، بعدی، عندی

2. I шахс бирлик сон бирикма олмоши

а) чўзиқ унли ёки ፩ товушига тугаган исм ва кўмакчиларга ፪ шаклида қўшилади:

مستشفى، كي عصايم، مستشفى كي عصايم
معلماتي، كي معلمات
معلمي، كي معلموي، معلماتي كي معلوم
في، كي معلمتي، في كي معلمات
إلى، كي على، إلى كي على

б) 6) кўмакчиларига, шунингдек, феълларга ፪ шаклида қўшилади:

من، كي مني، عن كي مني
ضرب، كي ضربني، رأيت كي ضرب
تحب، كي تحبني، يسعدني

3. Касра (-) ёки «» ҳарфидан кейин келган III шахс бирикма олмошларидаги дамма (-) касра (-)га айланади:

عليهم، كي فيهم، على كي فيهم
مع جدتكما، كي هما مع جدتكما
رأيت معلميهن، كي هن رأيت معلماتي

4. а) бирикма олмош II шахс қўплик музаккар ўтган замон феъли билан бирикса, феъл билан олмош орасида ፩ унлиси пайдо бўлади:

رَجَبْتُهُمْ، كـ رأيتموهـ، رَجَبْتُمْ كـ رأيتمـ
أَسْعَدْتُهُمْ، كـ أسعـدتـ

б) III шахс қўплик музаккар ўтган замон феълига бирикма олмош қўшилса, феълнинг охиридаги «» ҳарфи тушиб қолади:

أَسْعَدْتُهُ، كـ أـسعـدتـ
علـموـنا، كـ عـلمـوا

5. Араб тилида баъзи феълларнинг иккита воситасиз тўлдирувчиси бўлиши мумкин. Масалан:

أَبْسِنْتُ زِيدًا مَعْطَلًا

Тўлдирувчилар бирикма олмошлар билан ифодаланган бўлса, битта феълга иккита бирикма олмош қўшилиши мумкин. Бунда олмошларнинг тартиби аниқлик даражасига кўра, яъни

аввал I шахс, кейин II шахс ва ундан кейин III шахс олмошлари қўйилади. Масалан:

—У менга сени берди;
—Мен сенга уни бердим.
(**أعطانيك** —**أعطيتكه** —**أعطيتكم** өки **أعطيتكم** дейиш нотўғри).

1-машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

أ جاء إِلَيْكُمْ سَلِيمَانٌ؟ نَعَمْ، جَاءَ إِلَيْنَا وَقَالَ: عَلَيْكُمُ الْحُضُورُ فِي الْاجْتِمَاعِ. قَلَّنَا لَهُ: لَيْسَ لِدِينِنَا وَقْتٌ.
فَقَالَ: أَمْرَنِي عَمِيدُنَا بِإِبْلَاغِكُمُ الْخَبْرِ. لَيْسَ عَلَيَّ إِلَّا إِبْلَاغُكُمْ. قَلَّنَا: بَارَكَ اللَّهُ، يَا سَلِيمَانَ، فِي انْضِبَاطِكَ وَاجْتِهادِكَ. فَهَلْ أَخْبَرْتَ إِخْوَانَنَا جَمِيعًا؟ قَالَ: لَا، إِخْبَارُهُمْ لَيْسَ عَلَيَّ بِلٍ عَلَى زَمَلَائِي.
عَنِي حَقِيقَتَانِ. فِيهِمَا كَتَبَ عَرَبِيًّا أَخْذَهَا مِنْ مَدْرَسِيِّ. قَالَ لِي أَبِي: أَيْنَ أَخْوَكُ؟ أَمَا رَأَيْتَهُ فِي حَدِيقَتِنَا؟
قَلَّتْ: بَلٍ، يَا أَبِي رَأَيْتَهُ وَسَلَّمْتَ عَلَيْهِ وَرَدَ عَلَيَّ التَّحْمِيَةَ. كَذَلِكَ رَأَيْتَ أَخْتِي دَلَارَامَ وَصُوْبَحَاتِهَا. كَانَتْ مَعْنَى
مَدْرَسَتَاهُنَّ سَأْلَتِي دَلَارَامَ: أَيْنَ مَدْرَسَوكُمْ؟ أَمَا رَأَيْتُمُوهُمْ؟ فَقَلَّتْ: رَأَيْتُهُمْ مَعَ مَدْرَسَتِيْكُنَّ.
غَضَبَ أَخْوَهَا عَلَيْهَا وَصَاحَ: إِلَيْكَ عَنِي! قَدْ أَرْعَلْتَنِي. طَارَ مِنِي عَقْلِي. فَارْتَبَكَتْ أَخْتِكَ وَهَرَولَتْ إِلَيْهِ.
وَقَالَتْ: أَتَوَسِّلُ إِلَيْكَ يَا أَخِي، سَاحِنِي، يَا عَزِيزِي، اعْتَذِرْ إِلَيْكَ عَنْ سَهْوِيِّ هَذِهِ.

2-машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

Кеча отангни кўрдим. Аканг билан шу боғингизда эдилар. Уларга салом берган эдим, алик олишди. Улардан сен ҳақингда сўрадим. «Мактабига кетган», – дедилар аканг.

«Қаерда эдинг, синглим?» – деди Фотиманинг акаси. «Кутубхонамиизда эдим. У ерда мени кўрмадингизларми?» – деди.

Деканимизнинг хонасига кирдим. Хузурларида талабалар бор эди. «Мен бандман. Олдимда талабаларим бор», – дедилар. Кейин катта хонамизга кирдим. У ерда мисрлик ўқитувчиларим бор эдилар.

Бу – менинг сумкам. Унда менинг китобларим, сенинг дафтарларинг ва унинг қаламлари бор. Ундан иккита қалам олганман. Сенга «Аканга хат ёзмадингми?» – деди. «Унга иккита хат ёздим», – дединг.

3-машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

من نوادر جحا

قالوا لجحا يوماً: نرى الناس في الصباح، منهم من يسير هنا ومنهم من يسير هناك. فلماذا؟ فأجابهم:
لو ذهبوا كلهم إلى جهة واحدة لاختلت موازنة الأرض ووقيعت.

4-машқ. Таржима қилинг ва ёдлаб олинг:

- 1) لا يحبك من يحب عدوك.
- 2) خادم سيدين يكذب على أحد هما.
- 3) خيركم خيركم لأهله.
- 4) أكمل المؤمنين إيماناً أحسنهم خلقاً.

25- §. Исларнинг келишикларда турланиши ҳақида

Бирлик ва синик кўплиқдаги исмларнинг аксарияти танвин дамма (‘)га тугайди ва учала келишикда турланади:

Бош келишик:	كتاب	محمود	مدرسة	عمال	طلبة
Қаратқич келишиги:	كتابٍ	محمدٌ	مدرسةٌ	عمالٌ	طلبة
Тушум келишиги:	كتاباً	مُحَمَّداً	مَدْرَسَةً	عَمَالًا	طَلَبَةً

Бундай исмлар «уч келишикли» деб аталади.

Баъзи исмлар олдида «ال» артикли ёки орқасида мослашмаган аникловчиси бўлмагани ҳолда танвин даммага эмас, дамма (‘)га тугайди. Масалан: مدارسُ، حمراءُ، أصغرُ، فاطمةُ، إبراهيمُ، أحمدُ.

Бундай исмларнинг қаратқич келишигидаги ва тушум келишигидаги шакллари бир хил бўлади:

Бош келишик:	أحمد	إبراهيم	فاطمة	أصغر	حمراء	مدارس
--------------	------	---------	-------	------	-------	-------

Қаратқич ва тушум келишиклари:	أَحْمَدٌ	إِبْرَاهِيمَ	فَاطِمَةٌ	أَصْغَرٌ	حَمَّاءٌ	مَدَارِسَ
--------------------------------	----------	--------------	-----------	----------	----------	-----------

Шунга кўра бундай исмлар «икки келишикли» деб аталади.

Қуйидаги исмлар икки келишикли бўлади:

Шаклан ё мазмунан муаннас жинсида бўлган атоқли отлар:

فاطمة، سليماء، معاوية، شهره، زينب، بغداد.

1. Асли арабча бўлмаган атоқли отлар:

إِبْرَاهِيمَ، يَعْقُوبَ، اسْكَنْدَرُ.

2. Охирида «ان» қўшимчаси бўлган атоқли отлар:

سَلِيمَانُ، عُثْمَانُ، عِمْرَانُ.

3. Феъл вазнида бўлган атоқли отлар:

يَزِيدُ، أَحْمَرُ، يَشْكُرُ.

4. Кўшма отлар:

بُورسعيدي، بَعْلَبُكُ، نِيويُورُكُ.

6. вазнидаги сифатлар: فَعْلَاءُ، أَفْعَلُ، فَعْلَانُ .

غَصْبَانُ، سَكْرَانُ، أَكْبَرُ، أَفْضَلُ، سَمْرَاءُ، هَيْفَاءُ.

7. Синиқ кўплликнинг каби бир қанча вазнларидаги

исмлар:

أَفَاضِيلُ، مَدَارِسُ، شَوَّارْغُ، رَسَائِلُ، أَصْدِقَاءُ، شَعَرَاءُ.

Икки келишикли исмларнинг олдига «ال» артикли ё орқасига

мослашмаган аниқловчи қўшилса, «уч келишикли» бўлиб қолади:

Бош келишик:	مدارس	المدارس	مدارسنا	مدارس المدينة
Қаратқич келишиги:	مدارس	المدارس	مدارسنا	مدارس المدينة
Тушум келишиги:	مدارس	المدارس	مدارسنا	مدارس المدينة

Ноаниқ ҳолатда танвин касра (-)га, аниқ ҳолатда «ي»га тугайдиган исмларнинг бош ва қаратқич келишиклари бир хил бўлади:

Бош келишик:	قاضٍ	مُتَقِّ	القاضِي	المتقِي
Қаратқич келишиги:	قاضٍ	مُتَقِّ	القاضِي	المتقِي
Тушум келишиги:	قاضِيًّا	مُتَقِّيًّا	القاضِي	المتقِي

Танвин фатҳага, чўзик «а» унлиси (ا)га ёки чўзик «у» унлиси (و)га тугаган исмларнинг шакллари келишикларда ўзгармайди:

Бош келишик:	عصا	معنى	العصا	المعنى	آسيا	موسكو
Қаратқич келишиги:	عصا	معنى	العصا	المعنى	آسيا	موسكو
Тушум келишиги:	عصا	معنى	العصا	المعنى	آسيا	موسكو

1- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

سافر أحمد مع سليمان إلى سرقند. أخذت من فاطمة لزيسب مفاتيح منزهما. قالت لأخي الأكبر: كانت سليمة سلومة فസافرت إلى بيروت. زار حكمة في حلب الشهباء كثيراً من مساجد قدية وجامعات تاريخية ومدارس جديدة.

في مدارس فرغانة كثير من أصدقائنا. أرسلوا رسائل ممتعة إلى إبراهيم الأكبر. رأيت يعقوب العربي وسألته عن عدنان الأسر. قال: هو الآن في نيويورك. كان أمّس في موسكو. فسألته: أ ما كان في طرابلس الغربية؟ قال: بلـى، كان هناك مع زوجته كريمة.

في جرائد اليوم قصة طويلة عن شاب سكران. هو كان زعلان على أخيه الأكبر وأخته الصغرى. فتركهما وسافر إلى دمشق الحسنة ووجد هناك أصدقاء جددًا.

في جريدة عدنان هذه بعض أشعار لشاعر اليمن. قرأها وأرسلتها لصديقتي حبيبة. هي أيضاً قرأتها واستمتعت بها وتحديث عنها لأنّها عزيزة.

2- машқ. Таржима қилинг:

Сен Маккага борганимисан? Мадинага-чи? Маккада ва Мадинада катта, қадимий ва янги масжидлар кўп. Марказий Осиёда, Ўзбекистонда, Бухоро, Самарқанд, Термиз, Андижон, Фарғона каби кўп гўзал шаҳарлар бор.

Азиза Усмоннинг синглиси. У Аднон ва Сулаймон билан Тошкентнинг кенг кўчаларида сайр қилди. Аканг Аҳмад дўстим Муҳаммадга муҳандис Ашраф ҳақида гапириб берди. Мен Юсуфдан сўрадим: «Салима саломатми?» «Ха,-деди Юсуф.-Дугонаси Видод билан арабча газеталардаги хикояларни ўқиди». Дўстларимиз хатларида Ўзбекистон олимлари ҳақида ёзишибди.

3- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

من نوادر جحا

كان جحا ماشيا في طريقه لزيارة أحد أصدقائه، وفي أثناء سيره رأى رجلاً ذا هيبة ووقار فسلم عليه بحرارة وصافحه وشد على يديه فتعجب الرجل منه وقال: أنا آسف جداً لأنني لا أعرفك. هل تعرفي؟ هل تقابلنا قبل ذلك؟ فأجاب جحا وقال: وأنا أيضاً لا أعرفك ولكنني رأيت عمامتك مثل عمamiy وقطانك مثل قفطاني فظننت أنك أنا.

4- машқ. Таржима қилинг ва ёдлаб олинг:

- 1) شر البلاد بلاد لا صديق فيه.
- 2) قال علي رضي الله عنه: أنا عبد من علمني حرفًا واحدًا.
- 3) قال حكيم: العالم طبيب هذه الأمة والدنيا داؤها. فإذا كان الطبيب يطلب الداء فمتى يرى غيره.

من الأحاديث الشريفة

- 1) من مات وميراثه الخبر والأقلام دخل الجنة.
- 2) العلماء ورثة الأنبياء فمن أكرمهم فقد أكرم الله ورسوله.
- 3) الساعي على الأرملة والمسكين كالجاهد في سبيل الله.

26- §. Ундалма – المنادى

Мурожаат қилинаётган кимса ё тушунчани англатган сўз “ундалма” дейилади. Масалан: «*Устоз, гапингизни тушундим*», «*Бунчалар гўзалсан, баҳор!*»

Ундалма гап таркибига кирмайди, ўзбек тилида гап бўлакларидан вергул билан ажратилади.

Араб тилида ундалмалар, одатда, қуидаги ундов юкламаларидан кейин келади:

1. "–энг кўп ишлатиладиган ундов юкламаси. Бу юкламадан кейинги ундалма атоқли от бўлса ё сўзловчига яқин, кўзига кўринадиган масофадаги муайян шахсга қаратилган ва бир сўздан иборат бўлса, артиклсиз, танвинсиз, бош келишикда бўлади:

– *Мұхаммад, нега кеч қолдинг?*

– *Сизни (гапингизни) тушундик, устоз.*

Атоқли от билан ифодаланган ундалманинг мослашган аникловчиси бош келишикда ҳам, тушум келишигига ҳам бўлиши мумкин .

يا محمدُ الظَّرِيفُ^ك يا محمدُ الظَّرِيفَ

يا خالدُ الْمَهْنَدِسُ^ك يا خالدُ الْمَهْنَدِسَ

Аникловчили ундалма бу юкламадан кейин тушум келишигига бўлади. Мисоллар:

اجلس هنا، يا عبد الله - *Шу ерда ўтиру, Абдулла!*

- يا أخانا، اللغة العربية لغة صعبة - *Биродаримиз, араб тили - қийин тил.*

يا جالساً في مكانٍ، قم وسلم على الأستاذ.
- *Үрнимга ўтирган киши, туриб, устозга салом бер!*

Узоқдаги ёки мавхум шахсга қаратилған ундалма тушум келишигіда ноаниқ ҳолатда танвинли бўлади:

- *Хой, одам!* - يا غافلا! - *Эй, гофил!*

Бундай ундалманинг мослашган аниқловчиси ҳам бўлиши мумкин.

Масалан:

- ما معنى ذلك، يا رجلا حكيم؟ - *Бунинг маъноси нима, доно одам?*

أين كت، يا صديقا حميما، في هذه الأيام؟
- *Шу кунларда қаерда эдине, содик дўст?*

Умуман, "يا" юкламасидан кейинги ундалмада "ال" артикли бўлиши мумкин эмас. Фақат "الله" сўзи "ال" артиклининг ҳамзасини қатъий қилиб ўқиш шарти билан истисно қилинади:

Эй Аллоҳ! . يا الله! - Кўпинча бунинг ўрнига "اللهم" - «Аллоҳим», «Илоҳим», «Илоё» сўзи ишлатилади.

Бу юклама тушиб қолиши ҳам мумкин:

رَبَّنَا، لَا تُوَحِّدُنَا إِنْ نَسِيْنَا أَوْ أَخْطَلْنَا (البقرة، 286)

Раббимиз, унутган ё янглишган бўлсак, биздан ранжима.

2. أَيْهَا (муаннаسدا - "أَيْتَهَا") юкламаси. Бу юкламадан кейин келган ундалма албатта "ال" артикли билан ва бош келишикда бўлади.

- أَيْهَا النَّاسُ ، أَنْقذُونِي - *Одамлар, мени қутқаринглар!*

- أَيْتَهَا الطَّالِبُ ، الْحَيَاةُ مِنَ الإِيمَانِ - *Хаё - имондандир, толиба!*

Бу юклама "يا" юкламаси билан бирга ишлатилиши мумкин:

"...يا أَيْهَا الْكَافِرُونَ، لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ...." (الكافرون)

.. Эй, кофирлар, мен сизлар ибодат қилаётганингизга ибодат қилмасман.

يا أيها الضيوف الكرام، أهلا وسهلا بكم في جامعتنا!

Хурматли меҳмонлар, университетимизга хуши келибсиз!

3. - бу ундов юкламалари қадим шеъриятда ишлатилган, замонавий адабий тилда деярли ишлатилмайди.

1- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

يا خالد، لماذا ما سلمت على أستاذك؟ والله، يا رجل، أنا سلمت عليه، أما هو فما سمعني. يا إخواننا الأعزاء، تحية الأساتذة واجب علينا. العقل لسليم في الجسم السليم، أما علمت ذلك، يا جمال الدين؟ يا فتيان، لما ما درستما دروسكما؟ يا فلاحون، حل الربيع في بلادنا.

أنا معك، يا نبيلة، أينما كنت. أشكرك، يا أخي الكريم. أنت صديقي الحميم قالـت لي أمي: الأحاديث البوئية الشريفة، يا بنـيـتي، هي المـصـدر للـسـنـة الإـسـلـامـيـة. دراستها أمر ضروري، يا فتيـاتـيـاتـ.

أـيـهـاـ الـحـفـلـ الـكـرـيمـ، أـسـعـدـ اللـهـ أـوـقـاتـكـمـ جـمـيـعـاـ. أـيـهـاـ الأـسـتـاذـاتـ وـأـيـهـاـ الأـسـتـاذـةـ، بـذـلـكـمـ جـهـودـكـمـ لـتـعـلـيـمـنـاـ الـلـغـةـ الـعـرـبـيـةـ، وـهـاـ نـخـنـ نـسـكـلـمـ بـهـاـ. كـمـ قـلـتـمـ لـنـاـ: يـاـ أـيـهـاـ الـطـلـبـةـ، عـلـيـكـمـ السـعـيـ وـالـجـهـادـ وـمـنـاـ لـكـمـ الـمـسـاعـدـةـ وـالـدـعـمـ.

ربـنـاـ، اغـفـرـ لـنـاـ ذـنـوبـنـاـ. يـاـ اللـهـ، أـنـتـ رـؤـوفـ رـحـيمـ. اللـهـمـ، اغـفـرـ لـيـ وـلـوـالـدـيـ لـأـسـتـاذـيـ وـلـجـمـيعـ الـمـؤـمـنـينـ وـالـمـؤـمـنـاتـ. إـلـيـ، لـكـ المرـجـعـ. نـشـكـرـكـ عـلـىـ نـعـمـتـكـ هـذـهـ، يـاـ كـرـيمـ، يـاـ رـزـاقـ.

وطـنـيـ، يـاـ وـطـنـيـ، أـنـتـ أـعـزـ مـاـ عـنـدـيـ.

2- машқ. Таржима қилинг:

Бугун ўқишига бордингми, Маҳмуд? Дарсларингни тайёрладингми, синглим? Бу китобни ўқидингми, дўстим? Ака, бу журналлар арабчами? Отажон, Сизга катта раҳмат! Онажон, мени кечиринг, бироз кечикдим. Устоз, мендан ранжиманг, бу гапни тушунмадим.

Абдулкарим, бу шеърни ёд олдингми? Маҳмуд, дўстларимиз театрга кетишди. Университетимиз талабалари, эртага - араб тилидан имтиҳон. Устозимиз бугун мендан сени сўрадилар, Нуриддин.

Юртимизга баҳор келдими, дўстлар? Таржимонлар, бу ёққа келинг! Сингилларим, нега кутубхонага бормадингиз?

3- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

Мкаммаة ھاتفيہ

- ألو، صباح الخير. أريد الأخ提 سليمية.

- صباح النور. سليمية معك، ومن معى؟

- مرحبتين، يا سليمية. أنا يوسف، الأندیجانی.

- تحياتي، يا يوسف. كيف حالك؟

- الحمد لله، يا سليمية. أنا بخير. وأنت؟

- أَحَمَّ اللَّهَ، وَأَشْكُرُهُ. نعم، يا يوسف؟

- أَتَشَاهِدُ بِالْمُؤْمِنِينَ التَّلْفِيَّوْنَ، يا أَخِي؟

- لا، أدرس دروسی. وماذا بالتلفزيون؟

- بعد دققيتين يبدأ برنامج "الضياء" أنا شاركت في إعداد هذا العدد للبرنامج.

- عظيم، يا يوسف. سوف أشاهد بالتأكيد. أنا متأكدة من نجاح البرنامج.

- شكرًا لك. يا سليمية. أنت تشجعني دائمًا.

- الشكر لله، يا يوسف. أنا أعرف اجتهادك ولذا متأكدة من نجاحك.

- أما بالغين، يا سليمية؟

- أبدا. ما بالغت يا يوسف.

- عندي رجاء، يا سليمية ...

- تفضل، أي خدمة؟

- أترجم التمررين إلى العربية؟

- لا، والله. سوف أترجمه في المساء إن شاء الله.

- لماذا؟ تكاسلت؟

- انشغلت بأمور المنزل. ما تكاسلت. ولماذا تسأل هذا السؤال، يا يوسف؟

- والله، يا سليمة، وجدتني في وضع حرج بسبب ضيق الوقت. لذا...

- فهمت. تريدين نقل التمرير عن دفترتي؟ ولكنني ما عرفتك غشاشا.

- خجلتني، يا سليمة. لا بأس، سأعتذر إلى الأستاذ، قد يعذرني.

- لا تؤاخذني، يا يوسف. الحق سيف قاطع ...

- ولو... يا سليمة. إلى اللقاء غداً في الجامعة.

- مع السلامة، يا يوسف.

4- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

الحجاج والشيخ من بنى عجل

خرج الحجاج والي العراق في بعض الأيام للتنزه. فصرف عنه أصحابه وانفرد بنفسه فلافق شيخاً من بنى عجل وقال له: من أين أنت، يا شيخ؟ قال: من هذه القرية. قال: ما رأيك في الحجاج، يا أخي؟ قال: سود الله وجهه ووجه الخليفة الذي أولاًه، يا رجل. قال: أتعرف من أنا، أيها الشيخ؟ قال: لا، والله، يا ابن السبيل. قال: أنا الحجاج، أيها الشيخ. قال: جعلت فداك، وأنت، أتعرف من أنا؟ قال: لا، يا شيخ. قال: أنا زيد بن عامر مجنون بنى عجل. أصرع كل يوم مرة في مثل هذه الساعة. فضحك الحجاج وأجازه.

5- машқ. Таржима қилинг ва ёд олинг:

من الأحاديث الشريفة

1) المؤمن القوي خير وأفضل وأحب إلى الله عز وجل من المؤمن الضعيف.

2) ليس الغنى عن كثرة العرض ولكن الغنى غنى النفس.

3) قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: الدين النصيحة. قلنا: من؟ قال: الله ولكتابه ولرسوله ولائمه المؤمنين وعامتهم.

27- §. Феълларнинг ҳозирги-келаси замони

الأفعال المضارعة

Ҳозирги-келаси замон феъллари тугалланмаган иш-ҳаракатни билдиради.

Тугалланмаган иш-ҳаракат «*Ер ўз ўқи атрофида айланади*» каби доимий, «*Университетда ўқийман*» каби давомли, «*дарс тайёрлаяпман*» каби ҳозирги замонга тегишли, «*Қохирага бораман*» каби келажак замонга тегишли, «*ўша пайтда ўқир эдим*» каби ўтган замонга тегишли бўлиши мумкин.

Учундошли феълларнинг ҳозирги-келаси замон вазнлари:

Боб	Вазн	Мисоллар		
I	يَفْعُلُ	يَكْتُبُ	يَدْخُلُ	يَكْبُرُ
	يَفْعَلُ	يَشْرُبُ	يَدْهَبُ	يَفْتَحُ
	يَفْعِلُ	يَضْرِبُ	يَنْزِلُ	يَجْلِسُ
II	يُفْعَلُ	يُكَرِّرُ	يُدَاهِبُ	يُعَلِّمُ
III	يُفَاعِلُ	يُخَافِعُ	يُدَافِعُ	يُخَاَكِمُ
IV	يُفْعِلُ	يُخْسِنُ	يُخْبِرُ	يُكْرُمُ
V	يَتَفَعَّلُ	يَتَجَمَّلُ	يَتَبَسَّمُ	يَتَفَضَّلُ
VI	يَتَفَاعَلُ	يَتَخَاصَّ	يَتَدَاخَلُ	يَتَسَافَطُ
VII	يَنْفَعَلُ	يَنْعَكِسُ	يَنْقَطِعُ	يَنْكَسِرُ
VIII	يَفْتَعَلُ	يَرْتَكِرُ	يَكْتَسِبُ	يَرْتَقِي
IX	يَفْعَلُ	يَصْفُرُ	يَعْوَجُ	يَحْمَرُ

X	يَسْتَفْعِلُ	يَسْتَقْبِلُ يَسْتَكْبِرُ يَسْتَخْرُجُ
----------	--------------	--

Биринчи боб феълларининг ўрта ўзак ундошининг ҳаракати лугатларда кўрсатилади.

Тўрт ундошли феълларнинг ҳозирги-келаси замон вазнлари:

Боб	Вазн	Мисоллар
I	يَنْعَلِلُ	يُتَرْجِمُ يُبَسْمِلُ يُهَرُولُ
II	يَتَفْعَلُ	يَتَزَحَّلُ يَتَذَهَّبُ يَتَزَلَّ

1- машқ. Юқорида берилган феълларни лугатдан топиб, маъноларини ёзиб олинг.

2- машқ. Қуийдаги феълларнинг бобларини аниқланг ва ҳозирги-келаси замон шаклларини ёзиб олинг:

انضرب، تعلم، اقتطف، ابتسم، أكثر، حمدل، استخرج، ازرق، وسوس.

3- машқ. Лугатдан қуийдаги ўзаклардан қайси боб феъллари ишлатилишини аниқланг, ўтган ва ҳозирги-келаси замонлардаги шакллари ва маъноларини ёзиб олинг:

درس، رکز، جمع، قطف، علم، صغیر، قهقهہ.

4- машқ. Таржима қилинг ва ёдлаб олинг:

- 1) الجاهل يطلب المال والعاقل يطلب الكمال.
- 2) يسلم الصغير على الكبير والمأمور على القاعد والقليل على الكثير (حديث نبوى شريف).
- 3) لعن رسول الله صلى الله عليه وسلم الراشي والمترشى.
- 4) لعن الرسول صلى الله عليه وسلم آكل الربا ومؤكله وكاتبه وشاهديه.

28- §. Феълларнинг ҳозирги-келаси замон шаклида тусланиши

Тусланишда феълларнинг шахс, сон ва жинсни билдирадиган олд ва орт қўшимчалари ўзгариши, негизда ўзгариш бўлмайди.

Биринчи боб феълларининг ўрта ўзак ундошининг харакати луғатларда кўрсатилади.

Мисоллар:

شерб (a) – ичмоқ

кўплик المجموع	иккилик المثنى	бирлик المفرد	жинс الذكير والثانية	шахс
нашрб	нашрб	нашрб	нашрб	I المتكلم
нашрбон	нашрбани	нашрб	нашрб	II
нашрбин		нашрбин	нашрб	III المخاطب
нашрбон	нашрбани	нашрб	нашрб	III الغائب
нашрбин		нашрб	нашрб	

аулем – билдиримоқ

кўплик المجموع	иккилик المثنى	бирлик المفرد	жинс الذكير والثانية	шахс
наулем	наулем	наулем	наулем	I المتكلم
наулемон	наулеман	наулем	наулем	II
наулемин		наулемин	наулем	III المخاطب
наулемон	наулеман	наулем	наулем	III الغائب
наулемин		наулеман	наулем	

ювинмоқ – таъсил

кўплик المجموع	иккилик المثنى	бирлик المفرد	жинс الذكير والثانية	шахс

نَغَسَّلُ	نَغَسَّلُ	أَنْغَسَّلُ	الْمَذَكُورُ وَالْمُؤَنِّثُ	I الْمُتَكَلِّمُ
تَسْغَسَلُونَ	تَسْغَسَلَانِ	تَسْغَسَلُ	الْمَذَكُورُ	II الْمُخَاطِبُ
تَسْعَسَلُنَ		تَسْغَسَلَيْنَ	الْمُؤَنِّثُ	
يَسْعَسَلُونَ	يَسْعَسَلَانِ	يَسْعَسَلُ	الْمَذَكُورُ	III الْغَائِبُ
يَسْعَسَلُنَ		تَسْغَسَلُ	الْمُؤَنِّثُ	

чиқармок - الاستحرج

күплик المجموع	иккилилк المئوي	бирлик المفرد	жинс التدكير والتائيث	шахс
نَسْتَخْرِجُ	نَسْتَخْرِجُ	أَسْتَخْرِجُ	الْمَذَكُورُ وَالْمُؤَنِّثُ	I الْمُتَكَلِّمُ
تَسْتَخْرِجُونَ		تَسْتَخْرِجَانِ	الْمَذَكُورُ	
تَسْتَخْرِجْنَ	يَسْتَخْرِجَانِ	تَسْتَخْرِجَ	الْمُؤَنِّثُ	II الْمُخَاطِبُ
يَسْتَخْرِجُونَ		يَسْتَخْرِجُ	الْمَذَكُورُ	
يَسْتَخْرِجْنَ	تَسْتَخْرِجَانِ	تَسْتَخْرِجُ	الْمُؤَنِّثُ	III الْغَائِبُ

-тәржима қилмок ترجم

күплик المجموع	иккилилк المئوي	бирлик المفرد	жинс التدكير والتائيث	шахс
نُسْرِحُ	نُسْرِحُ	أَتْرِجُ	الْمَذَكُورُ وَالْمُؤَنِّثُ	I الْمُتَكَلِّمُ
تُسْرِحُونَ		تُسْرِحَانِ	الْمَذَكُورُ	
تُسْرِحْمَنْ	يُسْرِحَانِ	تُسْرِحُ	الْمُؤَنِّثُ	II الْمُخَاطِبُ
يُسْرِحُونَ		يُسْرِحُ	الْمَذَكُورُ	
يُتَرْجِمَن	تُسْرِحَانِ	تُسْرِحُ	الْمُؤَنِّثُ	III الْغَائِبُ

1- машқ. Қуидаги феълларни ҳозирги-келаси замонда

тусланг:

عَلَمْ، ضَرَبَ، انْقَطَعَ، بَحَاهَلَ، تَبَسَّمَ، أَكْتَرَ، حَوْلَقَ، اسْتَخْرَجَ، اصْفَرَ، إِفْتَطَفَ، تَنْزُلَ.

2- машқ. Таржима қилинг ва ёдлаб олинг:

1) قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الحسد يأكل الحسنات كما يأكل النار الحطب والصدقة تطفئ الخطية

كما تطفئ آماء النار.

2) زرعوا فأكلنا، نزرع فيأكلون.

3) الوحدة خير من جليس السوء.

29- §. Ҳозирги-келаси замон феълларининг хусусиятлари

Феълнинг ҳозирги ёки келаси замонга тегишли экани матннинг мазмунидан билинади. Масалан:

Хозир дарсларини тайёрлаяпти; – الآن يَدْرُسُ دروسه

Зайд Қоҳирага эртага сафар қиласди. – يُسَافِرُ زيد إلى القاهرة غداً

Агар матндан келаси замонни англаш мумкин бўлмаса, феълнинг олдига «سَك» (яқин келажак учун) ёки «سَوْفَ» (узоқ келажак учун) олд қўшимчалари қўшилади. Масалан:

Teatrga boraman – سَأَذْهَبُ إلى المسرح – إلى المسرح

Университетни битираман (битиражакман) –

سوف أتخرب من الجامعة

Гапнинг мазмунига қўра ҳозирги-келаси замон феъли келаси замонни англатаётгани маълум бўлса ҳам, таъкидлаш учун «سَ» ёки «سَوْفَ» юкламалари ишлатилиши мумкин. Масалан:

Унинг отаси Багдодга эртага кетади; – سيسافر أبوها إلى بغداد غدا

Хатни бугун ёзаман; – سوف أكتب الرسالة اليوم

Бир соатдан кейин ўқитувчимиз келади. – سيحضر مدرستنا بعد ساعة

Умумий сўрек гапларда ҳозирги-келаси замон феълидан аввал «أ» юкламаси келса, ҳозирги замон, «هل» юкламаси бўлса, келажак замон англашилади. Масалан:

-أتسافر إلى دمشق؟ -*Дамашқقا кетяпсанми?*

-هل تسافر إلى دمشق؟ -*Дамашқقا борасанми?*

Бўлишсиз гапларда ҳозирги-келаси замон феълидан олдин «ما» юкламаси бўлса, ҳозирги замон, «لا» юкламаси бўлса, келаси замон англашилади. Масалан:

-ما يدرس دروسه -*Дарсларини тайёрламаяпти;*

-لا يدرس دروسه -*Дарсларини тайёрламайди.*

Бўлишсизликни таъкидлаш учун «لا» юкламаси билан «سوف» юкламаси ишлатилиши мумкин:

Сен билан гаплашмайман! - سوف لا أكليمك

Ҳозирги-келаси замон феъли олдида «قد» юкламаси ишлатилган бўлса, иш-ҳаракат яқин келажакда содир бўлиш эҳтимоли борлиги англашилади. Масалан:

- قد يكتب - *ёзиб қолар;*

- قد نسافر - *сафар қилиشيمiz мумкин, сафар қilsак kerak,* эҳтимол *сафар қilarmiz.*

1- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

برنامجي للأسبوع

اليوم يوم الاثنين. أقض من نومي باكرًا وأفطر ثم أذهب إلى الجامعة. تبدأ الدروس فيها بالساعة الثامنة

تماماً. وتنتهي في الثانية بعد الظهر.

غدا الثلاثاء. يذهب الطلاب بعد الدروس إلى ملعب المدينة الرئيسي. سيرافقهم عميد الكلية.

يشاهدون في الملعب مباراة كرة القدم بين فريق أوزبكستان المنتخب وفريق سوريا. بعد المباراة يعودون إلى بيوتهم.

أما في الأربعاء فنستمع في الثالثة بعد الظهر إلى محاضرة الأستاذ أشرف المصري حول تطور الأحداث في الشرق الأوسط. قد تستمر المحاضرة ساعتين. يوم الخميس المقبل يكون اجتماع الطلبة العام. قد يحضره رئيس الجامعة. ستناقش فيه المسائل المرتبطة بالإمتحانات المقبلة. النائب الأول لرئيس الجامعة لا يحضر الاجتماع. سوف يسافر إلى القاهرة. عبد الصادق ومحمود في يوم الجمعة القادم يصليان صلاة الجمعة في الجامع الجديد القريب من الجامعة. بعد الصلاة يتدليان في مطعم الجامعة. ثم يزور كل منهما أقاربه الكبار السن والعواجز.

يوم السبت يكون عندنا درسان فقط. بعد انتهاءهما نذهب أنا وبعض زملائي وزميلاتي إلى مطعم "الشباب" ونتناول الغداء هناك. بعد ذلك أنا سأضيّفُهم بالدندurma (ايis كريم) وعدت لهم ذلك في بداية الأسبوع.

الأحد يوم العطلة الأسبوعية، يوم الراحة والاستجمام. تواعدنا أنا وأصحابي بالسفر إلى جبال تشيميان. نجتمع في السابعة صباحاً في محطة الحافلات الرئيسية ونسافر إلى الجبال. نستريح هناك حتى المساء فنرجع.

كذا برمجت أسبوعي الحالي والتوفيق من الله عز وجل.

2- машқ. Таржима қилинг:

Азиза музейда ишләяпти. Келгуси йили, Худо хоҳласа, университетга киради. Университетни битирганидан кейин ўқитувчи бўлади, болаларга араб тилини ўргатади. Шу мактабда ишлайди.

Фотима бугун университетга бормайди. Акаси Иброҳим билан касалхонага боради. Бемор отасини зиёрат қиласди. Балки пешиндан кейин кутубхонага борар.

Сешанба куни устозимиз Бағдоддан қайтадилар. Биз уларни аэропортда кутиб оламиз. Мен уларга араб тилида «Эсон-омон келганингизга Худога шукур», дейман.

Умар, сен жума намозини қаерда ўқийсан? Янги масжидда ўқимайсанми? Мен Усмон билан «Хастимом (حضرة الإمام) масжида ўқийман. Гапимни тушунмаяпсанми?

Келаётган чоршанба куни кўл бўйига борамиз. У ерда дам оламиз, чўмиламиз. Сен сузишни билмайсанми, дўстим? Ўргатиб қўяман, Худо хоҳласа, чўкмайсан.

Театрга бормаймизми, Юлдуз? Дарсларингни тайёрлайсанми? Унда (демак) мен ҳам театрга бормайман.

4- машқ. Таржима қилинг ва ёдлаб олинг:

- 1) الغريق بكل حبل يعلق.
- 2) حتى الججاد قد يعشر.
- 3) قد ينبع الشوك وسط الزهور.

من الأحاديث الشريفة

- 1) المسلم أخو المسلم، لا يخونه ولا يكذبه ولا يخذله.
- 2) لا خير في من لا يضيغ.
- 3) لا يدخل الجنة من كان في قلبه مثقال ذرة من كبر.

30- §. «кан» кўмакчи феълининг бошқа феъллар билан ишлатилиши

Ўтган замон феъллари иш-харакатнинг ҳозирги замонга қадар тугалланганини, ҳозирги-келаси замон феъллари эса тугалланмаганини билдиради.

Гап ҳозирги эмас, ўтган ё келаси замон ҳақида кетаётган бўлса, «кан» қўмакчи феъли қўшилади. Бу йўл билан қуидаги маъноларни ифодалаш мумкин:

1. Ўтган замонда тугалланган иш-ҳаракат –«*كان»* ва асосий феълнинг ўтган замон шаклари. Мисоллар:

–*كان احمد قرأ النص* –*Aхмад матнни ўқиган эди.*

–*الطلاب كانوا ذهبا* –*Талаабалар кетган эди.*

Бундай бирикмада кўпинча «قد» юкламаси ҳам ишлатилади:

–*كانت زينب قد أفطرت* –*Зайнаб нонушта қилиб бўлган эди.*

–*المترجمات كان قد ذهبن* –*Таржимонлар (муаннас) кетиб бўлишган эди.*

2. Ўтган замонда тугалланмаган иш-ҳаракат –«*كان»* нинг ўтган замон ва асосий феълнинг ҳозирги-келаси замон шаклари.

Масалан:

–*كانت فاطمة تدرس في الجامعة* –*Фотима университетда ўқиётган эди.*

–*كنا نتعلم العربية* –*Араб тилини ўрганаётган эдик.*

–*أكنت تحبها؟* –*Уни севардингми?*

3. Ўтган замонда бажарилиши мўлжалланган иш-ҳаракат –«*كان»* нинг ўтган замон ва асосий феълнинг келаси замон шаклари. Масалан:

–*أحمد وسليمة كانا سيزوجان* –*Aхмад билан Салима турмуш қурмоқчи эдилар. (қурадиган бўлиб тургандилар.)*

4. Келаси замонда тугалланадиган иш-ҳаракат –«*كان»* нинг ҳозирги-келаси замон ва асосий феълнинг ўтган замон шаклари.

Масалан:

–*في ذلك الوقت تكون أختي تخرجت من الجامعة* –*У вақтда опам университетни битирган бўлади.*

–*بعد سنتين يكون أبوها رجع من بيروت* –*Икки йилдан кейин унинг (муан) отаси Байрутдан қайтган бўлади.*

Бундай бирикмада кўпинча «قد» юкламаси қўшилади. Масалан:
–*بعد ساعة يكون القطار قد ذهب* –*Бир соатдан кейин поезд кетган бўлади.*

— غدا نكون قد وصلنا إلى الرياط
Эртага Работ شاҳрига етиб борган бўламиз.

5. Келаси замонда давом этадиган (тугалланмаган) иш-харакат – «**ва асосий феълнинг ҳозирги-келаси замон шакллари**.

Масалан:

— يكون أخوه يدرس في الرياض *Аканг (ё уканг) Ар-Риёдда ўқиётган бўлади.*

— الفلاحون يكرتون يزرون القمح *Дехқонлар буғдои экайтган бўлишади.*

6. Келгусида бажарилиши мўлжалланадиган иш-харакат – «**кан» нинг ҳозирги-келаси замон ва асосий феълнинг келаси замон шакллари.** Масалан:

— يكون أبونا سيسافر إلى الجزائر *Отамиз Жазоирга кетмоқчи бўлиб (кетай деб) турган бўладилар.*

— تكون فاطمة ستخرج من بيتها *Фотима уйидан чиқмоқчи бўлиб (чиқай деб) турган бўлади.*

1- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

في السابعة والنصف صباحاً دق جرس الهاتف في بيت زينب. وكانت زينب قد أفطرت وكانت تتجهز للذهاب إلى الجامعة. كانت صديقتها سمراء تضرب لها الهاتف. بعد التبادل بالتحيات قالت سمراء: كتب مساء أمس أدرس دروسي. فجأة شعرت بوجع شديد في رأسها. أخبرت والدتها فاستدعي والدتها سيارة الإسعاف. عندما وصل الطبيب كان الوجع اشتدت إلى حد كبير. فحصني الدكتور وضرب بعض الإبر وناولتي بعض الحبوب وقال: "عندك أنفلونزا. لا يمكن الخروج من البيت خلال خمسة أيام. بعد أسبوع تقريباً تكونين قد تصحّحت إن شاء الله فستواصلين الدراسة". أرجوك إبلاغ خير مرضى إلى عمادة الكلية.

عندما وصلت زينب إلى الجامعة كان الجرس يدق وكان الطلاب يأخذون أماكنهم في قاعات الدرس. كان الأستاذ أحمد ينزل من الدور الثاني. إذن، بعد دقيقة يكون الدرس قد بدأ. أدركت زينب ذلك فهربت إلى قاعة الدرس.

الأستاذ أحمد قال لهم اليوم: "ستكونون بعد سنة قد تعلمنتم العربية. وأنا أكون قد رجعت إلى وطني مصر".

2- машқ. Таржима қилинг:

Үша куни Ёқуб Триполига кетаётган эди. Бир ойдан кейин мен хам, Худо хоҳласа, ўша ерга сафар қиласман. Борганимда Ёқуб Триполи университетида ўқиётган бўлади.

Эрталаб хат ёзаётган эдим. Эшик тақиллаганида ёзib бўлган эдим. Акам кириб: «Нега кеч келдинг? Университетга борганингда дарслар бошланиб бўлган бўлади», – дедилар.

Ҳалима турмушига чиқмаган эди. Ҳамдам уни севарди. Ҳалима ўтган йили турмушига чиқди. Ҳамдам Коҳирада ўқиётган эди. Ҳамдам қайтганида Ҳалима университетга кирган бўлади, иккинчи курсда ўқиётган бўлади.

3- машқ. *Қуидаги гапларда хатолар бор. Уларни топиб, тўғриланг ва таржима қилинг:*

هل تقرأ الكتاب الآن؟ لا، لا أقرأ الآن.

أَتَقْرَأُ غَدَّاً؟ لا، ما أَقْرَأُ غَدَّاً.

هل تحب الرمان؟ لا، لا أحب الرمان.

هل سوف كنت تشرب عصير البرتقال؟ لا، سوف ما أشرب.

لماذا سلا تشربه؟ العصير حامض. لذلك كنت سوف ما أشرب.

4- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

الصديق عند الشدة

حامد وعثمان صديقان. حامد شابٌ طويل القامة، نحيل الجسم. وعثمان شابٌ بدين، بطئي الحركة. يجتاز المغامرات، ويكتشاف من الأسفار والرحلات. والسفر، كما تعرفون، له فوائد كثيرة. سافر الصديقان إلى بلدٍ فيه غابات كثيفة الأشجار، والأشجار ملتفةً للأغصان. والطرق في الغابة ضيقةٌ ومتعرجة. والطيور جميلة مختلفة الأشكال والألوان. وبالغابة حيوانات كثيرة. وكان الصديقان يقيمان في فندق على ربوة عالية، والفندق قريبٌ من الغابة، فهما يشاهدان الماظنَ الجميلة. ويسمعانِ أصواتَ الطيور والحيوانات. فاتفقا على السير في هذه الغابة، وعلى صيد بعض الطيور. توغل الصديقان في الغابة وعندما أدركهما التعب جلسَا يستريحان تحت ظلِّ شجرة كبيرة. لمح حامد من بعيدِ دبًا كبيراً مقبلاً عليهما. همس حامد في خوف: "انظر يا عثمان، الدبُّ مقبل، والفندقُ بعيد". قال عثمان: "وماذا نفعل؟" قال حامد: "نجرى بسرعة ونختفي". قال عثمان: "أنا لا أستطيع الجري مثلك." فكرَ حامد في نفسه ولم يفكر في صديقه. فأسرع وتسلى الشجرة وجلس على أحد فروعها. ولما رأى عثمان الدب يقترب منه انبطح على الأرض خلف شجرة وكتم أنفاسه، واختفى عن أنظار الدبِّ فلم يره وسار في طريقه. وعندما اطمأنَ حامد أن الخطر قد زال نزل من فوق الشجرة ليطمئنَ على عثمان. وقام عثمان من مرقدِه وقال: إن أهمَّ شيء استفادته من هذه الرحلة أنَّ الصديق لا يتخلى عن صديقه وقت الشدة.

5- машқ. Таржима қилинг ва ёдлаб олинг:

- (1) لا يشعر الشوك العنبر.
- (2) السماء لا تمطر ذهبا ولا فضة.
- (3) لا يكون العالم عالماً حتى يكون فيه ثلات حصال: لا يحتقر من دونه ولا يحسد من فوقه ولا يأخذ على العلم ثمنا.

31- §. Феълларнинг аниқ ва мажхул дарожалари

Шаклидан иш-ҳаракатни бажарувчи-субъект маълум экани билиниб турадиган феъл «аниқ даража феъли-فاعل المعلوم فاعله-» дейилади. Масалан:

- دَرْسَ أَحْمَدْ دروْسَه - *Aхмад дарсларини тайёрлади;*

- ذهبت إلى الملعب *Стадионга бордим;*

- كتب رساله Y (муаннас) xат ёзди.

Иш-харакатни бажарувчи субъект- الفاعل номаълум, ё уни бирор сабаб билан тилга олиш маъқул кўрилмаса, феъл мажҳул даража – الشكل المجهول فاعله шаклида ишлатилади. Масалан:

Нон ушатилди. Қовун ейилди. Ер ҳайдалди.

Ўтган замон феълларининг мажхул даража шакли учундошли феълларнинг иккинчи ўзак ундоши, тўрт ундошли феълларнинг эса учинчи ўзак ундоши касра ҳаракатини олиши, ундан олдинги унлилар «у»га айланиши билан аниқ даража шаклидан фарқ қиласди.

Масалан:

Аниқ даражада	Мажхул даражада
- گىت - ёзди	- كىت - ёзилди
- علم - ўргатди	- علم - ўргатилди
- اعلان - Эълон қилди	- اعلان - Эълон қилинди
- ناضل - курашиди	- نوضل - курашилди
- اکتسېب - (ишилаб) топди	- اکتسېب - (ишилаб) топилди
- اسْتَفْهَمَ - (савол) сүради	- أُسْتَفْهِمَ - (савол) сүралди
- ترجمم - таржима қилди	- ترجمم - таржима қилинди
- زۇلۇل - титратди, силкитди	- زۇلۇل - титратилди, силкитилди

—деди, ۋەزىدە—ошиди, ۋەزىدە—ов ڭىلدى, тутодى кабى иккинچى ۇزак
ундоши ۇرنىدا ئا (алиф) بۇلغان фەيىللارنىڭ ماجھۇل داражا شاكلى
«كى»نى «ئى»غا алмаштириش بىلان ясалادى. ماسالان:

- *деди* → **قىيا** - *дейилди*;

- *خَافَ* - *kÿrkdu* → - *خَيْفَ* - *kÿrküldi*;

- юрди → سَيْرَ - юрилди.

Ҳозирги-келаси замон феълларининг мажхул даражада шакли аниқ даражадан олд қўшимча дамма билан ҳаракатланиши ва уч ундошли феълларнинг иккинчи ўзак ундоши, тўрт ундошли феълларнинг эса учинчи ундошининг ҳаракати фатҳа бўлиши билан фарқ қиласи. Мисоллар:

Аниқ даражада	Мажхул даражада
يُكْتَبُ - ёзади	- يُكْتَبُ - ёзилади
يُضْرِبُ - урасан	- يُضْرِبُ - уриласан
يُعَلِّمِينَ - ўқитасан (муаннас)	- يُعَلِّمِينَ - ўқитиласан
يُنْكِرُ - ҳурмат қиласиз	- يُنْكِرُ - ҳурмат қилинадиз
يُسْتَقْبِلُونَ - кутиб оласиз	- يُسْتَقْبِلُونَ - кутиб олинадиз
يُتَرْجِمُ - таржима қиласи	- يُتَرْجِمُ - таржима қилинади
يُزَلِّزُ - силкитади	- يُزَلِّزُ - силкитиласи

يَقُولُ - *дейди*, يَرِدُ - *ошади*, يَخَافُ - *қўрқади* каби ҳозирги-келаси замон феълларининг иккинчи ўзак ундоши ўрнидаги унлиси мажхул даражада шаклида «ئ» бўлади:

يَخَافُ → يَخَافُ; يَرِدُ → يَرِدُ; يَقُولُ → يَقُولُ

Аниқ даражада феъли ўтимли бўлиб, гапда унинг воситасиз тўлдирувчиси (المفعول به) бор бўлса, мажхул даражада ўша тўлдирувчи гапнинг грамматик эгаси (نائب الفاعل) вазифасини бажаради. Мисоллар:

Аниқ даражада	Мажхул даражада
Хاتни Умар ёзди - كَتَبَ عَمَرُ الرَّسُولَةَ	- كَتَبَتِ الرَّسُولَةَ - Хат ёзилди
Халима хабарни эшилди - سَعَثَ حَلِيمَةُ الْخَبَرِ	- سَعَثَ - Хабар эшилди
Толиблар устозларини ҳурмат қиласилар - يُكْرِمُ الطَّلَابُ أَسْتَادَهُمْ	- يُكْرِمُ أَسْتَادَهُمْ - Устозлари ҳурмат қилинади

Аниқ даражада феъли ўтимсиз бўлиб, унинг воситасиз тўлдирувчиси йўқ бўлса, мажхул даражада гапнинг эгаси бўлмайди. Бундай гапларни ўзбек тилшунослигида «шахксиз гап» ёки «шахси топилмайдиган гап» деб аталади.

Феъл-кесим бундай гапда III шахс бирлик музаккар шаклида бўлади.

Мисоллар:

Aниқ даража	Мажхул даража
Кечак шу ерда ўтиридик – جلسنا أمس هنا	Кечак шу ерда ўтирилди – جلسن أمس هنا
Дамашқقا шу йўл билан келдилар – وصلوا إلى دمشق بهذا الطريق	Дамашқقا шу йўл билан келинди – وصل إلى دمشق بهذا الطريق
Байрутга эртага сафар қиласиз – سافرُونَ إلی بیروت غدا	Байрутга эртага сафар қилинади – يسافر إلى بيروت غدا
Бир соатдан кейин ётадилар – يُرقدُونَ بعد ساعه	Бир соатдан кейин ётилади – ساعه

«Бино ишичилар томонидан қурилди» каби бажарувчиси маълум, аммо эга эмас, воситали тўлдирувчи вазифасида келган гаплар араб тилида ишлатилмайди.

1– машқ. Уч ундошли ва тўрт ундошли феълларнинг ўтган ва ҳозирги-келаси замондаги аниқ ва мажхул даражса вазнларини боблар тартибида ёзиб чиқинг.

2– машқ. ضرب، دفع، أكثر، تساقط. феълларини ўтган замон мажхул даражада тусланг.

3– машқ. استقبل، ارتکز، انعطاف، علم. феълларини ҳозирги-келаси замон мажхул даражада туслانг.

4– машқ. تارجىما қилиنگ:

هذه الرسالة كتبت أول أمس. ذكر فيها اسمك واسمي. أرسلت الرسالة بالبريد الجوي واستلمت صباح أمس. وسلمت إلى رئيس الجامعة ظهر أمس.
أنشئ هذا السد العالي قبل سنتين. وبنية قريحا مساكن لعمال محطة توليد الكهرباء. تنشأ الآن مدرسة لأطفالهم. ستدرس فيها اللغة الفارسية.

يستقبل الضيوف في المطار. ثم ينقلون بسيارات فخمة إلى دار الضيافة. يقال: لا خير في من لا يضيف.
وقيل أيضاً: من لا يرحم لا يرحم.

5- машқ. Таржима қилинг:

Бу бино икки йилда қурилди. Ҳозир бошқа бино қурилдапты. Бино пештоқига «Хуш келибсиз, марҳабо» сўзлари ёзилади.

Эртага вақтли турлади. Ювинилади, кейин нонушта қилинади. Соат саккизда автобусларга ўтирилади.

Кўллар ювилди, дастурхон ёзилди. Турли таомлар қўйилди. Чой ичилди, таомлар ейилди. Сўнгра ўқишига кетилди.

6- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

أكلت يوم أكل الشور الأبيض

زعموا أن ثيراناً ثلاثة كانت في أجمة، وأن واحداً منها كان أبيض، والآخر أسود والثالث أحمر، وكان في هذه الأجمة أسد قويٌّ، ولكنه لم يقدر على الثيران لأنها كانت مجتمعةً متحدةً. وفَكَرَ الأسدُ، وقال للثورين الأحمر والأسود: إن لون الشور الأبيض خطر علينا، وفيوضوحة ما قد يهدي الصيادين إلينا، إن من الخبر أن نأمن هذا الخطير، وكم وَدَدْتُ لو أخلص الغابة منه، قلَا: "دونك فافعل". فأكله الأسد. وممضت أيام، وجاء الأسد إلى الشور الأحمر، وإنَّ الخداع في عينيه، وقال له:

- أنت ترى أن لوني مثل لونك، فدعني آكل الشور الأسود لكي تصفو لنا الغابة، فقال الشور الأحمر في سذاجة: "دونك فكله". فأكله الأسد، ثم استدار على الشور الأحمر ليأكله، فقال له: دعني حتى أنا dici ثلثا، وأخذ يصيح: أَكِلْتُ يَوْمَ أَكِلَ الشُّورَ الْأَيْبِيسْ.

7- машқ. Таржима қилинг ва ёдлаб олинг:

- 1) من لا يكرم نفسه لا يكرم.
- 2) إن الحديد بالحديد يفلح.
- 3) اجلس حيث يؤخذ بيده وئبر ولا تجلس حيث يؤخذ برجلك وئخر.
- 4) قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: غفر لامرأة مومس مرت بكلب على رأس ركبة كان الكلب يلهث يقتله العطش فنزعت خفتها فأوثقته بخمارها فنزعت له من الماء فغفر لها.

32– §. Масдар

Иш-ҳаракат ё ҳолатни билдирадиган от – ҳаракат номи араб тилшунослигидә «المصدر–масдар» деб аталади.

Масдар мазмунан феълга ўхшаса-да, замон (тугалланганлик-тугалланмаганлик), шахс, даража кўрсаткичларига эга эмаслиги билан фарқ қиласи. Грамматик хусусиятлари-келишикларда турланиши, аниқлик-ноаниқликда ўзгариши, сон ва жинс кўрсаткичларига қўра исм гурухидаги от туркумига киради.

Мисоллар:

Феъл	Масдар
درس-ўқиди	دراسة-ўқииш, ўқув
يَدْخُلُ-киради	دخول-кириш, кирув
تَعْلِمُونَ - ўргатасиз, ўқитасиз	تعليم-ўргатиш, ўқитиш
كُتُبْ олинасиз	كتاب-кумтиб олиш

Уч ундошли феълларнинг I боби масдарларининг 50га яқин вазни маълум. Аммо қайси феълга қайси вазндан масдар тўғри келишини белгилайдиган аниқ қоидалар йўқ. Бундан ташқари, араб тилида бирдан ортиқ маънога эга феъллар кўп. Уларнинг ҳар бир маъносига хос масдарлари бўлиши мумкин.

Масалан:

Феъл	Маъноси	Масдари
درس	1) едирлиб кетмоқ; йўқ бўлиб кетмоқ 2) ўқимоқ 3) янчмоқ	درس دراسه دراسه
حساب	1) ҳисобламоқ, санамоқ 2) ўйламоқ, ... деб ҳисобламоқ	حساب حساب

	3) олийнасаб, олийзот бўлмоқ	حسب
تعس	1) бахтсиз бўлмоқ бахтсиз қилмоқ	تعس تعس
سوز	1) бугдоиранг бўлмоқ 2) кечқурун сухбатлашиб үтирмоқ	سوزه سوزر

Уч ундошли феълларнинг I бобидан яна مفعان، مفعيل، مفعيله – مصدر ميمي «мимли масдар»лар ясалиши мумкин. Масалан:
منظر، خُرْج، مَغْرِب، مَشْرِق، مَغْفِرَة، مَعْرِفَة.

Шу сабабли лугатларда I боб феъли ёнида унинг масдари ҳам кўрсатилиди.

Бошқа феълларнинг масдарлари қўйидаги вазнларда ясалади:

1. Уч ундошли феъллар

Боб	Вазн	Мисол
II	تَفْعِيلٌ تَفْعِلَةٌ	تَعْلِيمٌ – ўқитиш تَجْرِيَةٌ – синаш
III	فِعَالٌ مُفَاعَلَةٌ	كِفَاعٌ – курашиш مُحَاكَمَةٌ – муҳокама қилиш
IV	إِفْعَالٌ	إِكْرَامٌ – иззат-икром
V	تَفْعُلٌ	تَبَسْمٌ – жилмайиш
VI	تَفَاعُلٌ	تَجَاهِلٌ – ўзини билмаганга солиш
VII	إِنْفَعَالٌ	إِنْقِلَابٌ – тўнтарилиш, ағдарилиш
VIII	إِنْتِفَاعٌ	إِغْتِيَارٌ – эътиборга олиш
IX	إِفْعَالٌ	إِسْوَادٌ – қорайиш

X	إسْتِفْعَالٌ	-كutiб олиш

2. Түрт ундошли феъллар

I	فَعَلَلَةُ	- ترجمة – таржима қилиш
II	تَفْعُلٌ	- تَرْخُلُقٌ – сирпаниш

1- машқ. Күйидаги феълларнинг масдарларини лугатдан топинг:

درج، بطل، بطن، بشر، وجد، وصل.

2- машқ. Күйидаги феълларнинг масдарларини ясанг:

تساقط، تكبير، أخبار، دافع، رتب، استحکم، ازرق، اجتماع، انعكس، تزلزل، دهور.

3- машқ. Күйидаги масдарларнинг қайси феъллардан ясалганини аниқланғ ва лугатдан маъноларини топинг:

صدقة، صناعة، معدرة، مرجع، تصدق، مراجعة، مقايسة، إجبار، إنعام، تفضل، تكرم، تجاهل، تكاسل، انعطاف، انكسار، اكتساب، احتمال، اعوجاج، اصفرار، استقبال، استفهام، حولقة، هرولة، تزحلق، تدهور.

4- машқ. Күйидаги матнни ўқиб، таржисма қилинг:

آداب الطعام

جلس أفراد الأسرة للعشاء حسب عادتهم ومعهم خالد الصغير. وعندما بدأ في تناول الطعام مد يده وغمسها في طبق الخضار المشترك، ثم رفعها إلى فمه، فضحك الإخوة، وصاح الأبوان:
– ما هكذا نؤخذ اللقمة، يا خالد!
خجل خالد من نفسه وأدرك خطأه.

بعد هذه الحادثة عرف خالد كثيراً من آداب الطعام. فصار يغسل يديه وأسنانه قبل الأكل وبعده، ويبدأ باسم الله ولا يسبق أبويه وإخوته بمد يده إلى الطعام. وصار يأكل من أمامه فلا يمد يده إلى منتصف الطبق أو طرفه البعيد عنه.

5– машқ, Күйидаги жумлаларни ўқинг, таржима қилинг ва ёд олинг:

1. حرج اللسان كحرج اليد.
2. عشرة القدم أسلم من عشرة اللسان.
3. السخي قريب من الله، قريب من الجنة، قريب من الناس، بعيد من النار، والبخيل بعيد من الله، بعيد من الجنة، بعيد من الناس، قريب من النار. لجاهل سخي أحب إلى الله عز وجل من عالم بخيل.

33– §. Масдарларнинг ишлатилиши

Масдарлар ўзбек тилидаги ҳаракат номлари каби гапнинг хар қандай бўлраги вазифасида ишлатилиши мумкин. Масалан:

– حب الوطن من الإيمان – *Ватанни севиш имондандир.*

– تعجبني تلاوة هذا القارئ – *Менга бу қорининг ўқиши тиловати ёқади.*

Масдар-«ним» қилиш?» сўроғига жавоб бўладиган ҳаракат номи одатда бирлик сонда ишлатилади:

– تَعْلِمُهُمُ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ – Араб тилини ўрганишлари;

– دِفَاعْنَا عَنْ وَطْنَنَا – *Ватанимизни ҳимоя қилишимиз...*

Масдарлар «ним?» сўроғига жавоб бўладиган **от** маъносида ишлатилиши, яъни **отлашган** бўлиши мумкин:

Масдар	Ҳаракат номи	От
كِتَابَةٌ	Ёзиши	<u>Ёзув, битик</u>
إِبْسَامٌ	Жилмайши	<u>Табассум</u>
إِغْلَانٌ	Билдириши	Эълон

Отлашган масдар сонда ўзгариши мумкин:

- ضربات *бидарзарба*, - ضربات *икки зарба*, - ضربات *зарбалар*;
 - إعلانات *эълонлар*, - إعلانات *эълон*;
 - تعليمات *кўрсатмалар*, - تعليمات *кўрсатма*

Масдарлар иш-харакатни бажарувчи субъект (الفاعل) ва объект (المفعول) билан изофа бирикмаси ҳосил қиласди:

قراءةٌ محمودٌ → - قراءةٌ محمودٌ - *Маҳмуд үқиди* → - قراءةٌ محمودٌ - *Маҳмуднинг үқииши*;

كتابٌ قرأتُ → - قرأتُ الكتابَ - *Китобни үқиди* → - قرأتُ الكتابَ - *Китобни үқииши*;

ضربٌ زيدٌ → - ضربٌ زيدٌ - *Зайдурدي* → - ضربٌ زيدٌ - *Зайднинг уриши*;

ضربٌ محمودٌ → - ضربٌ محمودٌ - *Маҳмудни урди* → - ضربٌ محمودٌ - *Маҳмудни уриши*

Битта бирикмада субъект- الفاعل- المفعول- объект- ҳам **хам бўлса,**
одатда объект- المفعول тушум келишигига бўлади:

Маҳмуднинг китоб үқииши - قراءةٌ محمودٌ كتاباً
Зайднинг Маҳмудни уриши - ضربٌ زيدٌ محمودٌ
Менинг нон ейишим - أكلی الخبر
Унинг хат ёзиши - كتابةُ الرسالة

Воситали тўлдирувчилар ва ҳоллар билан масдарларнинг бирикиши феълларнидан фарқ қилмайди:

الكتاب بالقلم → كتب بالقلم
 ذهابهم إلى المطبعة → ذهبا إلى المطبعة
 الخروج غدا → نخرج غدا
 اجتماعكم في المساء → تجتمعون في المساء

1- машқ. Ўқинг, таржима қилинг ва масдарларни белгиланг:

ميتسو طشقند من أحدت وسائل النقل. تتميز بالانتظام والترتيب في الحركة والنظافة في المحيطات. في كل محطة ممر عليه لوحة "الدخول" وآخر عليه لوحة "الخروج". كذلك كثير من الكتابات التوضيحية. أتعجبني لوحة كتب عليها "يرجى الامتناع عن التدخين" في كل عربة تبليه: "توقيع كبار السن والعواجز من حسن الخلق". تعجبني مطالعة الصحف اليومية، أقرأ فيها إعلانات مختلفة وأخبارا من شتى ميادين الحياة وتعليمات لاستخدام بعض الأجهزة العصرية. قال زميلي:

في متابعة وسائل الإعلام منفعة. كان اليوم في كليتنا اجتماع الطلبة. خطب فيه عميد الكلية وقال: الانضباط والاجتهاد شرطان هامان لتعلم اللغة. لذا عليكم بذل كل طاقاتكم الجسمانية والعقلية في الدراسة. قلنا: «معاً وطاعة. «لا يكلف الله نفساً إلا وسعها» (البقرة: 286)

2- машқ. Таржима қилинг:

Мен бадиий китобларни мутолаа қилишни яхши кўраман. Усмон эса илмий китоблар ўқиши севади. Фотима Қуръон тиловатини яхши кўради. Бошқа китобларни ўқиш унга ёқмайди. У арабча ўқиш ва ёзиши ўрганиб олди.

Бу ерда қизлар бичиш, тикишни ўрганадилар. Кашта тикишни ўрганиш қийин. Зайнаб ва Фотима тўқувчиликни ўрганишяпти.

Кириш ман этилади. Чиқиш мумкин. Чекиш мумкин эмас. Катталарни ҳурмат қилиш – суннат. Тозаликни сақлаш – фарз.

3- машқ. Таржима қилинг:

من نوادر جحا

سُئلَ جحا: "أَيُّهُمَا أَنْفَعٌ - الشَّمْسُ أَمِ الْقَمَرُ؟" أَجَابُوكُمْ بِيَقِينٍ: "الْقَمَرُ وَلَا شَكٌ". فَسَأَلُوهُ: "وَمَا؟" قَالُوا: "لَانَ الشَّمْسُ تَطْلُعُ فِي النَّهَارِ حِينَ يَسْتَغْنِيُ عَنْهَا النَّاسُ. وَأَمَّا الْقَمَرُ فَلَا يَطْلُعُ إِلَّا فِي الظَّلَامِ عَلَى حِينَ الْحَاجَةِ إِلَيْهِ".

4- машқ. Таржима қилинг ва ёдлаб олинг:

- 1) الشاة المذبوحة لا تتألم من السلح.
- 2) الصبر مفتاح الفرج.
- 3) أول العلم الصمت والثاني الاستماع والثالث الحفظ والرابع العمل به والخامس نشره.
- 4) قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ندوة في طلب العلم أحب إلى الله من مائة غزوة.

34- §. Мафъул мутлак

Араб тилида ҳар бир феъл билан унинг маъносини таъкидлаш, аниқлаш учун ўша феълнинг масдари ишлатилиши мумкин. Бунда масдар «мафъул мутлак» *المفعول المطلق* деб аталади.

Мафъул мутлак, одатда, ноаниқ ҳолатда тушум келишигига бўлади.

Мафъул мутлак қуидаги вазифаларни бажаради:

1. Феълнинг маъносини таъкидлайди:

جلس المجتمعون جلوسا - *Йизилганлар ўтиридилар;*

ضرب زيد مخدوما ضربا - *Зайд Маҳмудни урди;*

2. Феълнинг қайси маънода ишлатилганини кўрсатади:

a) برأ الله الخلق براءة - *Аллоҳ мавжусудотни яратди;*

- برأ عمر من التهمة براءة - *Умар тухматдан қутулди;*

- برأ حكمة بُرُوهَا - *Хикмат тузалди;*

б) درسنا درسا - *Ўқидик;*

درسنا درسا - *Янчик.*

3. Иш-ҳаракатнинг неча марта бажарилганини англатади.

Бу маънода ишлатилган I боб масдарлари кўпинча «*فَعْلَةٌ*» вазнида бўлади. Мисоллар:

ضربه ضربة - *Уни бир (икки, кўп) марта урди;*

دخلنا دخلتین - *Икки марта кирдик.*

Бу маънода ишлатилдиган ҳосила бобларнинг масдарларига «*كُوْشِيمْ*» қўшимчаси қўшилади. Масалан:

انطلقنا انطلاقه → - *Чиқдик* → - *Бир марта чиқдик;*

التفت التفاتي - التفت التفاتي → - *Ўгирилиб қаради* → - *Икки марта ўгирилиб қаради.*

4. Иш-ҳаракат қай тарзда бажарилишини билдиради. Бу маънодаги масдарларнинг аниқловчилари бўлади:

تطور بلادنا تطورا سريعا - *Ўлкамиз тез ривожланмоқда*

ضربته ضربا خفيقا - *Уни енгилгина уриб қўйдим*

ضربه ضرب جلايد - *Уни жаллоддек урди*

Мафъул мутлак феълдан ясалган исмлар билан ҳам бирикиши мумкин. Масалан:

نېذل كل طاقاتنا لتطور بلادنا تطورا سريعا - *Мафъул мутлак феълдан ясалган исмлар билан ҳам бирикиши мумкин.*

Ўлкамиз тез ривожланиши учун барча имкониятларимизни ишлатяпмиз.

أصبحت بلادنا جمهورية مستقلة استقلالاً حقيقةً-

Ўлкамиз ҳақиқий мустақил республика бўлди.

Баъзан мафъул мутлақ вазифасида гапдаги феълга маънодош бўлган бошка феълнинг масдари ишлатилиши мумкин. Масалан:

جُلوساً قَعْدُثُ - Ўтиридим.

1- машқ. *Ўқинг ва таржима қилинг:*

خلق الخالق جميع الموجودات خلقا. قد خلق ثوبه خلوقا. لا يخلق ذلك بك خلاقه. خلقت هذا الدواء خليقا. تخلق قميصك إخلاقا. تخلق أحمد على تخلقا. اختلق بعض الناس على الأمير اختلاقا. قفر الشعلب قفزتين ولحق بالأرنب لحوقا. فصاح الأرنب صياحة ورحل عن الدنيا رحيلا. فأخذت البندقية أخذ الصيادين وأطلقت النار على الشعلب إطلاقين. انقلب الشعلب انقلابة فارتحل إلى رحمة ربه ارتحالا. ركب أخي الصغير إلى ركب سريعاً وأزعجه إزعاجاً شديداً. فرفسته رفساً خفيفاً. فرغل زعلاً شديداً ورفض الخضوع لي رفضاً قاطعاً فعاقبته على ذلك عقاب والدي أي منعه عن أكل الدندرمة منعاً باتاً.

2- машқ. Таржима қилинг. *Ҳар бир гапда мафъул мутлақ ишлатинг:*

Ҳароратим кўтарилиб (иситмам чиқиб), бошим қаттиқ оғриди. Акам мени судраб, табибга олиб бордилар. Табиб икки марта текширди ва «шамоллаган», – деб ташхис қўйди. «Уйингда ётишинг керак», – деди. «Қўчага чиқиш қатъиян ман қилинади», – деди.

Кеча Зайнаб оила аъзолари билан ҳайвонот боғида сайл қилди. Маймунларни узоқ тамоша қилишди. Маймун бир сакраб, дараҳт шохига осилиб олди. Илон инига судралиб кирди. Қушлар чиройли сайрашаётган эди.

3- машқ. *Ўқинг ва таржима қилинг:*

الصياد والدب

صياد صاد دبا ورباه. فألفه الدب كثيرا وأحبه حبا شديدا. فكان يمشي معه من مكان إلى آخر ولا يفارقه ويبذل وسعه في طاعته ويحفظه إذا نام من الحشرات المؤذية.

مرة خرج الصياد إلى بعض الجهات ومعه الدب. فنزل في الطريق في ظل شجرة ليستريح. فلما نام الصياد أخذ الدب يحرسه على حسب عادته. فسقطت ذبابة على وجهه. فمنعها الدب مارا وهي ترجم وتسقط على وجهه. وعند ذلك غضب الدب غضبا شديدا وأخذ قطعة حجر ليقتل بها الذبابة. فرمאה بها وهي على وجهه. فمات الصياد في الحال.

عدو عاقل خير من صديق جاهل.

4- машқ. *Таржима қилинг ва ёдлааб олинг:*

- 1) من أكل على مائدتين اختنق.
- 2) قيل لحكيم: ما أصعب الأشياء؟ قال معرفة الإنسان عيب نفسه.
- 3) الشكوى سلاح الضعفاء.

من الأحاديث النبوية الشريفة

- 1) هلاك أمتي في شيئين: ترك العلم وجمع المال.
- 2) طالب العلم طالب الرحمة. طالب العلم ركن الإسلام يعطى أجراه مع النبيين.
- 3) ليس الملق من أخلاق المؤمن إلا في طلب العلم.

35- §. Сифатдошлар

Сифатдошлар икки хил бўлади:

1. Иш-ҳаракатни бажарувчи – субъектни англатадиган «аник даража сифатдоши – «اسم الفاعل».

Масалан: – қатаб – ёзувчи, – معلم – ўқитувчи, – *маржима қилувчи*.

2. Иш-ҳаракат таъсирида бўлган кимса ё нарсани англатадиган «мажхул даражা сифатдоши – «اسم المفعول». ماسالан: – ёзилган, – مترجم – *маржима қилинган*.

Ўзбек тилидан фарқли ўлароқ, араб тилидаги сифатдошлар замон кўрсаткичига эга эмас. Масалан: «کاتب» сифатдоши «ёзган, ёзаётган, ёзадиган» маъноларини, حَمْدٌ сифатдоши «мақталаётган, мақталаувчи» маъноларини англатиши мумкин.

Уч ундошли феълларнинг I бобидан аниқ даражада сифатдоши فَاعِلٌ вазнида, мажхул даражада сифатдоши مَفْعُولٌ вазнида ясалади.

Масалан:

داخل، خارج، مكتوب، معلوم.

Уч ундошли феълларнинг ҳосила (II-X) боблари ва тўрт ундошли феълларнинг ҳаммасидан сифатдошлар ҳозирги-келаси замон феълининг шахс-сон олд қўшимчаси ўрнига – «ڻ» (дамма) олд қўшимчасини, охиридаги дамма ўрнига «ڻ» (танвин дамма) қўшиш орқали ясалади. Аниқ даражада сифатдошларида охиридан олдинги ўзак ундоши (уч ундошли ўзакларда иккинчи, тўрт ундошлиларда учинчи ўзак ундоши) касра билан, мажхул даражада сифатдошларида эса фатҳа билан ҳаракатланади:

боб	аниқ даражада	мажхул даражада	боб	аниқ даражада	мажхул даражада
I	فَاعِلٌ	مَفْعُولٌ	V	مُتَفَعِّلٌ	مُتَفَعِّلٌ
II	مُفَعِّلٌ	مُفَعِّلٌ	VI	مُتَفَاعِلٌ	مُتَفَاعِلٌ
III	مُفَاعِلٌ	مُفَاعِلٌ	VII	مُنْفَعِلٌ	مُنْفَعِلٌ
IV	مُفْعِلٌ	مُفْعِلٌ	VIII	مُفْتَعِلٌ	مُفْتَعِلٌ
IX	مُفْعَلٌ	مُفْعَلٌ	I	مُفَعِّلٌ	مُفَعِّلٌ
X	مُسْتَفْعِلٌ	مُسْتَفْعِلٌ	II	مُتَفَعِّلٌ	مُتَفَعِّلٌ

I бобнинг «чиroyili бўлмоқ, صَبْ - қийинлик қилмоқ» каби вазнидаги, шунингдек, «chanqamоқ, فَرِح - севинмоқ » каби فعل вазнидаги, иш-ҳаракатни эмас, ҳолатни англатадиган ўтимсиз феъллардан فَاعِل، مَفْعُول، فَاعِل، مَفْعُول вазнларида сифатдошлар ясалмайди. Уларнинг ўрнида чиroyili, صَبْ - қийин, عَطْشَان - chanqagan, فَرِح - суйинган каби сифатлар ишлатилади.

1- машқ. Қуидаги ўзаклардан турли бобларнинг аниқ даражса сифатдошларини ясанг ва лугатдан маъноларини аниқлаб ёзинг:

حسن، قتل، قطع، حولق.

2- машқ. Қуидаги ўзаклардан турли бобларнинг мажхул даражса сифатдошларини ясанг ва лугатдан маъноларини аниқлаб ёзинг:

وسوس، سأْل، كسر، قصد.

3- машқ. Қуидага сифатдошларнинг маъноларини аниқлаб ёзинг:

مُسْلِم، حَاكِم، مُتَكَبِّر، مُنْقَطِع، مَكْتَسِب، مُسْتَغْفِر.

4- машқ. Қуидаги жадвални тўлдиринг:

Уч ундошли ўзаклар

бо б	ўтган замон		Хоз.-кел. зам.		Сифатдошлар		масдар
	аниқ	мажх ул	Аниқ	мажхул	аниқ	мажхул	
I					فَاعِلٌ		
II	فعَلٌ						
III			يَفْاعِلُ				
IV							إِفْعَالٌ
V							
VI							
VII							
IX							
X							

Тўрт ундошлилар

I	فعَلٌ						
II							تَفْعَلٌ

5- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

جُحَا يَقُولُ: إِنْ شَاءَ اللَّهُ

قَالَ جُحَا لِرَوْجَتِهِ ذَاتَ لَيْلَةٍ: سَأَدْهُبُ صَبَاحَ غَدِّ إِلَى سُوقِ الْبَلْدَةِ الْمُجَاوِرَةِ، وَعَنِّيْكِ يَأْعَدَادُ الْحَمَارِ لِلسَّفَرِ. ثُمَّ عَادَ قَائِلاً: وَإِذَا كَانَ الْجُوَ رَائِعاً أَثْنَاءَ عَوْدِي فَسَأَدْهُبُ إِلَى الْمُزْرَعَةِ. قَالَتْ رَوْجَتِهِ: يَا جُحَا أَنْتَ هَكَذَا دَائِمًا، لِمَاذَا لَا تَقُولُ: إِنْ شَاءَ اللَّهُ؟!

إِنَّكَ أَجْحَى عَلَى سَرِيرِهِ ثُمَّ نَامَ، وَتَرَكَ رَوْجَتَهُ تُعْدِ لَهُ لَوَازِمَ السَّفَرِ. وَفِي الصَّبَاحِ اسْتَيْقَظَ جُحَا مُبَكِّرًا، وَأَعْدَدَ نُودُهُ، وَأَخْدَ حِمَارَهُ وَخَرَجَ.

وَفِي الطَّرِيقِ صَادَفَتْهُ كَوْكَبَةً مِنَ الْفُرْسَانِ فَنَادَوْهُ مُسَائِلِيْنَ: يَا عَمُ! مَنْ أَيْنَ الطَّرِيقِ إِلَى الْقَرِيَّةِ؟! فَلَمْ يَرُدْ جُحَا. فَكَرَرَ الْفُرْسَانُ سُؤَالَهُمْ، فَأَجَابَهُمْ جُحَا بِلَا اكْتِرَاثٍ: لَا أَعْلَمُ.. فَتَصَايَّقُوا بِهِ، وَهَجَّمُوا عَلَيْهِ، وَلَوْفَا ذِرَاعَهُ، وَلَكَرُوهُ فِي جَبَّهَةِ، وَقَالُوا لَهُ: سِرْ بِنَا إِلَى الْقَرِيَّةِ، وَإِلَّا فَلَنْ تَنْتَرِكَ سَلِيمًا. سَارَ أَمَامَهُمْ جُحَا مُضْطَرًّا يَلُومُ حَظَّهُ التَّعَسَ الَّذِي سَاقَهُ إِلَى طَرِيقِهِمْ.

وَلَمَّا وَصَلَ هُوَ وَالْفُرْسَانُ هَطَّلَ عَلَيْهِمُ الْمَطَرُ بِغَزَّارَةِ، وَسَأَلَ الْمَاءُ مِنْ رُءُوسِهِمْ حَتَّى أَقْدَمَاهُمْ.. وَفَجَأَهُ تَعَرَّ حِمَارُ جُحَا، فَوَقَعَ جُحَا مِنْ فَوْقِ ظَهِيرَهُ عَلَى الْأَرْضِ. أَخْدَ جُحَا يَيْكَي وَهُوَ يُخَاولُ مُسَاعَدَةِ حِمَارِهِ عَلَى النُّهُوضِ..

وَبَعْدَ ذَلِكَ.. تَحَسَّسَ جُحَا كَيْسَ نُقُودِهِ فَلَمْ يَجِدْهُ، فَأَخْدَ يَنْدِبُ حَظَّهُ السَّيِّئَ وَرَاحَ يَبْحَثُ عَنْهُ هُنَّا وَهُنَّاكَ. لَمْ يَطْمَئِنَّ جُحَا عَلَى حَالِهِ إِلَّا عِنْدَمَا دَخَلَ قَرْيَتِهِ فَإِنَّ كُلَّ مَا جَرَى لَهُ لَمْ يَكُنْ فِي الْحُسْبَانِ. وَصَلَ جُحَا إِلَى بَابِ دَارِهِ مَرِيضًا جَرِيجًا مُتَّبِعًا وَطَرَقَ الْبَابَ.. قَالَتْ رَوْجَتِهِ: مَنِ الطَّارِقُ؟! فَأَجَابَهَا: أَنَا جُحَا، إِفْتَحِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

6- машқ. Куйидагиларни ўқинг, таржима қилинг ва ёд олинг:

- (1) كل نفس ذاتقة الموت. (آل عمران ، 185)
- 2) لعن رسول الله صلى الله عليه وسلم المتشبهات بالرجال من النساء والمتشبهين بالنساء من الرجال.
- 3) قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إذا مات الإنسان انقطع عمله إلا من ثلاثة: صدقة جارية وعلم ينتفع به وولد صالح يدعو له.

36- §. Сифатдошларнинг ишлатилиши ҳақида

Аниқ даражада сифатдошлари иш-харакат обьектини англатувчи сўз билан, одатда, лафзий изофа биримасини ташкил қиласди. Масалан:

– ضارب زيد – *Зайдни урган*. كاتب الرسالة – *хатни ёзган*,

Сифатдош «ال» артиклига эга бўлса ёки ҳозирги-келаси замон феъли маъносида бўлса, объект номи – тўлдирувчи тушум келишигига бўлиши мумкин. Масалан:

– الفلاحون الزارعون القمح حصدوا محصولا وافرا.
Буздоий эккан дехқонлар мўл ҳосил олдилар.

– أقاطع أنت علاقاتك بهم؟
*Улар билан алоқаларингни узасанми?
уязсанми?*

Воситали (кўмакчили) тўлдирувчини талаб қиласиган феълнинг сифатдоши ҳам ўша кўмакчини талаб қиласиди.

Мисоллар:

– سلمت على مدرستي – *Мударрисамга салом бердим.*

– أنا مسلم على مدرستي – *Мен мударрисамга салом берганман (бергувчиман).*

– ندافع عن وطني – *Ватаниزمни ҳимоя қиласиз.*

– نحن المدافعون عن وطني – *Биз Ватаниزمни ҳимоя қилгувчилармиз.*

Бундай феъллардан ясалган мажхул даража сифатдошлари доим бирлик сон, музаккар жинсда бўлади, ундан кейин келган кўмакчига аниқланмиш билан жинсда ва сонда мослашган бирикма олмош қўшилади. Мисоллар:

→ سلمت على مدرستي → *Мударрисамга салом бердим.*

→ جاءت مدرستي المسلم عليها → *Салом берилган мударрисам келдилар.*

→ غلبوا على أعدائهم → *Душманлари устидан ғалаба қозондилар.*

→ فر أعداؤهم المغلوب عليهم → *Устидаридан ғалаба қозонилган душманлари қочдилар.*

→ دافعنا عن وطني → *Ватаниزمни ҳимоя қилдик.*

→ وطني المدافع عنه عزيز علينا → *Ҳимоя қилинган (қилинадиган) Ватанизм бизга азиздир.*

Араб тилида сифатдош равишдош вазифасини бажариб, иш-харакат вақтида субъект ё объект қай ҳолатда бўлганини англатиб келиши мумкин. Бунда сифатдош «الحال» – **ҳолат ҳоли**» деб аталади.

— الحال – ҳолат ҳоли доим тушум келишигиде, ноаниқ ҳолатда бўлади, жинсда ва сонда эса ўзи ҳолатини аниқлаб келаётган исм (دو) – الحال – ҳолат эгаси) билан мослашади.

Мисоллар:

Зайд қулиб кирди. – دخل زيد ضاحكاً.

Шошилиб қайтдик. – رجعنا مسرعين.

Уни йиглаётган ҳолида кўрдим. – رأيتها باكية

Маъruzani тинглаб ўтирилар. – جلسن إلى المخاضرة مستمعات

1- машқ. Ўқинг, таржима қилинг ва сифатдошларни аниқланг:

والدي ممرضة مشهورة. والدي مهندس معروف. أخي مثله بادئه. أخي مترجم بارز. أنا كاتب هذه القصة.
فاطمة وأحمد طالبان. هما دارسان اللغة العربية. هما ليسا متزوجين.

من قائل هذا القول؟ أنت فاعل هذا الفعل؟ أين المستقبلون الضيف؟ الضيف المستقبل قدم من دمشق. هو
راسل صحيفة صادرة يومياً وكاتب مقالات عديدة عن جمهوريتنا المطورة تطوراً سريعاً.

رأيتها داخلاً القاعة. كانت تخرج ضاحكة. كانت فرحة. ذهبنا مستعجلين مسرعين إلى مدرستنا فقلنا له:
نحن ناجحان في امتحان السنة. فقال: أنا مهندسكما بهذا الفوز الكبير. وأتمنى لكم التوفيق دائماً. ألسنتما سامعين
القول:

من جد وجده. تسري النتائج الحصول عليها. الرسالة المسلمة إليكم مرسلة من القاهرة.

2- машқ. Таржима қилинг:

Зайнаб билан Фотима - ёзувчи. Мен уларнинг китобларини ўқиганман. Отам улар ҳақида кўп эшитганлар. Мана шу мухбир улар ҳақида кўп мақолалар ёзган. Мақолалари шу журналда чиқкан.

Бу бино икки йил аввал қурилган. Биз яқинда қурилган бинода ўқиймиз. Араб тилини ўрганган Қуръон ўқиши билади. Мисрдан келаётган ўқитувчиларимизни кутиб оламиз. Эртага университетни битирғанлар билан учрашув бўлади.

Аҳмад ўтириб журнал ўқиётган эди. Мен унга салом бериб кирдим. У жилмайиб турди. Қўлимни сиқа туриб деди: «Табриклийман. Имтиҳонда муваффақият қозонганингни билдим. Кел, ўтириб сухбатлашамиз». Икки соат сухбатлашиб ўтирилди. Кейин шошилиб уйга қайтдим.

3- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

إعلان مبشر

في الفسحة بين الحصة الأولى والحصة الثانية أخبرنا نائب العميد بعقد اجتماع طارئ للطلبة والمدرسين بعد الحصة الثالثة. انتظرنا متلهفين متلهفين انتهاء الحصة الثالثة.
وها دق الجرس معلنا نهاية الدروس فهرولنا مسرعين إلى قاعة الاجتماعات الكبيرة في الدور الثاني. هنا رأيت بعض الإخوان متkickين متخففين.
كانت شبابيك القاعة مغلقة وسرعان ما شعرنا بالانحباس في الهواء والضيق في النفس. فقال أحد أساتذتنا: يا شباب، ما لكم لا تفتحون النوافذ؟!
اندفع عدد من الشباب إلى الشبابيك ففتحوها. وإذا بالهواء الريعي النقي يملأ القاعة.
بعد دقائق دخل العميد حاملا بعض الأوراق. فتنفسنا الصعداء إذرأيته مبتسمًا. صعد العميد إلى المحر
وقال:
- أستاذتي الكرام، طلبي الأعزاء، سلام الله عليكم جميعاً ورحمته وبركاته. عندي بشري يسعدني إبلاغكم بها.

ثم أعلن العميد قرار رئاسة الجامعة بإيفاد ثلاثة من زملائنا إلى القاهرة فيبعثة طلابية للدراسة في معهد من معاهد جامعة الأزهر الشريف مدة سنة دراسية. وزملاؤنا الثلاثة هم عبد الصادق عبد السلام وكمال سالم وحبيبة همد.

انفجرت القاعة في تصفيقات وتحنئات وتبريكات.
قام الأستاذ أشرف وقال معبراً عن رأي الجميع:
- قدرت رئاسة الجامعة حق التقدير مستوى معرفة الزملاء في اللغة العربية واجتهادهم وحرصهم على التعلم وحسن سلوكهم. فأهنئهم أحر التهاني وأتمنى لهم أطيب التمنيات.

4- машқ. Таржима қилинг ва ёд олинг:

- 1) لا يلدغ العاقل من جحر مرتين.
- 2) من نظر في العاقب سلم من النائب.
- 3) أدب المرأة خير من ذهب.

37 -§. Сифатларнинг хусусиятлари

Уч ундошли феъллардан сифатлар каби فَعْلٌ، فَاعِلٌ، فَعَلٌ، فَعِيلٌ، فَعِيلٌ، فَعَلٌ، فَعُولٌ вазнидаги сифатлар вазнидаги сифатдошларнинг маъноларини кучайтириб, бўрттириб ифодалайди ва шунга кўра «صيغ المبالغة - бўрттирма сифат вазнлари» деб аталади. Мисоллар:

1. فَاعِلٌ вазнидаги сифатлар вазнидаги сифатдошларнинг маъноларини кучайтириб, бўрттириб ифодалайди ва шунга кўра «صيغ المبالغة - бўрттирма сифат вазнлари» деб аталади. Мисоллар:

شакир - раҳмат айтувчи, миннатдорлик билдирувчи → شکور → жуда ҳам миннатдор;

биливчи, олим → عَالِيمٌ ҳамма нарсани билувчи;

рост гапирган, рост гапиравчи → صَادِقٌ ростгўй, ҳақгўй;

тушунган → فَهِمٌ зукко, тез ва тўғри тушунадиган;

кўп гапирган → مَهْدَازْ эзма, серган;

рўзадор, рўза тутувчи → صَوَّمٌ کўп рўза тутувчи, рўза талабларига қатъий риоя қилувчи.

2. فَعَالٌ вазнидаги сифатга қўшимчасини қўшиб, сифатнинг грамматик жинсини ўзгартирган ҳолда, маъносини янада бўрттириш мумкин:

биливчи, олим ، عَالِيمٌ - қўп нарсани билувчи ، عَالَمٌ - буюк олим.

Фَعَالٌ - бўрттирма сифат вазни иш-харакатни муттасил бажарувчини, ўша иш-харакатни ўзига касб-кор қилиб олган кимсани ҳам англатиши мумкин:

йўнмоқ → تَاجِرٌ - йўнган, йўнувчи → تَجَارِيزٌ - дурадгор.

нон ёпмоқ → خَابِرٌ - нон ёпган, ёпувчи → خَابَازٌ - нонвой.

2. Музаккар жинсида (فَعْلٌ)، муаннасада (کўплиги فَعْلَةٌ) вазнидаги сифатлар факат ранг ёки жисмоний хусусиятни англатади:

қизил، أَشْهَلٌ - (شهلاء) هَيْفٌ - (حمراء) أَحْمَرٌ - адл қоматли, сарв қомат، عَرْجٌ - (عرجاء) أَعْرَجٌ - чўлоқ.

3. فَعُولٌ вазнидаги сифатлар аниқ даража сифатдоши маъносида бўлса ва فَعِيلٌ вазнидаги сифатлар мажхул даража сифатдоши маъносида бўлса, жинсда ўзгармайди.

Масалан:

- ёлғончи киши (رَجُلٌ كَاذِبٌ) رَجُلٌ كَذُوبٌ;

امرأة كذوب (امرأة كاذبة) امرأة كذوب

- сабр-тоқатли иигит (شَابٌ صَابِرٌ) شاب صابر;

- сабр-тоқатли қызы (شَابَةٌ صَابِرَةٌ) شابة صابر.

- яраланган киши (رَجُلٌ مَجْوُحٌ) رَجُلٌ مَجْوُحٌ;

امرأة مجروح (امرأة مجروحة) امرأة مجروح

شاب حبيب (شاب محظوظ) شاب محظوظ;

- севимли қызы (شَابَةٌ مُحْبَّةٌ) شابة محبوبة.

Бу вазнлардаги сифатлар бошқа маъноларда ишлатилганида жинсда ўзгараверади:

– юборилган аёл. – بَرَّةٌ رَسُولَةٌ – سوزонгич сигир.

4. Сифат фақат аёлларга хос белгиларни англатса музаккар жинси шаклида бўлаверади:

– ҳомиладор, – حَامِلٌ – مُرْضِعٌ – эмизувчи.

5. (муаннаси فَعَلَنْ) вазnidаги сифатлар асосан руҳий ё жисмоний ҳолатни билдиради. Масалан:

– газабланган (عَطْشَى) – غَضِبَانٌ – ҷанқаган;

– шод, қувонган (جَوْعَانٌ) – فَرْخَى – оч, очқаган.

1- машқ. Лугатдан фойдаланиб, қуидаги ўзаклардан сифатдош, оддий ва бўрттирма сифат шаклларини ясанг, маъноларидағи фарқни тушунтириб беринг:

حسد، فرح، كسل، طحن، رحل، قلق.

2- машқ. Куйидаги сифатларнинг муаннас жинси шаклини ясанг:

— قتيل *ииллик*, *күн* — طوبل *буюк саёхатчи*, *рұхалла* — *узын*, *күн* — *күйн*, *сөнөү* — *күйн*, *таптал* — *ўлдирілган*, *абыр* — *чол*, *арғын* — *кар*, *таптал* — *куйев*, *арғын* — *уро*, *таптал* — *таптал*, *ақын* — *қилинган*, *ақын* — *очофат*, *ақын* — *зұлан*.

3- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

أخو صديقي عالمة معروف في بلادنا. أما أبوه فهو بارد ماهر وخراط مُستَفِنٌ. رأيت عملك الملاح وخالك الفلاح.

هذه العجوز الشمطاء كانت فتاة هيفاء ذات عيدين زرقاءين. تلك العروس الشهلاء في الفستان الأصفر أخت صديقي الصديق. صاحبتك حبيبة حبيب للجميع.

جدي العجوز زعلانٌ علىٍ. جدي العجوز كانت امرأة صبوراً. هي لا تحب طرقاً عوجاء بل تفضل الطرق المستقيمة.

منذ شهرين كنا في حلب الشهباء. ثم سافرنا إلى الدار البيضاء. وفي عودتنا منها زرنا بغداد - دار السلام. يزور الحجاج بعد إتمام مناسك الحج دار المجرة - المدينة المنورة.

4- машқ. Қуйидаги гапларни таржима қилинг:

Салима қўрқоқ эмас, у жуда жасур. У сарвқомат, кўккўз, қорасоч, гўзал. Азиза бизнинг севимлимиз. У бугун чарчаган, шунинг учун кар ва соқовдек ўтирибди. Отам аччиқланган эмаслар, балки жуда шодлар.

Тунислик талабалар дангаса эмаслар. Уларнинг ораларида карлар, соқвлар, жоҳиллар йўқ. Улар фаол, зукко йигитлар. Босим Тунисдан хотинига хат ёзди: «Севикли хотиним, сен жуда сабртоқатлисан, барча қийинчиликларга чидайсан. Худо хоҳласа, икки ойдан кейин учрашамиз».

5- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

لماذا كان الخمر حراما

سئل بعض الفقهاء عن الخمر حلال هو أم حرام؟ فقال: حرام. فقال الرجل: والعنب حلال أم حرام؟ فقال: حلال. فقال الرجل: ما تقول في الزبيب والسكر والقند والعسل، حلال أم حرام؟ فقال: حلال. قال: لأى شيء حل هذا وحرم هذا؟ فقال الفقيه: أرأيت لو أخذت كف تراب ولطمت به وجهك وصدرك أكان يؤملوك؟ قال: لا. قال: لو أخذت كفا من الماء ولطمت به وجهك أكان يؤملوك؟ قال: لا. قال: لو أخذت كفا من الماء وكفا من التراب وصنعت منها لبنا وتركتها في الشمس حتى يبست وضررت بها وجهك أكان يؤملوك؟ قال: نعم. قال: كذلك ماء العنب وماء القند والسكر والعسل. إذا جمع وعشق صار حراما بالاجماع.

6- машқ. Ўқинг, таржима қилинг ва ёд олинг:

- 1) العلم أفضل من العبادة.
- 2) طلب العلم أفضل عند الله من الصلاة والصيام والحج والجهاد في سبيل الله عز وجل.
- 3) طلب العلم ساعة خير من قيام ليلة وطلب العلم يوما خيرا من صيام ثلاثة أشهر.

38- §. Нисбий сифатлар

Отларнинг охирига **—** қўшиб нисбий сифат ясалади.

К مصري **→** **misrlik, Misrga tegishiqli, Misrga xos;**
К خشب **→** **ёгочдан ясалган, ёгочга хос.**

Нисбий сифатларни ясашда қўйидаги хусусиятларни ёдда тутмоқ зарур:

1. Отнинг охирида (**—** та марбута) бўлса, тушиб қолади. Мисол:

حقيقي **→** حقيقة
 سیاسي **→** سياسة

2. Қўйидаги ҳолатларда нисбий сифат қўшимчаси шаклида бўлади:

а) отнинг ўзаги икки ундошдан иборат бўлса:

أبو **→** أب
 لعوي **→** لعنة

б) ўзакдаги учинчи ундош «**ي**» бўлса:

علوي **→** على
 نبوي **→** نبي
 فروي **→** فرية
 تربوي **→** تربية.

Сўз охирида «а» унлиси (ى، ا) ёки бош келишикда танвин фатҳа бўлса:

آسيويي → آسيا

دنیویي → دنیا

نَوْءِي → نواه

فَتْوِي → فتن

معنويي → معنی

Сўз тўртдан ортиқ ҳарфдан иборат бўлса, охиридаги чўзиқ унли тушиб қолади:

بخاري → بخارا

سوريي → سوريا

مستشفى → مستشفى

3. Сўзниг охиридаги «ء ҳамза» ўзак таркибида бўлмаса, тушиб қолади:

بَيْضَاطَاءُ → بیضاۓ

سَمَاءُ → سماء

аммо:

إِنْشَاءٌ → إنشاء

مَائِيٌّ → ماء

4. Баъзи отлардан нисбий сифат «ايني»-» қўшимчаси қўшиб ясалади:

روحاني → روح

رباني → رب

فوقاني → فوق

5. Баъзи отларда нисбий сифат ясалганда негизда ўзгариш бўлиши мумкин. Масалан:

مَدِينَةً → مدینة

شَرِيعَةً → شريعة

Нисбий сифатларга «» қўшимчасини қўшиб, белги номини ясаш мумкин. Масалан:

عِلْمِيٌّ - илмий → علمي - илмийлик;

وَطَبَقَيَّ - ватанпарвар → وطنی - ватанпарварлик.

1- машқ. Күйидаги отлардан нисбий сифатлар ясанғ:

الجزائر، القاهرة، تحت، ابتداء، مصطفى، أمريكا، سنة، يد، تجارة.

2 – машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

الكتب الفرنسية في هاتين المخانتين السوداويين. الجلات الماليزية في الحقائب الحمراء. في البلدان الإفريقية
كثير من الناس السود. الشابتان السودانيتان السمراؤان ذهبتا إلى الساحة المركزية ثم توجهتا إلى البحيرة الزرقاء.
هل أنت ياباني؟ لا، أنا ألماني وصاحب أمريكي. وزينب، هل هي تركية؟ لا، زينب وفاطمة فارسيتان. نحن
بخاريون، أحفاد الإمام البخاري. الترمذى والسمرقدى والمرغانى وغيرهم الكثيرون علماء آسيويون مسلمون
مشهورون في العالم. كلهم كانوا يؤمنون بالله بصير السميم الخبير القدير.
في الدور التحتانى مكتبة، فيها كثير من الكتب في المواضيع الأدبية واللغوية والطبية والهندسية والفلسفية.
هذه الكتب الخضراء مؤلفة باللغات الأجنبية في المسائل الدينية. أختي ليست جهولاً بل هي صبور جداً ومطلعة
على كافة القضايا العالمية.
هذه قضية شرعية. لا شك في شرعية حكم القاضي. أنا معجب بعلميه مقالتك. أعلن المدير إلزامية تنفيذ
القرار.

3- машқ. Таржима қилинг:

Ҳомид ва Сулаймон – мағриблик иқтисодчилар. Улар Тунис
илмий анжуманида Африка давлатларининг иқтисодий
муаммоларини мухокама қилишда қатнашдилар. Француз олимлари
ва сиёsatчилари Европа хавфсизлиги масалаларини тадқиқот
қилдилар. Бу кундалик газета ва анави ҳафталиқ журналда Америка
ёзувчиларининг адабий мавзулардаги мақолалари нашр этилган.

Масаланинг сиёсийлигини тушуняпсанми؟ Қарорни бажариш
мажбурийлигини биламан. Бу ҳикоянинг воқеийлигига шубҳа йўқ.

4- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

سائل وبحيل

وقف سائل على باب أحد البخلاء فقالوا: يفتح الله عليك. قال: كسرة. فقالوا: لا نقدر عليها. قال:
قليلاً من البرغل أو الفول أو الشعير. قالوا: لا نقدر عليها. قال: فقطعة شحم أو قليلاً من الزيت أو اللبن.

قالوا: لا نجده عندنا. قال: فشربة ماء. قالوا: ليس عندنا ماء. قال: فما جلوسكم هنا؟! قوموا، فاسألوها، أنتم
أحقّ مني بالسؤال!

من نوادر جحا

رجاه أحد جيرانه أن يعيره حماره. فاعتذر له بذهابه إلى الغيط. حق الحمار وهو يكلمه. فعاتبه جاره:
"أليس هذا حمارك ينهق في الدار. وأنت تزعم أنه ذهب إلى الغيط؟!" قال: "سبحان الله تكذبني وتصدق الحمار؟"

5– машқ. Таржима қилинг ва ёдлаб олинг:

- (1) الغائب حجته معه.
(2) أنا أمير وأنت أمير و من يسوق الحمير.
(3) بينما كان رجل يمشي بطريق وجد غصن شوك على الطريق فأخره فشكر الله له فغفر له. (حديث
شريف)

39– §. Сифат даражалари

Уч ундошли феъллардан ясалган сифатларнинг солишиштирма даражаси вазнида «من» «من» кўмакчиси билан ишлатилади. Мисоллар:

Зайд Язиддан каттароқ – زید اکبر من یزید –
Сизлар улардан чиройлироқсизлар – آنئں اچملِ منہم –

Агар бир шахс ёки предметнинг икки вақтдаги сифатлари солиширилаётган бўлса, «من» кўмакчисига ўша сифатланувчига мос бирикма олмош ё «ما» нисбий олмоши билан бошланадиган эргаш гап қўшилади. Масалан:

أنت اليوم أحسن منك أمس $\Leftrightarrow$ أنت اليوم أحسن من ما كنت أمس.
- Bugun sen kechagidan yaxiroqsan.

Кўпинча «ما» кўмакчиси юкламаси билан қўшилиб кетади:

مما من $\Leftrightarrow$ الطقس في الربع أجمل منه في الشتاء $\Leftrightarrow$ الطقس في الربع أجمل مما كان في الشتاء
Об-ҳаво баҳорда қишидағидан гүзал.

Уч ундошли феъллардан ясалган сифатларнинг ***орттирма даражаси*** музаккарда «أَفْعَلُ» («أَفْاعِلُ») қўплиқда ва муаннасда «فُعْلَى» («فُعَلَيَّ») вазнида бўлади.

Орттирма даражадаги сифатнинг «ال» артикли бўлса, сифатланмиш билан тўла мослашади. Масалан:

الابن الأَكْبَرُ مهندس – Энг катта ўғил – муҳандис.

الطلاب في القاعة الكبرى – Талабалар энг катта залда.

الطلابُ الْفَضْلِيَّاتُ سافرن إلى الكويت – Энг яхши толибалар Кувайтга кетшиди.

ذهب محمود مع أختيه الصغرىين – Maҳмуд икки энг кичик синглиси билан кетди.

Орттирма даражадаги сифат лафзий изофада бўлиши, яъни сифатнинг мослашмаган аниқловчиси бор бўлиши мумкин.

Бунда мослашмаган аниқловчи ноаниқ ҳолатда бўлса, орттирма даражадаги сифат доим бирлик музаккарда бўлади, мослашмаган аниқловчи эса сифатланмиш билан сонда мослашади. Масалан:

الكتاب أَفْضَلُ صَدِيقٍ – Китоб-энг яхши дўст.

الكتابان أَفْضَلُ صَدِيقَيْنِ – (Бу икки) китоб-энг яхши дўст.

الكتب أَفْضَلُ أَصْدِقَاءَ – (Бу) китоблар-энг яхши дўст.

Мослашмаган аниқловчи аниқ ҳолатда бўлса, орттирма даражадаги сифат сифатланмиш билан жинсда ва сонда мослашиши ҳам, мослашмаслиги ҳам мумкин. Мослашмаган аниқловчи эса қўплиқда бўлади. Мисоллар:

Сизлар энг яхши одамларсиз –

أَنْتُمْ أَفْضَلُ النَّاسِ – K

أَنْتُنَّ أَفْضَلُ النَّاسِ – K

Ранг ё жисмоний хусусиятни билдирадиган «أَفْعَلُ» (муаннаси – فَعْلَةٌ) вазнидаги сифатлардан, нисбий сифатлардан, ҳосила бобларнинг ва тўрт ундошли феълларнинг сифатдошларидан солиштирма ё орттирма даража ясаш учун «أَكْبَرُ» – қўпроқ, энг кўп», «أَشَدُّ» – кучлироқ, энг кучли», «أَفْلُ» – камроқ, энг кам» маъноларидаги сўзларнинг белги номи ё масдар билан бирикмаси ишлатилади. Бунда белги номи ё масдар бирлик сон ноаниқ ҳолат тушум келишигига бўлади. Мисоллар:

— أنت أكثر وطنيّة منه — Сен ундан ватанпарварроқсан.

— اليوم السماء أشدّ زرقة منها أمس — Бугун осмон кечагидан мовийроқ.

— فاطمة أقلّ تعلماً من زينب — Фотима Зайнабдан камроқ ўқиган.

«яхши», «— شرّ — ёмон» сўзлари ҳамма даражаларда бир хил шаклда бўлаверади, яъни ««خير» сўзи матн мазмунига кўра «яхши» ёки «яхшироқ» ёки «энг яхши» маъноларини, «— شرّ — ёмон» сўзи эса «ёмон» ёки «ёмонроқ» ва ёки «энг ёмон» маъноларини англатиши мумкин.
Масалан:

Шрّ البلاد بلاد لا صديق فيه — Юртларнинг энг ёмони дўст йўқ бўлган юрт

القدوة الحسنة خير من الوصبة — Яхши ибрат панд-насиҳатдан афзал.

1- машқ. Куйидаги сифатларнинг ортирима даража шаклларини ясанг:

1. حكيم، صُلْب، سَهْل، بارد
2. أحمر، أصفر، أبكم، أهيف
3. عِلميٌّ، مادِيٌّ، شَعاليٌّ
4. متعلم، مكرِّم، محسن، مؤمن، مبعثر، مفلغل.

2- машқ. Таржима қилинг, қиёсий ва ортирима даража сифатларини аниқланг:

الليمون أحمض من البرتقال. الخوخ أكبر من المشمش. التفاح أشد حمرة من الكمثرى. الكرم أكثر اعوجاجا من الرمان. الشمام أقل كروية من البطيخ. التين فاكهة أكثر جنوبية من الكرز. الجوز اليوم أكثر تصلبا منه قبل أسبوعين. السف الرجال الآن أللّ ما كان قبل أسبوع و يكون بعد أسبوع أللّ منه اليوم. الشجرة الكبرى في بستاننا هذا هي شجرة الكرز.
لي أربع أخوات. اثنتان منهن أكبر مني واثنتان أصغر مني. اختي الأكبر مني طالبتان في الجامعة. أما اختي الأصغر مني فتدرسان في المدرسة الابتدائية.

3- машқ. Таржима қилинг:

Катта акам университетда ўқийди. У гурухдаги энг яхши талаба. Сингилларимнинг энг кичиги бошланғич мактабда. У энг ёмон ўқувчи эмас.

Холид энг машхур спортчи. У энг кучли курашчи. Синглиси Зайнаб каштасилярнинг энг моҳири. Фотима Салимадан фаолроқ. Азиза энг тиришқоқ толиба эмас.

Бизнинг боғимиз сизнидан кичикроқ. Сизнинг боғингизда мевали дарахтлар қўпроқ. Ўрик дарахти энг катта дарахт. Анжир бугун кечагидан пишганроқ. Олма шафтолидан қаттиқ. Анор шарбати нордон, аммо лимон шарбати ундан нордонроқ. Апельсин мандариндан сариқ. Сурияда банан Афғонистондагидан кўп. Хурмо энг иссиқ мамлакатларда ўсади.

Тошкент Марказий Осиёдаги энг катта шаҳар. Ўзбекистоннинг аҳолиси қўшни давлатларницидан кўпроқ. Марказий Осиёнинг энг қадимий шаҳарлари – Бухоро, Самарқанд, Хива ҳам Ўзбекистонда. Амударё ва Сирдарё – минтақадаги энг катта дарёлар.

4- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

تشخيص مرض كمال

منذ ثلاثة أيام استيقظ كمال وشعر بوجع في صدغيه. لما جلس إلى المائدة لتناول الفطور حست أمه بأن صحة ابنها ليست على ما يرام وسألته قلقه:

– ماذا بك، يا بُنَيَّ؟ أَ بخِير أنت؟

فأجاب كمال بصوت مبحوح:

– الحمد لله، يا أماه. لا داعي للقلق. تَوْجَعِي صُدْغَايَ قليلاً. ولكن، لا بأس، يزول، إن شاء الله.

زاد قلق الأم فقالت:

– والحرارة؟ أ ما عندك حُمَى؟ دعنا نقيس حرارتك. فأسرعت وجاءت بميزان الحرارة – الترمومتر وقامت به درجة الحرارة وهتفت:

– يا سلام، ارتفعت حرارتك إلى تسع وثلاثين درجة ! لا بد من استدعاء طبيب الإسعاف.

اتصلت أم كمال بالهاتف بمركز الإسعاف وطلبت حضور طبيب.

بعد ربع ساعة تقريبا وصلت سيارة الإسعاف ونزل منها طبيب مُسِنْ أشيب ذو لحية قصيرة لابس مئزره بيضاء وبيده حقيبة كبيرة سوداء.

دخل البيت وبعد التبادل بالتحية منح مبتسمما:

- من هنا الممارض؟ أَ هَذَا الشاطر العفِي؟

فحص الدكتور كمالا: قاس درجة الحرارة وضغط الدم واستمع بسماعته إلى نَبَضَانَ قلبه وفحص أعضاء التنفس ثم أعلن تشخيصه:

- التهاب اللوزتين. هو سبب ارتفاع الحرارة والبُحَّة وخفقان القلب والصداع.

بادرت أم كمال تسأله:

- أليس شيء خطير؟ أمام سفر ابني إلى القاهرة.

- أَحَقًا؟ متى يسافر؟

- في الأسبوع القادم بإذن الله.

- لا بأس. مرضه مرض بسيط. أكتب له وصفة، يأخذ أدوية ويرقد في البيت يومين أو ثلاثة فيطيب إن شاء الله.

ثم كتب الدكتور الوصفة وسلمها إلى أم كمال شارحا كل بند من بعوده:

- هذا الدواء يحقن به حقنة عضلية مرتين في يوم، صباحاً ومساءً. وهذه حبات يتداوّلها ثلاث مرات بعد الأكل، وهذا دواء سائل عبارة عن فيتامينات يشربه جرعتين قبل الأكل. وهذا مرهم يمسح به صدغيه إذا اشتدّ الوجع. أما هذا الدواء فهو ضد الركمة ينشقه نشقاً كل ساعتين. إذا استشفى بهذه الأدوية شفاء الله.

ذهب الطبيب وأحضرت الأم كل الأدوية المطلوبة وأصرت على التزام كمال الفراش وامتثاله لتعليمات الطبيب.

شفاك الله، يا كمال!

6- машқ. Таржима қилинг ва ёд олинг:

1. أقل الناس سرورا الحسود.
2. أعز من الولد ولد الولد.
3. خير الكلام ما قل ودل.
4. خير الأشياء جديدها وخير الإخوان أقدمهم.
5. عن علي بن أبي طالب (رضي الله عنه): العلم خير من المال - العلم يحرسك وأنت تحرس المال والمال تنقصه النفقة والعلم يزركو بالإنفاق.

40– §. Эгага таъсир қилувчи юкламалар

إن وأخواتها – الحروف الناسخة

Қуйидаги юкламалар гапнинг бошида келиб, ўзидан кейинги эганинг тушум келишигига келишини тақозо қиласы:

1. إن – тингловчи ё ўқувчи гапга ишонмаслиги мүмкін, деб хисобланғанда ишлатиладиган таъкид юкламаси. Масалан:

إن حموداً صديقى العزيز. – *Maҳмуд (чиндан ҳам) азиз дўстим.*

2. أن – эргаш гапни бош гапга боғловчи таъкид юкламаси.

Мисол:

علم أبي أن حالاً سافر إلى فرغانة. – *Отам Холид Фарғонага кетганини билдиilar.*

إن زيداً فرخ من أن حموداً زاره. – *Зайд Мұхаммад уни зиёрат қилганидан хурсанд.*

3. لكن – *аммо, лекин, бироқ* зидлов боғловчилари маъносида ишлатилади. Мисол:

حضر الجميع و لكنَّ أَحْمَدَ مَا حضر. – *Ҳамма келди, аммо Аҳмад келмади.*

4. كأن – *худди, гүёй, каби* маъноларини англатади.

Масалан:

كان زيداً أسد. – *Зайд шерга ўхшайди; Зайд шер кабидир.*

5. لعل – *орзу, хоҳиш* ва эҳтимолликни англатади.

Масалан:

لعل إبراهيم ينجح في الامتحان – *Шояд зора Иброҳим имтиҳонда муваффакият қозонса.*

لعل عبد الغفار يرجع غداً – *Абдулғаффор, эҳтимол, эртага қайтар.*

Бу юклама علَّ – шаклида ҳам ишлатилади. Мисол:

– علَّ صديقك يستضيفنا – *Балки дўстинг бизни меҳмон қиласар.*

6. ليت – армон (ушалмайдиган орзу)ни англатади. Мисол:

– ليت الشابَّ بعُودَ – *Кошки эди, ёшик қайтса.*

Бу юклама муболаға шаклида хоҳишнинг жуда кучлилигини ифодалаш учун ҳам ишлатилиши мумкин. Масалан:

– ليت أختك تدرك ذلك – *Қани эди, опанг (синглинг) буни тушунса...*

Бу юкламаларнинг қуйидаги хусусиятларини назарда тутмок лозим :

1. юкламаси билан бошланган гапнинг кесимиға Ҷ таъкид юкламаси қўшилиши мумкин : – إنَّ لِعَاقِلٍ – *Сен (чиндан ҳам) ақллисан.*

– إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ لَمَنْ فَحُولَ الشُّعُرَ – *Абдуллоҳ атоқли шоирлардан.*

2. Мазкур юкламалар билан эга орасида кўмакчили кесим бўлса ҳам, эга тушум келишигига бўлади.

– إِنْ فِي الدَّارِ كَلْبًا – *Ховлида кучук бор.*

3. Биринчи шахс бирлик сон бирикма олмоши ۋى – бу юкламалар билан “ئىن” – шаклида бирикади :

لعلَّى، إِنَّى، لِيَتَنِى، لَكَنَّى، أَنَّى

(علیٰ ىشлатилади).

4. Биринчи шахс бирикма олмошлари юкламалари билан бирикканда битта “ئىن” тушиб қолиши мумкин:

لَكَنْ كَلَّى؛ أَنَّى كَلَّى؛ إِنَّى أَنَّى؛ إِنَّى كَلَّى .

لَكَنَّا كَلَّا؛ أَنَّا كَلَّا؛ إِنَّا كَلَّا .

7. – أَنْ – юкламаси кўмакчилар билан ҳам ишлатилади :

– ما حضر عمر الدروس لأنَّه مريض

Умар дарсга келмади, чунки у касал. (Умар касал бўлгани учун дарсга келмади.)

أهنتك بانك أحزرت فو زا في المبارأة –

Мусобақада ғалаба қозонганинг билан табриклайман.

Айтмок, демок маъносини англатадиган “قول”— ўзагидан ясаладиган барча сўзлардан кейинги ўзлаштирма гаплар бош гапга “эн” эмас, “эн” юкламаси воситасида боғланади.

— قال أبى إِنَّكَ كُنْتَ فِي بَغْدَادٍ

Отам айтдиларки, сен Бағдодда бўлгансан. Отам сен Бағдодда бўлганингни айтдилар.)

— صحّ القول إنَّ الشَّرَّ قَلِيلٌ كَثِيرٌ

Ёмонликнинг ози (ҳам) кўп, деган гап рост.

Бу юкламаларга ҳолмоши (ضمير الشأن) ма ёки (ما الكافية) ما қўшилса, улар эгага таъсир кучини йўқотади :

— يَحْكُمُ أَنَّهُ كَانَ فِي بَغْدَادٍ سَارِقٌ
Хикоя қилишиларича, Бағдодда бир ўгри бўлган экан.

— إِنَّمَا الطَّالِبُ بِيَحْبُّونَ مُدْرِسَتَهُمْ هَذِهِ
Талабалар шу мударрисаларини яхши кўрадилар.

1. машқ. *Харакатларни қўйиб кўчиринг ва таржима қилинг:*

إن الدين الإسلامي أكمل الأديان. نعلم أنَّ مُحَمَّداً (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خاتم الأنبياء. يحيى بن عبد الرحمن الأنصاري تلاوة القرآن الكريم ولكن خالدًا يتلو أحسن منه. لعل زينب تشرح لنا هذا الحديث الشريف. ليت عبد القادر فقيه في أمور الدين.

إننا نبذل كل جهدنا في تعلم اللغة العربية. ندرك أنها أصعب اللغات ولكننا لا نيا س. بعض زملائي سافروا إلى الكويت مع أئمّة لا يتقنون العربية. لعلهم يدرسوها هناك. ليتني كنت معهم. يا سليمان، إنك صديق وفي لي. مع أنك أكبر مني سنا، تلزمني وتسعد باني أنجح في الدراسة. ذاك لأنك تحب الخير لي ولكنك تمنعني من ممارسة الألعاب الرياضية، لأنها هي أمور تافهة غير نافعة. على أقناعك بأنك مخطئ في هذه المسألة. ليتني كنت في مثل سنك.

إن في نادي الجامعة حفلة تكريم المتخرجين. سمعت أن في هذه المكتبة كثيراً من الكتب القديمة والحديثة.

قال لي أخوك إنه أتم دراسته في كلية الطب.

إنه الحق سيف قاطع. إنما من جد وجد.

2. машқ. Таржима қилинг:

Азиза сенинг вафодор дугонанг. У сени жуда хурмат қилади. Отанг у кеча Байрутдан қайтганини айтдилар. Бироқ мен уни кўрмадим. Балки бугун ўзи бизларни зиёрат қиласар.

Акамни мамлакатимизда ҳамма танийди, чунки у машхур артист. Гўё у ёруғ юлдуздек. Балки келажакда бутун олам танир. Кошки эди, мен ҳам у каби машхур артист бўлсам.

Мени зиёрат қилганингдан хурсандман. Мени хурмат қилишингга ишонч ҳосил қилдим. Лекин онам уйда йўқликларидан афсусдаман. Шояд ярим соатдан кейин қайтсалар. Кошки эди, соғ-саломат бўлсам. Гўё бутун умр касалдекман.

3 . машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

السفر إلى القاهرة

اليوم يوم سفر كمال إلى القاهرة. في السادسة صباحاً ركب كمال وجميع أفراد أسرته - أبوه وأمه وأخوه

الصغير - سيارة تاكسي وتوجهوا إلى مطار طشقند.

في الساحة أمام الجناح الدولي للمطار رأوا تجمعاً من الناس. عند الاقتراب منهم عرفوا أن هؤلاء

زملاء الطلاب الثلاث المسافرين اليوم وأقرباؤهم الذين قدموا لتوديعهم. كانت حبيبة وعبد الصادق قد وصلا.

تبادل الجميع بالتحيات - بعضهم بالمصافحة وبعضهم بالمعانقة والقبلات. بعد حوالي ربع ساعة أعلنت إذاعة

المطار بالأوزبكية والإنجليزية : ترجو إدارة المطار السادة المسافرين إلى القاهرة أن يفضلوا إلى صالة السفر وإجراء

الرسيمات اللازمة.

فدوت من كل أطراف هنافات التوديع :

مع السلامه! إلى اللقاء! صحبتكم السلامه! في رعاية الله! رحلة سعيدة! نستودعكم الله! في حفظ الله!

نلقاكم على خير! دخل المسافرون صالة السفر واتجهوا إلى موظف شركة الطيران الذي سجل تذكرةهم وزون أمتعتهم. ملأ كل مسافر استمارة إقرار جمركي وعرض أمتعته للتفتيش الجمركي. بعدئذ مروا إلى مركز الأمن حيث فحص ضابط الأمن جوازاتهم وتأكد من صلاحيّة تأشيرات الخروج والدخول ووجههم إلى قاعة الانتظار.

بعد ثلث ساعة تقريباً حان حين ركوب الطائرة. عند باب الطائرة استقبلهم أفراد الطاقم مرحبين بهم وساعدوهم على الصعود إلى مقنط الطائرة والجلوس في أماكنهم.

في داخل الطائرة رحبت مضيفة الطائرة الركاب باسم شركة " الخطوط الجوية الأذربيجانية " وقامت لهم رحلة سعيدة ثم أعلنت: سيداتي وسادتي، بعد دقائق تقلع طائرتنا. لذا نرجو من جميع الركاب التزام أماكنهم وربط أحزمة الأمان.

بعد قليل، بدأت محركات الطائرة تهدر هديراً فأقلعت الطائرة واتخذت مسارها إلى مصر المنشودة.

على الطائر الميمون ، يا أعزاءنا !

4. машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

من نوادر جحا

اختصم رجلان إلى جحا. ولما عرض الأول قضيته قال له جحا: "إنك على حق". ثم عرض الثاني قضيته فقال له جحا: "وأنت على حق". وكانت زوجة جحا في الغرفة المجاورة فسمعت الحوار فخرجت إلى جحا وقالت له: "كيف يكون الخصمان على حق يا جحا؟ فيرأيي أن أحدهما صادق والآخر كاذب". فنظر جحا إليها وقال: "إنك أيضًا على حق".

5. машқ. Таржима қилинг ва ёдлаб олинг:

قال سبحانه وتعالى: إنما المؤمنون إخوة... (الحجرات، 10).

قال رسول الله ، صلى الله عليه وسلم: إن المؤمن ليدرك بحسن خلقه درجة الصائم القائم.

قال ايضاً: إن طالب العلم يستغفر له من في السماء والأرض وحق الحيتان في البحر.

عنه عليه الصلوات والسلام ايضاً: إن لكل دين خلقاً وخلق الإسلام الحباء.

41- §. Эъроб – الإعراب

Араб тилида ҳозирги-келаси замон феълларининг орт қўшимчалари исмларники каби турли омиллар таъсирида ўзгаради. Шаклдаги ана шу ўхшашлик ва мазмундаги айрим хусусиятларининг бир хиллигига қўра араб тилшунослари ҳозирги-келаси замон феълларини "الأفعال المضارعة للاسم" – *исмга ўхшиаш феъллар*" деб атashади. Сўзларнинг орт қўшимчалари ўзгариши, яъни исмларнинг келишикларда турланиши ва ҳозирги-келаси замон феълларининг "майл"ларда тусланиши араб тилшунослигига "الإعراب" – эъроб" дейилади.

Эъробнинг тўрт ҳолати бор, улар қўйидагилар:

Холат الحالة	Исларда – في الأسماء			Феълларда – في الأفعال		
	Ўзб.арабшу- нослигига номи	Асосий қўшим ча	мисол	Ўзб. арабшунос лигига номи	Асоси й қўши мча	мисол
Рафъ – الرفع	Бош келишик	-	الكتابة	Аниқлик майли	-	يكتب
Насб – النصب	Тушум келишиги	-	الكتابة	Истак майли	-	يكتب
Жарр – الجر	Каратқич келишиги	-	الكتابة	Феълларда бу ҳолат йўқ		
Жазм – الجزم	Исларда бу ҳолат йўқ			Шарт майли	-	يكتب

Эслатма: Эъробнинг турли ҳолатларини ўзбек арабшунослигига "келишик", "майл" атамалари билан тушунириш

шартли равища қабул қилинган. Аслида эъроб холатлари "келишик", "майл" тушунчаларидан фарқ қиласи.

Насб ҳолати (*истак майли*)

حالة النصب

Насб ҳолатида феъллар қуидагича тусланади:

Кўплик المَجْمُوع	Иккили ك الشَّيْءِ	Бирлик الْفُرْدُ	Жинс الْتَّذْكِيرُ وَالْتَّأْنِثُ	Шахс
نَفْعَلَ		أَفْعَلَ	الْمَذَكُورُ وَالْمُؤَنَّثُ	I الْمُتَكَلِّمُ
نَفْعَلُوا	نَفْعَلَا	نَفْعَلَ	الْمَذَكُورُ	II الْمُخَاطَبُ
نَفْعَلْنَ		نَفْعَلِي	الْمُؤَنَّثُ	
يَنْفَعُلُوا	يَنْفَعَلَا	يَنْفَعَلَ	الْمَذَكُورُ	III الْغَائِبُ
يَنْفَعُلْنَ	يَنْفَعَلَا	نَفْعَلَ	الْمُؤَنَّثُ	

Жадвалдан кўриниб турибди-ки, ҳозирги-келаси замон феълларининг - (дамма) орт қўшимчаси - (фатха)га айланади, кўплик муаннасдаги (نون النسوة - ن) дан бошқа - ن лар тушиб қолади, II ва III шахс кўплик музаккардаги шаклларига - ن ўрнига ўқилмайдиган (алиф) қўшилади.

Феълларнинг насб ҳолати қуидаги боғловчи – юкламалардан кейин ишлатилади:

1.". " юклама – боғловчиси. Бу юклама хоҳиш, истак, имконият, рухсат, илтимос каби муносабатларни билдирувчи модал сўзлардан кейин ишлатилади. Масалан:

— أَرِيدُ أَنْ تَكْتُبَ — Ёзизингни хоҳлайман.

— يَجِبُ عَلَيْكَ أَنْ تَذَهَّبَ — Боришинг керак!

— حَرِيَّ بِنَا أَنْ نَجْلِسَ — Ўтирганимиз маъқул.

" ئ " юклама – боғловчиси феълни кўмакчи (предлог) билан боғлаш учун ҳам ишлатилади:

— أذهب بعد أن أشرب الشاي — Чой ичганимдан кейин кетаман.

—انتظرَكَ إلَى أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ — Сени қүёши чиққунга қадар кутаман.

Бу юкламадан кейинги феъл наасб ҳолатида бўлса, ҳали содир бўлмаган иш-ҳаракатни, ўтган замон шаклида бўлса, содир бўлиб ўтган иш-ҳаракатни билдиради.

– تزوجتها بعد أن تخرجت الجامعة
Унга университетни битирганидан кейин
үйланғанман.

— *Унга университетни битирганидан кейин*
— *أتزوجها بعد أن تخرج الجامعة*
уйланаман.

أْنْ юклamasи և инкор юклamasи билан бирикиб, ئاڭشاكлиنى
олиши мумкин:

أَلَا كُلُّ

— أريد لا تتبع **Чарчамаслигингни хоҳлайман.**

2. ى و كىم يوكlamalari "учун" маъносини ифодалайди, мақсад эргаш гапни бош гапга боғлайди. Мисоллар:

—أخذ قلماً ليكتب *Ёзиш учун қалам олди.*

—نذهب إلى الجامعة كي ندرس. Университетга ўқиши учун борамиз.

Бу юкламалар бириккан ҳолда ҳам ишлатилиши мумкин:

لِأَنْ كَانْتُ لَهُ لِكَلَّا

لکن K کی K لکن لا لکن

Масалан:

— لکیلا أفشل في الامتحان ادرس دروسي — *Имтиҳондан үиқилмаслик учун дарсларимни тайёрлайпман.*

3. **Хү** юкламаси. Бу юклама "учун" майносида ишлатилган бўлса, ундан кейинги феъл насл ҳолатида бўлиши лозим. Масалан:

– نقرأ الصحف حتى نعلم الأحداث في العالم *Дунёдаги ҳодисаларни билиши учун рўзномаларни ўқиймиз.*

“гача…”, “га қадар”, “токи” маъноларида ишлатилган бўлса, ундан кейинги феъл рафъ ҳолати (аниқлик майли)да ҳам, насл ҳолатида ҳам бўлиши мумкин. Масалан: يَنَّاْمْ حَتَّىٰ تَطْلُّعَ الشَّمْسُ

4. – او، ثم، ف، و، إذًا، إذن боғловчилари ҳам сабаб–оқибат муносабатларини ифода этиш учун ишлатилган бўлса, улардан кейинги феъл насл ҳолатида туради. Мисоллар:

آتىك مسأء – إذن أكرملك – *Кечқурун олдингга келаман, унда сенга иззат-икром кўрсатаман.*

لا تؤاخذني أهلك – *Мендан ранжима, ҳалок бўламан.*

احترمِي وأحترمك – *Мени ҳурмат қил, (шунда) мен ҳам сени ҳурмат қиласман.*

لا أتركك أو تعطيه حقٍّ – *Сени тинч қўймайман ё ҳақимни берасан.*

باصطاد السماك ثم يأكل – *Балиқни (кейин) ейиш учун тутади.*

5. лн. юкламаси иш–ҳаракатнинг келгусида бўлишини қатъий инкор этади.

لَنْ أَدْخُلَ بَيْتَكَ – *Уйингга ҳаргиз кирмасман.*

سوف لا أدخل بيتك – لا أدخل: *Уйингга кирмайман.*

1- машқ. Куйидаги феълларнинг маъноларини лугатдан аниқланг ва истак майлида тусланг:

تکرم، انقطع ، استمتع

2- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

زملاءنا الأعزاء، علينا أن نحافظ على النظافة، لأن النظافة من الإيمان. أ ما لك أن تجلس معى

فتتسامر؟ ملت أن أباك يحب أن يطالع الكتب القديمة. فلا يليق بك أن تهمل ذلك. لا يحق لنا ألا نوخر كبار السن. ينبغي لكم أن ترجموا لكي ترجموا. أتسمح لي، يا أستاذ ، أن أدخل وأجلس بين الطلاب كي أستمتع إلى حضورتك؟ تفضل، يمكنك أن تستمع إلى الحاضرة حتى تدرك أهمية القضية، لثلا تغلط في تقدير التطورات العالمية. ما كان لي علم به قبل أن أسمع النبأ. تبين كل شيء بعد أن علمت الخبر. سأستمع إلى إذاعة طشقند إلى

أن يرجع والدي من معمله ثم استوضح منه حتى يوضح لي ما حدد. ألسنت بقدراة، يا سلیمة، على أن تواظي
على تعلم العربية لكيلا تخلفى عن زميلاتك؟

3- машқ. Таржима қилинг:

Кечирасиз, киришга рухсат берасизми? Марҳамат,
киришиңгиз ва талабалар билан ўтиришиңгиз мүмкін.

Маърузаларингизни тинглашни жуда яхши кўраман, демоқчиман.

Сиз (иккингиз) эртага Дамашққа сафар қилишиңгиз керак. Мен сизларни кузатиб қўйгани аэропортга бораман. Фотима самолёт учунга қадар аэропортда бўлади. Аҳмад ҳам сизлар билан сафар қилишни хоҳлаяпти, лекин у ўқиши давом эттириши керак.

Дўстларидан орқада қолмаслиги учун қунт билан инглиз тилини ўрганиши лозим.

Сенга хиёнат қилмасликлари учун ўзинг содик дўст бўлишинг лозим. Мен сенга асло хиёнат қилмайман. Биродарига хиёнат қилганни Аллоҳ ҳаргиз мағфират қилмас.

4- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

الغراب والشلب

يُحَكِّى أَنْ غَرَاباً سَرَقَ قَطْعَةً لَحْمٍ وَطَارَ بِهَا حَتَّى نَزَلَ عَلَى شَجَرَةٍ لِيَأْكُلَهَا. كَانَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ ثُلْبٌ. فَلَمَّا رَأَى الغَرَابَ أَرَادَ أَنْ يَأْخُذْ قَطْعَةَ الْلَّحْمِ مِنْهُ بِالْحِيلَةِ. فَقَالَ: إِنَّكُمْ، مَعَاشِ الرَّغْبَانِ، صُورَكُمْ جَمِيلَةٌ وَأَصْوَاتُكُمْ حَسَنَةٌ، وَلَا أَعْرِفُ مِنْ بَيْنِ الطَّيْوَرِ أَحْسَنَ مِنْكُمْ صَوْتاً وَأَجْمَلَ مَنْظَرَاً. وَإِنِّي قَدْ اشْتَقْتُ لِسْمَاعِ أَصْوَاتِكُمْ. فَأَرْجُو مِنْكُمْ أَنْ تَغْرِدْ قَلِيلًا وَتُطَرِّبَنِي بِصَوْتِكُمِ الْجَمِيلِ. وَلَكَ مِنِّي جَزِيلُ الشَّكْرِ. فَاغْتَرَ الغَرَابُ بِذَلِكَ وَظَنَّ أَنَّهُ كَمَا وَصَفَ الشُّلْبُ ذُو الصَّوْتِ جَمِيلٌ، فَفَرَّحَ فَرْحاً شَدِيدًا وَلَمْ يَلْكُ نَفْسَهُ حَتَّى فَتَحَ فَمَهُ وَصَاحَ. فَسَقَطَتْ قَطْعَةُ الْلَّحْمِ مِنْ فَمِهِ فَأَخْذَهَا الشُّلْبُ وَأَكَلَهَا.

5- машқ. Ўқинг, таржима қилинг ва ёд олинг:

نكتة

طلبت الزوجة من زوجها أن يقلل مصروفاته حتى يتمكنا من شراء بيت جديد. وما عاد الزوج من عمله في اليوم الثاني سأله : ماذا فعلت اليوم لتتوفر شيئاً من المال ؟ قال: جريت خلف الاوتوبوس فوفرت أجرة الذهاب والإياب. فقالت متعضة : أما كان باستطاعتك أن تجرب وراء التاكسي لتتوفر مبلغاً أكثر ؟

من الأحاديث الشريفة.

قال رسول الله: تمام عيادة المريض أن يضع أحدكم يده على جبهته أو على يده فيقول له كيف هو.

(الترمذى)

قال رسول الله : أفضل الفضائل أن تصل من قطعك وتعطي من منفك وتصفح عن شتمك. (أحمد)

قال رسول الله : لا يجتمع شح و إيمان في قلب رجل. (أحمد)

قال رسول الله : لا يدخل الجنة خب ولا منان ولا بخيل. (الترمذى)
من مات وميراثه الخبر والأقلام دخل الجنة .

42- §. Феълларнинг жазм ҳолати (шарт майли)

حالة الجزم

Феълларнинг жазм ҳолати наасб ҳолатидан - (фатҳа) орт қўшимчаси ўрнида - (сукуن) бўлиши билан фарқ қиласди::

الجمع	المثنى	المفرد	النوع	الفاعل

نَفْعَلْ	—	أَفْعَلْ	المذكر والمؤنث	المتكلم
نَفَعُلُوا	تفعلا	تَفْعَلْ	المذكر	المخاطب
نَفْعَلْنَ		تَفْعِلْيٌ	المؤنث	
يَفْعُلُوا	يَفْعَلْ	يَفْعَلْ	المذكر	الغائب
يَفْعَلْنَ	تَفْعَلْ	تَفْعَلْ	المؤنث	

Феъллар жазм шаклида қуидаги ҳолатларда ишлатилади:

1. **لم** юкламасидан кейин. Бу юклама иш-ҳаракатнинг содир бўлмаганини таъкидлайди ва "**қатъий инкор юкламаси**" деб аталади. Мисоллар:

Мутлақо емади – ما أَكَلَ – لم يُكُلْ – *емади*

Хеч бормадим – ما ذهَبَتْ – لم أذهبْ – *бормадим*

2. **لَمَّا** юкламасидан кейин. Бу юклама иш-ҳаракатнинг ҳали содир бўлмаганини, аммо содир бўлиши кутилаётганини билдиради. Масалан:

Лَمَّا تَسْيَقَظْ فاطمَةُ – *Фотима ҳали уйғонмади.*

كَانَتِ الشَّمْسُ لَمَّا تَطَلَّعَ – *Күёши ҳали чиқмаган эди.*

Шартни ифодалаб келган қуидаги юкламалар, олмошлар ва равишлардан кейин:

إِنْ – *агар*, مَنْ – *кимки*, مَا – *нимаки*, مَتَى – *қачонки*, أَيْنَ – *қаердаки*, حَيْثُما – *қаерда бўлса ҳам*, كَيْمَما – *қандай бўлса ҳам* ва ш.к.

Мисоллар:

إِنْ شُكْرِمِي أَكْرِمَكَ – *Мени ҳурмат қилсанг, сени ҳурмат қиласман.*

— مَنْ يَطْلُبْ يَجِدْ – *Ким истаса қидирса) топади.*

— وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ – *Неки яхшилик қилсангиз, Аллоҳ билади.*

— أَيْنَ تَنْزِيلْ أَنْزَلْ – *Қаерда тушсанг, тушаман.*

— كَيْفَ بَخْلَسْ أَجْلِسْ – *Қандай ўтиранг, шундай) ўтираман.*

Шартни англатадиган бу сўзлардан кейин шарт эргаш гапнинг ва бош гапнинг кесимлари юқорида берилган мисоллардаги каби жазм ҳолатидаги феъллар билан ифодаланади. Кесимларнинг бири жазм ҳолатида, иккинчиси ўтган замон шаклида ё иккаласи ўтган замон шаклида бўлиши ҳам мумкин. Мисоллар:

— إِنْ صَحَّتْ الْأَشْرَارْ تَنَدِّمْ – *Ёмонларга ошно бўлсанг, пушаймон қиласан.*

— مَنْ آخْرَمَ النَّاسَ آخْرَمَهُ – *Ким одамларни ҳурмат қилса, уни ҳурмат қиладилар.*

3. *إِذَا* шарт юкламасидан кейинги феъллар ўтган замон шаклида бўлади:

— إِذَا أَكْلَتْ كَثِيرًا تَحْمَسْ – *Kўп (овқат) есанг, бўкиб қоласан.*

4. *لَوْ* юкламаси нореал, яъни амалга ошиши мумкин бўлмаган шартни ифодалайди. Феъл бу юкламадан кейин ўтган замон шаклида бўлади, бош гапнинг кесимида одатда й таъкид юкламаси қўшилади:

— لَوْ اخْتَرْتَ النَّاسَ لَا حَرَمُوكْ – *Одамларни ҳурмат қилганингда, улар ҳам) сени ҳурмат қилган бўлишарди.*

— لَوْ نَهَضْتَ بِاَكْرَامْ لَمَّا تَأْخَرْتَ – *Эрта турганингда, кеч қолмаган бўлардинг.*

Куйидаги ҳолатларда шарт эргаш гапдан кейин келган бош гап *فَ* боғловчиси билан бошланади:

а) бош гапнинг кесими исм билан ифодаланган бўлса:

— إِذَا سَاعَدْتَنِي فَأَنْتَ أَخِي – *Менга ёрдам берсанг, биродаримсан.*

б) бош гапнинг кесими буйруқ майлидаги феъл бўлса:

— إِذَا لَقِيْتَهُ فَخَذْ مِنْهِ كِتَابِي – *Уни учратиб қолсанг, ундан менинг китобимни олгин.*

в) бош гапнинг кесими таркибида **ما، قد، لَنْ ، سَوْفَ** юкламалари бўлса:

— Ким одамларга зулм қилса, пушаймон бўлади;

— إِنْ عَصَيْتَ أَمْرِي فَلَنْ تَنَالَ مَحْبَّتِي *Бүйрүгүмгө итоот қилмасанг,*
мұхаббатимға эришолмайсан.

1- машқ. Қүйидаги феълларни жазм ҳолатида түсланғ:

ناضجاً، أكثث، اكتسب

2- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

لم يذهب أخي إلى مدرسته لأنه ملأ يسليّم من مرضه. ألم تكتبي رسالة إلى الزميل أحمد؟ نعم، لم أكتب ولن

أكتب، لأنه لم يودعني عند مغادرتي طشقند. ثم كتب لي يقول: عذرًا يا سليمة، لم أعلم موعد سفرك بالتحديد...

ما لم يسأل زملاء؟! لم يقدر على أن يستفسر مني أنا؟

من يأكل كثيراً يتخم. إن تأكل طعاماً حاراً وتشرب ماء بارداً تفسد أسنانك. كيما تعامل إخوانك

يعاملوك. إن تسمع النصيحة تنجح. أين يكثُر الظلم يضعف العمran. ما تقرأ ينفعك.

إن رفعت الوطن رفعك. متى كثُرَ كلامك كثُرَ ملامك. من أفشى سر الصديق ليس يأمن: من ظلم

الناس، فسوف ينعدم. من يفعل الخير فلن ينعدم. لو احتسي المرض لسلام. لو ما المدارس لازدحمت السجون.

3- машқ. Таржима қилинг:

Одамларга яхшилик қилсанг, сенга (ҳам) яхшилик қилишади.

Ким яхшилик қилса, пушаймон бўлмайди. Биродарингга қандай муомала қилсанг, улар (ҳам шундай) муомала қилишади. Ким биродарига зулм қилса, пушаймон бўлади. Қулсанг, олам кулади, йиғласанг, ўзинг йиғлайсан. Сен қандай ўйин ўйнасанг, биродаринг

(хам ўшандай ўйин) ўйнайди. Қачон мени қидирсанг, топасан. Одамларни хурмат қилганингда, сени хафа қилишмасди. Табиб бўлмаганида, касалнинг аҳволи ёмон бўларди. Кеча ёмғир ёғмаганида, тоқقا кетардик. Эртароқ қилмадилар. Кеча мен дарсларимни (хеч) тайёрламадим. Сен менга (сира) ёрдам бермадинг, Салима! Энди сен билан (хеч) ўтирумайман.

4- машқ. *Ўқинг ва таржима қилинг:*

التعارف والتبادل بالتحيات

القاهرة. موقف الحالات. شابان وشابة من أوزبكستان. سليمان يقترب من الموقف.

عبد الصادق: السلام عليكم!

سليمان: وعليكم السلام ورحمة الله وبركاته. أي خدمة، يا أخ؟

عبد الصادق: عدم المؤاخذة... مجرد استفسار...

سليمان: تفضل، أنا في الخدمة.

كمال: أما تعرف موقع متجر عبد الرحمن عوف؟

سليمان: ييدو أنكم جدد في القاهرة؟

عبد الصادق: بالضبط. لنا في القاهرة عشرة أيام تقريباً.

سليمان: والله؟ من أين الجماعة؟

كمال: من أوزبكستان. قدمنا فيبعثة طلابية.

سليمان: يا سلام! من أوزبكستان؟! أنا أعرف الكثير عن بلادكم - وطن الإمام البخاري.

كمال: ما شاء الله! أزرتك؟

سليمان: لا، للأسف. ولكني آمل أن أزورها بإذن الله.

عبد الصادق: ومن أين معرفتك ببلادنا؟

سليمان: لي بعض زملاء زاروها، فحدثوني عنها. عفوا، السمحوا لي أن أعرفكم بمنفي: أنا سليمان محمد نبيل. طالب في جامعة الأزهر، كلية الحقوق.

عبد الصادق: تشرفنا. أنا عبد الصادق عبد الفتاح.

سليمان: تشرفت، أهلا وسهلا!

كمال: وأنا كمال عبد الكريم.

سليمان: يا مرحبا!

حبيبة: أنا حبيبة بنت عبد الواحد. ندرس في جامعة طشقند الإسلامية.

سليمان: إني سعيد جداً بالتعرف عليكم. أعرف أن طشقند عاصمة جمهوريتكم. وفيها مدن أخرى اشتهرت في العالم مثل سمرقند وبخارى. وماذا تريدون من متجر عبد الرحمن عوف؟

كمال: لنا أستاذ يدرس اللغة العربية في جامعتنا قال إن أخيه يعمل في المتجر وطلب منا أن نسلم له

على أخيه.

سليمان: أما أعطاكـم عنوانـه؟

حبيبة: بلـى، كتبـه عـلـى ورقة صـغـيرـة وأـنـسـيـتـ أـيـنـ وـضـعـتهاـ.

سليمان: واـسـفـاهـ! القـاهـرـةـ مدـيـنـةـ كـبـيرـةـ وـمـسـتـحـيلـ أنـ يـعـرـفـ المـرـءـ كـلـ المـتـاجـرـ فـيـهـاـ. هـذـاـ زـمـيـلـيـ سـمـيـرـ. قـدـ يكونـ هوـ يـعـرـفـهـ.

سمير: (مفترضاً) صباح الخير، يا سليمان، صباح الخير، يا شباب.

سليمان: صباح النور والفل، يا سمير!

الجـمـاعـةـ: صباحـ النـورـ وـالـوـرـدـ...

سلیمان: الإِخْوَةُ مِنْ أَوْزِيْكَسْتَانَ. قَدَمُوا فِي بَعْثَةٍ طَلَابِيَّةٍ.

سمير: أَهْلاً وَسَهْلاً! وَتَكَلَّمُونَ الْعَرَبِيَّةَ؟

عبد الصادق: قَلِيلًا جَدًا... نَعْلَمُ...

سمير: مَا شَاءَ اللَّهُ! وَأَيْنَ تَعْلَمُونَهَا؟

حبيبة: فِي بَلَادِنَا طَشْقَنْدَ. لَنَا أَسَاتِذَةٌ يَدْرُسُونَ الْعَرَبِيَّةَ، بَيْنَهُمْ مَصْرِيُّونَ أَيْضًا.

5- машқ. *Таржима қилинг:*

دق صديق على صديقه، فخرج إليه فسألها عن حاجته فقال: علي دين كذا وكذا. فدخل الدار وخرج إليه بما كان عليه. ثم دخل الدار باكيًا. فقالت له زوجته: لما لم تتعلل إن شقت عليك الإجابة؟ فقال: إنما أبكي لأنني لم أتفقده حتى احتاج لسؤاله.

6- машқ. *Таржима қилинг ва ёд олинг:*

قال رسول الله صلعم: ثلات في المناق وان صلى وإن صام وزعم أنه مسلم – إذا حدث كذب وإذا وعد أخلف وإذا أؤمن خان. (أحمد – 8793)

قال رسول الله صلعم : من لا يرحم لا يرحم. (البخاري 5538)

قال رسول الله صلعم : من لم يشكر القليل لم يشكر الكثير، ومن لم يشكر الناس لم يشكر الله. التحدث بمعنة الله شكر وتركها كفر. من لم يصبر على كلمة سمع كلمات. من أحب ولده يرحم الأيتام.

43- §. **Буйруқ майли – صيغة الأمر**

“Буйруқ майли” деб феълларнинг буйруқ, илтимос, насиҳат, рухсат каби маъноларни англатадиган махсус шаклига айтилади. Бу мазмундаги феъллар асосан II шахсга қаратилган бўлади ва жазм

холатидаги феълнинг олд қўшимчасини тушириб қолдириш орқали ясалади. Масалан:

کَافِعْ → ُكَافِعْ → ُكَافِعْ
قَدِيرْ → ُقَدِيرْ → ُقَدِيرْ

Олд қўшимча тушиб қолганида сўз бошида бир бўғинда икки ундош ёнмаён келиб қолса, уларнинг олдига васлали ҳамза қўйиб, икки бўғинга ажратилади.

Бундай ҳамзанинг ҳаракати I бобда феъл ўрта ундошининг ҳозирги-келаси замон шаклидаги ҳаракати билан белгиланади. Агар ўрта ўзак ундошининг ҳаракати - (дамма) бўлса, ҳамзанинг ҳам ҳаракати - (дамма) бўлади. Масалан:

أَكْتُبْ → كَتْبْ → تَكْتُبْ → تَكْتُبْ
أَذْخُلِي → دُخْلِي → تَدْخُلِي → تَدْخُلِي

Агар ўрта ўзак ундошининг ҳаракати - (фатҳа) ёки - (касрә) бўлса, ҳамзанинг ҳаракати - (касрә) бўлади.

Масалан:

إِذْهُبُوا → دُهْبُوا → تَدْهُبُونَ → تَدْهُبُونَ
إِجْلِسُنَ → جِلْسُنَ → بَجْلِسُنَ → بَجْلِسُنَ

Фақат IV бобга қўшилган ҳамза қатъий бўлади ва - (фатҳа) билан ҳаракатланади. Масалан:

أَخْرِجَا → خُرِجَا → شُخْرِجَا → شُخْرِجَانِ
أَكْرِمَا → كُرِمَا → تُكْرِمَانِ

Бошқа бобларнинг буйруқ майли шаклига қўшилган ҳамза - (касрә) билан ҳаракатланади. Масалан:

إِنْقَلِبْ → نِقْلِبْ → تَنْقِلِبْ → تَنْقِلِبْ
إِسْتَخْرِجْ → سَتْخْرِجْ → تَسْتَخْرِجْ → تَسْتَخْرِجْ

I ва III шахсга нисбатан истак, тилак маъносидаги буйруқ жазм ҳолатидаги феъл билан ифодалади. Бундай феъл олдига одатда ل юкламаси қўшилади:

يَنْكُتْبُ – ёзайлик; لَيْخُرْجُوا – чиқсинлар.

ۋە فَ боғловчиларидан кейин бу юкламанинг - (касра)си ўқилмайди:

قُتىبْ ئَلَيْكِمْ – ۋَلْ نَسْتَقْبِلْ – گۇتىبْ ئَلَيْكِمْ; فَلِيَقْرَأْ – یۇڭىسىن.

Инкорли буйрук – *(مان этиши, таъкиқлаш)*ни ифодалаш учун жазм ҳолатидаги феълнинг олдига ү инкор юклamasи қўйилади:

لَا تَكُبَّرْ – یېڭىز لَا تَكُبَّرْ – ېزما; بَرْمَالِيكْ – لا تَكُبَّرْ.

Араб тилида мажхул даражаси феълларининг буйруқ майли бўлмайди.

1- машқ. Куйидаги феълларни буйруқ майлида тусланг:

أَخْسَنْ – يَعْلَمُونَ یَعْلَمُونَ – تَرْحِمْ، زَوْجْ – يَعْلَمُونَ، يَعْلَمُونَ – أَخْسَنْ
يَعْلَمُونَ، يَعْلَمُونَ – تَرْحِمْ، زَوْجْ – يَعْلَمُونَ، يَعْلَمُونَ – اسْتَعْمَلْ، طَالِعْ – يَعْلَمُونَ، يَعْلَمُونَ –
شَفَاعَةْ، فَوْدَانَمَوْكْ.

Намуна:

الفاعل	النوع	المفرد	المثنى	الجمع
الغائب	المذكر	لِيَجْلِسْنُ	لِيَجْلِسَنَا	لِيَجْلِسُوا
	المؤنث	لِتَجْلِسْنُ	لِتَجْلِسَنَا	لِتَجْلِسُنَّ
المخاطب	المذكر	إِجْلِسْنُ	إِجْلِسَنَا	إِجْلِسُوا
	المؤنث	إِجْلِسِي		إِجْلِسَنَّ
المتكلم	المذكر والمؤنث	لَا جَلِسْنُ	—	لَنْجَلِسْنُ

2- машқ. كُوتارىلماق – ارْتَقَعْ – сочмоқ, بَعْرَ – (y) رَقْصَ – рақсга тушимоқ феълларини инкорли буйруқ – *شاكليدا* тусланг.

3. машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

قال لي والدي: اسمع كلامي، يا بُنَيَّ، لا ترقد كثيرا ولا تتكلّس. إذا تكاسلت فلن تنجح في الحياة.
اجتهد وابذل كل طاقتك لتحصل على ما تريده. أيتها الشابات وأيها الشباب، تعلموا اللغة العربية تعلمًا جيدًا.
ركزوا اهتمامكم على حفظ الكلمات والعبارات ولا تحملوا قواعد النحو والصرف. لترجم هذا النص ولنعرضه
لالأستاذ أحمد لينبسط ولنلا يزعم أننا كسالى. ليعلم الأستاذ أننا شباب جادون. قالت مدرستنا المشرفة علينا:
اذهبن، أيتها الفتيات، إلى المكتبة وطالعن هناك الصحف العربية الجديدة، وأنتم ، يا فتيان، واصلوا كتابة التمارين
ثم تدربوا على لفظ العبارات الجديدة. ولا تتأخرن للجتماع عند العميد.

4- машқ. *Таржима қилинг:*

Йигитлар, эшикни ёпинг, деразаларни ёпманг. Ҳамма машқни таржима қилсин. Қизлар, күп гаплашманг. Салима, жим бўл. Карима ва Холида хонадан чиқсин.

Абдурашид, нонуштангни қилиб ол. Янги пальтонгни кий-да, университетга бор. Кеч қолма. Ўртоқларингга салом бер. Абдулҳамидга мендан салом айт.

Болалар, жим ўтиринглар, мана шу ашулани эшитайлик. Ким эшитишни хоҳламаса, чиқиб кетсин.

Хафа бўлма, Фотима. Шошилмагин, сабр қилгин. Эртага: "Мени кечир, янглишибман. Ярашайлик", – дейди.

5- машқ. *Куйидаги шеърни таржима қилинг ва ёд олинг:*

бин تلميذ وفلاح

غرد العصفور فاخض أيها النائم واسع

وخذ الخراث وافلح أيها الفلاح وازرع

إن زرعت اليوم تحصد في غد خيراً كثيراً

أَنْتَ إِنْ كُنْتَ كَسُولًا عَشْتَ فِي الدُّنْيَا فَقِيرًا

اغتنم وقتاً ثميناً إن تضعه اليوم تحرم

كل فلاح بليد في أوان الحصد يندم

6- машқ. Таржима қилинг ва ёд олинг:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْنَا إِنْ حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مَنْ قَبْلَنَا رَبَّنَا وَلَا

تَحْمِلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفْ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا

وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ. (سورة البقرة، 286)

1) قال رسول الله صلعم: لا تكونوا إمعة تقولون إن أحسن الناس أحسنا وإن ظلموا ظلمنا ولكن وطروا

أنفسكم إن أحسن الناس أن تحسنتوا وإن أساءوا فلا تظلموا. (الترمذى: 1930)

2) قال رسول الله صلعم: من صلى بالناس فليخفف فإن فيهم المريض والضعيف وهذا الحاجة.

(البخاري: 88)

3) السلام قبل الكلام. لا تدعوا أحدا إلى الطعام حتى يسلم.

4) اطلب الرفيق قبل الطريق والجهاز قبل الدار.

5) قدر ثم اقطع.

44- §. Саноқ сонлар

Асосий саноқ сонлар қуйидагилар:

№	сон	Музаккарда а	муаннасда а	ракамларда ифодаланиши	
				босма нашрлард а	қүлөзмалард а
1	Нул		صَفْرٌ		
2	Бир		وَاحِدٌ	وَاحِدَةٌ	1
3	Икки		إِثْنَانِ	أَثْنَانٍ	2
4	Уч		ثَلَاثٌ	ثَلَاثَةٌ	3
5	Түрт		أَرْبَعٌ	أَرْبَعَةٌ	4
6	Беш		خَمْسٌ	خَمْسَةٌ	5
7	Олти		سِتٌّ	سِتَّةٌ	6
8	Етти		سَبْعٌ	سَبْعَةٌ	7
9	Саккиз		ثَمَانٌ	ثَمَانَةٌ	8
1	Түккиз		تِسْعٌ	تِسْعَةٌ	9
0					
1	Үн		عَشْرٌ	عَشْرَةٌ	10
1					
1	Йигирма		عَشْرُونَ		20
2					
1	Үттиз		ثَلَاثُونَ		30
3					
1	Кирк		أَرْبَعُونَ		40
4					

1	Эллик	خمسون	50	
5				
1	Олтмиш	ستون	60	
6				
1	Етмиш	سبعون	70	
7				
1	Саксон	ثمانون	80	
8				
1	Тўксон	تسعمون	90	
9				
2	Юз	مائة، مئتان	100	
0				
2	Минг	ألف	1000	
1				
2	Миллион	ألف ألف . مليون	1 000 000	
2				
2	Милиар	ألف مليون . ميليار	1 000 000	
3	д		000	

Сонларнинг саналмиш билан бирикиш қоидалари:

1. 1 - *bir* *ва* - *إِنْتَانِ، إِنْتَانِ* - وَاحِدٌ، وَاحِدَةٌ. *бир* *ва* - икки сонлари адабий тилда факат таъкидлаш учун ишлатилади. Одатда саналмишнинг бирлик ёки иккилик сон шаклида бўлиши етарли ҳисобланади. Масалан:

أَكْلُتُ تفاحَةً
-*Иккита لاتифа эшиитдим.*

1 - *أَنْشَانِ* *ва* 2 - *أَنْشَانِ* сонлари ишлатилганида саналмишнинг мослашган аниқловчиси вазифасида бўлади ва демак, саналмишдан кейин келиб, у билан жинсда, сонда, келишикда ва ҳолатда мослашади:

أَشْتَرِينَا دَفْرًا وَاحِدًا
-*Унинг (бир эмас) икки дугонаси бор.*

2. 3 дан 10 гача бўлган саноқ сонлар доим саналмишнинг бирлик сондаги жинсига акс жинсда бўлади, саналмишнинг ўзи кўпликда бўлади. Сон билан саналмиш одатда изофа бирикмасини ҳосил қиласди:

ثَلَاثَةٌ طَلَابٌ - *учта талиба;* - ثَلَاثُ طَالِبَاتٍ
سِيَّئَةٌ كُتُبٌ - *олтита китоб;* - سِيَّئَةٌ مَجَالِتٍ
ثَمَانٌ - *саккиз сони саналмиш билан бирикканида унинг охиридаги ҳарфи тикланади:*
ثَمَانٍ طَالِبَاتٍ - *саккиз талиба;* - ثَمَانٍ نَوَافِدٍ

Саналмиш аниқ ҳолатда бўлиши мумкин:

رأيَتُ أَرْبَعَ الطَّالِبَاتِ.
- *(Ўша) тўрт талибани кўрдим.*
- *Махмуд (ўша) ўнта китобни ўқиди.* فَرَّا مُحَمَّد عَشْرَةَ الْكِتَبِ

3. 11 - *ва* 12 - *(اخْدِي عَشَرَةً)* *(معانٍ: اثنا عَشَرَةً)* *(муан: أَحَد عَشَرَ)* сонларининг иккала қисми саналмиш билан жинсда мослашади. 13 дан 19 гача бўлган сонларда фақат *عَشَرَ* - ўн сони саналмиш билан жинсда мослашади, бирликлар эса ҳардоимгидек саналмишнинг жинсига акс жинсда бўлади.

11 дан 19 гача бўлган сонлар (12 сонидан ташқари) келишикларда ўзгармайди.

Сон	Музаккар	Муаннас
11	أَحَدُ عَشَرَ	إِحْدَى عَشَرَةَ
12	اثْنَا عَشَرَ қаратқич ва тушумда: اثْنَيْ عَشَرَ	اثْنَتَا عَشَرَةَ : қаратқич ва тушумда اثْنَيْ عَشَرَةَ
13	ثَلَاثَةَ عَشَرَ	ثَلَاثَةَ عَشَرَةَ
14	أَرْبَعَةَ عَشَرَ	أَرْبَعَ عَشَرَةَ
15	خَمْسَةَ عَشَرَ	خَمْسَ عَشَرَةَ
16	سِتَّةَ عَشَرَ	سِتَّ عَشَرَةَ
17	سَبْعَةَ عَشَرَ	سَبْعَ عَشَرَةَ
18	ثَمَانِيَةَ عَشَرَ	ثَمَانِيَ عَشَرَةَ
19	تِسْعَةَ عَشَرَ	تِسْعَ عَشَرَةَ

4. 20 дан ортиқ күшма сонлар уюшик бўлаклар каби ишлаб чиради. Бирекча орқали бирикади ва мустақил сўзлар каби келишикларда турланади:

واحدٌ وعشرون، ثلاثةٌ وأربعون، تسعٌ وتسعون

تسْعٌ وتسْعِينَ، ثَلَاثَةَ وَأَرْبَعَينَ، واحِدٌ وعشرينَ

تسْعًا وتسْعِينَ، ثَلَاثَةَ وَأَرْبَعَينَ، واحداً وعشرينَ

Эслатма: Күшма сонлар таркибида хам 1 ва 2 сонлари саналмиш билан жинсда мослашади, 3 дан 9 гача бўлган сонлар эса саналмишнинг жинсига тескари жинсда бўлади.

5. 11 дан 99 гача бўлган сонлардан кейин келган саналмиш бирлик сон, ноаниқ ҳолат, тушум келишигига бўлади. Мисоллар:

- *Фермада 15 та сигир бор.* في المزمعة خمس عشرة بقية

- *38 та дафтар олдим.* أخذت ثمانية وثلاثين دفترًا

-Салима Коҳирадан 52 кундан кейин
تَرْجِعُ سَلِيمَةُ مِنَ الْقَاهِرَةِ بَعْدَ اثْنَيْنِ وَهُمْسِينَ يَوْمًا
қайтади.

6. کم - неча, қанча сўроқ олмошидан кейин саналмиш доим бирлик сонда, тушум келишигига бўлади. Мисоллар:

-Нечта китоб ўқидинг?
كم كتابا قرأت؟

-Залда нечта толиба (бор)?
كم طالبا في القاعة؟

Км сўроқ олмоши олдида кўмакчи ёки аниқланмиш бўлса, саналмиш қаратқич келишигига бўлиши ҳам мумкин. Масалан:

- Мин км طالبا سألت ذلك؟ ёки من کم طالب سألت ذلك؟
- Уни нечта толибадан сўрадинг?

- Дијон کم شاعر قرأت؟ ёки ديوان کم شاعر قرأت?
- Нечта шоирнинг девонини ўқигансан?

Км олмоши сўроқни эмас, “қанчалар”, “нақадар кўп” каби маъноларда ҳам ишлатилиши мумкин. Бундай ҳолатда саналмиш қаратқич келишигига, бирлик ёки қўплик сонда бўлади. Мисоллар:

- Қанча қасида ўқидим!
كم قصيدة قرأت!

- Неча кишини учратдим.
كم رجال لقيت!

Бу маънода ишлатилганда Км олмоши билан саналмиш орасида кўмакчиси бўлиши мумкин:

- Қанча дўстларни билдим.
كم من صديق عرفت!
!- Қанча эзгу ишлар қилдингиз!
كم من أعمال صالحة عملتم!

1- машқ. Қўйидаги рақамларни ҳарфлар билан ёзиб, таржима

қилинг:

3 طالبات	سيارة 32	19 طابقا	43 رجلا
8 طلاب	صبية 64	21 دارا	52 امرأة
12 غرفة	صبية 98	26 بيتاً	86 شاباً

2- машқ. Таржима қилинг:

5 минут, 24 соат, 10 кун, 11 кечада, 19 ҳафта, 12 ой, 6 йил, 2 аср.

3- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

جامعةنا ثلاثة بنايات. بنية منها عبارة عن ثلاثة طوابق. والبنيات عن أربعة طوابق. في أكبر البناءيات حوالي خمسين قاعة للدرس و ثلاثين حجرة للمكاتب والخدمات وقاعة للاجتماعات. في كل قاعة للدرس سبورة وعشرون طاولات مستطيلة وعشرون مقعدا. أما قاعة الاجتماعات فيها طاولة مستديرة وثلاثون طاولة مستطيلة وعديد من الكراسي.

يدرس في صفنا ما يزيد عنأربعين طالبا وطالبة. يبلغ عدد الطالبات في كلتنا ستّا وسبعين طالبة. خمس وعشرون منهن يدرسن في الصف الأول.

عقدت مدرستنا المشرفة اجتماعا لطلبة الصف. قد حضره خمسة وثلاثون طالبا وطالبة. لم يحضره خالد ومعه طالبتان وتسعم طلاب.

مساحة أصغر قاعة للدرس تبلغ ستة عشر متراً مربعاً (16م²). عرض أكبر القاعات يساوي ستة أمتار (6م). طولها يبلغ خمسة عشر متراً (15م) . نضرب 6م في 15م : 5م × 15م = 90م². إذن مساحتها تساوي تسعين متراً مربعاً. سعة خزان الماء هذا تعادل عشرين متراً مكعباً (20م³). صرفنا منها ثمانية أمتاراً مكعباً (8م³) فبقي فيها ما لا يزيد عن اثني عشر متراً مكعباً (12م³). ستون بالمائة (60%) من الكتب المخطوطة في مكتبة الجامعة باللغة الأوزبكية. خمسة وثمانون في المائة منها (85%) مطبوعة في العقد الأخير من القرن الماضي.

قابلتني اليوم سليمة في المكتبة وسألتني: كم سنة عمرك، يا جمال؟ قلت: ناهزت العشرين. فسألت كم مدينة من المدن العربية زرت؟ قلت: والله، يا سليمة، زرت أربعاً منها - القاهرة وبيروت ودمشق والكويت. فقالت: ذلك لحسن حظك. كم من الشباب ما زاروا ولا مدينة عربية!

4- машқ. Таржима қилинг:

Ховлимиизда иккита ўрик дарахти, учта олма дарахти ва тўртта шафтоли дарахти бор. Дарахтларнинг орасидаги масофа 6 метрдан кам эмас. Ўрик дарахтларини 8 йил олдин, олмаларни 5 йил, шафтоли дарахтларини эса 2 йил олдин экканмиз.

Ховлимииз саҳнининг 60 фоизи дарахтлар билан банд. 25 фоизига ҳар хил гуллар экканмиз. 15 фоизига ҳеч нарса экмаганмиз.

Үйимиз 4 хона ва 1 айвондан иборат. Айвоннинг эни – 4 метр, узунлиги – 6 метр. Демак, юзаси: 4м. x 6м.к 24м².

Мехмонхонамизнинг ҳажми – 84м3. Менинг хонамнинг ҳажми эса – 48м3.

Кеча Холидни учратдим. У мендан: “Ховлингиз саҳни неча квадрат метр?” – деб сўради. “550 м3”, – дедим. “Уйингиз неча хонадан иборат?” – деди. “4 хонадан”, – дедим. “Уйингга неча марта бордим, бунга эътибор бермабман”, – деди.

5. машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

أسرتنا

أُسرتنا عبارة عن 9 أشخاص. هم: جدي وجدي ووالدai وأخي الأكبر مني وأخي الأصغر مني وأختي الأكبر مني وأختي الأصغر مني وأنا.

جدي شيخ مسن. لقد بلغ من العمر 85 عاما. إنه عمل في مصنع الطائرات أربعين سنة وتقاعد منذ 25 عاما. أما جدي فعمرها 81 سنة. هي تحب مشاهدة أفلام مسلسلة فتفضي معظم أوقاتها قاعدة على الأريكة أمام التلفزيون – ساعتين صباحاً وثلاث ساعات بعد الظهر وأربع ساعات مساء كل يوم. بلغ والدي 45 عاما من عمره. تخرج الجامعة منذ 22 سنة وعمل مهندساً في مصنع الجرارات خلال 18 عاماً وقبل 5 سنوات تحول إلى مصنع الطائرات. أما والدتي فهي مدرسة اللغة الأوزبكية وآدابها في المدرسة الثانوية. تقع تلك المدرسة على مسافة كليومترتين من بيتنا.

أخي الأكبر يكبرني بثمانين سنتين. يتخرج بعد سنتين ونصف جامعة طشقند الطبية. كبرى أخواتي تدرس منذ 3 سنين في المعهد العالي للمعلمين والمعلمات. قالت إنها درست 15 مادة دراسية تخص تربية الصبيان والصبيات. وأنا أدرس في جامعة طشقند الإسلامية منذ 15 شهراً. أختي الصغيرة وأخي الصغير يدرسان في المدرسة المتوسطة.

6- машқ. Таржима қилинг ва ёд олинг:

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : الصدقة على المسكين صدقة وهي على ذى القرابة اثنان – صلة وصلة.

عنه صلى الله عليه وسلم : لا يحل للرجل أن يفرق بين اثنين إلا بإذنهما .

عن رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا يحل لمسلم أن يهجر مسلماً فوق ثلاث ليالٍ.

وعنه صلى الله عليه وسلم أيضاً : إذا استأذن أحدكم ثلثا فلم يؤذن له فليرجع.

قال صلى الله عليه وسلم: أكمل المؤمنين إيماناً أحسنهم خلقاً.

45- §. Саноқ сонлар

(давоми)

1. Юз – ۱۰۰ مائۀ مائۀ минг – ألف – миллион – каби яхлит сонлар саналмишнинг бирлик сондаги шакли билан изофа бирикмаси ҳосил қиласди:

– 1000 бет;	ألف صفحه – 100ta kitob;
– 2000 бет;	ألفاً صفححة – 200 ta kitob;

Бу яхлит сонларнинг ўзи саналмиш бўлиши мумкин. Бунда юз сўзи фақат бирликда ишлатилади. Мисоллар:

– 400 أربع مائۀ أربعمائۀ ۴۰۰	أربع مائۀ ۴۰۰
– 900 китоб	٩٠٠ کیتاب
– 6000 ستۀ آلاف	٦٠٠٠ ستہ آلاف
– 7000 дафтар	٧٠٠٠ دفتر
– 14 000 тонна	١٤ ٠٠٠ توننا
– 200 000 километр	٢٠٠ ٠٠٠ کیلومتر
– 5 000 000	٥ ٠٠٠ ٠٠٠
– 25 000 000 киии	٢٥ ٠٠٠ ٠٠٠ کیوی

2. Уч ва ундан ортиқ хонали сонлар саналмишининг шакли сўнгги икки хонага кўра белгиланади. Масалан:

– 105 толиб	مائۀ وخمسة طلاب
– 226 толиба	مائتان وست وعشرون طالب
– 3746 метр	ثلاثة آلاف وسبعمائة وستة وأربعون مترا
– 745 806 тонна	أربعة ملايين وسبعمائة وخمسة وأربعون ألفا وثمانين مائة وستةطنان

3. Кўп хонали сонларнинг сўнгги хоналари 01 ёки 02 бўлса, саналмиш одатда яхлит соннинг охирида бирлик, иккилик шаклида қайтарилади:

– 101 китоб	مائۀ كتاب وكتاب
– 302 дафтар	ثلاثمائة دفتر ودفتران
– 1001 кеча	ألف ليلة وليلة

— 5002 күн 5002 әләп йом ۋىيامان —

4. Сон саналмиш билан изохловчи сифатида ҳам бирикиши мумкин. Бунда саналмиш кўплек сон шаклида бўлади. Мисоллар:

الطلابُ العشرةُ – 100 омил; 10 المائةِ – الجنودُ المائتانُ 200; askar;

Бундан ташқари, сон саналмиш билан кўмакчisi воситасида бирикиши мумкин:

- *дэҳҳонларнинг тўққизтаси, тўққиз дэҳқон*; تسعہ من الفلاحین;
- *китобларнинг элликтаси, элликта китоб*. خمسون من الكتب.

5. Каср сонлардан 1f2 – ярим “نصف” сўзи билан ифодаланади.

Махражи Здан ўнгача каср сонлар (баъзан **فعل** – فعل) кўплиги – (أفعالٌ) вазнида ясалади: 1f3 – ثُلُثٌ، 1f4 – رُبْعٌ، 1f5 – خُمْسٌ، 1f6 – سُدُسٌ – ست (ست) ўзаги факат “6” саноқ сонини ифодалашда ишлатилади. Каср сон, тартиб сон каби бошқа ҳолатларда ўзагидан фойдаланилади, 1f7 – سُبْعٌ، 1f8 – ثُمَّنٌ، 1f9 – ثُمَّنٌ، 1f10 – عُشْرٌ.

Бундай каср сонларнинг сурати 1 (бир)дан ортиқ бўлса, сурат саноқ сон, махраж кўрсаткичи эса саналмиш шаклида ифодаланади: 2f3 – ثُلَاثَانَ بَيْرَ (иккита учдан бир), 3f4 – أَرْبَاعَانَ (учта тўртдан бир), 7f10 – سُبْعَةَ عَشَارَ (еттита ўндан бир) ва ш.к.

Махражи ўндан ортиқ бўлган каср сонларни ифодалашда “جزءٌ” – **бўлак, қисм** “سُنْدَقَةٌ” сўзидан фойдаланилади:

5f14 – خمسةُ أَجْزَاءٍ مِنْ إِثْنَيْ عَشَرَ جَزْءاً
14f45 – أَرْبَعَةُ عَشَرَ جَزْءاً مِنْ خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ جَزْءاً

1- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

100 طالب، 200 طالبة، 600 سيارة، 2000 جراره، 9000 متر، 55000 دقيقة، 3000000 ثانية، 157 طالبا، 269 طالبة، 203 سيارات، 2119 جراره، 8796 مترا، 55209 دقائق، 31059304 ثوان، 90f83، 60f47، 10f9، 5f2.

2- машқ. Таржима қилинг:

101 газета, 2002 қалам, 63 000 дафтар, 79 863 километр, 4 579 346 м², 35 000 000 м³, 126, 528, 4215, 41280.

3- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

يزيد عدد سكان جمهورية أوزبكستان عن 26 مليون نسمة. في عاصمتها طشقند وحدها يقيم أكثر من مليوني نسمة.

أربعة أخماس من مجموع السكان هم الأوزبكي، أما الروس فهم يشكلون حوالي 6 % منهم من أهالي الجمهورية. والمواطرون المنتسبون إلى القوميات الأخرى يشكلون ما يزيد عن سدس عدد السكان الإجمالي. مساحة الجمهورية الإجمالية تساوي 447300 كيلومتر مربع (كم²). يبلغ طول الحدود بينها وبين الدول المجاورة 6221 كم . فمثلا، بينها وقازاخستان - 2202 كم ، وبينها وتركمانستان . 1621 كم. أما حدودها بأفغانستان فيبلغ طولها 138 كم.

تضمن الجمهورية 12 ولاية وجمهورية ذات الحكم الذاتي. في أوزبكستان شبكة متغيرة لطرق المواصلات. فيزيد طول الطرق المعبدة عن 71000 كم. وطول السكك الحديدية يقارب 3700 كم. وذلك بالإضافة إلى خطوط المواصلات الجوية.

4- машқ. Таржима қилинг:

Миср Араб Республикаси араб давлатларининг энг йиригидир. Унинг майдони 1 001 400 км²ни ташкил қилади. Бу майдон 26 муҳофазага бўлинган.

Дунёдаги энг катта дарёлардан бири – Нил дарёсининг умумий узунлиги – 1500 км, Миср ҳудудидаги узунлиги эса – 1200 км. Жанубда унинг эни 1 км. бўлса, шимолда 25 кмга етади.

Миср аҳолиси 75 миллионга етади. Аҳолининг 45 фоизи шаҳарларда яшайди. Уларнинг 93 фоизи – мусулмонлар, 6 фоизи – қибтий насронийлар, 1 фоизи бошқа динлар вакиллари дир.

Мисрнинг пойтахти Қоҳира дунёдаги энг катта шаҳарлардан. Унда 18 миллионга яқин аҳоли яшайди.

5- машқ. Таржима қилинг:

أربعون يوما في رمضان

(من نوادر جحا)

كان من عادة جحا إذا صام يوما في رمضان أن يلقي بحصاة في جرة. رأته ابنته فألفت في الجرة ملء كفيها من الحصيات وهي تظن أنها تساعدة. سأله الجيران يوماً: كم بقي من رمضان؟ قال: أما ما بقي فلا أعرفه، ولكنني عليم بما مضى من أيامه.

دخل داره وعد الحصيات فزاد على مائة وعشرين حصاة. قال بيته وبين نفسه: لو أنباتكم بهذا العدد لسخروا مني. ولكنني أنزل به إلى الأربعين. ثم خرج لهم وقال: مضى من الشهر أربعون يوما على التقرير. فتضاحكوا منه وتضاحك هو منهم وهو يقول: إنه شهر طويل على الصائمين. فماذا تصنعون لو أنباتكم بالعدد الصحيح؟

машқ. Ўқинг ва таржима қилинг: 6-

في القاهرة

(تشمة)

سمير: كم لكم في القاهرة؟

حبيبة: ما لا يزيد على عشرة أيام.

سليمان: الجماعة طلبوا مني خدمة وأنا وجدتني عاجزا عن أن أؤديها لهم.

سمير: غير معقول! أي خدمة؟

عبد الصادق: استفسرنا عن موقع متجر عبد الرحمن عوف.

سمير: متجر عبد الرحمن عوف...؟ والله، كأني سمعت عنه. وماذا تربدون منه؟

سليمان: يعمل فيه رجل على الإخوان أن يبلغوه تحية أخيه في طشقند.

سمير: الله يسلامه ويسلامكم! آسف، لم أقدم نفسي... (ماذا يده للمصادقة) أخوكم سمير محمود، طالب أزهري.

محمد الصادق: فرصة سعيدة. أنا عبد الصادق والأخ كمال والأخت حبيبة.

سمير: أهلا وسهلا! يسعدني التعرف عليكم. أما معكم عنوان المتجر؟

حبيبة: الذنب ذنبي. أستاذنا كتب العنوان على ورقة كانت معي فضاعت مني لا أجدها.

سمير: لا بأس. لا لوم عليك. لا شك، كنت مثلثة بهموم السفر.

حبيبة: هو كذلك.أشكرك على هذا اللطف.

سليمان: الشكر لله! هذه زميلتنا وداد. ربما هي تعرف المحل. أسعد الله صباحك، يا وداد!

داد: طابت أوقاتكم جميعا. أرجو المغفرة، كأني لم أر الجماعة من قبل؟

سمير: هؤلاء ضيوفنا من أوزبكستان، يا وداد...

عبد الصادق: الأخت حبيبة والأخ كمال وأنا عبد الصادق. كلنا طلاب في جامعة طشقند الإسلامية.
وداد: يا سلام! من جامعة طشقند الإسلامية؟ أنا ابن عمي يدرس العربية هناك. اسمه أشرف، الدكتور
أشرف دعدور.

حبيبة: ما شاء الله! الدكتور أشرف ابن عمك؟ هو أستاذنا ونحن نوقره أشد توقير.

وداد: يا لسعادة الصدفة! كان ابن عمي في عطلته الصيفية تحدث كثيراً عن بلادكم وعن عاصمتكم وعن أهاليها إلى حد أني أحببت طشقند قبل أن أراها.

حبيبة: أطال الله عمرك، يا وداد. إن شاء الله تزورين طشقند وجمهوريتنا وتزدادين حباً لها. ونحن نتشرف باستضافتك.

وداد: إن شاء الله، إن شاء الله! ولكن، ما المشكلة يا شباب؟ أراكم مهمومين؟

سليمان: أظن المشكلة قد انحلت. الجماعة كانوا يسألون عن متجر عبد الرحمن عوف حيث يعمل أخوه
أستاذهم. ما دام أستاذهم هو ابن عمك، تعلمين بالتأكيد المثل الذي يعمل فيه أخيه؟

وداد: طبعاً، وكيف لا؟! أخو الدكتور أشرف يعمل في محل وسائل التقنية لعبد الرحمن عوف وهو على
لنيل.

كمال: الحمد لله. الحمد لله على هذه الصدفة السعيدة. أيا مكانتك، يا وداد، أن تدلن على الطريق إلى ذلك المتجر؟

وداد: أيدا! أيعقل أن أكتفي بأن أدللكم على الطريق؟ لا بد من أن أصحابكم إلى هناك.

حبيبة: وأنت مشكورة جزياً الشكر! ولكن، متى؟ أراك في عجلة من أمرك؟

وداد: في الحقيقة، عندي موعد مع زميلة. ولكن لا بأس. الآن نركب جميعاً الحافلة رقم 30 ونصل بها إلى شارع صلاح الدين. هناك موعدني مع زميلي. نقابلها ثم ونواصل الطريق بالحافلة رقم 15 وهي توصلنا إلى كورنيش النيل حيث المتجر المنشود. ما رأيكم؟

محمد الصادق: والله هذا اقتراح عظيم ولا يسعنا إلا أن نحيذه شاكرين الله على هذا الحظ.

سلیمان: أنا عندي الآن ارتباط، فسامحوني ولكنني أحق بكم بعد نصف ساعة بإذنه تعالى.

سيّر : أما أنا عندي مشاغل كثيرة اليوم. على أن أستأذنكم مع أنني تهاق إلى متى من محادثكم.

محمد الصادق: إننا نقسم في العيادة الجديدة بالمدينة الجامعية. فنعيش في باستقبالك هناك ممّا شئت.

سٰبِعٌ : مَا أَنْكُمْ نُلْتَقِمُ بِالسَّادِسَةِ مِسَاءَ الْفَدْرِ؟

الخمسة: موافقون، إن شاء الله، نتشrif...
ي

سید : في مقدمة الفساد، شارع الحسنة؟ ها تعريفه؟

عبد الصادق: كيف لا وهو من أشهر المقاهمي في القاهرة! إذن، اتفقنا. غدا في تمام السادسة مساء في مقهى الفشاده.

سعي : اذن الم اللقاء، يا جماعة!

محمد الصادق: في أمان الله يا صدقة!

كماً : مع السلامة، يا عززي !

حبيبة: إلى اللقاء غدا، يا سمير!

سليمان: الله معك، يا أخي.

6 – машқ. Таржима қилинг ва ёдлаб олинг:

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن المؤمن ليدرك بحسن خلقه درجة الصائم القائم.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ألا أحركم بأفضل من درجة الصيام والصلوة والصدقة؟ قالوا:

بلى. قال: صلاح ذات البين فإن فساد ذات البين هي الحافظة.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يا أبا ذر إذا طبخت مرقة فأكثر ماءها وتعاهد جيرانك.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يسلم الصغير على الكبير والمأمور على القاعد والقليل على الكثير.

46- §. Тартиб сонлар

Тартиб сонлар *нечанчи?* сўроғига жавоб бўлиб, предметнинг белгисини билдирувчи сифат, сифатдошлар каби кўпинча мослашган аниқловчии вазифасида ишлатилади. Масалан: *Кутубхона тўртминчи қаватда*.

Тартиб сонлар гапнинг бошқа бўлаклари-эга, кесим, тўлдирувчи, ҳол вазифаларида ҳам ишлатилиши мумкин: *Биринчи-менман. Сен иккинчисан. Кеча учинчини кўрдим. Тўртминчида учрашамиз.*

«*Биринчи*» тартиб сони музаккарда «أَوَّل» (кўплиги-أَوَّل-)، муаннасада «أُولَى» (كўплиги-أُولَى-) шаклида, 2-чидан 10-гача тартиб сонлар эса музаккарда (فاعل-فَوَاعِل) فاعле муаннасада (كўплиги-فاعلات) вазнида ясалади.

Демак биринчи ўнлик тартиб сонлари қуйидаги кўринишга эга:

	музаккарда		муаннасада	
	бирлик	кўплик	бирлик	кўплик
Биринчи	أَوَّل	أَوَّلَيْنِ	أُولَى	أُولَىَاتُ
Иккинчи	ثَانٍ (الثَّانِي)	ثَوَانِ (الثَّوَانِي)	ثَانِيَة	ثَانِيَات
Учинчи	ثَالِث	ثَوَالِث	ثَالِثَة	ثَالِثَات
Тўртинчи	رَابِع	رَوَابِع	رَابِعَة	رَابِعَات
Бешинчи	خَامِس	خَوَامِس	خَامِسَة	خَامِسَات

Олтинчи	садас	содас	садасе	садасат
Еттинчи	сабу	собу	сабу	сабуат
Саккизинчи	тамен	тюмен	тамене	таменат
Түккизинчи	тасу	тювасу	тасу	тасуат
Үнинчи	уашер	ууашер	уашера	уашерат

Күшма сонлар таркибидаги «биринчи» сўзи (21нчи, 31нчи, 41нчи...) музаккарда (الحادي) حادٍ (الحادي) شаклида, қолган бирликлар (2-9) эса биринчи ўнликдаги каби вазнида бўлади.

“11нчи”дан “19нчи”гача бўлган тартиб сонлар келишикларда ўзгармайди, ҳар икки бўлаги – (фатҳа)га тугаган бўлади. Аниқлик артикли “л” факат биринчи сўзга қўшилади.

“20нчи”, “40нчи”, “100нчи” каби яхлит (охири “0” бўлган) тартиб сонлар шаклан саноқ сонлардан фарқ қилмайди.

Масалан: **الثلاثون**-**عشر**-**ألف**-**مِنْج**, **мингинчи...**

Демак 11нчидан юқори тартиб сонлар қуидагича бўлади:

	музаккар		муаннас	
	Ноаниқ ҳолатда	Аниқ ҳолатда	Ноаниқ ҳолатда	Аниқ ҳолатда
11нчи	حادي عشر	الحادي عشر	حادي عشر	الحادي عشر
12нчи	ثاني عشر	الثاني عشر	ثانية عشر	الثانية عشر
13нчи	ثالث عشر	الثالث عشر	ثالثة عشر	الثالثة عشر
14нчи	رابع عشر	الرابع عشر	رابعة عشر	الرابعة عشر
15нчи	خامس عشر	الخامس عشر	خامسة عشر	الخامسة عشر
16нчи	سادس عشر	السادس عشر	سادسة عشر	السادسة عشر
17нчи	سابع عشر	السابع عشر	سابعة عشر	السابعة عشر
18нчи	ثماني عشر	الثماني عشر	ثمانية عشر	الثمانية عشر
19нчи	تاسع عشر	التاسع عشر	تاسعة عشر	التابعة عشر
20нчи	عشرون	العشرون	عشرون	العشرون
30нчи	ثلاثون	الثلاثون	ثلاثون	الثلاثون
40нчи	أربعون	الأربعون	أربعون	الأربعون
100нчи	مائة، مئة	المائة، المئة	مائة، مئة	المائة، المئة
1000нчи	ألف	الألف	ألف	الألف

1- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

الصفحة الأولى، المجلد الأول، دور ثان، طبقة ثلاثة، الليلة السادسة، في الشهر الحادي عشر، في العقد الأول من القرن الحادي والعشرين، من العدد الحادي والخمسين، إلى الغرفة المائة، كل طالب مئتين.

2- машқ. Таржима қилинг:

*Биринчи синф, тўртинчи уй, ўнинчи қават, тўққизинчи ҳафта,
ўн иккинчи ой, тўқсон бешинчи йил, уч юз ўн тўртинчи хонада, икки
минг уч юз эллик тўртинчи бет.*

3- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

هذا هو الأسبوع الخامس لإقامتنا في القاهرة. أنا وزميلي كمال نسكن في الغرفة الثانية بالطابع الثامن في العمارة الخامسة. أما زميلتنا حبيبة فهي حلّت في الحجرة الثامنة عشر بالدور الثاني للعمارة الثالثة. المسافة بين العمارتين الخامسة والثالثة لا تزيد عن مائتي متر. رأيتها أمس في الجينة بين العمارتين، كانت تتنزه مع زميلتها شريفة من آذربيجان. سألت زميلتها: "كم يوماً لك في القاهرة، يا شريفة؟" فأجابت: "اليوم السادس والثمانون". تعرفت بحبيبة في اليوم الحادي والخمسين بعد قدومي إلى القاهرة. سألت: "أين كنت تسكنين قبل تعرفك بحبيبة؟" أجابت: "كنت أسكن في الغرفة الثالثة والتاسعة والعشرين مع فتاتين من الجزائر. هما تسكنان الآن في الغرفة التاسعة عشرة المجاورة لغرفتنا. بيننا وبينهما الله ولا نطوق الفrac".

4- машқ. Таржима қилинг:

*Аммам Себзор даҳасидаги 124- уйда истиқомат қиласидилар.
Уларнинг 4 ўғил ва тўрт қизлари бор. Учинчи ўғиллари араб
тилидан дарс берадилар. З йил аввал “ал-Азҳар” университетини
битирганлар. Тўртинчи ўғиллари ҳам араб тилини яхши билади. 2
йилдан бери таржимон бўлиб ишлайди. Кенжса қизлари Тошкент
ислом университетида ўқийди. Аммамнинг ёшлари 68да. Ҳар ойнинг
29- куни у кишини зиёрат қиласиз.*

*Амаким Юнусобод тумани, 14-даҳа, 96-уйда яшайдилар.
Уларнинг хонадонлари 12- қаватда. Хонадонларига лифт билан
кўтариладилар. Ҳозир ёшлари 72да. З ўғиллари ва З қизлари бор.
Иккинчи ўғиллари Дамашқда яшайди. Энг катта қизлари 4 йилдан*

бери Москвада ўқийди. Ҳар ойнинг ўн бешинчи куни бизникида ишгиламиз.

5 – машқ. Ўқинг, таржима қилинг ва ёдлаб олинг:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حُرَّمَتْ عَلَيْكُمْ ..... وَمَا ذُبِحَ عَلَى النَّصْبِ (المائدة، ٣)

الْيَوْمُ أَحْلٌ لَكُمْ ..... وَطَعَامُكُمْ حَلٌّ لَكُمْ. (المائدة، ٥)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرِمُوا ..... لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِلُونَ. (المائدة، ٨٧)

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يغسل الإناء إذا ولغ فيه الكلب سبع مرات أولاهن أو آخراهن بالتراب وإذا ولغت فيه الحرة غسل مرة.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إذا استيقظ أحدكم من نومه فلا يغمض يده في الإناء حتى يغسلها ثلاثة فإنه لا يدرى أين باتت يده.

47 -§. Вақтни ифодалаш

1. Йил тақвимлари

Дунё мамлакатларининг аксариятида йил ҳисоби Исо Масихнинг туғилган кунидан бошланади. Бу тақвим “милодий” (милод-туғилиш) деб аталади. Милодий тақвим бўйича бир йил 365 кун (ҳар тўрт йилда бир келадиган кабиса йили 366 кун)дан иборат.

Мусулмон мамлакатларининг асосий қўпчилигига Мухаммад соллаллоҳу алайҳи васалламнинг 622 милодий йилда Маккадан Мадинага *ҳижрат* (кетиш, кўчиш) қилганларидан бошланадиган йил ҳисоби ҳам жорий этилган. Бу тақвим “ҳижрий тақвим” дейилади. Ҳижрий тақвим “қамарий” ёки “шамсий” бўлади.

Ҳижрий-қамарий тақвимда ҳисоб ойнинг самодаги ҳолатига кўра олиб борилади. Бир ой 29 кун бўлса, кейинги ой 30 кун, ундан кейингиси яна 29 кун бўлади ва ҳоказо. Шунда бир йил 354 кундан иборат бўлади. Милодий тақвимнинг 32 йили ҳижрий-қамарий

тақвимнинг 33 йилига тенгdir. Милодий йилнинг қайси ҳижрий-қамарий йилига тўғри келишини қуидагича ҳисоблаб чиқарилади:

M-622KM-622F32KX.

(Бунда м.-милодий йилни, х.-хижрий йилни англатади).

Масалан: 2005м.-622К2005м.-622F32К1426х.

Демак 2005 м. йил 1426 хижрий-камарий йилга түгри келади.

Хижрий-қамарий йилнинг қайси милодий йилга тўғри келиши қўйидагича аниқланади:

X.-X.F33K622KM.

Масалан: 1410_х-1410_х.F33K622к1990м.

Демак 1410х. қамарий йил 1990 м. йилга түғри келади.

Хижрий-шамсий тақвим Эронда жорий қилингандан. Бу хисоб бўйича йилнинг узунлиги милодий тақвимдаги каби 365 кунга teng. Милодий тақвим билан хижрий-шамсий тақвим ўртасидаги фарқ-622 йил. Масалан, 2005м. йил 1383ҳ. шамсий йилга тўғри келади (2005-622к1383).

Араб тилида йиллар тартиб сон билан ифодаланади:

العام الألفان والخامس الميلادي **ءeki** السنة الألفان والخامسة الميلادية-2005م.-2005م.يل

-السنة الأولى والأربعين والثانية والعشرون الهجرية - 1422 هـ . until 1422x

العام الأول والأربعين والثانية والعشرون الهجري

Йил саноқ сонларда күрсатилиб, سنة عام сўзлари билан изофа бирикмасини ҳосил қилиши ҳам мумкин:

عام ألف وتسعمئة وتسعه و تسعين الميلادي- 1999م.-

سنة ألف وأربعين واثنتي عشرة الهجرية - 1412هـ.

2. Ой номлари

Араб мамлакатларида милодий тақвим билан ойларнинг икки хил-оврупоча ва сурёниййча номлари ишлатилади:

№	ой	оврупocha	сурёнийча
1	Январь	يَنْوَارٍ	كانون الثاني
2	Февраль	فِئْرَايِرُ	شُبَّاطُ
3	Март	مَارِسُ	آذَارُ
4	Апрель	أَبْرِيلُ	نيسانُ

5	Май	مايُو	أَيَّار
6	Июнь	يُونِيوُو	حَزِيرَانُ
7	Июль	يُولِيوُو	تمُورُ
8	Август	أَغْسَطْسُ	آبُ
9	Сентябрь	سِبْتَمْبَرُ	أَيُولُولُ
10	Октябрь	أُكْتُوبْرُ	تِشْرِينُ الْأَوَّلِ
11	Ноябрь	نُوْفَمْبَرُ	تِشْرِينُ الثَّانِي
12	Декабрь	دِسْمَبْرُ	كَانُونُ الْأَوَّلِ

Хижрий-қамарий тақвим билан эса, Исломгача бўлган даврда ҳам ишлатилган асли арабча ой номлари қўлланилади. Улар куйидагилар:

الْمُحَرَّمُ، صَفَرُ، رَبِيعُ الْأَوَّلِ، رَبِيعُ الثَّانِيِّ، جُمَادَى الْأَخِرَةِ، رَجَبٌ، شَعَابٌ، رَمَضَانُ، شَوَّالٌ، ذُو الْقَعْدَةِ، ذُو الْحِجَّةِ

Ой кунлари куйидагича ифодаланади:

أول أيلول ۱ سبتمبر - ۱ سبتمبر

ثامن ديسمبر ۸ ديسمبر - ۸ ديسمبر

3. Ҳафта кунлари

Араб мамлакатларида ҳафтанинг биринчи куни шанба, охирги куни жума ҳисобланади. Ҳафта кунларининг номлари қуйидагилар:

Шанба	الْسَّبْتُ	Сешанба	الْثَّلَاثَةُ
Якшанба	الْأَحَدُ	Чоршанба	الأَرْبَعَاءُ
Душанба	الْإِثْنَيْنِ	Пайшанба	الْخَمِيسُ
-الجمعة- Жума			

4. Соатни ифодалаш

Араб тилида соат тартиб сон билан ифодаланади:

Coat tÿkÿz - الساعة التاسعة

Coat ettiida - في الساعة السابعة

Вақтни белгилашда «Соат 17, 23» каби 12дан ортиқ сонлар ишлатилмайды. Шунинг учун одатда, вақтни белгилашда — صباحاً «—مساءً»، «—بعد الظهر»، «—قبل الظهر»، «—پешиндан олдин»، «—پشينдан кейин»، «—ليلًا»، «—ليلاً»—тунги сўзлари қўшиб айтилади.

Дақиқалар миқдори соатни билдирган рақамга «ўтди», «ошди» маъносидағи و боғловчиси ё «кам» маъносини англатадиган إلا юкламаси билан боғланади. Бу маънодаги إلا юкламасидан кейинги сўз тушум келишигига бўлади. Мисоллар:

الساعة الثامنة وعشرون دقيقة—*Эрталабки соат саккиздан ўн минут ўтди*—
صباحاً

في الساعة الخامسة إلا ربما مساء—*Кечки чорак кам бешиدا*

1- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

في الساعة الحادية عشرة صباح يوم الأحد القادم؛ من الساعة العاشرة والنصف مساء الثلاثاء؛ في تمام الرابعة والثلث بعد ظهر يوم الاثنين الماضي؛ الساعة الثامنة إلا ربما، بالسادسة إلا 12 دقيقة من مساء اليوم؛ في تمام الرابعة والربع مساء السبت القادم.

العام الألف والتسعين والثامن والتسعون الميلادي؛ سنة ألفين والثلاثين؛ اليوم الثاني والعشرون من شهر أيار عام ألفين أربعة؛ أول رمضان عام ألف وأربعين وسبعين وعشرين الهجري. ثلاثة وعشرون نيسان عام ألف وتسعين وتسعة وسبعين الميلادي.

اليوم العشرون من شهر أيلول (سبتمبر) عام ألفين وخمسة. تاسع شعبان عام ألف وثلاثين واثني عشر الهجري. الخامس والعشرون من ذي الحجة سنة 1421 هـ. 16 حزيران 1965 م. 31-12-2005 م.

1988-9-14

2- машқ. Таржима қилинг:

Эрталабки соат олти; соат кечки етти ярим; соат 17:15; 20 дақиқа кам 23; шанба куни 12:00да; жума куни эрталабки соат 9дан 3 дақиқа ўтганда; ўтган душанба куни 16:50да, келаси якшанба эрталаб 8:40да; 1966 м.йил 16 апрель; 1991 йил 1 сентябрь; 1426 ҳ.йил 21 рамазон; 1312 ҳ.йил 14 шаърон.

3- машқ. Ўқинг ва таржима қилинг:

أيقظتني أمي يوم الأحد الماضي في تمام السادسة والنصف صباحاً وقالت: "أما نسيت أن أخي بلغ عامه العاشر من العمر؟ عليك أن تذهب إلى السوق وتنسوّق بعض الحاجات لنھديها له احتفالاً بيوم ميلاده". حينئذ تذكرت أن أخي أكمل ولد بتاريخ الثاني والعشرين من شهر تشرين الأول عام 1995م. فنهضت وقمت بالتمارين الرياضية الصباحية وتغسلت وحلقت ذقي وتناولت فطوري. استغرق كل ذلك ساعة واحدة. ففي السابعة والنصف خرجت من البيت واتجهت إلى موقف الباصات وإذا على صديقي الحميم بواقف في الموقف. فتصافحنا تصافحاً حاراً إذ أنها لم نتقابل منذ شهرين. قلت له: "طولت المكوث بدلهي. متى رجعت؟" قال: "رجعت في الأربعاء الماضي. كنت أنوي أن أزورك اليوم بعد الحادية عشرة صباحاً". قلت: "يا لحسن النية! وأنا يا عزيزي، كنت عقدت النية على أن أتصل هاتفياً بيتك وأستفسر من أهل بيتك عن موعد عودتك من السفر. قصاري القول -إنك معزوم للغداء عندنا اليوم. يحضر بعض أقاربنا أيضاً". قال: "أتشرف. ولكن، ما المناسبة؟" فشرحت له أن أخي أكمل الصغير بلغ عامه العاشر. فن sehzer الفرصة لنجتمع وتكلّم. أعيننا بروية بعضنا بعضاً وندردش قليلاً.

قال: "فرصة سعيدة! سأحضر، إن شاء الله". قلت: "إذن، إلى اللقاء في الثانية بعد الظهر".

4- машқ. Таржима қилинг:

Келаси сешанба куни Ўзбекистон мусулмонлари диний идорасининг мажлислар залида имом Бухорийнинг туғилганига ҳижрий ҳисобда 1235 йил тўлиши муносабати билан илмий анжуман ўтказилади. Анжуман кеч соат 5:00да бошланади.

Абу Абдуллоҳ Мұхаммад ибн Исмоил Бухорий милодий ҳисоб билан 810 йил 21 июлда, ҳижрий ҳисоб билан 194 йил 13 шавволда Бухорода туғилган. 16 ёшигача ўз ютида ҳадис илмини ўрганды. 825 милодий йилда (ҳижрий ...йилда) Макқага бориб, ҳаж фарзини адо этди.

Имом Бухорий 600 000га яқин ҳадис тўплаган. Шундан 100 000 “саҳиҳ” (тўғри, ишончли) ва 200 000 “ғайри саҳиҳ” (хато, заиф) ҳадисни ёддан билган. Аллома 20 дан ортиқ китоб тасниф этган. “Ал-Жомиъ ас-саҳиҳ” ҳадислар тўплами Ислом мамлакатларида Куръондан кейинги энг мўътабар китоб ҳисобланади. Имом Бухорийнинг бу асари бир қанча тилларга таржима қилинган. 1991–1996–йилларда ўзбек тилида ҳам нашр этилди. Шу асари ва ҳадис илмига бағишланган бошқа

асарлари алломанинг “Ҳадис илмининг султони” унвони билан оламда машҳур бўлишига сабаб бўлган.

Абу Абдуллоҳ Мухаммад ибн Исмоил Бухорий милодий 870 йил 31 сентябрда (баъзи манбаларда 1 сентябрь), хижрий 256 йилда Самарқанд яқинидаги Хартанг қишлоғида вафот этди.

ИЛОВАЛАР

Араб мамлакатлари

الأقطار العربية

Тартиб раками-	<i>Номи</i> تسمیة	Пойтахти عاصمتها -	Майдони (1000 км^2) مساحتها (1000 كم مربع)	Аҳолиси (1000 киши) نسمة (1000)

Осиё қитъасида

1	Ироқ Республикаси الجمهورية العراقية	Бағдод بغداد	435	21 882
2	Саудия Арабистони Қироллиги المملكة العربية السعودية	Арғариёд الرياض	2 150	18 171
3	Сурия Араб Республикаси الجمهورية العربية السورية	Дамашқ دمشق	165,2	15 283
4	Ўрдун (Иордания) Ҳошимий Қироллиги	Аммон عمان	87,7	4 234

	المملكة الأردنية الهاشمية			
5	Ливан Республикаси الجمهورية اللبنانية	Байрут بيروت	10,4	3 082
6	Ўмон Салтанати سلطنة عمان	Масқат مسقط	212,5	2,239
7	Кувайт Давлати دولة الكويت	Кувайт الكويت	17,8	1 626
8	Яман Араб Республикаси الجمهورية العربية اليمنية	Сано صنعاء	529	
9	Бирлашган Араб Амирликлари دولة الإمارات العربية المتحدة	Абу Забий أبو ظبي	83,6	
10	Қатар Давлати دولة قطر	Ад-Дўха الدوحة	11	
11	Баҳрайн Давлати دولة البحرين	Ал- Манома المنامة	0,66	
12	Фаластин Давлати دولة فلسطين	Қуддус القدس		

Африка қитъасида

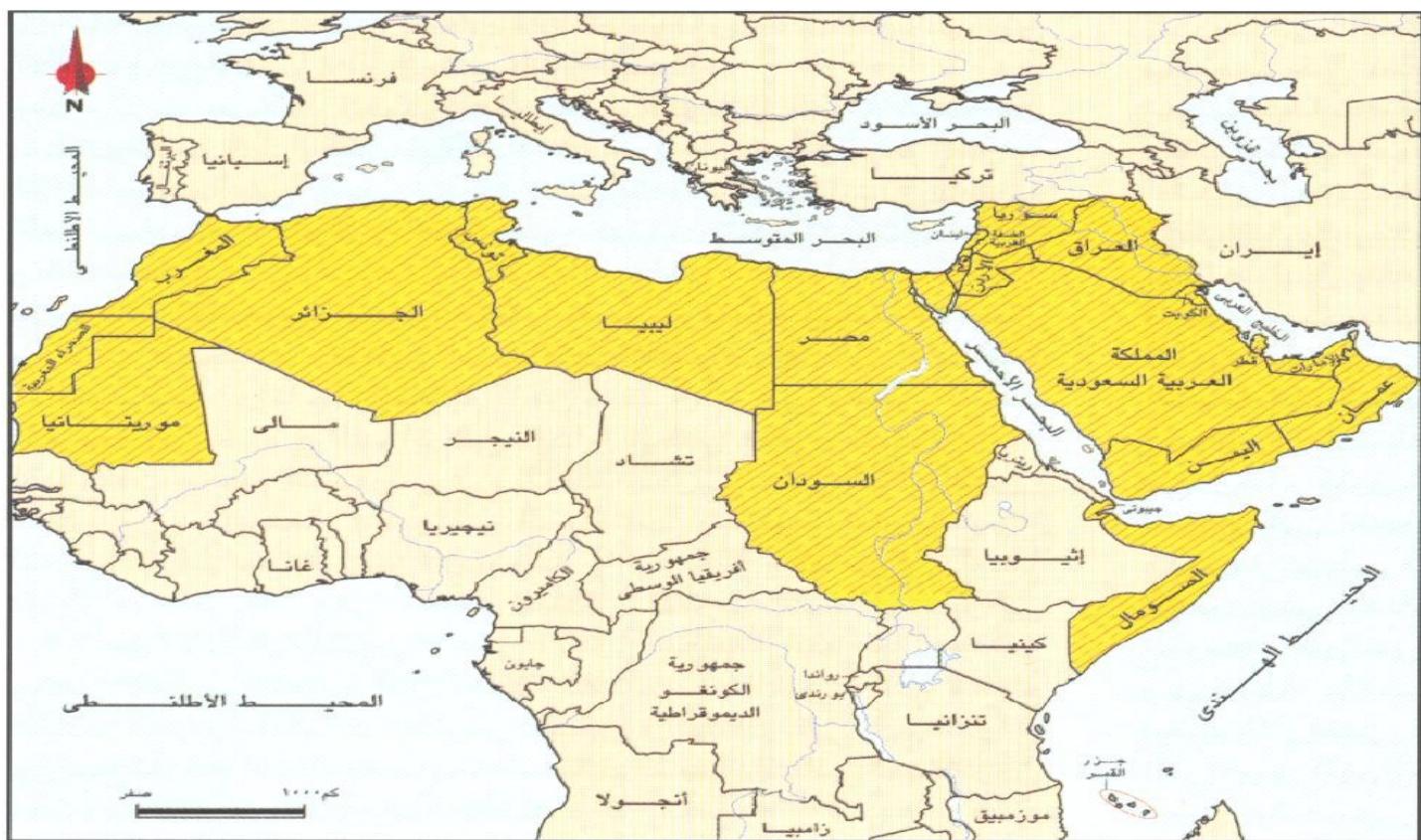
1	Миср Араб Республикаси جمهورية مصر العربية	Кохира القاهرة	1001,4	61 000
2	Марокаш (Мағриб) Қироллиги المملكة المغربية	Ар-Работ الرباط	446,6	28 913
3	Судан Республикаси جمهورية السودان	Хартум الخرطوم	2 506	16 600
4	Тунис Республикаси الجمهورية التونسية	Тунис تونس	163,1	9100
5	Сомали Демократик Республикаси جمهورية الصومال الديموقراطية	Могадишо مقدیشو	637,6	6872

6	Ливия Араб Социалистик Халқ Жамохириси الجماهيرية العربية الليبية الشعبية الإشتراكية	Триполи طرابلس	1760	5600
7	Жазоир Республикаси الجمهورية الجزائرية	Жазоир الجزائر	2 382	2 940
8	Мавритания Ислом Республикаси الجمهورية الإسلامية الموريتانية	Нуакшут نواكشوط	1 030,7	2 400
9	Жибути Республикаси جمهورية جيبوتي	Жибути جيبوتي	23,2	526
10	Құмур ороллари جزر القمر	Муриней موريني	2,2	676

Эслатмалар: 1. Мамлакатларнинг рўйхатдаги тартиби аҳоли сонига кўра белгиланди;

2. Аҳоли сони ҳақидаги маълумотлар 2001 йилда Internet тармоғидан олинди.

خريطة الأقطار العربية – Араб мамлакатлари харитаси

Араб ёзувларидан намуналар

عِنْدَ الْإِمْتِحَانِ يُكَمِّلُ الْمَرْءُ أَوْ يُهَانُ

«Насх» ёзуви

اللَّهُمَّ إِنِّي لِمَا يَرَى مِنْ حَسْنَاتِي سَأَلِيلُكَمْ وَلِمَا
لَمْ يَرَى مِنْ سَيِّئَاتِي سَأَغْفِلُكَمْ

«Девоний» ёзуви

مَرْتَأَنِي هَذِهِ مَا تَنْهَى

«Риқъа» ёзуви

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْشَأَ الْجَنَّاتِ الْمَرْءَ مَنْ شَاءَ
لَمَّا أَعْلَمَ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنَّهُمْ مَنْ يُحِبُّونَ

«Сулс» ёзуви

وَمَنْ تَقِيَ اللَّهُ يَعْلَمُ مَنْ أَمْرَهُ نِسْرًا

«Настаълиқ» ёзуви

مَا هَا سَالَتْ سَرْ سَارَ مَكْلُومَ مَكْلُومَ
وَمَا سَوْ فَمَكْلُومَ سَوْ نَأْوَ فَمَارَ
لَسَادَ عَوْ سَارَ مَكْلُومَ سَارَ مَكْلُومَ

«Насхи қадим» ёзуви

Намуналарни хаттот Ҳабибуллоҳ Солих тақдим этган.

Арабча-ўзбекча лугат

۱

эмасми?	۷-§ ؟..لا
абадий, мангу, доимий, хамма вақт, узлуксиз	۲۶-§, ۴۵-§
нина, ҳукқа (игла, инъекция)	۳۰-§
ота	۲۰-§, ۲۳-§, ۲۴-§, ۳۷-§, ۴۱-§
Отажон!	یا أَبْتَ! (أَبْنَاهُ، أَبْنَاهُ) ۲۳-§
ота-она	أَبْوَانِ ۳۲-§
ёдгорлик, осори-атиқа	أَقْرَبُ (آثَارُ) ۲۲-§
1) тўлов, иш ҳақи 2) нарх, баҳо, қиймат	۳۴-§, ۴۱-§
1) кейинга қолдирмоқ, бошқа муддатга олдирмоқ 2) муддатларини белгиламоқ	أَجْعَلُ ۷-§
1) чакалакзор, ўрмон, чангальзор 2) қамишзор	أَجْمَةُ (أَجْمُونُ، أَجْمَاتُ) ۳۱-§
1) бир 2) кимдир	۲۴-§, ۲۵-§, ۳۰-§, ۳۶-§, ۳۸-§, ۴۱-§ ۴۳-§, ۴۴-§, ۴۶-§
якшанба	يَوْمُ الْأَحَدِ ۲۹-§
олмоқ	أَخْذُ (۱۷-§, ۲۴-§, ۲۵-§, ۳۰-§, ۳۶-§, ۳۸-§, ۳۹-§, ۴۱-§, ۴۳-§)
мени кечир, гуноҳимдан ўт, афв эт	لَا تُؤَاخِذْنِي ۷-§, ۲۶-§, ۴۳-§
таъна	مُؤَاخِذَةً ۱۸-§
айбга буюрманг, кечиринг, авф этинг	عَدَمُ الْمُوَاخِذَةِ ۴۲-§
ушланиб қолмоқ, кечикиб қолмоқ, орқага қолмоқ.	تَأْخِرُ ۲-§, ۱۱-§, ۴۳-§
бошқа, ўзга, бўлак	آخر (آخرى) ۲۰-§, ۲۲-§, ۲۳-§, ۳۱-§,

	34-§, 42-§, 45-§
охирги, яқин ўтмишдан, яқындаги вақтга нисбатан охирги, сўнгги шу каби, ва ҳ.к.	آخْرُ (أَوْاخْرُ) (وقْت) 44-§
1) кечикаётган, 2) орқада қолган, 3) кечки, жуда кечки ака, ука, биродар	18-§ مُشَكِّر
	أَخْ (إِخْرَان، إِخْرَة) 3-§, 7-§, 17-§, 18-§, 20-§, 21-§,
опа, сингил	أَخْتُ (أَخْواتٌ) 13-§, 17-§, 18-§, 20-§, 23-§, 24-§,
1) нарса буюм 2) асбоб, ашё, жиҳоз, қисм, анжом	أَدَاءٌ (أَدَوَاتٌ) 11-§
1) адабиёт 2) тарбия, хуш муомала, хушхулқлик	أَدَبٌ (آدَابٌ) 32-§, 36-§, 44-§
1) адабий, адабиётга оид 2) адабли, хушмуомала 3) маданиятли 4) ахлокий	أَدَيَّةٌ 12-§, 38-§
1) ҳақ (пул) тўламоқ, ҳисоб-китоб қолмоқ, 2) бажармоқ, амалга оширмоқ	أَدَى 17-§
хуллас, демак, у ҳолда, ундей бўлса	إِذْنٌ 11-§, 30-§, 44-§, 45-§, 47-§
хабар қилмоқ, маълумот бермоқ	أَذْنٌ 44-§
(нима нечадир) қилмоққа розилик сўраш, рухсат сўраш	إِسْنَادٌ 7-§, 44-§, 45-§
изн, рухсат, розилик	إِذْنٌ (أَذْنٌ) 18-§, 44-§
Аллоҳ хоҳласа	يَاذْنِ اللَّهِ 39-§, 42-§, 45-§
кулоқ	أَذْنٌ (آذَنٌ) 6-§
зараарли, зиён келтирувчи	مُؤَذِّنٌ (مُؤَذِّنٌ) 34-§
1) число, ой-кун 2) вақт, давр, эра 3) тарих	تَارِيخٌ (تَوَارِيخٌ) 25-§, 47-§

тарихчи, солномчи	13-§, 20-§ مۇئىخ
Ер, қуруқлик	24-§, 30-§ أَرْضُ (أَرْضٍ)
тхат, диван, супа	44-§ أَرْكَهْ
арман	22-§ أَرْمَنْ
куён	34-§ أَرْبَتْ (أَرْبَتْ)
оқ халат	39-§ مِعَرْ (مَآرِزْ)
асосий, баш, муҳим	23-§ أَسَاسِيٌّ
муассаса, ташкилот, корхона, идора, институт	22-§, 23-§ مُؤَسَّسَةً (مُؤَسَّسَاتٍ)
Остона (шахар)	23-§ آسْتَنَهْ
ўқитувчи, муаллим, мураббий, тарбиячи, устоз	1-§, 2-§, 26-§, 30-§، 36-§, 42-§, 45-§ أَسْتَادْ (أَسَاتِدَهْ)
арслон	13-§, 19-§, 20-§, 31-§ أَسْدُ (أَسْوَدُ)
1) оила, фамилия, сүрөк	32-§, 44-§ أَسْرَهْ (أَسْرَ)
2) қариндош, уруғлар	
афсус чекувчи, қайғули, ҳасратли	25-§, 32-§ آسِفُ، أَسِفٌ
афсуски	42-§ لِلْأَسْفِ
Осиё	22-§, 23-§ آسِيَا
осиёлик	38-§ آسِيَاوِيٌّ
1) оғир юк, вазифа, ташвиш, ғам	43-§ إِصْرُ (آصَارُ)
2) мажбурият, берилган вазифа	
африкалик, Африка минтақасига оид	38-§ أَفْرِيقِيٌّ
Афғонистон	23-§ أَفْغَانِسْتَانُ
ишонтириш, тасдиқлаш	45-§ تَأْكِيدُ
албатта, шубҳасиз, муқаррар	26-§ بِشَكِيدٍ
далил, қатъий, ишончли, ..	26-§ مُتَأْكِيدٌ
ишонмоқ	26-§ مُتَأْكِدَهْ مِنْ ..
емоқ	7-§, 16-§, 17-§, 23-§، 28-§, 31-§، أَكْلٌ (v)
еийлди	31-§ أَكِلٌ
еювчи (судхӯр)	27-§ آكِلُ الرِّبَا

овқатланиш, овқат өмөк	34-§, 39-§
едирудчи	27-§
... -масин учун	41-§ (لَكُنْ لَّا KLN)
агар ...-маса	24-§ (إِنْ لَّا INN)
агар ...-маса	45-§ (إِنْ لَّا INN)
1) одат қилмоқ, одатланиб (үрганиб) қолмоқ 2) дўст бўлмоқ, яхшилиқ қилмоқ, севмоқ	34-§ (أَلْفَ (a))
минг	22-§, 47-§
гуруҳ оқсоқоли, ўқитувчининг ёрдамчиси, ..	46-§ (أَلْفَ قَلْمًا ALF QLM)
тузилган, ёзилган, ижод этилган асар	38-§ (مُؤَلَّفٌ (MOLAF))
ялтирамоқ, ярқирамоқ, порламоқ	45-§ (أَلْقَ (u))
оғритмоқ, азобламоқ, азоб бермоқ, қийнамоқ, азият чектиримоқ	37-§ (أَلْمَ ALM)
1) оғриққа чидамоқ 2) азоб чекмоқ, азобланмоқ	33-§ (تَعَمَّ TAHM)
немисларга оид, олмониялик	38-§ (أَلْمَانِيَّ ALMANIY)
худо, илоҳ	26-§ (إِلَهٰ ILAH)
Аллоҳ	11-§, 17-§, 18-§, 25-§, 26-§, 32-§, 33-§, الله
Худо ҳаққи	11-§, 16-§, 18-§, 23-§, 26-§, 42-§, 44-§, والله
Аллоҳга! Қандай яхши-я!	26-§, 45-§
Э, Худо!	26-§
Худо ёр бўлсин!	11-§
нари тур, йўқол олдимдан (кўзимдан)	24-§
она	17-§, 23-§, 26-§, 39-§, 47-§
эй она, ойи!	39-§

1) миллат, халқ; 2) тариқат, дин, диёнат; 3) вақт	23-§, 25-§, 34-§ ^{أَمْةٌ (أُمُّ)}
имом, рахнамо, йўлбошчи	26-§ ^{إِمامٌ (إِمَامٌ)}
ёки	7-§, 13-§, 33-§ ^{أَمْ}
буюрмоқ, амр этмоқ	24-§ ^{أَمْرٌ (ي)}
1) буйруқ, амр, фармон, фармойиш, кўрсатма, йўл-йўриқ 2) иш, шароит, ҳол-аҳвол, масала	26-§ ^{أَمْرٌ (أَوْامِرٌ)} ¹
иш, масала, шароит, ҳол-аҳвол	26-§, 40-§, 45-§ ^{أَمْرٌ (أُمُرٌ)} ²
бошлиқ	34-§, 38-§ ^{أَمْبِرٌ (أُمَرَاءُ)}
Америкага оид	38-§ ^{أَمْبِرِكِيٌّ}
кеча	16-§, 19-§, 23-§, 25-§ ^{أَمْسِ}
1) арзимас одам, шароитга мослашиб олувчи, текинхўр, ҳаром-тавоқ 2) хизматкор, малай, текинхўр, ҳаромхўр 3) малайлик, хизматкорлик, замонасозлик, шароитга мослашиш	43-§ ^{إِمْعَنٌ، إِمْعَنَةٌ (إِمْعَانٌ)}
умид қилмоқ	42-§ ^{أَمْلٌ (ي)}
имонли бўлмоқ, ишончли бўлмоқ, ростгўй, тўғри (халал бермоқ)	31-§ ^{أَمْنٌ (ي)}
хавфсиз бўлмоқ, тинч бўлмоқ, имонли бўлмоқ, ишончли, суюнчик	31-§ ^{أَمْنٌ (ا)}
ишонмоқ, иймонлаштиrmоқ, хавфсизликни таъминламоқ	38-§, 47-§ ^{آمنٌ}
ишонмоқ, ишонч билдиrmоқ, (على) — ишониб топшиrmоқ, сазовор бўлмоқ	42-§ ^{إِشْتَمَنٌ}
раҳм-шафқат, омонлик билан	45-§ ^{فِي أَمْانِ اللَّهِ}
1) ишончли, хақгўй, ростгўй, имонли	42-§ ^{أَمْيَنٌ}

2) хавфсиз, 3) ишонч қозонган	
имон	9-§, 24-§, 41-§, 44-§
мўъмин, Аллоҳга имон келтирган	21-§, 24-§, 26-§, 34-§, 44-§ 45-§
лаган, товоқ, идишлар, идиш-товоқ	12-§, 46-§
андижонлик	26-§
1) инглизга оид; 2) англиялик	20-§
одам, инсон	24-§, 32-§, 33-§, 34-§, 38-§, 39-§, 42-§, 43-§
грипп, тумов	30-§
1) кариндошлар, туғишиганлар, оила, хотин, 2) аҳоли, яшовчи 3) одамлар, кишилар	23-§, 47-§
муносиб бўлган	24-§
хуш келибсиз!	1-§, 42-§, 45-§
қайтиш, қайтиб келиш	41-§
автобус	41-§
офат, бало, фалокат, кушанда, жароҳат	20-§
бошланиш, ҳар нарсанинг бошланиши	14-§, 17-§, 20-§, 29-§, 33-§, 44-§, 46-§
ўтган кун	31-§
бошидан, биринчидан	17-§, 46-§, 47-§
ҳозир, энди,	19-§
ҳозирда, эндиликда	7-§, 19-§, 25-§, 30-§, 31-§, 39-§, 45-§,
вақт, мавсум	43-§
супа, ўтирадиган жой, зал	43-§
шунингдек, яна, тагин	1-§, 7-§, 11-§, 12-§, 13-§, 18-§, §, 23-§
каерда?	7-§, 11-§, 13-§, 18-§, 23-§, 43-§

	24-§, 36-§, 42-§, 46-§
қаерда бўлмасин	أَنْمَاء 26-§

ب

хечкиси йўқ! зарари йўқ	لَا كُلْسَ 2-§, 18-§, 26-§, 39-§, 45-§
нефть	بَنْرُول 23-§
хириллаш	بُخَاجُ، بُجَّهَ 39-§
хирилловчи, хириллайдиган (хирилдоқ, бўғик)	مَبْحُوْخ 39-§
1) баҳс, муҳокама, ўрганиш, тадқиқлаш, текшириш	بَحْثٌ (أَنْجَاثُ، بُجُوْثُ) 23-§
кўл	بُخِيرَةً (بُخِيرَاتُ) 38-§
бахил, хасис, зикна, қурумсок	بَخِيلٌ (بُخَالَةٌ) 32-§, 38-§, 41-§
... учун зарур	لَا بُدَّ مِنْ (أَنْ، عَنْ) 39-§
1) бошлади, бошланди, кириб келди	فَيَدَأْ (فِي، بِ) 1-§, 17-§, 20-§, 26-§, 29-§, 30-§,
1) ибтидоий, бошланғич; 2) кириш, дастлабки	إِبْتِدَائِيَّةً 39-§
бошловчи	بَادِئَةً 36-§
боши, бошланиш жойи, ~ - бошда, бошида ~ - аввал, аввл бошидан	بِدَائِيَّةً 29-§
1) (н.гадир) шошилмоқ, ошиқмоқ (إِلِي), 2) эришмоқ, етишмоқ, бормоқ (إِلِي) 3) олдинроқ қилмоқ, олдиндан огоҳлантирмоқ (н.гадир, ҳақда)	بَادِئَرَ 39-§
ўзаро алмашиш	بَيَادِلَ بِ... 30-§, 39-§, 42-§
тўла, йўгон, семиз, ~ - жисми катта, басавлат, йўғон	بَكْيَيْنٌ (بُكْنُونْ) 30-§
1) бўлмоқ, бўлиб кўринмоқ, кўринмоқ, (деб) танимоқ, маълум	بَدَانَ (y) 42-§

бўлмоқ, 2) .. бўлиб кўринмоқ, ..га ўхшамоқ	
дон, уруғ	14-§ بَذْرَةُ (بَذْرَاتُ)
1) хаммасини бермоқ, кўп бермоқ, 2) исроф қилмоқ 3) аямаслик (кучни); сарф қилмоқ جُهَدَةُ ظُسْعَةٍ ёки	26-§, 33-§, 34-§, بَذْلٌ (u ə y) 40-§, 43-§
1) иззат (ҳурмат) қиладиган бўлмоқ, одобли бўлмоқ, олийжаноб бўлмоқ,	(u ə a) بَذْلٌ
обрў-эътиборини тикламоқ	أَبْرَارٌ
ёввойи, қуруқлиқдаги	20-§ بَرِيَّةٌ
апельсин	21-§, 30-§, 39-§ بُرْثَاقٌ
совуқ, салқин	42-§ بَارِدٌ
чилангар, слесерь	37-§ بَرَادٌ
авиапочта орқали	بِالْبَرِيدِ الْجَوَيِّ 31-§
қобилиятли, моўир, билимдон	36-§ بَارِعٌ
буғдой ёрмаси	38-§ بُرْعَلٌ
Аллоҳ сизни ўз марҳаматига етказсин	21-§, 24-§ بَاكَ اللَّهُ فِيلَكَ
барака, марҳамат	1-§ بَرَكَةٌ
Худонинг марҳамати	36-§ بَرَكَاتُهُ
табриқ, қутлов	36-§ تَبْرِيْكٌ (تَبْرِيْكَاتُ)
муборак, баракотли, баҳтли, кутлуг	12-§, 23-§ مُبَارَكٌ
режалаштиromoқ, программалаштиromoқ	29-§ بَرْمَحٌ
1) программа, режа; 2) иш тартиби	26-§ بَرْنَامِحٌ (بَرْنَامِحٌ)
мусабака, беллашув	11-§, 16-§, 29-§ مُبَارَزَةٌ (مُبَارَزَاتُ)
бўстон, боғ	21-§, 39-§ بُسْتَانٌ (بَسَاتِينُ)
1) ёзилмоқ (тўшалмоқ), чузилмоқ, ёйилмоқ, узатмоқ 2) кенгаймоқ, ўсмок 3) хурсанд бўлмоқ	43-§ إِبْسَطٌ

1) оддий, содда;	بَسِيطٌ (بُسْطٌ) § 39
2) ёйилган, ёзилган, бўшалган	
кулувчи, қулаётган	مُتَسَمٌ § 36, 39
Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим – деб айтмоқ	بَسْمَلَ § 17
1) чиқармоқ, кўчириб олмоқ, шилмоқ, артмоқ, арчилмоқ, қириб олмоқ	بَشَرٌ (عَيْ) § 32 ¹
кувонмоқ	بَشَرٌ (عَيْ) § 32 ²
Хурсанд бўлмоқ	بَشَرٌ (أَيْ) § 32
1) хушхабар билан хурсанд эди 2)... ҳаммага эълон қилди, билдириди, дарагини берди – ; хушхабар	بَشَرٌ § 32
1) қўзи равшан, ҳаммадан яхши кўриб турувчи 2) фарқловчи, сезувчи, билувчи 3) сезгир, зийрак, ақлли, фаросатли, эс- хушли	بَصِيرٌ (بَصَرَاءُ) § 38
ўрдак	بَطْ (بَطْوَطٌ) § 20
картошка	بَطَاطِسٌ § 11
1) кам ҳаракат қиласидиган 2) дангаса, ялқов	بَطِيءٌ الْحُرْكَةِ § 30
қорин билан ётмоқ, ўзало тушиб (чўзилиб) ётмоқ, чалқанча, юзтубан ётмоқ	إِنْطَهَ عَلَى § 30
тарвуз	بَطِيجٌ § 4, 30
1) ёлғон бўлмоқ, аҳамиятсиз бўлмоқ, беҳуда кетмоқ 2) бекорчи булмоқ, суст бўлмоқ 3) ишсиз булмоқ	بَطَلٌ (عَيْ) § 32
қаҳрамон булмоқ	بَطْلٌ (عَيْ) § 32
1) ичида (орасида) булмоқ, яширмоқ	بَطْنٌ (عَيْ) § 32

2) кирмок; 3) чуқур булмок; ўзида мужассамлаштироқ (ж)	
1) қорин, ошқозон 2) ич	بَطْلُونْ (بَطْلُونْ) 32-§
командировка	بَعْثَةً (بَعْثَاتٌ) 36-§, 42-§
1) узок, олис, йироқ, узокдаги; 2) ...-дан узокда бўлган	بَعِيدٌ مِنْ، عَنْ... 5-§, 14-§, 18-§, 20-§, §, 30-§, 32-§
узокдан	مِنْ بَعِيدٍ 30-§
1) қисм, бўлак 2) баъзилар, айримлар	بَعْضٌ 17-§, 25-§, 26-§, 29-§, 30-§, 33-§, 34-§,
бир-бирилизни, бир-бирилизга	بَعْضُنَا بَعْضًا 47-§
шуни билиш зарурки ...	يَتَبَعُ لِ... أَنْ 41-§
сигир, буқа	بَقَرَةً 13-§
полиз экини	بَقْلُونْ (بَقْلُونْ) 23-§
1) қолди, сақланди, қолгани (ортгани) бўлмок; 2) бирор жойда ёки ҳолатда бўлмок	بَقِيَ فِي .. (a) 44-§
қолиб кетмоқ	بَقِيَ مِنْ 45-§
қолгани	مَا بَقِيَ 45-§
эрта, барвакт	بَاقِرًا 17-§, 29-§
йиғламоқ,	بَكَّى (u) 42-§
йиғлатмоқ	أَبَكَّى 42-§
йиғлаётган, кўз-ёш тўкаётган холда	بَاقِيًّا (بَاقِيًّا) 42-§
1) мамлакат; 2) шахар; 3) жой, макон	بَلَدٌ (بَلَادٌ، بَلَادَانٌ) 14-§, 21-§, 25-§, 26-§, §, 30-§, 37-§, 38-§, 42-§, 45-§
1) шахар	بَلَدَةً (بَلَادٌ) 20-§, 21-§
1) ривожланмаган, ақли ноқис, эси паст, ахмоқ 2) тентак	بَلِيدٌ 43-§
1) етмоқ, эришмоқ, етиб бормоқ, кўтарилимоқ 2) олиб бормоқ (иلى, ж)	بَلَغَ (y) 44-§, 45-§, 47-§
3) балофат ёшига етмоқ, вояга етмоқ 4) олий даражага етди, эришди	

муболаға қилмоқ, орттириб (бўрттириб) юбормоқ	بَالْغَ 26-§
1) етказиш 2) хабар қилиш, билдириш, маълум қилиш	إِلَاغٌ 24-§, 30-§, 36-§
хабарчи	مُبَلِّغٌ 41-§
ҳа, албатта	بَلَى 7-§, 24-§, 25-§, 42-§, 45-§
банд, модда, параграф	بَنْدٌ (بُندُود) 39-§
курол, милтиқ	بُنْدِيقَةٌ 34-§
қиз	بَنْتُ (بَنَاتُ) 13-§, 19-§
ӯғлим, болам	بُنَيَّ 39-§, 43-§
ӯғил, фарзанд	إِنْ (أَبْنَاءُ) 1-§, 22-§
қизалоқ, қизгина	بُنْيَةٌ 1-§, 23-§, 26-§
1) қуриш, қурилиш 2) бино, иншоат, иморат 3) лойиҳа, таркиб	بَنَاءٌ (أَبْنَاءُ) 4-§
курмок, барпо қилмоқ، عَلَى - курилмоқ	بُنْيَةٌ 31-§
бино, иншоат, иморат	بَنَاءٌ (بَنَائَاتٍ) 20-§, 22-§
1) эшик, кириш, дарвоза 2) боб, бўлим, модда, банд	بَابٌ (أَبْوَابٌ) 6-§, 8-§, 13-§, 38-§,
уй, манзил, тураг жой	بَيْتٌ (بَيْوْتٌ) 17-§, 19-§, 20-§, 23-§, 29-§, 30-§, 39-§, 41-§, 47-§
тунади	بَاتٌ (u) 46-§
оқ	أَيْضُ (يَضِّنْ) 21-§
1) аниқ равшан бўлмоқ, аниқлашмоқ 2) фарқламоқ, аниқлаб олмоқ	بَيْئَنٌ 41-§
душманлик, адоварат, хусумат	دَائِثُ الْبَيْنِ 45-§
ўрта, ора	بَيْنٌ 11-§, 23-§, 38-§, 42-§, 43-§, 44-§, 45-§,

т

такси	تَاكْسِيٌّ (تَاكْسِيَاتٌ) 41-§
1) эргашиш, изма-из бориш, риояғамал қилиш, 2) кузатиш	مُتَابِعَةٌ 33-§

З)давом эттириш	
тижоратга оид	٢٢-§ تجارت
дўкон, магазин	٤٢-§، ٤٥-§ مشجر (مَثَاجِرُ)
тагида, остида	١٠-§، ٤٠-§، ٤١-§ نَحْتَ
пастки, ички	٣٨-§ مَهْنَاتِيَّ
музей	١٠-§، ١٨-§، ١٩-§ مَسْكُوفُ
тупрок	٣٧-§، ٤٦-§، ثُرَابٌ (أَرْبَابُ)
таржима қилмоқ	٢٦-§، ٤٣-§ تَرْجِمَةً
таржимон	٤-§، ٥-§، ٨-§، ١٣-§، ١٩-§، ٢٠-§، ٣٦-§ مُشَرِّجَمٌ
тарк этди, ташлаб кетди	٢٥-§، ٣٤-§، ٣٧-§، ٤٢-§ تَرْكٌ (v)
трамвай	١٧-§ تِرَامٌ
термометр	٣٩-§ تِرْمُومِيَّرٌ (أَتْ)
Чимён	٢٩-§ تَشِيمِيَّانٌ
чарчамоқ, ҳормоқ, толмоқ, чарчаб қолмоқ	٢٠-§ تَعْبٌ (أَتَعَبُ) (a)
чарчаганлик, чарчаш, хориш	٢٠-§، ٣٠-§ تَعْبٌ (أَتَعَبُ)
олма(лар) (жам. от)	٧-§، ٨-§، ١٢-§، ٢١-§، ٣٩-§ تَفَاعُّ
аъло даражада қилмоқ, мукаммал ўрганиб олмоқ, маҳорат кўрсатмоқ	٤٠-§ اَعْلَى
телевидение	٢٦-§، ٤٤-§ تِلْفِيُّونٌ
ўқувчи, тарбияланувчи, tinglovchi, шогирд	٤٣-§ تَلْمِيِّذٌ (تَلَمِيِّذَةٌ، تَلَمِيِّذَةٌ)
тиловат қилмоқ, ўқимоқ	٤٠-§ تَلَوْلُ (v)
ўқиши, тиловат қилиши	٤٠-§ تَلَوْلَةً
тугаш, ниҳоя, охир	٣٧-§ إِنْجَامٌ
тўла, мукаммал	٢٣-§، ٤١-§، ٤٧-§ مَعْمَلٌ
роппа-роса	٤٥-§ فِي مَكَامٍ
тамоман, буткул, тўлалигича	٢٩-§ مَعْمَلًا
тут	٧-§ ثُوتٌ
анжир дарахти	١٢-§، ٣٩-§ تِينٌ

ث

тулки	20-§, 34-§, 41-§ نَعَلْبُ (نَعَالِبُ)
маданият, таълим	22-§, 23-§ تَعَافِفَةٌ
маданий	22-§ تَعَافِيَّةٌ
мисқол	29-§ مِسْقَالٌ (مِسَاقِيلُ)
ташвишга солинган	45-§ مُشَكَّلَةٌ بِرِّ
сешанба	29-§, 47-§ يَوْمُ الثَّلَاثَاءِ
I б. мева берди, ҳосил берди, самара берди IV б. фойда келтириди, ҳосил берди	21-§, 30-§ ثَمَرٌ (ثَمَرَ، ثَمَرُ)
мевалар, маҳсулот, фойда, манфаат, натижа	11-§ ثَمَرٌ (أَثْمَارُ، ثَمَرُ)
мева берадиган, ҳосил берадиган, мевали, серхосил	21-§, 23-§ مُشْحَرَةٌ
нарх, баҳо, қиймат	30-§ مَنْ (أَمْانُ)
қимматбаҳо	43-§ مَيْمَنٌ
ўрта мактаб	44-§ تَأَوِيهٌ (تَأَوِيَاتُ)
иккинчи	29-§, 33-§, 36-§, 45-§, 46-§, 47-§ ثَانٍ
вақтида, давомида, асносида	45-§ فِي أَنْتَأٍ (نَيْ)
кийим, қўйлак	34-§ نَوْبٌ (ثَيَابٌ)
бука	8-§, 20-§, 31-§ نَوْرٌ (نَيْرَانٌ)

ج

мажбурият, мажбурлик	إِجْبَارٌ
ТОҒ	جَبَلٌ (جَبَالٌ)
пишлок	جُبْنٌ (أَجْبَانٌ) جُبْنَةٌ
фронт, томон	جَهَةٌ (جِبَادٌ، جَهَاهٌ)
Жуҳо	جُحَّا
уя, ин	جُحْرٌ (جَحْوُرٌ، أَجْهَازٌ)
аҳамият касб этмоқ	جَدٌ ¹ (اجْهَازٌ) جَدٌ (aَجْهَازٌ)
жуда қаттиқ интилмоқ, жиддий тиришмоқ	جَدٌ ² (فِي) (اجْهَازٌ) جَدٌ (فِي) (aَجْهَازٌ)
бува	جَدٌ

буви	جَهَدٌ
жуда	جَدًا
янги	جَدِيدٌ (جَدُّد)
тортмок, ўзига эргаштирмок	جَرْ (جَرْي)
трактор	جَرَازٌ (جَرَازَاتٌ)
кўза, идиш	جَرَّة (جَرَازٌ، جَرَازٌ)
яра	جُرْحٌ (جُرْحُ، جَرَاحٌ)
яраланган	جَرِيحٌ (جَرْحِيٌ)
газета	جَرِيدَة (جَرَائِيدٌ)
оддий, шунчаки	جُنْدَرٌ
урмок, жирингламоқ	جَرْسٌ (U) جَرْسٌ
дори қабул қилиш	جَرْعَة، جَرْعَة (جُنْعٌ)
оқмок, кетмок, ўтмоқ	جَرِيٍ (U) جَرِيٍ
қисм	جُنْرَة (أَجْنَرَة)
Катта раҳмат!	جَرِيلُ الشُّكْر
жасур, жасоратли	جَسُورٌ (جَسُورٌ)
бадан, тана	جَسْمٌ (أَجْسَامٌ)
жисмоний	جَسْمَانِيَّةٌ
қилмоқ	جَعْل (a) جَعْلٌ
жилдланган	جُحْلَدٌ
ўтирмоқ	جَلْسٌ (U) جَلْسٌ
ўтирган	جَالِسٌ (جُلُوسٌ، جَالِسَاتٌ)
ўтириш	جُلُوسٌ
ўтирган	جَلِيسٌ (جُلَسَاءٌ، جُلَسَسٌ)
хордик	إِسْتِجْمَامٌ
тўпламоқ	جَمْع (a) جَمْعٌ
тўпланмоқ	إِجْمَعَ .. في
йиғилиш	إِجْتِمَاعٌ
масжид	جَامِعٌ (جَوَامِعٌ)
университет	جَامِعَة (جَامِعَاتٌ)
жума	بَوْمُ الْجَمْعَةِ
барча	جَمِيعٌ

биргаликда	جَمِيعاً
жамланма	جَمْعُونُ
чиройли	جَمِيلٌ
республика	جُمُهُورِيَّةٌ
жаннат, бөг	جَنَّةٌ (جَنَّاتٌ)
боғча, кичик боғ	جُنَيْنَةٌ (جُنَيْنَاتٌ)
томон, тараф	جَانِبٌ
ёнма-ён	جَنْبًا إِلَى جَنْبٍ مَعْ
қанот	جَنَاحٌ (جَنَاحَاتٌ، أَجْنَاحٌ)
Фаол бўлиб интилмоқ	إِجْتَهَدٌ
кураш	جَهَادٌ
интилиш	جَهْدٌ (جَهْوَدٌ)
тиришқоқлик қилиш	إِجْتَهَادٌ
курашчи	جَاهِدٌ
ўзини билмаганга солмоқ	جَاهَلٌ
нодон, саводсиз	جَاهِلٌ (جَهَالٌ، جَهَلَةٌ، جَهَلَاءُ)
корни очмоқ	جَاعٌ (جَاعٌ)

ح

...-га маъқулроқ, афзалроқ, севимлироқ	أَحَبُّ إِلَى حَلْقٍ 26-§, 32-§, 33-§
севмоқ, яхши кўрмок	أَحَبَّ 17-§, 20-§, 21-§, 24-§, 30-§, 37-§, 41-§, 42-§, 44-§, 45-§, 46-§
уни жуда яхши кўради	أَحَبَّهُ حَبَّاً 34-§
севиш	خَبَّ 9-§
(бирор н.ни) севганидан, меҳр кўйганидан	خَبَّا لِ... 45-§
севимли, азиз	خَبِيبٌ 37-§
Ҳабиба	خَبِيبَةٌ 25-§
севимли, севикли	خَبِيْوَةٌ 13-§
ҳапдори	خَبُّ (خُبُوبٌ) 30-§
ҳапдори	خَبَّةٌ (خَبَّاتٌ) 39-§

маъкулламоқ, маъкул кўрмоқ	45-§ حَدَّدَ
сиёхдон	25-§, 41-§ مُبَرِّهٌ (مَحَايِرٌ)
тўхтаб қолиш, ушланиб қолиш	36-§ إِنْجَاسٌ
ҳавонинг димлиги, дамлиги	36-§ الْأَنْجَسُ فِي الْهَوَاءِ
арқон (ҳас)	29-§ حَبْلٌ
ҳаттоки	29-§ حَقِيقَى
ҳаж қилиш	18-§, 37-§ حَجَّ
Ҳажжож	26-§, 37-§ الْحَجَاجُ
хужжат, далил	38-§ خَجَّةٌ
хона	8-§, 13-§, 17-§, 44-§, 46-§ خَحْرَةٌ
тош	34-§ حَجَرٌ
чегараламоқ	23-§ حَدَّ (حَدِيدٌ)
бир қадар озми-кўпми	45-§ إِلَى حَدٍّ مَا
анча, кўп даражада	30-§ إِلَى حَدٍّ كَبِيرٍ
чегара	45-§ حَدُّ (خَنْدُودٌ)
темир	31-§ حَدِيدٌ
аниқ	42-§ بِالْحَسَبِيدِ
гапириб бермоқ	45-§ تَحَدَّثَ عَنْ
сухбат	45-§ مُخَادَّةٌ
янги, энг янги, замонавий	22-§ حَدِيثٌ
ҳадис	26-§ حَدِيثٌ (أَحَادِيثٌ)
энг замонавий	33-§ أَحَدَثٌ
воқеа, ҳодиса	32-§ حَادِثَةٌ (حَوَادِثٌ)
воқеалар, янгиликлар	29-§ حَدَثٌ (أَحَدَاثٌ)
етишиб чиқмоқ, келиб чиқмоқ	22-§, 23-§ إِنْجَارٌ
келиб чиқувчи (мансуб)	23-§ مُنْجَدِرٌ
боғ	12-§, 21-§, 24-§ حَدِيقَةٌ
ҳайвонот боғи	13-§, 20-§ حَدِيقَةُ الْحَيْوَاتِ
энг қайноқ	36-§ أَحَرُّ
қайноқ, иссиқ	42-§, 47-§ حَارٌ
харорат, температура	25-§, 39-§ حَزَارَةٌ
омоч	43-§ مُغَرَّثٌ

қийин, мушкул	26-§ حُجَّ
қўриқламоқ	34-§, 39-§ (v) حَسْنَ
...га нисбатан иштиёқ, интилиш	36-§ حِزْصٌ عَلَىٰ
ҳарф	25-§ حِرْفٌ
харакат, ҳаракат қилиш	2-§, 33-§ حِرْكَةً
таъқиқланмоқ, ҳаром деб белгиланмоқ	37-§ حِرْمَ
таъқиқланмоқ, маън этилмоқ, муқаддас деб эълон қилинмоқ	43-§, 46-§ حِرْمَ
таъқиқланган, ман этилган, ҳаром	37-§ حِرْمَ
...га кўра	34-§ ... عَلَىٰ حَسْبِ
...га кўра, ...га биноан	32-§ حَسْبَ
...гина эмас, балки ...	فَحَسْبُ ... وَلَكِنْ 22-§
сезмоқ, билмоқ	39-§ حَسْنَ (uza)
ҳасад қилмоқ	30-§ حَسَدَ (v)
ҳасад	28-§ حَسَدُ
ҳасадчи	39-§ حَسَدُّ
одоб, ахлоқ, яхши хулқ-атвор	45-§ حُسْنُ الْحُلْقِ
яхшилик қилмоқ	43-§ أَحْسَنَ
энг яхши	24-§, 40-§, 44-§ أَحْسَنُ
чиройли, ёқимли	41-§ حَسَنُ
яхши иш, хайрли иш	28-§ حَسَنَةً (حَسَنَاتُ)
эзгу, пок ният	47-§ حُسْنُ النِّيَّةِ
бахтинг бор экан	44-§ لِحُسْنِ حَظِّكَ
яхши	20-§ حَسَنَا
хушхулқ	33-§ حُسْنُ الْخُلْقِ
чиройли, яхши	6-§ حُسْنَىٰ
ҳашорат	8-§, 34-§ حَشَرَةً (بَاثُ)
пара (ўқув соати)	36-§ حَصَّةً
майда тош	45-§ حَصَّةً (حَصَّيَاتُ)
ўрасан, ҳосилни йигиштириб оласан	43-§ حَصَدَ (v)
йифим-терим, ҳосилни йигиб	43-§ حَصَدُ

олиш	
(га) эришиш, етишиш	43-§ (عَلَى ...) حَصْلَ
якун, эришилган	36-§ عَلَى المُحْصُولُ
маҳсулот	23-§ (مَحَاصِيل) مُحْصُولٌ
от	13-§ حَسَانٌ
иштирок этмоқ, қатнашмоқ, ҳозир бўлмоқ	29-§, 44-§, 47-§ حَضَرٌ
олиб келмоқ	39-§ أَخْضَرَ
...да ҳозир бўлиш	24-§ الْحُضُورُ فِي ...
маъруза	29-§, 41-§ مُخَاضِرَةٌ
маданият, цивилизация	22-§, 23-§ حُضَارَةٌ
ҳазрати имом, Ҳастимом	22-§ حَضْرَةُ الْإِمَامِ
бекат	29-§, 33-§ مَكْتَفَةٌ
электростанция	31-§ مَكْتَفَةٌ تَوْلِيدُ الْكَهْرِيَاءِ
ўтин	28-§ حَطَبٌ
бахт, омад	44-§, 45-§ حَظٌّ
набира, невара	38-§ حَفِيدٌ (أَحْفَادُ)
1) ёд олмоқ, ёдламоқ; 2) асраламоқ, сақламоқ, химоя қилмоқ	23-§, 34-§, 43-§ حِفْظٌ (a)
ёдлаш	33-§ حِفْظٌ
асраламоқ, сақламоқ	22-§ اِحْتَنَاطٌ ...
сақлашга ҳаракат қилмоқ, риоя этмоқ	41-§ تَحَافَظَ عَلَى
сақланаётган	44-§ حَفْظُ
портфель, сумка	10-§ مَحْفَظَةٌ
автобус	2-§, 17-§, 29-§, 42-§, 45-§ حَافِلَةٌ
дала	13-§, 26-§ حَقْلٌ
...ни байрам қила туриб, ...ни тантанали нишонлаган ҳолда	47-§ إِحْتِفالًا بِ...
унинг ...га ҳаққи йўқ	41-§ لَا يُجْعَلُ لِ...
ҳақиқат	3-§, 26-§, 45-§ حَقٌّ
ҳақиқатда, аслида	45-§ فِي الْحَقْيَقَةِ

ростданми?	11-§, 39-§
хуқуқ	حق (حقوق)
сумка, жомадон	حقیقت (حکایت)
хақорат назари билан қарамоқ, хурматсизлик билан муносаъатда бўлмоқ	الحقّ مِنْ
эмламоқ, укол қилмоқ	حق (Y)
(тери остига тори юбориш), инъекция, мушак ичига дори юбориш	حقنة عضيلية
ҳикоя қилинишича	يُحَكِّي
мустаҳкам бўлмоқ, истеҳкомли бўлмоқ, маҳкамланмоқ	استحکم
ўз-ўзини бошқариш, автономия	الحكم الذاتي
доно, донишманд, табиб	حکیم
(муддатнинг, йил фаслининг) вақти кирмоқ, пайти келмоқ	خل (axy)
ижозат берилган	حل (مائدة)
...даги ...га жойлашди, кўчиб келди	حل في ... في ...
мумкин эмас	لا يَحْلُّ لِ...
ҳалол бўлмоқ, рухсат берилмоқ	حل
ҳалол деб ҳисобламоқ, ижозат бермоқ	أَحْلَ (مائدة)
ечилмоқ	إنْجَع
ҳалол	حلال
дўкон	حل
Кулранг Ҳалаб	حلب الشهباء
(соҷ-соқолни олмоқ), тарашламоқ	حلق
жорий, ҳозирги, ушбу	أَخْرَى
ширин	حلوة
ширинликлар, қанд-қурс	حلويات
қайнота	حُم (حو)

жонажон дўст	26-§, 47-§ حَمِيمٌ
Худога шукур	أَحْمَدُ اللَّهُ §-17، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ §-26، أَحْمَدُ اللَّهُ 1-§، أَحْمَدُ اللَّهُ 2-§، 23-§، 26-§، 39-§ عَلَى ... 45-§
Махмуд	مَحْمُودٌ 16-§
қизил	أَحْمَرُ (حَمْرَاءُ §) 3-§, 8-§, 12-§, 31-§, 38-§
эшак	حَمَارٌ (حَمِيمٌ) 13-§, 38-§
қизиллик	حَمْرَةً 39-§
ёввойи эшаклар	حَمْرَةٌ بَرَيْهٌ 20-§
зебралар	حَمِيمٌ زَرْدٌ 20-§
нордон	حَامِضٌ 7-§, 30-§
цитрус мевалар	الْحُمْضِيَّاتُ 21-§
кўтармоқ	حَمْلٌ (u) عَلَى 4-§, 43-§
юкламоқ	حَمْلٌ 43-§
кўтариб	حَامِلاً 36-§
кўзичок	حَمْلٌ 15-§
иситма, ҳарорат	حَمَى 39-§
пархез тутмоқ	إِحْتَسَى 42-§
чин, ҳақиқий	خَيْفٌ 23-§
ҳожат, эҳтиёж	حَاجَةً 33-§, 42-§, 43-§, 47-§
девор	خَائِطٌ 10-§
атрофига	خَوْلٌ 10-§
(бирон жойга) ўтмоқ, ўтиб кетмоқ	خَوَّلَ إِلَى 44-§
“Аллоҳ таолодан бошқада унчалик на куч, на қудрат бор”, иборасини талаффуз қилиш	حَوْقَلَةً 32-§
аҳвол	حَالٌ 1-§, 26-§
тахминан, деярли	حَوْلَى 20-§, 44-§, 45-§
салом бериш	ثَجَيْهَةً- 17-§, 24-§, 26-§, 30-§, 42-§, 45-§
сўрашиш, саломлашиш,	تَحْيَيَاتٌ بَيْنَ 23-§

саломлашув	
саломлашиб бўлгач	بَعْدَ التَّبَادُلِ بِالْتَّحْجِيَةِ 39-§
ҳаё	حَيَاءٌ 9-§
...диган жой(да)	حَيْثُ 31-§, 45-§
хийла	حِيلَةٌ 41-§
мумкин бўлмаган, иложи йўқ	مُسْتَحِيلٌ 42-§
вақтда, пайтда	حِينَ 33-§
...ган пайтда	عَلَى حِينَ 33-§
ўша пайтда	حِينَدِ 47-§
ҳаёт	حَيَاءٌ 33-§
хайвон	حَيْوانٌ 20-§, 30-§

Ҳ

хабар қилмоқ, билдиримоқ, ахборот бермоқ	أَخْبَرُ... 24-§, 30-§, 32-§, 36-§, 45-§
хабар, билдириш, маълумот, ахборот	إِخْبَارٌ 24-§
хабар, дарак, маълумот	خَبَرٌ (أَخْبَارٌ) 9-§, 18-§, 24-§, 30-§, 33-§, 41-§
билимли, билимдон, мутахассис	خَبِيرٌ 38-§
нон	خُبْرٌ 10-§, 11-§
новвойхона	خَيْرٌ 5-§
1) муҳр; 2) узук	خَاتَمٌ (خَوَايْمٌ) 40-§
уялмоқ, хижолат тортмоқ	خَيْلٌ (أَخْيَلٌ) 32-§ (a)
уялтирмоқ	خَيْلٌ 26-§
алдов, янгилишиш	خَدَاعٌ 31-§
алдовчи, алдайдиган, чалғитадиган	خَدَاعٌ
ишга жалб қилиш, хизматга қабул қилиш	إِسْتِخْدَامٌ 33-§
ходим, хизматчи	خَادِمٌ (خَادِمٌ، خَادِمَاتٌ) 24-§
1) хизмат, иш; 2) хизмат, ёрдам	خَدْمَةٌ (خَادِمٌ، خَادِمَاتٌ) 23-§, 26-§, 42-§, 44-§, 45-§

қаровсиз ташлаб қўймоқ (кетмоқ), ёрдамсиз қолдирмоқ	29-§ (y) شَدَلْ (y)
чиқмоқ	17-§, 26-§, 34-§, 42-§, 45-(y) شَخْجَ (y), 47-§
битирмоқ, тугатмоқ	36-§, 44-§ شَخْجَ
чиқиши	30-§, 33-§ شُخْرُجْ
токарь	37-§ خَرَاطْ
харита, карта	10-§ خَرِيَطَةْ (خَرِيَطَهْ)
сув омбори, цистерна	44-§ خَرَانْ
шкаф, жавон	11-§, 38-§ خَرَائِنْ (خَرَائِنْ, خَرَائِاتْ)
омбор	5-§ خَزْنَ
қўрқмоқ, хавфсирамоқ	19-§ (a) خَشِيَ (a)
алоҳида ажратмоқ	44-§ خَصَّ (aey)
хислат, хусусият	30-§ خَصَالْ (خَصَلَهْ)
тортишмоқ	4-§ خَاصَمَهْ
яшил	4-§, 5-§, 6-§, 8-§, 38-§ أَخْضَرْ (خَضْرَاءْ)
кўкат, полиз экинлари	32-§ خَضَارْ
итоаткорлик, бўйинсуниш	34-§ خَضْوَعْ
1) хат, чизик; 2) йўл, чизик, из, йўл; 3) қатор, саф; 4) хат, ёзув	45-§ خطْ (خطُوهْ)
адашмоқ, хато қилмоқ, хатога йўл қўймоқ	43-§ أَخْطَأْ
хато, гунох, янглишиш	32-§ خطْ
айб, гунох	28-§ خطْ (خطَاهْ, أَخْطَاهْ)
нутқ сўзламоқ, хутба ўқимоқ	33-§ خطَبْ (y)
хатар, хавф	30-§, 31-§, 39-§ خطَرْ (أَخْطَارْ)
1) юкини енгиллатмоқ, озайтирмоқ; 2) кор қилмоқ, фойдаси тегмоқ; 3) юмшатмоқ;	43-§ حَفَّفَ

4) пасайтиromoқ, камайтиromoқ;	
5) ўзгартирмоқ, алмаштиromoқ	
енгил, енгил вазни бўлмоқ	شَفَّ (ʃeff) 3-§ (aʒu)
енгил, енгил вазни бўлмоқ	خفيفٌ (أَخْفَافُ، خَفَافٌ) 34-§
юракнинг қаттиқ уриши, асл: қаттиқ ураётган юрак	خفقانُ الْقُلْبِ 39-§
яширинмоқ, беркинмоқ	إِحْتَسَى 30-§
давомида	خِلاَلَ 10-§, 44-§
халос бўлмоқ, қутулмоқ, озод бўлмоқ	خَلَصَ (y) 31-§
орқа, орқа томон	خَلْفُ 41-§
бажармаслик, оқламаслик	أَخْلَفَ 42-§
қолдирмоқ, келмай қолмоқ	خَلَفَ 41-§
халифа	خَلِيفَةٌ 26-§
турли	خُلُفَ 20-§, 21-§, 23-§, 30-§, 33-§
яратмоқ	خَلَقَ (y) 34-§
эскирмоқ, тўзимоқ	خَلَقَ (y) 34-§
1) яроқли (мос, мувофиқ) бўлмоқ; 2) хос бўлмоқ; 3) керак, лозим бўлмоқ; 4) арзийдиган, муносиб, сазовор бўлмоқ	خَلَقَ إِخْلَاقًا 34-§
киявериб эскиртиromoқ	أَخْلَقَ إِخْلَاقًا 34-§
мос деб топмоқ	خَلَقَ حَلِيقًا 34-§
~ – жахл қилмоқ; ~ – таҳлид қилмоқ	خَلَقَ تَحْلِيقًا 34-§
1) тайёрламоқ, ишлаб чиқармоқ; 2) бўлмаган айни тўнкамоқ	إِحْتَلَقَ (عَلَى) 34-§
Яратувчи	الْخَالِقُ 33-§
хулқ, табиат, феъл-атвор	خُلُقٌ (خُلُقٌ، أَخْلَاقٌ) 24-§, 34-§, 44-§

қолдирмоқ, тарк этмоқ, ташламоқ	30-§ <small>ئەڭلىرىنىڭ</small>
вино	37-§ <small>خەمر</small>
белбог, ёпинчиқ	31-§ <small>خەزىز</small>
бешинчи	33-§, 46-§ <small>خەمەس</small>
Пайшанба	29-§ <small>يەقۇم اڭخىمىسى</small>
бешдан бир	45-§ <small>أڭخەمسەن (خەمسەن)</small>
димиқмоқ, бўғилган (сиқилган)	34-§ <small>إِحْتِقَن</small>
бўлмоқ, сиқилмоқ, эзилмоқ, диққати ошмоқ	
шафтоли	12-§, 21-§, 39-§ <small>خۇخ</small>
хавф, хатар	30-§ <small>خۇف</small>
хавфсировчи, қўрқувчи	36-§ <small>مُسْخَوْف</small>
тоға	37-§ <small>خال</small>
хола	3-§, 23-§ <small>خالا</small>
хиёнат қилмоқ	29-§, 42-§ <small>(ي) خان</small>
бодринг	8-§ <small>خېيار</small>
яхши	1-§, 2-§, 12-§, 15-§, 17-§, 21-§, 26-§, 31-§, 39-§, 40-§, 42-§, 43-§, <small>شېزىز</small>
Яхшиликка	17-§, 19-§ <small>عَلَى الْحَيْرِ</small>
Тинчликми?	2-§, 11-§ <small>شېزىز؟</small>
тикиш, тикувчилик	9-§ <small>خېباتىتى</small>
тикувчи	5-§, 18-§, 19-§ <small>خېياتىتى</small>
от	20-§ <small>خىل (خىول)</small>

د

айик	13-§, 20-§, 30-§, 34-§ <small>دۇبىت (دېبىت)</small>
дипломатик	22-§ <small>دېپلۆماسىي</small>
уй паррандаси, товук	20-§ <small>دەجاج (دواجىن)</small>
кирмок	2-§, 17-§, 23-§, 25-§, 29-(y) دەخل <small>, 36-§, 39-§, 41-§, 42-§, 45-§</small>
киритмоқ	41-§ <small>أَدْخَل</small>
кираётиб	36-§ <small>داخلاً</small>

кириш	دُخُولٌ §-33
киришга, кириш учун	بِالدُخُولِ
чекиш	تَدْخِينٌ §-33
ўрганмоқ, машқ қилмоқ, кўникма ҳосил бўлмоқ	تَدْرِبَ عَلَى 43-§
1) аста секинлик билан ортмоқ; 2) ўсмоқ, ривожланмоқ, муомалада бўлмоқ, босиб ўтмоқ, йўқолмоқ	دَرْجَةً (v) 32-§
даражা	دَرْجَةً 39-§, 45-§
ўқитмоқ	دَرْسٌ 31-§, 42-§, 45-§
ўрганмоқ, ўқимоқ	دَرْسٌ (v) 30-§, 39-§, 40-§, 42-§, 44-§
тайёрламоқ	أَدْرَسٌ 26-§
ўқиши	دَرَاسَةً 26-§, 30-§, 33-§, 36-§, 40-§
дарсга оид	دَرَاسِيٌّ 36-§, 44-§
дарс	دَرْسٌ (دُرُوسٌ) 7-§, 11-§, 17-§, 20-§, 26-§, 29-§, 36-§
араб тили дарси	دَرْسُ الْلُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ 1-§, 7-§, 17-§, 44-§
мактаб	مَدْرَسَةً (مَدَارِسٌ) 14-§, 19-§, 22-§, 23-§, 25-§, 31-§, 39-§, 42-§, 44-§
ўқитувчи	مُدَرِّسٌ 6-§, 7-§, 9-§, 13-§, 14-§, 18-§, §, 19-§, 20-§, 24-§, 36-§
сухбатлашмоқ, дардлашмоқ	دَرْشَنٌ 47-§
билмоқ	أَدْرِيٌّ 46-§
тушуниб етмоқ, тушунмоқ	أَدْرَكَ 30-§, 32-§, 40-§, 41-§
етмоқ	أَدْرَكَ بِ... 45-§
У чарчади	أَدْرَكَهُ التَّعْبُ 30-§
мустаҳкамлаш	دَعْمٌ 26-§
таклиф қилмоқ, чақирмоқ	دَعَا (v) 43-§
чақирмоқ	إِسْتَدْعَى 30-§

чақириш	§ 39- راسْتَدْعَاءُ
дафтар	§ 8-, 13-, 26- دَفَّتِرُ (دَفَّاتِرُ)
жуда тез ҳаракат қилмоқ, олдинга интилмоқ	§ 36- إِنْدَفَعَ إِلَيْ
химоя қилмоқ	§ 32- دَافَعَ
жирингламоқ, чалинмоқ (құнғироқ)	7-§, 17-§, 30-§, 36-§ (y) دَقَّ (دَقَّائِقُ)
тақиллатмоқ (чақирмоқ)	§ 42- دَقَّ عَلَى
дақиқа	26-§, 30-§, 36-§, 45-§, 47-§ دَقِيقَةً (دَقَّائِقُ)
доктор	§ 30-, 39- دُكُّورُ
...ни күрсатувчи	§ 19- دَالُ عَلَى
...ни (...га) йўл кўрсатмоқ	§ 45- دَلُ (v) عَلَى
Дехли	§ 47- دِهْلِي
қон	§ 39- دَمْ
Дамашқ	§ 25- دِمْشُقُ
Музқаймоқ	§ 29-, 34- دُنْدُرَمَةُ
Дунё	§ 25-, 34-, 43- دُنْدُنْيَا
Ташламоқ, иргитмоқ	§ 31- دَخْرَرُ
Қулаш, ииқилиш, заифлашиш, инқироз	§ 32- تَدْهُرُز
	§ 31- إِسْتَدَارٌ عَلَى
Юмалоқ (овал) шаклдаги	§ 44- مُسْتَبِيرُ
Ховли, уй	§ 38-, 42-, 43-, 45- دَارُ
Касабланка	§ 37- الدَّارُ الْبَيْضَاءُ
Хижрат уий (Мадина)	§ 37- دَارُ الْمُحْجَرَةِ
Доруссалом (Бағдод сифати)	§ 37- دَارُ السَّلَامِ
	دارُ الصِّيَافِةِ
Қават	§ 19-, 30-, 36-, 38-, 46- دَوْرُ
Директор, ректор, мудир	§ 12-, 38- مُدِيرٌ
Душанба (шахар)	§ 23- دُوشَنْبَهُ
Давлат	§ 23-, 45- دَوْلَةً (دُولُ)

Шкаф, жавон	11-§, 12-§
Доимо	45-§, 36-§
Касаллик, дард	10-§, 25-§
Дори, даво	10-§, 34-§, 39-§
Хўроз	8-§, 20-§
Қарз	42-§
Дин	23-§, 39-§, 40-§
Диний	38-§
Ислом дини	الدینُ الْاسْلَامِيُّ 23-§

ذ

Бўри	13-§, 15-§, 19-§, 20-§
Пашша	ذبابة 24-§
Сўймоқ	ذبح 46-§ وَمَا ذَهَبَ
Сўйилган	مَذْبُوحَةٌ 33-§
Зарра	ذرَّةٌ 29-§
...да эслаб ўтилган, айтиб ўтилган	ذكرٍ في 31-§
	ذكر على 43-§
Эсламоқ	تَذَكَّرٌ 47-§
Зийрак, ақлли, қобилиятли	ذكيٌّ (أَذْكَيْاً) 7-§, 12-§, 13-§
Шунинг учун	لِذَلِكَ 26-§
Ўша, анави	ذاكَ 23-§, 40-§
Ўша	ذلِكَ 13-§, 21-§, 26-§, 30-§, 41-§, 45-§
Шунингдек, шундай	كَذِيلَكَ 21-§, 22-§, 23-§, 24-§, 33-§, 37-§, 45-§
Ундан олдин, ўшандан олдин	فَيْنَ ذَلِكَ 25-§
	عِنْدَ ذَلِكَ 34-§
Шунинг учун	عَلَى ذَلِكَ 34-§
	ذَلِكَ بِكَ 34-§
Шунинг учун	لِذَلِكَ 18-§
Анави иккови, ўша иккиси	ذَانِكَ 13-§

Гунох, айб	26-§, 45-§	ڏئٽب (ڏنوپ)
Бормоқ, кетмоқ	7-§, 10-§, 11-§, 16-§, 17-§, 20-§, 23-§, 24-§, 29-§, 36-§, 38-§, 42-§, 43-§, 47-§	ڏئٽب
Олтин	18-§, 30-§, 36-§	ڏئٽب
Кетяпти, боряпти	11-§	ڏاہب
Кетиш	30-§, 38-§, 41-§	ڏخاب
Олтиндан ишланган, олтин суви юритилган		مڏھڪڻ
Бу		ڏا
Эгаси, сохибаси		ڏاٿ
эгаси		ڏو
Мол эгаси (бой)		ڏو مال
Шахсий, хусусий		ڏائي
автономия		الحڪُمُ الَّذِي
ر		
Бошлилк ڪ iliش, raислиڪ ڪ iliش		رئاسة
Бош	31 30	رئاس (رؤوش)
Бошлилк, раҳбар	31 29 20 18	رئيش (رؤساء)
Асосий, бош		رئيسي
Мехрибон, раҳмдил		رؤوف
Кўрди	41 36 24 25 45 46 21 30 23 20 31 37	رأي (a)
Фикр	45 26 20	رأي (أراء)
Кўриш		رؤيه
Тангри, Худо, Парвардигор	43 34 26 14 6	رب
Эҳтимол, баъзан		رئيسي
Боғлоқ, чўзилиб ётган		رايض
Боғлоқлик, алоқа		ارتباط
Боғланган, биритирилган		مرتبطة
Тўрт	39 44 45	أربع

Қирқ	44 45	أَرْبَعُونَ
Чоршанба	29 47	يَوْمُ الْأَرْبَعَاء
Түртінчи	12 33	رَابِعٌ
Чорак	47	نُسُخَ
Баҳор	26	رَبيعٌ
Баҳорги, баҳорий	36	رَبِيعيٌّ
квадрат	45 44	مُرَبِّعٌ
Эсанкирамоқ	24	إِسْكِيرَمَقْ
Эсанкираган	36	مُرَبِّيكَ
Тепалик, қир, адир	30	رَبْوَةُ (رُبْيَ)
Бокди, қўлга ўргатди	34	رَبَّيْ
Тарбия	44	تَرْبِيَةٌ
Тарбиячи	12	مُرَبِّيٌّ
Тартибга солмоқ	32	رَتْبٌ
Тартиб, тартибга солиш		تَرْتِيبٌ
Қайтмоқ	44 41 34 29 30 47 17 20	رَجْعٌ (I)
Мухокама қилиш, кўриш, мурожаат қилиш		مُراجَعَةٌ
Паноҳ	32 26	مَرْجَعٌ
Эркак, киши	12 44 37 38 41 26 25 45	رَجُلٌ (رِجَالٌ)
Оёқ	31	رِجْلٌ
Илтимос қилмоқ, сўрамоқ	38 33 41 2 30 45	رَجَا (y)
Узр, кечирасиз		أَرْجُو مَغْفِرَةً
Умид, илтимос	26	رَحْمَةٌ
Марҳабо, Хуш келибсиз	26 42	مَرْحَبًا
Жўнаб кетди	34	رَحْلَنَ عَنْ ( )
Жўнамоқ, вафот этди	34	إِرْجَلَنَ إِلَى
Саёҳат, сафар	30	رَحْلَةٌ
Рахм қилмоқ, шафқат қилмоқ, мехр кўрсатмоқ	41 42 31 43	رَحْمَ (a)
Мехрибонлик, меҳр, шафқат		رَحْمَةٌ
мехрибон, раҳмли	26	رَحِيمٌ

Рахмидилроқ	أَرْسَمُ مِنْ 23
Қайтармоқ	رَدَّ عَلَى (afи)
Ризқ берувчи	رَزَاقٌ 26
Юбормоқ, жүннатмоқ	أَرْسَلَ 25 31
Хат	رِسَالَةُ (رسائِل) 25 31 36 42 16
Элчи, расул	رَسُولٌ (رسُول) 25 26 27
Мухбир	مَرْسِلٌ 36
Юборилган, жүннатилган	مُرْسَلٌ 36
Рассом	رَسَامٌ 9 23 13 3
Пора берувчи	رَاثِيٌّ 27
Порахұр	مُرْثِشٌ 27
Розилик	رِضَا 14 6
Оби нон	رَغِيفٌ 17
Токча	رَفٌّ 11
Тепмоқ	رَكْسَنَ (afу) 34
Рад этмоқ, қайтармоқ, инкор құлмоқ	رَحْضَنَ (ifу) 34
Күтармоқ	رَجَعَ (a) 32 42
Күтарилиш, тепалик, баландлик	إِرْتِفَاعٌ 39
Ҳамроҳлик құлмоқ, ҳамроҳ бўлди	رَافِقٌ 29
Ўртоқ, дўст	رَفِيقٌ 43
Ухлади, ётди	رَفَدَ (y) 43 39 17
Ётиш ўрни	مَرْفَدٌ 30
Раққоса	رَقَاصَةٌ 8
Рақам, сон	رَقْمٌ (أَرْقَامٌ) 45
Юксак, маданиятли	رَاقِيٌّ 22
Минди, чиқди, ўтирди	رَكِبَ (a) 45 17
Марказ	مَرْكَزٌ (مرَكَزٌ) 20
Тез ёрдам пункти	مَرْكَزٌ إِلْسَعَافٌ 39
Марказий	مَرْكَزِيَّةٌ 38

Югурмок, чопмоқ	رَجَضَ (y)	34
Руку қилиш, ракаат	رُكْعَةٌ	22
Устун, таянч	رَجْسْ (أَنْكَانْ)	34
Қудук	رَكِيْهَ (رَكَابَا)	31
Тул аёл, бева	أَرْمَلَةٌ	25
Анор	رِئَانْ	39 30 12 8 7
Отди	رَكَى (I)	34
Бальзам	مَرْكَمْ (مَرَاهِمْ)	39
Дам олмоқ	اسْتَرَاحَةٌ	34 29 30 17 20
Дам, хордик	اسْتِرَاحَةٌ	21
Хоҳламоқ, истамоқ	أَرَادَ	45 42 26 20 43 41
Кўнгилдагидек, яхши	عَلَى مَا يُرَامُ	39
Спортга оид	بِيَاضِيَّةٍ	20
Спортчи	بِيَاضِيَّةٍ	47

ز

Майиз	رَبِيبٌ	37
Сариёғ	رِنَدَةٌ	17
Судралиб юрувчи	رَحَافَةٌ	20
Сирпанмоқ	نَرْحَاقٌ	
Тўлиб кетмоқ	إِرْدَحْمَ	42
Экмоқ	رَزَعٌ (a)	23 28 43
Дехқончилик	زِرَاعَةٌ	23
Дехқончиликка оид	زِرَاعَيَّةٌ	23
Кўкармоқ	إِرْرَقٌ	32
Кўк, мовий	أَرْزَقُ (زَرْقاً)	37 8 6 38 4
Безовта қилмоқ, тинчини бузмоқ	إِرْعَجٌ	34
Аччиқланмоқ	رَغْلَان (a)	34(a)
азаблантириди	أَرْغَلَان	24
Газабланган, аччиқланган	رَغْلَان عَلَى	37 25
.. .деб ҳисобламоқ, айтмоқ	رَعْمَ (a)	31 42 38 43

Шамоллаш, тумов	رَحْكَةٌ 39
Кўпаймоқ	رَجَّا بِ (y) 39
Силкинмоқ	رَكْلَنْ 31
Дўст, биродар, хамкасб	رَبِيلُ (رَمَلَاءُ) 36 42 36 29 41 29 45 33 46 11 18 24
Гул	رَهْرَ (رَقْوُرُ) 29
Эр, хотин	رَوْجُ (رَوْجَهُ) 25 41
Оилали, уйланган, турмушга чиққан	مُسَرَّقُ 36
Зиёрат қилмоқ, кўргани бормоқ, келмоқ	زَارَ (y) 21 25 37 42 44 29 47 45
Бориш, кўриш, ташриф буюриш	نَيْرَةٌ 25
(хатар) ўтиб кетди, узоклашди	زَالَ (y) 30 39
Мой, ёғ	زَيْتُ 38
Зайтун	زَيْثُونُ 12
Ортди	زَادَ عَنْ (и) 44 39 22 23 45 46
Ортди, ошди	ازْدَادَ 45
Ўсиш, ошиш, ортиш	مَزِيدٌ 45
س	
Бошқа	سَائِرٌ 21
Сўрамоқ	سَأْلٌ (a) 23 45 46 38 39 42 41 33 24 25 44 26 37 33
Савол, сўраш, тиланчилик қилиш (38)	سُؤَالٌ (أَسْعِلَةٌ) 42 38 26
Масала, мавзуу	مَسَأَلَةٌ (مَسَائِلٌ) 38 29
Гадой, тиланчи, девона	سَائِلٌ 39 38
Ёмонлик қилмоқ	أَسَاءَ 43
Сабаб	سَبَبٌ 19 26 39
Шанба	يَوْمُ السَّبْتِ 29 47
Аллоҳга ҳамду санолар бўлсин!	سُبْحَانَ اللَّهِ 38
Доска	سَبُورَةٌ 10 44

Еттинчи	47 29 30	سابقَةُ
Хафта	29 30 46 39	أَسْبُوعٌ
Хафталик	29	أَسْبُوعِيٌّ
Илгариламоқ	32 (и)	سَبَقَ (и)
Йўл	18 23 25 37	سَيْلٌ
Масжид	25	مَسْجِدٌ (مَسَاجِدُ)
Қамоқхона, турма	42	سِجْنُ (سُجُونٌ)
Устидан кулмоқ, масхараламоқ	45	سَخْرَةُ مِنْ
Газаб, норозилик, қахр	14	شُحْطٌ
Иссиқ	17	سَاخِنٌ
Сахий	32	سَعِيٌّ
Тўғон	31	سَدٌ
Олтидан бир	45	شَدْسُ
Олтинчи	46 47	سَادِسٌ ٧
Соддалик, гўллмк, бепарволик	31	سَذَاجَةٌ
Хурсанд қилмоқ	36	أَسْرَ
Сир	42	سِرٌ
Хурсандлик, шодлик	39	شُرُورٌ
Эгар	13	سَرْجُ (سُرُوجٌ)
Театр	10 18	مَسْرَحٌ (مسارِحٌ)
Шошилмоқ	39 30	أَسْرَعَ
Шошилиш, тез	36 34	سَرِيعٌ
Тезда, зудлик билан	30	بِسْرُعَةٍ
Шошилиб	36	مُسْرِعٌ
Тезда, бир зумда	36	شُرْعَانَ مَا
Ўғирламоқ	41 (и)	سَرَقَ (سَرَقَ)
Ўғриланган	4	مَسْرُوقٌ
Сатр	11	سَطْرٌ (سُطُورٌ)
Соат	44 37 29 26 22 30 45 47 17 19 20	سَاعَةٌ
Ёрдам бермоқ	45 17	سَاعَدَ
Бахти қилмоқ, хурсанд қилмоқ	36 45 17	أَسْعَدَ
Сафар қилмоқ, кетмоқ	37 10 30 25 39 29	سَافَرَ

Афсус, эссизгина	42	وَأَسْفَاهُ
Интилиш, тиришиш, ҳаракат қилиш, сайъ	26	سَعْيٌ
Ёрдам берувчи	25	سَاعٍ
Бахтли қилмоқ	40 26 45	أَسْعَدَهُ
Ёрдам	26	مُسَاعِدَةً
Бахтли тасодиф	45	يَا لَسْعَادَةُ الصُّدُقَةِ
Хурсанд, бахтли	47 45	سَعِيدٌ
Сўрамоқ, суриштирумок	45	اسْتَفْسَرَ عَنْ
Сўраш, суриштириш, сўров	42	اسْتِفْسَارٌ
Сафар	42 29 30 45 47 39	سَفَرٌ (أَسْفَارٌ)
Элчихона	22	سِفَارَةٌ
Бехи	39	سَفَرْجَانٌ
Тушмоқ, қўймоқ	34 41 (y)	سَقَطٌ (y)
Кўп миқдорда тушмоқ, бўлинниб кетмоқ	32	سَاقَطَ
Темир йўл	45	سِكَّةُ الْحَدِيدِ
Сукут	6	سُكُوتٌ
Шакар	37 17 11	شُكْرٌ
Маст, сархуш	25	سَكْرَانٌ
Яшамоқ	46 (y)	سَكَنٌ (y)
Пичоқ	11	سِكِّينٌ
Яшовчи, аҳоли	45 23 22	سَاكِنٌ (سُكَانٌ)
Бечора, фақир, мискин	44 25 21	مِسْكِينٌ
Турар жой, уй, маскан	31	مَسْكُنٌ (مساکِنٌ)
Қурол	34	سَلَاحٌ
Шилиб олинган тери	33	سَلْبُخٌ
Сериал	44	مُسْلِسَلٌ
Тарелка	12	سُلْطَانِيَّةٌ
Чиқмоқ, кўтарилимоқ	30	تَسْلَقٌ
Яхши	36	شُلُوكٌ
Соғлом бўлмоқ, халос бўлмоқ	42 36 (a)	سَلَمٌ (a)

Салом бермоқ	سَلَمٌ عَلَى 45 43 25 24 27 31 42
Узатмоқ, топширмоқ	سَلَمٌ 39
Олмоқ, қабул қилмоқ	اسْتَكْبَرَةُ 31
Ажабо?????	يَا سَلَامٌ ! 45 39
Соф, соғлом	سَلِيمٌ 14 25 26
...дан енгилроқ	أَسْلَمُ مِنْ 32
Хайр	مَعَ السَّلَامَةِ 18 11 26
Хато	سَهْوَةٌ 24
Ислом	إِسْلَامٌ 34
Исломий	إِسْلَامِيٌّ 45 20 40 26
Мусулмон	مُسْلِمٌ 20 29 22 44 38
...га топширилган	مَسْلَمٌ إِلَى 36
Рухсат бермоқ	سَقْحَ (a) 2 41 42
Кечирмоқ, авф этмоқ	سَامَحَ 45 44 24 42
Сұхбатлашмоқ	تَسَاءَرٌ 41
Буғдойранг	أَسْمَرُ (سَمْرَاءُ) 8 23 25 38
Эшитмоқ	سَيْعَ (a) 43 26 30 45 20
Эшитмоқ	أَسْمَعٌ 41
tinglamoқ	اسْتَمَاعٌ إِلَى 39 39
Тинглаш	اسْتِمَاعٌ 33
Эшитиш, тинглаш	سَيْعٌ 33
Тинглаш, қулоқ солиши	سَعَاعٌ 41
Стетоскоп	سَعَاعَةٌ 39
Эшитувчи, ҳамма нарсаны	سَيْعٌ 38
эшитувчи	
Эшитувчи	سَامِعٌ 36
Исм	اسْمٌ 31 30 45 22 32
Осмон	سَمَاءٌ 30
Ёш, тиши (42, 32)	سِنٌ 40 29 41 32 42
Кексайган, ёши ўтган	مُسِينٌ 39 44
Йил	سَنَةٌ (سِنُونَ) 47 19 21 44 26 31 36
Ёмонлик	شُوءُونٌ 28

Майдон, соха	ساحَةٌ 38
Қорайтиромоқ	سَوَادَةُ 26
Қора	أَسْوَادُ (سَوَادَهُ) سُودٌ 39
Суданлик	سُودَانِيٌّ 38
Суриялик	سُورِيٌّ 14
Масофа	مَسَافَةٌ 44 46
Хайдамоқ, бошқармоқ	ساقَ (y) 38
Сотиб олмоқ, харид қилмоқ	تَسْوِقَ 47
Бозор	شَوْقٌ (أَسْوَاقُ) 23 47
Жаноб	سَيِّدٌ (سَادَهُ) 24 18 12
Юрмок	سَارَ (I) 8 24 30
Машина	سَيَّارَةٌ 10 6 23 31
Тез ёрдам машинаси	سَيَّارَةُ الإِسْعَافِ 30
Сайр, юриш	سَيْرٌ 25 30
Сиёсий	سِيَاسِيٌّ 23
Қилич	سَيْفٌ 26 3 5
Тенглаштиromoқ, тенглашмоқ	سَاوَى 45 44
Даражা	مُسْتَوَى 36
ش	
Чой	شَاهِيٌّ 11 17
Йигит	شَابٌ (شَبَانُ ، شَبَابُ) 13 20 25 30 20 6 13 36
Қиз	شَابَّةٌ 6 38
Тўймоқ	شَبَقٌ (a) 23
Тўр, тармоқ	شَبَكَةٌ 45
Дераза	شَبَابِكُ (شَبَابِكُ) 36
Шер боласи	شَبِيلٌ 20
Турли	شَقَقٌ 33
Кўчат, нихол	شَنْقُلٌ (أَشْتَالٌ) 21
Сўкмоқ, ҳақоратламоқ	شَنَمَ (I, y) 41
Дараҳт	شَجَرَةٌ (أَشْجَارٌ) 23 14 39 41 34 5 30 21 11 15

Рухлантирмок, рағбатлантирмок	شىجع 26
Хасислик, қашшоқлик	شىخ 41
Ёғ, мой	شەخ 38
Ташхис	تەشخىص 39
Шахс, киши	شەخْسُ (أَشْخَاصٌ) 44
Құлни қисмоқ	شەدَّ عَلَى يَدَيْنِي 25
Кучаймоқ	اشتَدَ إِلَى 30 39
Ғам, фалокат, кулфат	شىدَّه 30
Кучли	شَدِيدٌ 41 34
Энг кучли	أشدَّ عَلَى 39 22
Ичмоқ	شَرِب 16 17 23 30 (a)
Ичиш, ичимлик	شَرِبٌ 39
Құлтум	شُرْتَة 38
Изоҳламоқ, тушунтирмок	شَحَّ 47 40(a)
Изоҳловчи, тушунтирувчи, шархловчи	شارِح 39
Шарт	شَرْطٌ (شُرُوطٌ) 33
Күча	شارِع (شَوَّاعٌ) 22 45 6 12
Қонуний, шаръий	شَرْعِيٌّ 38
Шараф деб билмоқ, шарафига муяссар бўлмоқ	تَشَرَّفَ بِ 47 45 42
Олийжаноб, шариф	شَرِيفٌ 26
Рахбар, бошлиқ	مُشَرِّفٌ عَلَى 43
Шарқ	شَرْقٌ 23
Ўрта Шарқ	الشَّرْقُ الْأَوْسَطُ 29
Иштирок этмоқ	شَارَكَ 26
Умумий, ўзаро,	مُشَتَّرَكٌ 32
Сотиб олиш	شِرَاءٌ 41
Чаққон, айёр, ақлли	شَاطِرٌ 39
Нур	شَعَاعٌ 7
Халқ	شَعْبٌ (شُعُوبٌ) 23 22
Ҳис қилмоқ, сезмок	شَعَرَ بِ (y) 20 30 39

Шоир	شاعر (شعراء) 8	13 25 8
Шеър	شعر (أشعار)	25
Арпа	شعر	38
Шуғулланмоқ	انشعل ب	26
Иш, ишхона	مشغل (مَشَغِل)	45
Банд, машғул	مشغول 12	18
Тузатмоқ	شفى (I)	11 39
Даволанмоқ	استئنفى بـ	39
Шифохона	مستشفى	19
Қардош	شقيقة	23
Шубҳасиз	لا شك	38 33 45
Шукр қилмоқ, раҳмат айтмоқ	شکر على (y)	42 38 26 45
Шукр қилувчи, раҳмат айтувчи	شاكير	45
Рахмат, миннатдорчилик	شكرا	26 45
Раҳмат!	شكرا	26 11 2
Мақталаидиган, ташаккурга сазовор	مشكور	45
Ташкил қиласи	شكّل	45 23
Шакл, тур	شكل (أشكال)	30
Муаммо	مشكلة	45
Шикоят	شكوى (شكاوى)	34
Қовун	شمام	39
Қуёш	شمس	33 37 7
Ўрик	مشمش	39 21 12 7
Сочи оқарган, оқсоқ	أنيط (شطاء)	37
Шимол	شمال	23
Кўрмоқ, томоша қилмоқ	شاهد	30 29 26 16
Гувоҳ	شاهد	27
Кўриш, томоша қилиш	مشاهدة	44
Шухрат қозонмоқ, танилмоқ	اشتهر بـ	23 22 42
Ой	شهر (شهر، أشتر)	37 45 19 44 10 47 46
Машхур	مشهور	18 12 36 38 19 14 13

Баланд, юксак, улкан	شاهق 22
Күккүз	أشهل (شەلە) 37
Жуда ёқмоқ, хохиш уйғотмоқ	شاق ( ) 42
Қаттиқ хоҳламоқ, соғинмөк	اشتاق ل 41
Тикан	شۈك 38 30 29
Вилка	شوكه 11
Қўй, кўчкор	شاه 33
Хоҳламоқ, истамоқ	شاء (a) 45
Худо хоҳласа	إِنْ شَاءَ اللَّهُ 19 23 45 47 30 26
Қандай яхши я	ما شاءَ اللَّهُ 42
Нарса, пердмет	شيء (أَشْيَاءٌ) 34 41 20 30 37 39
Сочи оқарган, мўйсафид	أشیب (شیبان) 39
Қария, кекса, шайх	شيخ (شیوخ) 22 26 44
ص	
Бўлмоқ, тонг оттиромоқ (17)	أَصْبَحَ 17 21
Тонг, эрталаб (20)	صَبَاحٌ 20 24 44 39 29 30 45 47
Хайрли тонг!	صَبَاحُ الْخَيْرِ ، صَبَاحُ الْمُوْرِ 11 26 7 17
Эрталабки, тонгги	صَبَاحِي 47
Чироқ	مِصْبَاحٌ (مَصَابِحٌ) 10
Сабр қилмоқ, чидамоқ	صَبَرَ (y) 42
Сабр	صَبَرٌ 33
Жуда сабрли, бардошли	صَبُورٌ 37 38
Ўғил бола	صَبِيٌّ (صَبِيَانٌ) 44
Даволанмоқ, соғаймоқ, тузалмоқ	صَحَّحٌ 30
Сиҳат, саломатлик	صَحَّةٌ 39
Ўртоқ, дўст	صَاحِبٌ (أَصْحَابٌ) 38 26 29
Дугона, дугонажон	صَاحِبَةٌ 37 24
Бирга бормоқ, ҳамроҳ бўлмоқ	صَاحِبٌ 45
Сахифа, варак, газета	صَحِيفَةٌ (صَحَافَةٌ) 36
Газета	صَحِيفَةٌ (صُحُفٌ) 43 33
Ликопча, таксимча	صَحْنٌ (صُخُونٌ) 11

Соғлом, түгри	صَحِيقٌ (صَحَّاحٌ، أَصْحَاحٌ) 45 19
Кўкрак, бағр	صَدْرٌ (صُدُورٌ) 37 11
Манба, асос	مَصْبَرٌ (مَصَابِرٌ) 26
Чиқувчи, чиқарилган	صَادِرٌ 36
Бош оғриғи	صُدَاعٌ 39
Чакка	صُدْعَةٌ 39
Тасодиф	صُدْفَةٌ 45
Рост гапирмок	صَدَقٌ (y) 17
Рост деб ҳисобламоқ, ишонмоқ	صَدَقٌ 38 17
Тасдик	تَصْدِيقٌ 32
Дўстлик	صَدَاقَةٌ 32
Садақа	صَدَقَةٌ 21 44 45
Дўст	صَدِيقٌ (أَصْدِيقٌ) 12 26 25 30 47 21 5 7 13 12 8 42 40 37 34
Ростгўй	صَدِيقٌ 37
Қатъий бўлмоқ	أَصْرَرَ عَلَى 39
Тутқаноқ тутмоқ	صَرَعٌ 26(a)
Сарфламоқ , қайтармоқ	صَرَفَ عَنْ (ي) 44
Кетмоқ, ўтмоқ	أَنْصَرَفَ 7 20
Сарф, морфология	صَرَفٌ 43
Харажат	مَصْرُوفٌ 41
Энг қийин	أَصْبَعٌ 40 34
Кўтарилимоқ	صَعِدَ (a) 36
Патнис	صَبِيَّةٌ 12
Эркин нафас олмоқ	تَنَفَّس الصُّعَدَاء 36
Кичкина	صَغِيرٌ 14 5 23 27 32
Энг кичик	أَصْغَرٌ (صُغْرَى) 44 44 39 4
Синф	صَفٌ (صُفُوفٌ) 44
Кечирмоқ	صَفَخٌ 41 (a)
Қўл бериб кўришмоқ	صَافَحٌ 25
Қўл сиқишишмоқ	تَصَافَحٌ 17 47
Қўл сиқишиш	تَصَافُعٌ 47

Сахифа, варак	صفحة (صفحات)	46
Күришиш, құл сиқишиш	مُصافحة	23 45
Сарик	أصْفَرُ (صَفْرُ)	21 6 8 37
Саргайиш	اصْفَرَ	32
Қарсак чалмок	صَنْقَ	5
Қарсак	صَفِيقٌ	36
Тоза бўлмоқ	صَنْعًا (y)	31
Лочин	صَفَرُ (صَفُورُ)	20
Қаттиқ бўлиш	تَصَلُّبٌ	39
Тўғрилаш, тузатиш	إِصْلَاحٌ	20
Солих, олийжаноб	صَالِحٌ	23
Эзгулик	صَلَاحٌ	45
Намоз ўқимоқ	صَلَى	22 42 43
намоз	صلوة	18 45 29 37
Сукут	صَمْتٌ	33
Ясамоқ, ишлаб чиқмоқ, тайёрламоқ	صَنْعٌ (a)	45 37
Саноат, ишлаб чиқариш	صَنْاعَةٌ	23 32
Завод	مَصْنَعٌ (مُصانع)	23 22 12 44 23
Овоз, товуш	صَوْتٌ (أصوات)	30 41 39
Қичкирмоқ	صَاحٍ (I)	31 34 41 32 24
Овламоқ	صاد	34 (I)
Овчи	صَيَادٌ	31 34
Ов	صَيدٌ	30
Кўриниш, расм	صُورَةٌ (صُورَ)	41
Фатограф	مُصَوِّرٌ	
Рўза тутмоқ	صَامٌ (y)	45 42
Рўзадор	صَائِمٌ	45
Рўза	صَيَامٌ	18 37 45
Бўлмоқ, бошламоқ	صَارٌ (I)	37 32
Ёзги	صَفِيقٌ	45
	ض	

Тартиб, интизом	33	انضباطٌ 24
Аниқ	42	صيٰطٌ
Кулмок	32 26	صَحْلَكَ (a)
Кулишмоқ, мазаҳ қилмоқ	45	نَضَاحَكَ مِنْ، عَلَى
Кулувчи, кулаётган	36	صَاحِلَكَ
Катта, улкан	20	صَخْمٌ
Қарши	39	ضَدَّ
Зааркунанда	8	ضَارُّ
Зарурий	26	ضروريٌّ
Урмоқ	30 37	ضَرَبَ (I)
Телефон қилмоқ		الهَاتِفَ -----
Үкол қилмоқ		الإِبْرَة -----
бўлмоқ	44	في -----
Мақбара	21	ضَريحٌ (ضَرَائِحُ)
Заифлашмоқ	42	ضَعْفَ (y)
Заиф, кучсиз, ожиз	12 34 43 26	ضَعِيفٌ (ضَعْفَانِ)
Қон босим	39	ضَغْطُ الدَّمِ
Бирлаштиromoқ, қўшмоқ	45	ضَمَّ (y)
Зое кетмоқ, йўқолмоқ	45	ضَاعَ مِنْ (I)
Мехмон қилмоқ	29	ضَيْفَ
Мехмондўст бўлмоқ	31 29	أَضَافَ
Мехмон қилмоқ	45	اسْتَضَافَ
Мехмон	36 31 45 16	ضَيْفٌ (ضَيْفٌ)
Қўшимча қилиб	45	بِالإِضَافَةِ إِلَى
Вақт тифизлик	36	ضَيْقُ الْوَقْتِ
Топ	30	ضَيْقٌ
Зиё	26	ضِياءٌ
ط		
Янги	17	طازِجٌ
Тиббий	38	طِبِّيٌّ
Табиб, врач	11 30 25 39	طَبِيبٌ (أَطْبَاءُ)
Фельдшер	39	طَبِيبُ الإِسْعَافِ

Пиширмоқ, тайёрламоқ	45 (a, y)	طبع (a, y)
Ошпаз	13	طبع 13
Пишириш, тайёрлаш	11	طبع 11
Ошхона	13 11	مطبع 13 11
Бўр	10	طبشوره 10
Албатта, табиий	45	طبعاً 45
Табиий	21	طبيعي 21
Чоп этилган	44	مطبع 44
Қават	44 12 46	طريق (طريق) 44 12 46
Товоқ	11 32	طبع (أطباق) 11 32
Қават	46	طبعه 46
Фавқулодда	36	طاري 36
Хурсанд қилди	41	أطرب بـ 41
Кашта тикиш, кашта	19	تقطير 19
Кашта тикувчи	19	مطرّزه 19
Тараф, томон	32 20	طرف (أطراف) 32 20
Йўл, кўча	20 30 45 25 43 34 38 37 36 45 2	طريق (طريق) 20 30 45 25 43 34 38 37 36 45 2
Таом, овқат	43 47 32	طعام (أطعمة) 43 47 32
Таъм, маза	21	طعم 21
Ошхона (емакхона), кафе, ресторан	29 20 18 17 10	مطعم (مطاعم) 29 20 18 17 10
Ўчирмоқ	28	أطماً 28
Бола	31	طفل (أطفال) 31
Об ҳаво	20	طقس 20
Изламоқ, қидирмоқ, талаб қилмоқ, сўрамоқ	42 41 27 43 25 45 23 10 3 (y)	طلب (طلاب، طلبة) 42 41 27 43 25 45 23 10 3 (y)
Истовчи, изловчи, талаба	45 34 5 7 18 14 13 19 33 26 20 11 30 29 8 12 17 36 6 46	طالب (طلاب، طلبة) 45 34 5 7 18 14 13 19 33 26 20 11 30 29 8 12 17 36 6 46
Талабалик	42 36	طلابي 42 36
Излаш, қидириш, исташ, ўқиши	37 33 20 22 3 18	طلب 37 33 20 22 3 18
Талаб қилинган, изланган,	39	مطلوب 39

исталган		
Чиқмоқ, күтарилимоқ	43 33 (a)	طَلَّع
Үқимоқ, ўрганмоқ	41	طَائِع
Үқиш	33	مُطَالَعَة
Билувчи, хабардор	38	مُطَلَّعٌ
Отмоқ	34	أَطْلَقَ
Хотиржам бўлмоқ, тинчланмоқ	30	اَطْمَانَ
Кастрюлка	11	طَنَجَرَة
Ривожлантириш	23	نَطْبُورٌ
Ривожланиш	41 36 29	نَطَقَرٌ
Ривожланган	36 45 23	مُنَطَّبَرٌ
Товус	20	طَوَوْسُ (طَوَوِيْسُ)
Қила олмоқ, эпламоқ	30	اسْتَطَاعَ
Имконият, қила олиш	41	اسْتِعْدَادٌ
Куч, қувват	34 33	طَاعَةٌ
Чидамоқ, тоқат қилмоқ	46 (y)	طَاقَ (y)
Куч, қувват, тоқат, чидам	33 43	طَاعَةٌ
Чўзилмоқ, давом этмоқ	47 (y)	طَالَ (y)
Узайтирмоқ, чўзмоқ	45	أَطَالَ
Стол	44 10	طاولةٌ
Узунлик	44 45	طَوْلٌ
Узун, узок	25 30 45 23	طَوِيلٌ
Узун	44	مُسْتَطِيلٌ
Яхши бўлмоқ, ёқмоқ, хурсанд бўлмоқ	39 45 (и)	طَابٌ (i)
Энг яхши, ёқимли	36	أَطْيَبٌ
Учди	24 41 (и)	طَارِيْزٌ (i)
Самолёт	23 44	طَائِرَةٌ
Қуш	41 20 30	طَيْرٌ (طَيْرٌ)
Аэропорт, аэродром	31	مَطَارٌ
	ظ	
Шароит	21	ظَرِيفٌ (ظَرِيفٌ)

Зукко	طَرِيفٌ 5
Соя	ظَلْلٌ 34 30
Зулм қилмоқ	ظَلَمَ (ي) 43 42
Коронғулик, тун	ظَلَمٌ 33
Зулм	ظَلَمٌ 42
Үйламоқ,	ظَلَّنَ أَنْ ... 45 25 41 (a, y)
Күринмоқ, учрамоқ	ظَهَرٌ 4(a)
Күриниш, туш пайти	ظَهَرٌ 17 10 31 44 20 29 47
ع	
Қул	عَبْدٌ 25
Обид, ибодат қилувчи	عَابِدٌ 21 22
Бандалар, одамлар	عِبَادٌ 23
Ибодат	عِبَادَةً 37 18
Шоссе, йўл	طَرِيقٌ مُعَيَّدٌ 45
Ибора, изоҳ	عِبَارَةً 43
Иборат	عِبَارَةً عَنْ 39 44
Ифодалаб	مُعَبِّرًا عَنْ 36
Айбламоқ, таъна қилмоқ	عَاتِبٌ 38
Қотирмоқ, сақлаб турмоқ	عَنْقٌ 37
Тоймоқ, қоқилиб йиқилмоқ	عَثَرٌ (y, I) 29
Тойиш, тутилиш, адашиш	عَثْرَةً 20 32
Ҳайратлантирмоқ, ёқмоқ	أَعْجَبٌ 23 33
Ҳайратланмоқ, таажжубга тушмоқ	تَعَجَّبَ مِنْ 21 25
Ҳайратга соладиган	مُعْجِبٌ بِـ 38
Қари, кекса	عَجُوزٌ (عَجَائِزٌ) 37
Ожиз, кучсиз	عَاجِزٌ عَنْ (عَوَاجِزٌ) 29 33 45
Шошқалоқлик, шошилинч	عَجَلَةً 45
Шошиб	مُسْتَعْجِلٌ 36 18
Санамоқ, ҳисобламоқ, ўйламоқ	عَدٌ (y) 45
Тайёрламоқ, ҳозирламоқ	أَعْدَ 19
Тайёрлаш	إِعْدَادٌ 26

Сон	عَدْدُ (أَعْدَادٌ) 46 26 36 44 45 22 23
Кўп, қатор	عَدِيدٌ 22 44 36 23
Тенглаштирмоқ	عَادِلٌ 44
Мўътадил	مُعْتَدِلٌ 20
Кечирасиз, узр	عَدَمُ الْمَوْالِدَةِ 7 18
Душманлик, адоват	عَدَاوَةٌ 19
Душман	عَدُوٌّ (أَعْدَاءُ) 12 24 34
Кечирмоқ	عَذَرٌ (I) 7 26
Узр сўрамоқ	اعْتَذَرَ عَنْ 26 24 اعْتَذَرَ بِ 38
Узр, кечирим сўраш	عُذْرٌ 42
Узр сўраш, узр	مَعْذِرَةٌ 45 32
Узр, кечирасиз	أَرْجُو مَعْذِرَةً 7
Арава, вагон, автомобил	عَرَفَةٌ 33
Араб, арабча	عَرَبِيٌّ 36 13 20 6 24 26 30 45 23 25 عَرَبَةٌ 7 5 42 41
Келикчак	عَرْوَسٌ 37 3
Кўрсатмоқ	عَرَضَ (I) 43
Кенглиқ, эн	عَرْضٌ 26 44
Кенг	عَرِيقٌ 6 12
Билмоқ	عَرَفَ (I) 32 42 41 26 25 12 30 45 46
Билдирмоқ, таништирмоқ	عَرَفَ 42
Танишмоқ	تَعْرِفَ بِ 46
Танишиш	تَعْرِفُ عَلَى 45 42
Ўзаро танишиш	تَعْارِفُ 42
Билиш, таниш	مَعْرِفَةٌ 34 36 42
Маълум, машхур	مَعْرُوفٌ 22 36 37
Қадимги, кўхна	عَرِيقٌ 23
Азиз, қадрли	عَزِيزٌ (أَعِزَاءُ) 1 26 36 41 7 3 24 23
Энг азиз	أَعْزَزٌ 26 39
Замонавий	عَصْرِيٌّ 22 33
Шарбат	عَصِيرٌ 30

Читтак, қүш	عُصْفُور (عَصَافِير) 43 15
Пойтахт	عاصِمَةٌ (عَوَاصِمٌ) 45 22 23
Таёқ, хасса	عَصَمًا 6
Таклиф этилган, мәҳмон	مَعْرُومٌ 47
Асал	عَسْلٌ 37 17
Кечки овқат	عَشَاءُ 32 17
Ўтхўр	عَاشِبَةٌ 20
Жамоа, тўда	مَعْشَرٌ (مَعَاشِرٌ) 41
Мушак	عَصَبَيَّةٌ 39
Аъзо	عَضْوٌ (أَعْضَاءٌ) 39
Чанқамоқ	عَطِيشٌ (a) 20
Ташналиқ, чанқаш	عَطَشٌ 31
Чанқоқ, ташна	عَطْشَانٌ (عَطْشَى) 4
Четга чиқиш, эгилган жой, хайриҳоҳлик, бурилиш	انْعِطَافٌ 32
Бузилмоқ	تَعَطَّلٌ 2
Таътил	غُطْلَةٌ 29 10 45
Бермоқ, ато этмоқ, ҳадя қилмоқ	أَعْطَى 34 42 23 41
Улуғ, буюк, улкан, таниқли, машҳур	عَظِيمٌ (عَظِيمَاءٌ) 45 26 22 23
Улуғ, донгдор	مُعَظَّمٌ 44
Авф этмоқ, кечирмоқ	عَفَا (عَنْ) 43 (y)
Узр, кечирасиз	عَفْواً 42 2 7
Соғлом, кучли	عَفْيٌ 39
Жазоламоқ	عَافَ بِعَلِيٍّ 34
Оқибат, натижа	عَاقِبَةٌ (عَوَاقِبٌ) 36
Чақирмоқ, тўпламоқ	عَقَدَ 44 47
чақириш	عَقْدٌ 36 46 44
Англамоқ, тушунмоқ, ўргатмоқ, тушунтиromoқ	عَقْلٌ (I) 45
Ақлли, оқил	عَاقِلٌ 12 7 27 34 36
Ақл	عَقْلٌ 14 26

Ақлий	عَقْلِيٌّ 33 24
Маъкул, тушунарли	مَعْقُولٌ 45
	انْعَكَسَ 31
Рўкач қилмоқ	تَعَلَّلَ 42
Қайта ишлаш, даволаш	مُعاَجَّلٌ 23
Осилемоқ	عَلِيقٌ (a) 29
Билмоқ	عَلَمٌ (a) 26 40 42 41 16
Ўргатмоқ	عَلَمٌ 45 43 25
Ўрганмоқ, ўқимоқ	تَعْلَمٌ 16 30 42 43
Сўрамоқ, суруштирмоқ	اسْتَعْلَمٌ 16
Ўрганиш, ўқиши	تَعْلُمٌ 41 40 33 36
Ўқитиши, таълим	تَعْلِيمٌ 39 33 26 19 20
Таълимий	تَغْيِيرِيٌّ 23 22
Илм, билим	عِلْمٌ (عُلُومٌ) 39 41 18 11 10 3 20 23 30 22 33 34 37
Илмий	عِلْمِيٌّ 12 23 38 22
Оlam, дунё	عَالَمٌ (عَوَامٌ) 42 38
Олим	عَالَمٌ (عُلَمَاءُ) 13 23 25 22 32 14 8 4 21 30 19 38
Дунёвий	عَالَمِيٌّ 22 38 41
Аллома	عَالَمَةٌ 37 6 3
Ўқитувчи	مُعْتَدِلٌ 44 18 13 17
Ҳар нарсадан хабардор, билимдон	عَلِيمٌ بِـ 45
Эълон қилмоқ, билдиримоқ	أَعْلَنَ 38 36 39
Эълон	إِعْلَانٌ 33
Эълон қилиб	مُعْلِنًا 36
Юксак, баланд, юқори	عَالِيٌّ 30 31 44
Омма	عَامَةٌ 26
Амаки, амма	عَمَّ (عَمَّةٌ) 23 45 12 37
Салла	عَمَّةٌ 25
Декан	عَيْدٌ 43 36 24 18 12 20 29 33

Деканат	عِمَادَةٌ 30
Цивилизация, маданият	عُمْرَانٌ 42
Умр, ёш	عُمْرٌ 6 44 45 23 47 21
Бино, иморат	عِمَارَةٌ 45 46
Меъморий	مِعْمَارِيٌّ 22
Ишламоқ	عِلْمٌ (a) 45 44
Муносабатда бўлмоқ, муомала қилмоқ	عَامَلٌ 42
Ишчи	عَامِلٌ (عَمَالٌ) 31 6 5 8 13
Иш, амал (11)	عَمَلٌ (أَعْمَالٌ) 33 17 41 7 11
Фабрика	مَعْمَلٌ (مَعَالِمٌ) 22 23 41
Кўр	عُمْيٌ (أَعْمَى، عَمْيَاءٌ) 4 23
Узум	عَنْبٌ (أَعْنَابٌ) 8 30 23 37 7 8 12
Қачонки	عِنْدَمَا 30 32
Эчки	عَنْزٌ 13
Эътиқод қилувчи	مُعْتَقِّلٌ بِ 23
Адресс	عُنْوانٌ 45 42
Институт, ташкилот	مَعَاهِدٌ (مَعاهِدٌ) 23 44 36
Чиқармоқ	تَعَاهُد 45
Қийшиқ, эгри	أَعْوَجٌ (عَوْجَاءٌ) 37 4
Қийшайиш	أَعْوَجَاجٌ 32 39
Қайтмоқ	عَادٌ (y) 29 41
Қайтариш	إِعَادَةٌ 17
Қайтиш	عَوْدَةٌ 37 47
Одат	عَادَةٌ 32 34 45
Келиш, кўриш	عِيَادَةٌ 41
Яшамоқ	عَاشٌ (I) 43
Йил	عَامٌ (أَعوَامٌ) 19 29 44 47
Айб	عَيْبٌ 34
Байрам	عِيدٌ 23
Айланиб келмоқ, у ердан бу ерга олиб юрмоқ	أَعَازٌ 38

Күз	6 31 37 47	عَيْنُ (أَعْيُنْ)
	غ	
Үтган	22	غَابِرٌ
Эртага	19 7 45 30 29 26 43	عَدَا
Тарк этиш, кетиш	?43	مُعَاذَرَةٌ
Тушлик қилмоқ	29 17	تَعْدَى
Тушлик	20 47 29	عَدَاءٌ
Фарб	23	غَربٌ
Фарбий	25	غَرْبِيٌّ
Қарға	41	غُرابٌ (غَرْبَانْ)
Сайрамоқ, күйламоқ	43 41	غَرَّدَ
Күчат ўтказмоқ	21	غَرَسَ (I)
Хона	17 46	غُرْفَةٌ (غُرْفَ)
Вақтни олмоқ, банд қилмоқ, сарфламоқ	47	اسْتَعْرَقَ
Чўкаётган одам	29	غَرِيقٌ
Ғазаб, юриш, хужум	33	غَزْوَةٌ
Ювмоқ	32 46	غَسلَ (I)
Ювинмоқ	17 47	تَعْسِيلٌ
Умивальник	11	مَعْسِلَةٌ
Кўчирмачи	26	عَشَاشٌ
Шох, навда	30 38	عُصْنٌ (أَعْصَانْ)
Ғазабланмоқ, аччиқланмоқ	24 34 (a)	غَضِيبٌ
Кечирмоқ, авф қилмоқ	43 26 31 38	غَفَرٌ إِ
Дон, ғалла	23	غِلَالٌ
Кўпчилик, аксарият	21 23	أَغْبَيَّةٌ
Янглишмоқ, адашмоқ	41 (a)	غَلَطٌ
Ёпиқ	36	مُعْلَقٌ
Қин	5	غَمْدٌ
Саргузашт	30	مُغَامَرَةٌ
Ботирмоқ, туширмоқ	?46 (36)	غَمْسَ في
Фойдаланмоқ, ишлатмоқ	43	اعْتَنَمْ

Талтаймоқ	اعْتَرَ 41
Хожатсиз бўлмоқ	اسْتَعْنِي عَنْ 33
Бойлик, бадавлатлик	غَنِّيٌّ 26
Йўқ одам	غَائِبٌ 38
Ўрмон, чакалакзор	غَابَةٌ 31 30
Бошқа, ўзга	غَيْرٌ 38 25 23 22
Дала	غَيْطٌ 38
Ғазаб, нафрат	غَيْظٌ 38

ف

Очмоқ	فَتح (a) 36-§, 38-§, 41-§
Калит	مِفْتَاحٌ (مَفَاتِيحُ ۖ) 25-§, 33-§
Очиқ	مَفْتُوحٌ 6-§, 13-§, 18-§
Йигит	فَيْ (فَتْيَانُ ۖ) 26-§, 37-§, 43-§
Қизча	فَتَاهٌ (فَتَاهَاتُ، فَتَاهَاتُ ۖ) 21-§, 26-§, 46-§
Тўсатдан, кутилмагандан	فَجَاهَةً 30-§
портламоқ	إِنْفَحَرَ فِي ۖ 36-§
Текширмоқ (врач)	فَحْصٌ (حَصَّ) 20-§, 30-§, 39-§
1) ҳис қилмоқ, сезмоқ;	
2) ҳамдард бўлмоқ	
3) йўқотмоқ	
Безатилган, кўркам	فَخْمٌ 31-§
Сенинг фидойинг бўлай!	جَعْلُثُ فَدَاكَ ! 26-§
Томоша қилмоқ	نَسَرَجَ عَلَى ۖ 20-§
Шодлик	فَرْجٌ 33-§
Хурсанд бўлди	فَرِحَ (a) 41-§
Шодлик	فَرْجٌ 41-§
Шодлик, хурсандчилик	فَرْحَةٌ 36-§
Ёлғиз бўлмоқ, ёлғиз қолмоқ	إِنْفَرَدٌ بِ ۖ 26-§
Аъзо, одам, шахс, киши	فَرْدٌ (أَفْرَادٌ) 32-§
Форсча, форс	فَارِسٌ 7-§, 13-§, 31-§
Ётоқ, кўрпа-тўшак	فَرْشٌ (فُرْشٌ) 39-§
Фурсат, вақт, байрам	فُرْصَةٌ (فُرْصَهٌ) 45-§, 47-§

Фарз	فَرِيْضَةُ عَلَىٰ (فَرِائِضُ) 3-§, 20-§
Шох, новда	فَرْغٌ (فُنُوعٌ) 30-§
Ажратиб юбормок	فَرْقٌ (ج) 44-§
Ажралмоқ, айрилмоқ, қолдириб кетмок	فَارَقٌ 34-§
1) фироқ, ажралиш; 2) ташлаб кетиш, жүнаб кетмок	فِرَاقٌ 46-§
Команда	فَرِيقٌ (أَفْرِيقٌ) 29-§
Газ, плита	فُرْنٌ (أَفْرَانٌ) 11-§
Французча, француз	فَرْسِيٌّ 38-§
Аёллар күйлаги	فُسْتَانٌ (فَسَاتِينٌ) 37-§
Танаффус	فُسْحَةٌ (فُسْحٌ) 36-§
Яроқсиз бўлиб қолмоқ	فَسَدٌ (u) 42-§
Нифоқ солиш	فَسَادٌ 45-§
Тушунтириб беришни сўрамоқ, аниқлаб олмоқ	فَسْفَسَرٌ 42-§, 47-§
Тарқатмоқ, ҳаммага эшииттирмоқ, овоза қилмоқ	فَشَّىٌ 42-§
Кумуш	فِصَّةٌ 30-§
Афзал кўрмок	فَضْلٌ 37-§
Марҳамат!	فَضْلٌ! 2-§, 17-§, 26-§, 41-§
Энг юксак	أَفْضَلٌ (فُضْلٌ. myan) (أَفَاضِلٌ، فُضْلَيَاتٌ) 18-§, 21-§, 26-§, 41-§
Афзалроқ	أَفْضَلٌ مِنْ 18-§, 37-§, 45-§
Марҳаматлилик, яхшилик қилиш, юксаклилик, афзаллик	فَضْلٌ 32-§
Фазилат, афзаллик	فَضْلٌ (أَفْضَالٌ، فُضُولٌ) 21-§
Яхши иш	فَضِيلَةٌ (فَضَائِلٌ) 41-§
Нонушта қилмоқ	فَطَرٌ (ج) 29-§
	فَطَرٌ 30-§
Рўза ҳайити	عِيدُ الْفَطْرِ 23-§
Нонушта	فُطُورٌ 17-§, 39-§, 47-§

Қилмок, бажармок	18-§, 30-§, 31-§, 41-§, 42-(a) §	فَعْل (فعل) §
Бажарувчи	19-§, 36-§	فَاعِل (فعل)
Ҳаракат, иш, фаолият	36-§	فِعْل
Йўқлигини билиб қолмок	42-§	تَمَكَّنَ
1) мавжуд бўлмаган, йўқ; 2) йўқотилган, йўқолган	20-§	مَقْتُوْد
Камбағал	43-§	فَقَبَرْ (فقراء)
Фақат	7-§, 29-§	فَقْط
Фақих, юрист, олим	22-§, 37-§	فَقِيْه (فقهاء)
Ўйламок, фикрламок, ўйланмоқ, ўйлаб кўрмоқ	30-§, 31-§	فَكَرْ فِي (فواكه)
Мева	7-§, 12-§, 21-§, 39-§	فَاكِهَة (فواكه)
Араб жасмини (ёсмин)	42-§	فُل
	31-§	يُنْسَعِ
Хайдамоқ, ер чопмоқ	43-§ (a)	فَلَح (لح)
Дехқон	4-§, 6-§, 7-§, 8-§, 9-§, 13-§, 18-§, 19-§, 26-§, 37-§, 43-§	فَلَائِخ (فلاخ)
Фалсафий	38-§	فَلْسَفَى
Фильм	44-§	فِلْم (أفلام)
Оғиз	32-§, 41-§	فَم (أقمام)
Оғизда	20-§	فِي فِي فِمِه
Санъаткор	13-§	فَنَان
Уста, маҳоратли	37-§	مُتَعَنِّ
Пиёла, чашка	11-§	فِنْجَان (فنجان)
Мехмонхона		فُندُق
тушунмоқ	26-§ (a)	فَهْم (فهم)
1) Сўров, маълумотнома; 2) сўрок	32-§	إسْتِهْمَام
Ғалаба, муваффақият	36-§	فَوز
Устида	10-§, 11-§, 30-§, 44-§	فُوقَ
Ловия	38-§	فُول

Витамин	39-§ فِيتَامِنَاتٌ
Фишавий	45-§ الْفِيَشَاوِيُّ
Фойда олмоқ, фойдаланмок	30-§ إِسْتَهْدَادٌ
Фойда	17-§ إِقَادَةٌ
фойда	30-§ فَائِدَةٌ (فَوَائِدٌ)

ق

Кутиб олмоқ, учратмоқ	44-§, 45-§ قَابِلٌ
Учрашмоқ, түқнашмоқ	25-§, 47-§ تَعَابِلٌ
Кутиб олмоқ	31-§ إِسْتَهْدَافٌ
Кутиб олиш	32 -§, 45-§ إِسْتِهْدَافٌ
Кутиб олинган	36-§ مُسْتَقْبَلٌ
Кутиб олувчи	36-§ مُسْتَقْبِلٌ
Келажак сари	23-§ خَوْ الْمُسْتَقْبَلِ
Келаси, келгуси	29-§ مُقْبِلٌ
Яқинлашиб келаётган	30-§ مُقْبِلاً
Олдин	43-§ قَبْلٌ
...дан олдин	41-§ قَبْلَ أَنْ
Олдин(дан)	43-§, 45-§ مِنْ قَبْلٍ
ўлдирмоқ	31-§, 34-§ (v) قَلْ
Баҳоламоқ, тақдирламоқ	36-§, 43-§ قَدَرٌ
Қўлидан келмоқ, кучи етмоқ	31-§, 38-§, 42-§ (u) عَلَى
Аниқлаш, баҳо бериш, баҳолаш (холат)	36-§, 41-§ تَقْدِيرٌ
Ҳамма нарсага қодир, қудратли, кучли	38-§ الْقَدِيرُ
Кучи етадиган, қўлидан келадиган, қобилиятли	41-§ قَادِرٌ
Қозон	11-§ قِدْرٌ
келмоқ	36-§, 42-§ (u) قَدْمٌ
Таништирмоқ	45-§ قَدَمٌ
Келиш, ташриф	46-§ قُلُومٌ
Қадимий, эски	22-§, 23-§, 25-§, 41-§ قَدِيمٌ

Эски	39-§ أَفْدَمْ
Келаси	39-§, 47-§ قَادِمْ
1) Оёк; 2) Қадам	20-§, 32-§ فَدَمْ
Қарор	38-§ فَرْزٌ
... ҳақидаги қарор	36-§ فَرْزٌ بِ
Үқимоқ	16-§, 25-§, 30-§, 33-§, 42-§ فَرْأَوْ
Үқиш	16-§ قِرَاعَةً
Яқин бўлмоқ	45-§ فَارَبْ
...га яқинлашмоқ	30-§, 42-§ إِقْتَرَبَ مِنْ
...га яқин	5-§, 12-§, 18-§, 20-§, 30-§ فَرِبْ مِنْ، 32-§
Қариндош, яқин	29-§, 47-§ فَرِبْ (أَقْارِبُ)
Қариндош	21-§, 44-§ دُو الْقَرَابَةِ
Тахминан, тақрибан	30-§, 42-§ تَقْرِيْبًا
Тахминан, тақрибан	45-§ عَلَى التَّقْرِيبِ
Яқинида	11-§, 31-§ فُرْبَ
Таклиф	45-§ إِقْتَرَاعٌ
Маймун	20-§ قِرْدُ (فُرْودُ)
Аср	22-§, 44-§, 46-§ فَرْنُ (فُرْونُ)
Икки шохли	20-§ دُو الْقَرْنَيْنِ
Қишлоқ	14-§, 18-§, 26-§ فَرْبَةً
Ҳисса, улуш	23-§ قِسْطُ (أَفْسَاطٌ)
Қисм, бўлим	20-§, 23-§ قِسْمٌ
Ҳикоя, қисса	23-§, 25-§, 36-§ قِصَّةً (فَصَصْ)
Иқтисодий	20-§, 22-§, 23-§ إِقْتِصَادِيٌّ
Калта	6-§, 39-§ قَصِيرٌ
Гапнинг қисқаси, гапнинг индалоси	47-§ فُصَارَى الْقُولِ
Масала, муаммо	38-§, 41-§ قَضِيَّةً (فَصَائِبَا)
Ўтказмок (вакт)	44-§ قَضَى (u)
Судья, қози	38-§ قَاضٍ كَالْقَاضِي (فُضَاهَ)

Үзмоқ	41-§, 43-§ (a)
Бўлак	17-§, 34-§, 38-§, 41-§
Ўткир, кесувчи	3-§, 26-§, 34-§
Яшамоқ	22-§, 23-§ ()
Пахта	23-§
Нафақага чиқмоқ	44-§
Ўтириб	44-§ علی
қоида	43-§ قواعید
Ўтирувчи, ўтирган	27-§, 45-§
стул	21-§, 44-§ مفہود
Сакрамоқ	34-§ فرقہ ()
Қафас	20-§ فقص
Чакмон	25-§ ففطان
Карвон	8-§ قافلہ
Камайтиromoқ	41-§ قلن
Оз, кам	2-§, 11-§, 17-§, 21-§, 27-§ 38-§, 42-§, 45-§, 47-§
Энг кам	39-§ اُگل
Мустақил	مُستَقِل
Бир ағанамоқ, ағдарилмоқ	34-§ انقلابی
Қалб	29-§, 41-§ قلب (قُلوب)
Юрак уриши	39-§ بَصَانُ الْقَلْب
Хавотирланиш, ташвиш қўрқинч	39-§ قلق
Хавотирланувчи, ҳаяжонланган (киши)	39-§ قلق
Қалам	8-§, 13-§, 20-§, 25-§, 41-§ قلم (أَقْلَام)
Авторучка	20-§ قلم الرصاص
Ой	10-§, 21-§, 33-§ قمر
Кўйлак	34-§ قمیص
Новвот, шакар, қанд	37-§ قند (قۇند)
Техник	45-§ تکنیک

Фишавий кафеси	مَقْهَى الْفِيشَارِي 45-§
Қахвахона	مَقْهَى (مَقَاهِي) 45-§
Зал	قَاعَةً (قَاعَاتٌ) 10-§, 12-§, 13-§, 18-§, 20-§, 36-§
Аудитория	قَاعَةُ الدَّرْسِ 17-§, 30-§
Демоқ, айтмоқ, гапирмоқ	قَالَ (v) 17-§, 20-§, 21-§, 23-§, 24-§, 26-§, 30-§, 31-§, 37-§, 45-§
Дейилган, айтилган	قَيْلَ 23-§, 31-§, 34-§
Гапиувчи, деювчи	قَائِلٌ 36-§
Сүз, гап, фикр	فَوْلُ (أَفْوَلُ) 36-§, 47-§
1) нутқ; 2) мақола	مَقَالَةً 36-§, 38-§
турмоқ	قَامَ (v) 30-§, 36-§, 38-§, 47-§
Яшамоқ, истиқомат қилмоқ	أَفَاقَمُ فِي 30-§, 45-§
Яшаш, истиқомат қилиш	إِقَامَةً 46-§
Тик турувчи, күтарилигандан, ўрнидан турған	قَائِمٌ 45-§
Халқ, миллат, қавм	فَوْقَمُ 43-§
Халқ, миллат	فَوْمِيَّةً 22-§, 23-§, 45-§
Тик туриш, ўрнидан туриш	قِيَامٌ 22-§, 37-§
Тұғри, текис, силлик	مُسْتَقِيمٌ 22-§, 36-§
Кучли, бақувват	غَوِيُّي 5-§, 8-§, 18-§, 26-§, 31-§
Энг кучли	أَفْوَى 13-§
Куч, қувват	فُوَّهٌ 8-§
Үлчамоқ, қиёслаб қўрмоқ, солишишимоқ	فَاسَ (u) 39-§
Қиёслаш, солишириш	مُفَايَسَةً 32-§
ك	
Катта бўлмоқ	كَبِيرٌ (y) 44
Такаббурлик қилмоқ	تَكَبَّرٌ 32
Кибр	كَبِيرٌ 29
катта	كَبِيرٌ (كَبِيرٌ) 36 27 30 45 8 12 29 41 18
Ёши улуғ	كَبِيرٌ السِّنٍ 33 6 13 23 8 20 5 36 14 39

Энг катта	40 44 4 39	أكْثَرُ (كُبِيرٌ)
Қўй, қўчкор	13	كَبِشٌ
Ёзмок	42 39 33 31 45 10 16 (y)	كَسَبٌ (ي)
Ёзиш, ёзишма	33 16 43	كِتَابَةً
Ёзувчи	9 8 27 36	كَاتِبٌ (كِتابٌ)
Китоб	13 12 23 41 38 24 20 30	كِتابٌ (كتَابٌ)
Ёзув столи, офис	44 23	مَكْتَبٌ (مَكَابِبٌ)
Кутубхона	17 23 8 11 12 20 38 19	مَكْتَبَةٌ
Нафасини ютмоқ	30 (y)	كَسَمٌ (ي)
Кўпаймоқ, ортмоқ	42 (y)	كَثْرٌ (ي)
Кўпайтиromoқ	30	أكْثَرُ
Кўп	22 25 20 27 32 34 33 38 42 43 21 23 45 30	كَثِيرٌ كَثِيرٌ
Энг кўп	45 39 41	أكْثَرُ
Сероблик, мўллик	26	كَشْرٌ
Қуюқ, қалин, зич	21 30 19	كَثِيفٌ
Ёлғон гапирмоқ	29 24 42 (и)	كَذَبٌ (ي)
Ёлғон деб ҳисобламоқ	38	كَذَبٌ
Гилос	12 39	كَرْزٌ
Стул	44 10 11	كَرْسِيٌّ (كَرَاسِيٌّ)
Хурмат қилмоқ	31 25	أكْرَمَةً
Сахий, олийжаноб	36 26	كَرِيمٌ (كِرَامٌ)
Ток	39 23	كَرْمٌ (كُرُومٌ)
Футбол	29	كُرْبَهُ الْقَدَمِ
Шарсимон	39	كُرْوِيٌّ
Эгалламоқ, кўлга киритмоқ	16	أكْتَسَبٌ
Эгаллаш, қўлга киритиш, ютуқ	32	أكْتَسَابٌ
Синмоқ	16	انْكَسَرَ
Синик	32	انْكِسَارٌ
Бўлак, бурда, парча	38 ؟ 16	كَسْرٌ ؟ كَسْرٌ
Дангасалик қилмоқ	26 43 26	كَاسَلٌ
Дангаслик, ялқовлик	32	كَاسُلٌ

Дангаса	13 43 8 18 3 4 كَسَلَانْ (كَسَلَى) كَسَلَى
Жуда дангаса	43 كَسُولٌ
Кубметр	44 مُكَعْبٌ
Кафт	45 37 كَفٌ
Кофир	43 كَافِرٌ
Куфр	42 كُفْرٌ
Барчаси, ҳаммаси	38 كَافِيَّةٌ
Кифояланмоқ	45 أَكْفَى
Ҳамма, барча	26 29 24 45 47 46 20 10 13 3 18 كُلٌّ 43 38 33
Факультет	42 33 44 30 12 20 كُلِيَّةٌ
Ит	8 13 31 46 19 كَلْبٌ (كِلَابٌ)
Юкламоқ	33 كَلْفٌ
Гаплашмоқ	38 كَلْمَ
Гаплашмоқ, гапирмоқ	26 42 كَلْمَنْ
Гап, нутқ	43 42 كَلامٌ
Сўз	43 42 كَلْمَةٌ
Нечта? Қанча? Қанча! Нечта!	26 44 45 46 7 كَمٌ
..дек, каби	28 43 كَما
Нок	39 7 12 كُثْرَى
Энг етуқ	24 40 44 أَكْمَلٌ
Комиллик	27 كَمَالٌ
Келин	23 كَفَّةٌ
Соҳил, бўйи	45 كُورْنِيشٌ
Юлдуз	21 كَوْكَبٌ (كَوْكَبٌ)
Эди, бўлди	26 20 29 43 41 42 36 38 19 كَانٌ (y) 11 16 17 7 22 21 47 45 30 25 24 23
Жой, ўрин	30 34 مَكَانٌ (أَمَانٌ)
Л	
Кийган	39 لَبِسٌ
Сут	17 38 37 لَبَنٌ
Қабр, лахад	10 لَحْدٌ

Етиб олмоқ	34 (ج) ^٤
Хузур қилмоқ, дийдорлашмоқ	47 (ك) ^٥
Гүшт	41 11 (ث)
Соқол	39 (چ) ^٦
Чақмоқ, тишлиамоқ	36 (د) ^(a)
Ширин, мазали	12 7 (ل) ^٧
Энг шириң	39 (أَنْ) ^٨
Доимо ёнида бўлмоқ	40 (لَازِمٌ)
Риоя қилиш, амал қилиш	39 (الْتَّرَاكُومُ)
Мажбурийлик	38 (الْإِرْزَاقُ)
Тил	20 32 (لِسَانٌ)
Ўғри	4 (ص) ^٩
Олийжаноблик, илтифот	45 (لُطْفُ)
Ёқимли, майин	20 (لَطِيفٌ)
Урмоқ	37 (ط) ^(b)
Стадион	18 11 13 29 (مَلَعْبَةٌ)
Қошиқ	11 (مَلْعُونَةً) (مَلَعْقَةً)
Лаънатламоқ	27 (لَعْنَةً) (و)
Тил	16 9 44 28 36 33 31 20 (لُغَةً)
Луғавий	38 (لُعْوَيٌّ)
Қалин	30 (مَلْئَقٌ)
Луқма	32 (لُعْمَةٌ)
Учратмоқ??	45 (لَعْبَى) ^(a)
Учратмоқ	26 (لَعْقَى)
Учрашмоқ	45 (الْتَّفَقَى) ^(b)
Учрашув, кўришиш	7 45 (لِقَاءُ)
...ганда, қачонки	30 41 39 (لَكَّا)
Кўриб қолмоқ	30 (لَمَحَ)
Ярақламоқ, ялтилламоқ	18(a) (لَمَعَ)
Шамоллаш	39 (الْتَّهَابُ)
Хансирамоқ, тилни осилтирмоқ	31 (a) (لَهْثَ)
Ҳаяжонланиб, ташвишланиб	36 (مُشَاهَفَهُ)

Лавҳа, тахтача	لَوْحَةٌ 33
Бодом, бодом бези(39)	لَوْزٌ 39 7 12
...дан гина қилишга ўрин йўқ	لَا لَوْمَ عَلَى ... 45
Таъна, гина	مَلَامٌ 42
Ранг	لَوْنٌ (أَلْوَانٌ) 32 30 31 21
Рангли	مُلَوْنٌ 12
Қинғир қийшиқ, эгри	مُلْتَوِيٌّ 30
Она шер	لَيْلَةٌ 20
Ярашмоқ, мос бўлмоқ	لَاقٌ (أَيْلَقٌ) 41 (II)
Тун	لَيْلٌ (أَيْلَلٌ) 37 44 46 17 22
Лимон	لَيْمُونٌ 39 21
♦	
Метр	مِترٌ (أَمْتَارٌ) 44 46
Метро	مِشْرُوٰ 33
Қизиқарли	مُمْتَعٌ 25
Хафа бўлган, ғазабланган	مُمْتَضٍ 41
Қачон? Қачонки	مَهْيَى 39 25 42 7 47
Бўйсуниш, итоат қилиш	إِمْتِشَالٌ 39
Вакил, актёр	مُمْثِلٌ 20 19 13 9 7 6 5 36
...дек, каби, ўхшаш	مِثْلٌ 21 30 26
Масалан	مَثَلًاً 45
Имтиҳон	إِمْتِحَانٌ 29 36
Чўзмоқ, узатмоқ	مَدَّ 32 (a, y)
Модда	مَادَّةٌ 44
Муддат	مَدَّةٌ 36
Шаҳар	مَدِينَةٌ (مَدْنٌ) 6 42 23 44 29 45 20 22
Ёнидан ўтмоқ	مَرَّ (y) 31
Давом этмоқ	اسْتَمَرَ 29
Ўтиб кетаётган	مَارٌ 45 27
марта, бир кун	مَرَّةٌ (مَرَاثٌ ، مِرَاثٌ) 36 39 16 34 26 21 46
Ўтиш жойи	مَكَرٌ 33
Эркак	مَرْءَةٌ 42 36

Аёл	12 31 37	امْرَأة (نِسَاء)
Касал бўлмоқ	11 (a)	مَرِضَ
Ўзини касалликка солувчи	39	مُشَارِضٌ
Касаллик	19 30 41 39	مَرِضٌ (أَمْرَاضٌ)
Касал	42 41 43	مَرِضٌ (مَرْضَى)
Хамшира	36	مُسْرِدَةٌ
	45	مرقة
Хазиллашмоқ	39 (a)	مَرْجَحٌ
Артмоқ	39 (a)	مَسْحَحٌ
Майдон, масофа	44 45	مِسَاكَةٌ
Масийхий	23	مَسِيْحِيٌّ
Кечқурун	18 47 45 30 29 26 39 44	مَسَاءٌ
Юрмоқ, пиёда юрмоқ	34 38 (II)	مَشَى
Пиёда бораётган	25	ماشٌ
Мисрлик	20 18 42 20 14 29	مِصْرِيٌّ
Ўтмоқ	45 31 (II)	مَصْبَى
Ўтган	44 19 47	ماضٌ
Ёмғир ёғмоқ	30	أَمْطَرٌ
Бир жойда бўлиш, туриш	47	مُكْوَثٌ
Мумкин бўлмоқ	30 41	أُمْكَنٌ
Имкониятга эга бўлмоқ	41	مُكْنَنٌ مِنْ
Имкон	45	إِمْكَانٌ
Тўлдирмоқ	36 (a)	مَلَأً
Ховуч	45	مَلْئُ الْكَفِّ
Денгизчи	8 18 37	مَلَأَخٌ
Туздон	11	بِمُلْحَةٍ
Лаганбардорлик, хушомад	34	مَلْقٌ
Ўзини тутиб олмоқ	41 (II)	مَلَكَ
миннатчи	41	منانٌ
Таъқиқламоқ, ман этмоқ	34 41 (a)	مَنَعٌ
Воз кечиши	33	امْتِنَاعٌ عَنْ
Тиламоқ	36	تمكّنٌ

Тилак, истак	36
Бешик	10
Мохир, малакали	ماهير (مهير)
Үлмок, вафот этмок	مات (y)
Мол, дунё	مال
Сув	ماء (مياه)
Овқатланадиган стол, дастурхон	مائدة
Майдон, соха	ميدان (میدان)
Ажралиб турмок, фарқланмок	ميئز
ن	
Хабар қилмок	أنباء
Маълумот, хабар, янгилик	نبأ (أنباء)
Пайғамбар	نبي (أنبياء)
Үсмоқ	نبت (y)
Ақилламоқ	بيح (a)
Минбар, кафедра	منبر
Юрак уриши	تضامن القلب
Огоҳлантириш, уйғотиш	تنمية
Натижка, хулоса	نتيجة (نتائج)
Мувоффакият қозонмок	نجاح
Ютуқ, мувоффакият	نجاح
Дурадгор	نجاز
Озғин, ориқ	تجيل
Грамматика	نحو
Терма	منتخب
Хурмо дарахти, пальма	خجل
Латифа	نادية (نواذير)
Афсусланмок	نورم (a)
Қичқирмоқ	نادي
Клуб	ناد
Анжуман	ندوة
Ечмоқ	نزع (I)

Тушмоқ, пастламоқ, (жойга) бориб тушмоқ	39 34 41 30 (II)
Пастлатмоқ, туширмоқ, жойлаштирмоқ	30 45
Уй	25 26 مَنْبِلٌ (مَنَازِلٌ)
Уйга оид	17 مَنْبِلٌ
Сайр қилмоқ	46 تَزَّهُ
Сайр	26 تَزَّهُ
Муносабат, алоқа, муносиблик, мослик	47 مُنَاسَبَةٌ
Бургут	20 نَسْرٌ (نُسُورٌ)
Маросим	37 مَنْسِلٌ (مَنَاسِلٌ)
Одам, киши, жон	23 22 45 نَسَمَةٌ
Унумтоқ	47 43 42 (a) نَسِيَّ
Унутиш	47 20 نِسْيَانٌ
Барпо қилмоқ, қурмоқ	31 أَشْأَ
Иншоот	22 مُنْشَاةً (مُنْشَاتٌ)
Изланган, қидирилган	45 مَنْشُودٌ
Тарқатиш	33 نَشْرٌ
Фаол, ғайратли	8 12 13 7 18 نَشِيطٌ (نُشَطَاءُ)
Хидламоқ	39 (a) نَشِقٌ
Хидлаш	39 نَشَقٌ
Матн	43 16 نَصٌ (نُصُوصٌ)
(Моида 3)	؟؟46 نَصْبٌ
Насихат	42 نُصْحٌ
Самиймийлик, ихлос	26 نَصِيحةٌ
Ғалаба қилмоқ, халос қилмоқ, химоя қилмоқ	43 (y) نَصَرٌ
Ярим	45 30 44 22 نِصْفٌ
Ярим	32 مُنْتَصِفٌ
Пишган, етилган	11 نَاضِجٌ
Стол	10 مِنْضَدٌ
Курашмоқ	16 نَاضِلٌ

Баён қилмоқ, гапирмоқ, талаффуз қилмоқ,	20 (и) نطق
Қарамоқ, күрмөк, кузатмоқ	36 30 (y) نظر
Кутмоқ	36 انتظار
Кутиш	20 انتظار
Манзара, күриниш	30 21 41 منظر (منظار)
Күриш, назар	30 نظر (نظار)
Күзойнакли	20 دُو نظاراتِ
Тозалик	33 41 9 نظافة
Тоза	8 نظيف
Интизом, тартиб	33 انتظام
Инъом, мукофот	32 إنعام
Неъмат, фаровонлик	26 42 بعمة (بعم)
Дераза	36 6 8 10 13 نافية (نافية)
Ижро этиш, амалга ошириш, татбиқ этиш	38 تنفيذ
Нафас олмоқ, нафас ростламоқ	36 تنفس
Нафас олиш	39 تنفس
Нафас	30 تنفس (أنفاس)
Үз, одам(33)	41 42 33 36 34 32 31 45 تنفس (أنفاس)
Үзига ўзи	30 43 بین و بین نفسیہ 45
Фойдали бўлмоқ, фойда келтирмоқ	42 (a) نفع
Манфаат, фойда	33 مفادة (منافع)
Наф, фойда, яхшилик	21 نفع
Энг фойдали	33 أفع
Сарф қилиш, кетказиш	39 إنفاق
Сарф, харажат	39 نفقة
Мунофиқ	42 منافق
Мухокама қилмоқ	29 نقاش
Камаймоқ	39 نقص (y)

Элтиб қўймоқ, кўчирмоқ,	31 (y)
Кўчиб ўтмоқ	20 اُنْتَقَل
Кўчириш	26 نَقْلٌ عَنْ
Тоза	36 تَهْيِي
Йўлбарс	20 نَمَرْ (نُورْ)
Ўсмоқ, кўкармоқ	21 (y) نَمَا
...га мансуб	45 مُسْتَحْسِنٌ إِلَى ..
Кундуз	33 كَعْزَر
Етмоқ	44 نَاهَرَ
Фойдаланиб қолмоқ	47 اُشَهَر
ўриндан турмоқ, уйғонмоқ	47 43 29 17 نَهْضَنْ (a)
Ханграмоқ	38 كَحْقَنْ (a)
Тугамоқ, нихояланмоқ	29 17 20 اُنْتَهَى
Тугаш, нихоясига етиш	29 36 اُنْتَهَاءً
Нихоя	36 كِحَيَّةً
Ўринбосар	29 36 نَائِبٌ
Офат, фалокат	36 نَائِبٌ (نَوَابُ)
Олов, дўзах	32 34 28 نَارٌ
Маърифий	23 تَسْبِيرِي
Ёруғ	23 بَرْ
Нав, тур	20 21 نَوْعٌ (أَنْوَاعٌ)
Турли	20 مُتَسَوْعٌ
Бермоқ	30 نَاوَلٌ
Емоқ, тановул қилмоқ	17 39 29 47 نَائِلٌ
Тановул қилмоқ	32 39 20 نَائِلٌ
Ухламоқ	34 (a) نَامٌ
Ухловчи, уйқудаги, ухлаётган	43 نَائِمٌ
Уйқу	29 46 17 نَوْمٌ
Ният қилмоқ	47 نَوْيٌ (I)
Ният	47 نَيَّةٌ عَلَى
هـ	
Мана	26 36 هـ

Хакозо, хуллас	32 29	ھَكْنَا
Бақирмоқ, ҳайқирмоқ	39	ھَتَفَ (y)
Телефон	30 39	هَاتِفُ
Телефон орқали	47	هَاتِفِي
Аразлашмоқ, гаплашмаслик	44	ھَجَر (y)
Ҳижрий	47	ھِجْرِي
Мушук	10 46	ھُر
Гапирмоқ	12	ھَرْفَ (I)
Шошмоқ, югурмоқ	30 36 24	ھَرْوَلَ إِلَى
Совға қилмоқ, олиб келмоқ (31)	31 47	ھَدِي (I)
Ҳалокат, ўлим	34	ھَلَادُك
Дикқат, эътибор, қизиқиш	43	اھْتِمَامٌ عَلَى
Мухим	33	ھَامٌ
Энг муҳим	30	أَهْمٌ
Аҳамият	41	أَهْمِيَّةٌ
Оворагарчилик, югар- югар	45	ھَمٌ (ھُمُومٌ)
Ташвишли, жонсарак бўлган, хафа бўлган	45	مَهْمُومٌ
Шивирламоқ	30	ھَمَسَ فِي (I)
Эътиборсиз бўлмоқ, ташлаб кўймоқ, унутиб юбормоқ	43 41	أَهْمَلٌ
Табрикламоқ, қутламоқ	36 23	ھَنَّا بِ
Табрик, қутлов	36	تَهْبِيَّةٌ (تَهْبِيَّاتٌ، ھَانِيٌّ)
Табриковчи, қутловчи	36	مُهَبَّتٌ
Ҳиндча	13	ہِنْدِيٌّ
Инженер	7 23 36 44 6 8 20	مُهَنْدِسٌ
Геометрик	38	ہَنْدَسِيٌّ
Ҳаво, об-ҳаво	36	ھَوَاءٌ
Биз билан юр!	20	ھَيَا بِنَا
Савлатли, ҳайбатли	25	ھَيْبَةٌ
Ҳаяжонланган	36	مُتَعَيِّنٌ
Сарвқомат, келишган, бежирим	37	أَقْيَفُ (ھَيْفَاءٌ)

Боғламоқ	أُوشق بِ 31
Зарур, вазифа(16 17)	واجْب 17 16 26
Топмоқ, дуч келмоқ, бор бўлмоқ, мавжуд(38)	وَجَدَ (I) 45 38 36
Мавжуд	مَوْجُودٌ 20
Мавжудот	مَوْجُودَاتٍ 34
Оғримоқ	وَجَعَ (a) 39
Оғриқ	وَجَعٌ فِي 30 39
Жўнамоқ, йўналмоқ	تَوَجَّهَ إِلَى 38
Жўнамоқ, йўналмоқ	ابْلَجَهُ إِلَى 47 17
Юз	وَجْهٌ 37
Бир	وَاحِدٌ 4 47 24 31 25 22 5 6
Битта холос, ягона	وَحْدَةٌ 45
Бирлик	إِخْرَاجٌ 8
Бирлашган	مُتَّحِدٌ 31
Ваҳший, ёввойи	وَحْشِيٌّ 20
Хайрлашмоқ, кузатмоқ	وَدَعَ 42
Қани	دَعْنَا 39
Ворис, меросхўр	وارِثٌ (ورِثَةٌ) 25 22
Мерос	مِيراثٌ 25 41
Атиргул	وَرْدٌ (وُرْدٌ) 3
Варақ, қофоз	وَرْقٌ (أَوْرَاقٌ) 36 42 45
Фоз	وَرْ (إِوْرَزٌ) 20
Термометр	مِيزَانُ الْحَرَاءَ 39
Мувозанат	مُوازَنَةٌ 24
Ўрта	وَسْطٌ 29
Ўрта	مُوسَطٌ 44
Ўрта	وُسْطٌ 22
Қила олмоқ, кучи етмоқ	وَسْعٌ (a) 45
Куч, имконият, қобилият	وُسْعٌ 33 34
Ҳажм, сифим	سَعْيٌ ٠ 44

Техник воситалари	وسائل التقنية 45
Транспорт воситалари	--- النقل 33
Ахборот воситалари	--- الإعلام 33
Тасвирламоқ	وصف (I) 41
Рецепт	وصفة 39
Етиб келмоқ	وصل (I) 32 30 1720
Давом эттирмоқ	واصل 43
ي	
Умидсизланмоқ	يُكِسَن (a) 40
Етим	يُكَيِّمُ (أَيْتَامٌ) 42
Құл	يَدُ (أَيْدِي) 41 6 15
Үйғотмоқ	أَيْقَظَ 47
Үйғонмоқ	اسْتِيْقَظَ 39 46
Ишонч	يَقِينٌ 33
Мандарин	يُوسُفِيٌّ 21
Кун, бир кун	يَوْمٌ (أَيَّامٌ) 45 46 37 17 39 31 30 45 26 22 24
Бугун	اليَوْمَ 43 39 33 29 25 45 44 46 23 197 29 28 47 20
Кундалик	يَوْمِيٌّ 33 36

Ўзбекча-арабча луғат

A

Абдукомил 20	عبدُ الْكَامِلِ
Абдуносир 19	عبدُ النَّاصِرِ
Абдуҳалим 19	عبدُ الْحَلِيمِ
Аввал 36	مُنْزُ، قَبْلَ
Август	أَغْسْطُسُ، آبُ
Автобусларга 31	بَاصٌ (اتُّ)، حَافِلَةٌ (اتُّ)
Адабий 38	أَدِيٌّ
Азиза 20	عَزِيزَةٌ
Азизларим 17	أَعِزَّائِي
Ал-Азҳар 46	الْأَزْهَرُ
Айвон 44	شُرْقَةٌ
Айтмоқ	قَالَ
Ака 26,39,	أَخٌ، الْأَخُ (إِخْوَانٌ، إِخْوَةٌ)
Актёр 6	مُثَلِّ
Актриса 6,18	مُثَلِّةٌ
Алик олмоқ 17	رَدَ عَلَى
Аллома 47	عَلَّامَةٌ
Аллоҳ	اللهُ
Амаки 19	عَمٌ
Амма 19	عَمَّةٌ
Аммо 16,19,39	فَ... لَكِنَّ، أَمَّا ...
Амударё 39	جِيْحُونُ
Андижон 25	آنديجانُ
Анжир 39	تِينُ
Анжуман 47	مُؤْمَنٌ (نا تُ)
Илмий анжуман 38	مُؤْمَنٌ عِلْمِيٌّ ، بَرْ وَةٌ
Анор 39	رُمَانُ
Апельсин 12,39	بُرْنُقَالُ
Апрель	أَبْرِيلُ، نِسَانُ

Араб 7,45	عَرَبِيٌّ، عَرَبِيَّةٌ
Араб тили 26,29	الْلُّغَةُ الْعَرَبِيَّةُ
Арабча 16,19,25,26,33	بِالْعَرَبِيَّةِ
Артист 40	مُنْتَهٍ
Асал 17	عَسْلٌ
Асло 41	أَبَدًا
Асосий 14	أَسَاسِيٌّ
Атрофика 11	حَوْلَ
Афғонистон 39	أَفْغَانِسْتَانُ
Аччиқ 7,12	مُرُّ
Аччиқланган 37	زَعْلَانُ، زَعْلَى
Ашула 43	أُغْنِيَّةٌ، (أَغَانِيٌّ)
Аъзо	قَرْدٌ، (أَقْرَادٌ)
Аэропорт 41	مَطَارٌ، (مَاتَ)
Ақлли 8	عَاقِلٌ (عُقَالِاءُ) ذَكِيٌّ (أَذْكِيَاءُ)
Аҳвол 42	حَالٌ (أَحْوَالٌ)
Аҳмад 7	أَحْمَدٌ
Аҳоли 45	نَسَمَةٌ
Аҳолиси 39,45	سُكَّانٌ، أَهْلٌ (أَهَالٌ)

Б

Бадиий 33	أَدَيْيٌ
Бажармоқ 17	أَدَى
Бажариш 38	تَفْيِيزٌ
Байрам 23	عِيدٌ
Байрут 40	بَيْرُوت
Баланд 21	شَامِخٌ، مُرْتَفَعٌ، عَالٌ، طَوِيلٌ
Баланд бўйли 21	طَوِيلًا الْقَامَةُ
Балки 37,29,40	بَلْ، قَدْ، لَعَلَّ
Банан 39	مُوزٌ
Банд 24	مَشْغُولٌ

Билан банд (қопланган)44	تَغْطَى بِ... ، تَلَفَّعَ بِ...
Барча 37	كُلُّ، حَيْثُ
Баъзи 47	بَعْضٌ
Бақлажон 18	بَاذْجَانُ، بَاتِسْجَانُ
Бақувват 21	قُويٰ (أَقْوِيَاءُ)
Баҳор 26	رَبيعٌ
Бемор 29	مَرِيضٌ
Бермоқ 23	أَعْطَى (يُعْطِي)
Беш 44	خَمْسٌ
Билмоқ 36	عَرَفَ (II)
Бино 36,31	بِنَاءً، عِمَارَةً، مَبْيَنٌ
Биринчи 17	أَوَّلٌ
Бироз 26	قَلِيلًاً
Бироқ 40	لَكِنْ
Бир қанча 47	مُخْلِفَةً، عَدِيدٌ
Битирган 36,46	مُتَحَرِّجٌ (مِنْ)
Битирди 29	تَخْرَجَ مَا (مِنْ)
Битириш 29	تَخْرُجٌ
Бичиш 33	تَفْصِيلٌ
Бобо	جَدٌّ (أَجْدَادٌ)
Бодринг 7,12,18	خِيَارٌ
Бозор 12,17	سُوقٌ (أَسْوَاقٌ)
Боку 19	بَأْكُو
Бола 43	وَلَدٌ (أَوْلَادٌ)
Кўп болали 21	كَشِيرَةُ الْأَطْفَالِ
Бормоқ 41	ذَهَبٌ (a)
Бош 34	رَأْسٌ
Бошланмоқ 47	بَدَأَ، اِبْتَدَأَ
Бошланғич 39	إِبْتَدَائِيَّةٌ
Бошқа 31,33,45	أَخَرُ، (أُخْرَى)
Боғ 12	حَدِيقَةٌ (حَدَائقُ)، بُسْتَانٌ (بَسَاتِينُ)، جُنَيْدَةٌ، جَنَانٌ (جَنَانُ)

Бу 18,7,22,14,19,26,20,14	هَذَا، هَذِهِ، هُؤلَاءِ، هَاتَانِ
Бугун 40,39,23,23,29,37,19,26	الْيَوْمَ
Бу ерда 11,19,18,33	هُنَّا
Бу ёкка 33	إِلَى هُنَّا
Бутун 40	كُلُّ، جَمِيعٌ
Бухоро 19,25,47	بُخارى
Бухорий 47	الْبُخارِيُّ
Бўй 21	قَائِمٌ
Бўйи 29	سَاجِلٌ، ضِفَةٌ، شَاطِئٌ
Бўлмоқ 41,36,29	كَانَ، أَصْبَعَ (II)
Бўлинмоқ 45	إِنْقَسَمَ
В	
Вазифа 16	وَاجِبٌ (وَاجِباتُ)
Уй вазифаси 16	وَاجِبُ الْبَيْتِ
Вакил 45	مُعْتَسِقٌ
Вафодор 40	وَفِيٌّ
Вафот этмоқ 47	ثُوفَقٌ، مَاتَ
Вақтли 31	بَاكِرًا
Воқеийлик 38	وَاقِعِيَّةٌ
Г	
Газета 25,11,19	جَرِيدَةً، (جَرَائِدُ)، صَحِيفَةً (صُحفَةً)
Гап 21,29	كَلَامٌ
Гапириб бермоқ 25	تَحَدَّثَ
Гаплашмоқ 43	تَكَلَّمَ
Гармдори 7,12	فَلْفُلٌ، فِلْفِلٌ
Гилос 7	كَرْزٌ
Гул 44,12	زَهْرٌ (زُهُورٌ)، زَهْرَةً (زَهْرَاتٌ، زُهُورٌ)، أَزْهَارٌ
Гурух 39	مَجْمُوعَةٌ
Гўё 40	كَانَ
Гўзал 25,37	جَيِيلَةٌ، حُسْنَى، جَيِيلٌ
Гўшт 17	لَحْمٌ (لُحُومٌ)
Д	

Давлат	دُولَةٌ (دُولَ)
Давом эттириши 41	وَاصِلَ
Дамашқ 46	دِمْشَقُ
Дам олмоқ 29	إِسْتَرَاحَةٌ
Дангаса 37,6	كَسْلَانْ (كَسْلَى)، كَسَلَى، كَسْلَيَانِ
Дараҳт 34,44,39	شَجَرَةٌ، (أَشْجَارٌ)
Дарё 39,45	نَهْرٌ (أَنْهَرٌ، أَنْهَارٌ، نُهْرُ)
Нил дарёси 45	نَهْرُ النَّيلِ
Дарс 17	دُرْسٌ (دُرُوسٌ)
Дарс бермоқ 46	دَرْسَ
Дастурхон 31	سُفْرَةٌ
Дастурхонга 17	الْمَائِدَةُ
Дафтар 45,23	دَفْتَرٌ (دَفَاتِرٌ)
Даха 46	حَيٌّ (أَحْيَاءٌ)
Девор	خَائِطٌ (حِيطَانٌ)
Демоқ 34,25,36	قَالَ
Декабрь	دِيسمْبَرُ، كَانُونُ الْأَوَّلُ
Декан 18,11	عَمِيدٌ (عُمَدَاءُ)
Демак 44	إِذْنٌ
Демоқчиман 41	أُرِيدُ أَنْ أَقُولَ
Денгизчи 8	مَلَاحٌ (مَلَاحُونَ)
Дераза 20,11,6	نَافِذَةٌ (نَوَافِذُ)، شُبَّاكٌ (شَبَابِلُكُ)
Дехқон 6	فَلَاحٌ
Диний 47	دِينِيٌّ
Дин 45	دِينٌ (أَدْيَانُ)
Дугона 40	صَدِيقَةٌ، صُوَيْجَةٌ
Дунё 45	عَالَمٌ (عَالَمُونَ)
Душанба	يَوْمُ الْإِثْنَيْنِ
Дўкон 22	مَخْزُنٌ (مَخَازِنُ)، مَحَلٌ (مَحَلَّاتُ)، مَكْتبَةٌ
Дўст 41	زَمِيلٌ (زُمَلَاءُ)، صَدِيقٌ (أَدْوَدِيقَاءُ)
E	

Емоқ 19	مَا أَكَلَ
Етмоқ 45	بَلَغَ
Етиб борганида 30	عِنْدَ مَا --- وَصَلَ (هـ)
E	
Ё 7	أَمْ
Ёввойи 20	وَحْشِيٌّ، بَرَّيٌّ
Ёддан билган 47	حَفِظٌ
Ёзмоқ 37	كَتَبَ
Ёзиш 16,33	كِتَابَةً
Ёзувчи 36	كَاتِبٌ (كُتَابٌ)
Ёмон бўлмоқ 42	سَاءَ (، تَرَدَ)
Энг ёмон 39	شَرٌّ
Ёмғир 42	مَطَرٌ (أَمْطَارٌ)
Ёнида 12,11	خَنْبَرٌ، بِخَانِرٍ
Ёпмоқ 43	أَغْلَقَ، أَفْتَلَ
Ёпик 6,20	مُقْفلٌ، مُعْلَقٌ، مَقْفُولٌ
Ёрдам бермоқ 42	سَاعِدَ
Ёруғ 40	سَاطِعٌ (نَوْرٌ)
Ётмоқ 17	رَقَدْتُ
Ёш 21	سِنٌّ
Ёқмоқ 33	أَعْجَبَ
Ёғмоқ 42	أَمْطَرٌ
Ж	
Жануб 45	جَنُوبٌ
Жасур 37	جَسُورٌ
Жилмайиб турмоқ 36	إِبْسَسَم
Жим бўлмоқ 43	سَكَتَ صَمَتَ
Жисмонан 21	جِسْمٌ
Жохил	جَاهِلٌ (جَهَّاً)
Жуда 40,19,37	شَدِيدٌ، جَدًا
Жума 29	يَوْمُ الْجُمُعَةِ
Журнал 36,36,7,11,38	مَجَلَّةً

3		
Завод 20	مَصْنُعٌ (مَصَانِعٌ)	
Зайд 11	رَيْدٌ	
Зайнаб 11,17,5	رَبِّنَبٌ	
Зал 12,11	قَاعَةٌ	
Зиёрат қилмоқ 29	زَارَ	
Зукко 37	ذَكِيٌّ (أَذْكِيَاءُ)	
Зулм қилмоқ 42	ظَلَمٌ (II)	
И		
Иборат 44	عِبَارَةٌ عَنْ	
Иброхим 19	إِبْرَاهِيمُ	
Идора 47	إِدَارَةٌ	
Иккита 44	إِثْنَانِ	
Иккинчи 30	ثَانٍ	
Илгари 20	مِنْ قَبْلٍ، سَابِقًا	
Илмий 33,47	عِلْمِيٌّ	
Илм 47	عِلْمٌ (عُلُومٌ)	
Илон 34	حَيَّةٌ	
Имом 47	إِمامٌ (أَئِمَّةٌ)	
Имтиҳон 26	امْتِحَانٌ سَاتٌ	
Инглиз 41	إنْجِيلِيزٌ	
Инглизча 19	الإنْجِليزِيَّةُ	
Ин 34	وَكْرٌ	
Ироқлик 14	عَرَاقِيٌّ	
Ислом 47	إِسْلَامٌ	
Ислом университети 14	الجَامِعَةُ الْإِسْلَامِيَّةُ	
Иссиқ 17	سَاخِنٌ	
Энг иссиқ 39	أَشَدُ حَرَارَةً، أَكْثُرُ جَنُوبِيَّةً	
Истиқомат қилмоқ 46	سَكْنٌ، عَاشَ	
Ичмоқ 19	شَرْبٌ (a)	
Ишламоқ 46,23	عَمِيلٌ (a)	
Ишонч ҳосил қилмоқ 40	فَنَعَ	

Ишчи 8,20	عَامِلٌ (عُمَالٌ)
Ихтиёрида 11	لَدَى
Июль	يُولُيوُا، قُوْزُ
Июнь	يُونِيوُ، حَزِيرَانُ
Иқтисодиёт 38	إِقْتِصَادٌ
Иқтисодчи 38	إِقْتِصَادِيٌّ
Й	
Йигит 21,6,14	شَابٌ، فَتَّى (شَبَابٌ، شُبَانٌ)
Йил 44,29,36,46,47	سَنَةً(سَنَوَاتٌ)، عَامٌ (أَعْوَامٌ)
Энг йирик 45	أَكْبَرٌ
Йифилмоқ 46	اجْتَمَعَ
Йифламоқ 42	(بَعْدِ) (II)
Йўл олмоқ 17	إِنْجَبَ
Йўқ 18,18,8,5	لَيْسَ، لَا
Йўқ эди 19,20	مَا كَانَ
К	
Каби 40,25	مِثْلُ، كـ---
Кам 21	قَلِيلٌ
Кам бўлмоқ 44	فَلَّ عَنْ، مِنْ
Кар 37	أَطْرَشَ، طُرْشَى (طُرْشُ)
Карима 7	كَرِيمَةٌ
Картошка 17,18	بَطَاطِسٌ
Касал 19	مَرِيضٌ
Касалхона 29	مُسْتَشْفَى
Катта 25,19,23,12,24,39	كَبِيرٌ، أَكْبَرٌ
Ката ёшли 33	كِبَارُ السِّنِّ
Энг катта 45,46,39,39	أَكْبَرٌ
Кашта тикиш 33	تَطْرِيزٌ
Каштаки 39	زَرَّكَشِيَّةٌ
Квадрат 44	مُرَبَّعٌ
Кейин 17,40,24,29,30,31,19,19,19	مُّمَّ، بَعْدَ
Ундан кейин 23	بَعْدَهُ، بَعْدِهِ

Кел 36	تعالَ
Келажак 40	مُقْبِلٌ، مُسْتَقْبِلٌ
Келаётган 36	وَاصِلٌ، قَادِمٌ
Келаси, келгуси 2947	قَادِمٌ، مُقْبِلٌ
Келмоқ 26	حَلَّ
Эсон–омон келганингизга худога шукр 29	أَحْمَدُ لِلَّهِ عَلَى السَّلَامَةِ
Кенг 22,25	عَرِيضٌ
Кенжә 46	صُغْرَى
Керак 41,41,41	يَحِبُّ عَلَى
Кетмоқ 42	سَافَرٌ، تَوَجَّهَ دَهْبٌ
Кеч келмоқ 30	تَأْخِرٌ
Кеча 40,42,44,24,23,22,21,17,19,20,34	أَمْسٌ
Кечирасиз 41	عَفْوًا، أَرْجُو الْمَعْذِرَةَ
Кечикмоқ 26	تَأْخِرٌ إِلَيْهِ (عَنْ) ---
кечирмоқ 43	اعْتَدَرَ، سَامَعَ
Мени кечириңг, узр 26	أَرْجُو مَعْذِرَةً، عَدَمُ الْمُؤَاخَدَةِ
Киймоқ 43	لِيسَ (a)
Километр 45	كِيلُومِترٌ
Ким 42	مَنْ
Кирмоқ 30,17	دَخَلَ
Кириш 33	دُخُولٌ
...га кирмоқ (университет) 29	إِلَّا تَحْقِيقَ بِ---
Китоб 7,47,26,23	كِتَابٌ (كُتُبٌ)، مُصَنَّفٌ، مُؤْلَفَةٌ
Кичик	صَغِيرٌ
Кичикроқ 39	أَصْغَرُ مِنْ
Энг кичик 39	صَغِيرٌ
Клуб 17	نَادٍ (نَوَادٍ)، نَادٍ رِياضِيٌّ
Кошки эди 40	لَيْتَ
Кроват 23	سَرِيرٌ (أَسِرَّةٌ)
Күб 44	مُكَعَّبٌ

Кулмок 42	(a) صَحْكَ
Кун	يَوْمٌ، أَيَّامٌ
Кузатиб қўймок 41	وَدَعَ
Курашчи 39	مُصَارِعٌ
Курс 30	صَفْ
Кутиб олмоқ 36,29	إِسْتَقْبَلٌ
Кутубхона 26,14,17	مَكْتَبَةً (مَكَاتِبٌ)
Кучли 14,8,6	قَوِيٌّ (أَقْوَيَاً)
Энг кучли 39	أَقْوَى
Кўккўз 37	أَشْهَلُ (شَهْلَاءُ)
Кўзлари қора 21	سَوْدَاءُ الْعَيْنَيْنِ
Кўл 29	بُخِيرَةٌ
Кўп 43,22,21,7,12,19,25,36,20	كَثِيرٌ، عَدِيدٌ
Кўпроқ 39,39	أَكْثُرُ مِنْ
Кўрмок 22	رَأَى
Кўтарилемоқ 34	إِرْتَقَعَ
Кўча 34	شَارِعٌ (شَوَّاعٌ)
Л	
Лазокат 19	لَزَاكْتُ
Лекин 40,41	لَكِنْ
Лимон 18,39	لِيمُونٌ
Лифт 46	مِصْعَدٌ (مَصَاعِدُ)
Лозим 41	يَنْبَغِي لِ---
М	
Мавзу 38	مَوْضُوعٌ (مَوَاضِيعُ)
Мадина-чи? 25	الْمَدِينَةُ
Мажбурийлик 38	الْرَّمِيَّةُ
Мажлис 47	إِجْتِمَاعٌ (سَاتٌ)
Май	مَائِيو، أَيَّارٌ
Майдон 45,45	مِسَاحَةٌ
Маймун 34	قِرْدُ (قُرْزُودُ)
Макка 25,47	مَكَّةُ

Мактаб 29,39	مَدْرَسَةٌ (مَدَارِسٌ)
Мамлакат 39	دُولَةٌ (دُولَّ)
Манба 47	مَبْعَثٌ (مَنَابِعُ)، مَصْدَرٌ (مَصَادِرُ)
Ман этилмок 33	سَيْحَ (a) مَنَعَ
Мандарин 39	يُوسُفِيٌّ
Март	مَارْسُ، آذَارُ
Марта 44,34	مَرَّةٌ (مَرَازُ، مَرَاثُ)
Марказий 39	مَرْكَزِيٌّ
Марказий Осиё 25	آسِيَا الْمَرْكَزِيَّةُ
Марҳамат 17	تَفَضَّلٌ
Марям 7,18	مَرْيَمٌ
Масала 38	مَسْأَلَةٌ (مَسَائِلُ)
Масжид 25,8	مَسْجِدٌ (مَسَاجِدُ)
Масофа 44	مَسَافَةٌ
Машина 11	سَيَارَةٌ (سَاتُ)
Машқ 43	تَمْرِينٌ (تَمَارِينُ)
Машғул 12	مَشْغُولٌ
Машхур 12,40	مَشْهُورٌ
Энг машхур 39	أَكْثَرُ إِشْتَهَارًا
Машхур бўлиш 47	إِشْتَهَارٌ
Маъруза 41	مُخَاضَرَةٌ (سَاتُ)
Мақола 38,36	مَقَالَةٌ، مَقَالَاتٌ
Махмуднинг 20,22	مُحَمَّدٌ
Марғиблик 38	مَغْرِبِيٌّ
Магфират қилмоқ 41	(II) غَفَرَ
Махмуд 7,19	مُحَمَّدٌ
Мевали 19,39	مَمْرَأَةٌ
Метр 45,44	مِنْترٌ (أَمْتَارٌ)
Мехмон 19	ضَيْفٌ (ضَيْوَفٌ)
Мехмонхона 44	غُرَفَةُ الْإِسْتِقْبَالِ
Миллион 45	مِلْيُونٌ (مَلَأِينُ)

Милодий 47	میلادیٰ
Минмоқ 17	رکب
Минтақа 39	منطقةً (مَنَاطِقُ)
Миср 45	مصرٌ
Мисрлик 24,12	مِصْرِيٌّ
Москва 46	موسکو
Моҳир 8	ماهرون
Энг моҳири 39	أشد مهارةً، أكثُر مهارةً
Муваффақият қозонмоқ 36	نجح (أَنْجَحَ)
Музей 29	متحفٌ (مَتَاحِفُ)
Тарих музейи 20	متحفُ التَّارِيخِ
Мумкин 33,41	يمكِنُ أنْ، يسمَحُ
Мумкин эмас 33	ممُونُغٌ
Муносабати билан 47	مُنْسَابَةً
Муомала қилмоқ 42	عامل
Мусобақа 16	مبارَةً (مُبَارَاتُ)، مسابقةً (مُسَابِقَةً)
Мусулмон 45	مسلمٌ
Мутолаа қилиш 33	مطالعةً
Мухбир 36	مراسِل
Мушук 23	هر (هِرَزْ)، قطْ (قطْطُ)
Мұхаммад 7	محمد
Мұхандис 6,8,5,25	مهندسٌ
Мұхокама қилиш 38	مناقشةً
Мұхофаза 45	محفظةً
Энг мұльтабар 47	عظيمٌ، أعظمٌ
H	
Набил 11,7	نبيلٌ
Навоий 20	نَوَائِي
Намоз 17,29	صلوةً
Нарса 44	شيئٌ
Насроний 45	نصرانيٌّ (نصَارَى)، مسيحيٌّ

Нашр этилмок 47	طبع، نَشَرٌ
Нега 26,30,16	لِمَادَا
Неча 44	كَمْ
Нима 7	مَا، مَادَا
Нон 17	خُبْزٌ، رَغِيفٌ
Нонвойхона 20	خَبْزٌ (خُبْزٌ)
Нонушта 17	فُطُورٌ
Нонушта қилмок 43	أَفْطَرَ، تَنَاؤلُ الْفُطُورِ
Нордон 18,39,12	حَامِضٌ، مُحَمَّضٌ
Ноябрь	نُوفَمْبَرُ، تِسْرِينُ الثَّانِي
Нурий 19	نُورِي
О	
Овқатланмоқ 17	تَعْدَى
Овқатланиш хонаси 17	غُرْفَةُ الْأَكْلِ
Одамлар 42	نَاسٌ
Озгина 17	قَلِيلًاً
Озиқ-овқат 22	مَوَادٌ عِدَائِيَّةٌ
Оила 34	أَسْرَةٌ
Ой 37	شَهْرٌ (أشْهُرٌ)
Октябрь	أُكْتُوبُرُ، تِسْرِينُ الْأَوَّلِ
Оlam 42,40	عَالَمٌ
Олмоқ 24	أَحَدٌ
Олдин 44	مُنْدٌ، قَبْلٌ
Олдида 11	عِنْدَ
Олиб бормоқ 34	جَرَّ
Олийжаноб 7	كَوِيمٌ
Олим 39,25	عَالَمٌ (عُلَمَاءُ)
Олма 19,39,44	تُفَاحٌ
Олти 44	سِتٌّ
Она 40,17	أُمٌّ (أُمَّهَاتٌ)
Орасидаги 44	بَيْنَ

Ортиқ 47	أَكْثُرُ
Орқали 17	بِ
Орқада қолмаслик 41	تَخَلَّفَ عَنْ
Осилиб олмоқ 34	تَسَلَّقَ
Осиё 39	آسِيَا
От 20	حِصَانٌ (أَحْصِنَةُ)، جَوَادٌ (جَيَادُ)، حَيْلٌ (خُيُولُ)
Ота 40	أَبٌ (إِبَاءُ)
Отажон 26	أَبِي، أَبْتَ، أَبَاهُ، أَبَاتَاهُ
Очиқ 8.20	مَفْتُوحٌ
Ошхона 17	مَطْعَمٌ
Оқ 12.6	أَبْيَضٌ (بِيَضَاءُ)
П	
Пайшанба	يَوْمُ الْخَمِيسِ
Парранда 20	ذَوَاجِنُ
Пешин 17.29	ظُهْرٌ
Пештоқ 31	دِوَاقٌ
Пиёз 18	بَصَلٌ
Пишганроқ 39	أَكْثُرُ نَضْجًا
Пишлок 17	جُبْنَةٌ
Пойтахт 45	عَاصِمَةٌ (عَوَاصِمٌ)
Помидор 12.7	طَماطمٌ
Пушаймон бўлмоқ 42	(a) نَدَمٌ
Р	
Рангли 21	لَوْنٌ (الْلَوْانُ)
ранжимоқ 26	آخَذَ
Рашид 7	رَشِيدٌ
Катта раҳмат 26	شُكْرًا جَزِيلًا
Расм 12	رَسْمٌ (رُسُومٌ)، صُورَةٌ (صُورَّ)
Рассом 8	رَسَامٌ
Ректор 11	مُدِيرٌ، رَئِيسٌ (رُؤْسَاءُ)
Республика 45	جُمْهُورِيَّةٌ
Рухсат бермоқ 41	سَمْحَ لِ -

C	
Сабаб бўлган 47	گان مُسَبِّباً، أَصْبَحَ مُسَبِّباً، تَسَبَّبَ
Сабзи 18	جَزْرٌ
Сабр қилмоқ 43	صَبَرَ، اصْطَبَرَ، تَحْمَلَ
Жуда сабр-тоқатли 37	صُبُورٌ
Сайр қилмоқ 25	تَنَزَّهَ، تَفَرَّجَ فِي
Сайрамоқ 34	عَرَدَ
Саккиз 44	تَمَانٍ
Сакрамоқ 34	فَغْرٌ
Салим	سَلِيمٌ
Салима 6,17,19	سَلِيمَةٌ
Салом бермоқ 43	سَلَمَ عَلَى
Саломат 25	سَلِيمٌ
Самарқанд 19	سَمْرَقَنْدٌ
Самира 21,23	سَمِيرَةٌ
Самир 11	سَمِيرٌ
Самолёт 41	طَائِرَةٌ
Сарвқомат 37	أَهْيَفُ (هِيْفَاءُ)
Сариқроқ 39	أَكْسَرُ صُفْرَةً
Сафар қилмоқ 41	سَافَرٌ
Сахий 7	كَرِيمٌ، سَخِيٌّ
Сақлаш 33	حَفْظٌ
Саҳн 44	مِسَاحَةٌ، سَاحَةٌ
Себзор 46	سِبِيزَارٌ
Севикли 37	حَبِيبٌ
Севмоқ 30	أَحَبٌ
Сентябрь	أَئِلُولُ، سِبْتَمْبَرٌ
Серҳаракат 21	جَمُ الْحُرْكَةٌ
Сешанба 47	يَوْمُ الثُّلُسَاءِ
Сиёсатчи 38	سِيَاسِيٌّ
Сиёсийлик 38	سِيَاسِيَّةٌ

Синмоқ 16	إِنْكَسَرَ
Сирдарё 39	سَيْخُونُ
Кўлини сикмоқ 36	صَافَحَ شَدَّ عَلَى يَدِهِ
Соат 17,31	سَاعَةٌ
Соат саккизда 31	فِي ثَمَانِ السَّاعَةِ الْثَّامِنَةِ
Ярим соат 40	نِصْفُ سَاعَةٍ
Собит 14	ثَابِتٌ
Содик 41	وَقِيٌّ
Сотувчи 22	بَائِعُ (بَاعُهُ)
Соч 21	شَعْرٌ
Сочи узун 21	طَوِيلٌ آلْشَعْرِ
Соқов 37	أَبْكَمُ، (بِكْمَاءُ)، بُكْمٌ
Соғ-саломат 40	سَلِيمٌ
Соғлом бўлмоқ 39	تَصْحَحَ
Спорт 17	رِياضَةٌ
Спортчи 19	رِياضِيٌّ
Стадион 18	مَلَعْبٌ (مَلَاعِبُ)
Стол 11,18	طَاوِلَةٌ (بَاتُ)
Студент 18	طَلَابٌ
Стул 12	كُرْسِيٌّ (كَرَاسِيٌّ)، مَقْعَدٌ (مَقَاعِيدُ)
Сув19	مَاءٌ (مِيَاهُ)
Судрамоқ 34	جَرَّ
Судралиб кирмоқ 34	رَحْفَ
Сузиш 29	سَيَاحَةٌ
Султон 47	سُلْطَانٌ (سَلَاطِينُ)
Сумка 24	حِفْظَةٌ، حَقِيقَةٌ (حَقَائِبُ)
Суннат 33	سُسَّةٌ
Сурия 39	سُورِيَّة، سُورِيَا
Сұхбатлашмоқ 36	تَسَامَرَ
Сўз (тап) 31	كَلَامٌ
Сўнгра 31	مُمْ

Сўрамоқ 17,44	سَأْلَ
табиб 42	طَبِيبُ (أَطْبَاءُ)
Табрикламоқ 23	هَنَّاً (يُهَنِّي)
Тагида 23	تَحْتَ
Тақдимот қилмоқ 38	(a) بَحْثٌ
Тайёрламоқ	أَدَى، دَرَسَ (y)، حَضَرَ
Талаба 5	طَالِبٌ (طَلَابٌ، طَالِبَةٌ)
Танимоқ 40	(ii) عَرَفَ
Тақилламоқ	دَقَّ (y)
Ташкил қилмоқ 45	سَاوِي
Ташхис қўймоқ 34	شَخَصٌ
Таътил 23	عُطْلَةٌ
Таом 31	طَعَامٌ (أَطْعَمَهُ)
Тарвуз 12,7	بَطِيحٌ أحْمَرٌ
Тарелка 16	سُلْطَانَيَّةٌ ، صَحْنٌ (صُحُونٌ)
Тарих 20	تَارِيخٌ
Таржимон 26,46	مُتَرْجِمٌ
Таржима қилинган 47	تُرْجِمَ
Тасниф этмоқ 47	أَلْفَ، صَنَفَ
Театр 20,12,29,26	مَسَارِحٌ (مَسَارِحٌ)
Текширмоқ 34	فَحَصَ ( )
Телевизор 47	تِلْفِزِيُونٌ
Темур 21	تِيمُورٌ
Тепасида 11	فُوقَ
Термиз 25	تِرمُذٌ
Тикиш 33,12	خِيَاطَةٌ
Тикувчи 7	خِيَاطٌ
Тиловат 33	تِلَاءَوَةٌ
Тил 47	لُغَةٌ (لُغَاتٌ)
Тингламоқ 41	إِسْتَمَعَ إِلَى

Тиришқоқ 6	مُجْتَهِدٌ
Кам тиришқоқ 38	أَقَلُّ إِجْتِهَادًا
Энг тиришқоқ 39	أَكْثُرُ إِجْتِهَادًا
Тиш 21	سِنْ (أَسْنَانٌ)
Тишлари оқ 21	أَبْيَضُ الْأَسْنَانِ
Товус 20	طَوَوْسٌ (طَوَوِيسُ)
Тозалик 33	نَظَافَةٌ
Томоша қилмоқ 34	شَاهِدٌ تَفَرَّجَ عَلَى
Топмоқ 42	وَحْدَةٌ
Тошкент 20,46,22,14	طَشْقَنْدُ
Тоғ 19	جَبَلٌ (جَبَالٌ)
Тоға 19	حَالٌ
Трактор 22	جِرَارٌ
Троллейбус 17	تُرُولِيَّاسُ
Туман 46	نَاحِيَةٌ (نَوَاحٍ)
Түрк 5	ثُرْكِيٌّ
Турмоқ (уйқудан) 31	نَهْضَةٌ
Турли 31,20,12,12	مُخْتَلِفٌ، مُسْتَوْعٌ
Турмушга чиқмоқ 30	تَرَوْجَ
Тушмоқ 17	فِي الظُّهُرِ
Тушлик 20	غَدَاءٌ
Тушлик қилмоқ 20	تَعَدَّى
Тушунмоқ 29	فِيهِمْ
Туя 20	جَمَلٌ (جَمَالٌ)، نَاقَةٌ
Тұғилиш 47	مِيلَادٌ
Тұғилған 47	وْلَدٌ
Тұпламоқ 47	جَمْعٌ
Тұрт 44	أَرْبَعٌ
Тұқувчилик 33	غَزْلٌ وَنَسْجٌ
Тұққиз 17	تِسْنَعَةٌ
Тұғри сахих 47	صَحِيحٌ

Ү ерда 24,24,11,17,29,18	هُنَاكَ
Үй 17	مَنْزِلٌ، بَيْتٌ (بُيُوتٌ)
Үйқу 17	نَوْمٌ
Узок 34,23	بَعِيدٌ
Узун 19	طَوِيلٌ
Узунлик 45,44	طُولٌ (أَطْوَالٌ)
Улуг 21	كَبِيرٌ
Умр 23	عُمَرٌ (أَعْمَارٌ)
Умумий 45	إِجْمَاعٌ
Унвон 47	إِسْمٌ (أَسْمَاءٌ)، رُتبة (رَتْبٌ)، لَقْبٌ عِلْمِيٌّ
Унда, демак 45,24,23,29	إِذْنٌ
Университет 43,39,16,14,29	جَامِعَةٌ
Ислом университети 46	الجَامِعَةُ الْإِسْلَامِيَّةُ
Устида 18	عَلَىٰ
Устоз 26	أَسْتَاذٌ (أَسَايَدٌ، أَسَايَادٌ)
Учиш 41	إِقْنَاعٌ
Учинчи 12	ثَالِثٌ
Учта 44	ثَلَاثٌ
Учрашмоқ 37	الْتَّقَوَىٰ
Учрашув 36	لِقَاءٌ ، إِجْتِمَاعٌ
Учратмоқ 44	لَقِيقٌ، قَابِلٌ
Шунинг учун 37	لِذَا، لِذَلِكَ
Φ	
Фабрика 20	مَعَاملٌ (مَعَامِلٌ)
Факультет 20	كُليَّةٌ
Фарз 33	فَرِضَةٌ
Фарз (амал) 47	فَرْضٌ
Фаргона 25	فَرْغَانَةٌ
Фаол 20,12,6,37	نَشِيطٌ (نُشَطَاءٌ)
Фаолроқ 39	أَنْشَطٌ مِنْ
Февраль	فِيَرَاءِيرُ، شُبَاطٌ

Фил 20	فِيَالْ (أَفْيَالْ)
Фойдали 12	مُفِيدٌ، نَافِعٌ
Фонтан 12	نَافُورَةٌ (نَوَافِرُ)
Фотима 11,17,24,22,18,6	فَاطِمَةٌ
Футбол 17	كُرَةُ الْقَدْمِ
X	
Хавфизлик 38	أَمْنٌ
Хайрли тонг 20,17	صَبَاحَ الْحَبْرِ! صَبَاحَ النُّورِ!
Хат 37,30,24	مَكْتُوبٌ (مَكَاتِبٌ)، رِسَالَةٌ (رَسَائِلٌ)
Хато заиф 47	غَيْرُ صَحِيحٍ
Хафа бўлмоқ 43	رَعَلٌ ()
Хиёнат қилмоқ 41	خَانٌ ()
Хизматчи 11	عَامِلٌ، مُؤَظَّفٌ، مُسْتَخْدِمٌ
Хил 20	نَوْعٌ (أَنْواعٌ)
Хола 19	خَالَةٌ
Холид 39,11	خَالِدٌ
Холида 17	خَالِدَةٌ
Хона 20,23,44	غُرْفَةٌ (غُرْفَ)
Хонадон 43	شِقَقٌ (شِقَقٌ)
Хотин 37	رَوْجَةٌ
Хоҳламоқ 41	أَرَادَ
Худо хоҳласа 19,29	إِنْ شَاءَ اللَّهُ
Худога шукр 20	الْحَمْدُ لِلَّهِ
Хурмо 39	بَلَحٌ، تَمْرٌ
Хурсанд 40	فَرِحٌ، مَسْرُورٌ
Хуш келибсиз, марҳабо 31	أَهْلًا وَسَهْلًا
Ч	
Чарчаган 37	تَعْبَانٌ، تَعْبِيٌ
Чекиш 33	تَدْخِينٌ
Чет 22	أَجْنَبَيٌّ
Чидамоқ 37	إِحْسَمَلٌ، صَبَرَ
Чиройли 34,12	جَمِيلٌ

Чиқиб кетмоқ 43	خَرْج
Чиқиши 33.34	خُروج
Чиқмоқ (чоп этилмоқ) 36	نَشَرٌ ، أَصْدَرَ ، طَبَعَ
Чой 31.17.16	شَأْي
Чоршанба	يَوْمُ الْأَرْبَعَاءِ
Чунки 40	لِآنْ
Чүкмоқ 29	غَرِيقَ
Чўмилмоқ 29	سَيَحَ
III	
Шамоллаш 34	الْقَلْوَنْزَا ، زُكَامٌ
Шанба	يَوْمُ السَّبْتِ
Шарбат 39	عَصِيرٌ (عَصَائِرُ)
Шариф 19	شَرِيفٌ
Шафтоли 16.7.44.19.39	خَوْخَ
Шахмат 17	شَطْرَنجٌ
Шахар 25.20.39.22	مَدِينَةٌ (مُدُنٌ)
Шер 26	شِعْرٌ (أَشْعَارٌ)
Шимол	شَمَالٌ
Ширин 7.12.18	لَذِيدٌ ، حُلُوقٌ
Шифт 6	سَقْفٌ (سُقُوفٌ)
Шкаф 23.6.18	خَزَانَةٌ (خَرَائِنُ ، خَرَائَاتُ) ، دُولَابٌ (دَوَالِيبُ)
Шод 37	فَرْحٌ
Шоир 8	شَاعِرٌ
Шох 34	عُصْنٌ (أَعْصَانٌ)
Шошган 36	مُسْتَجِلٌ
Шошилмоқ 43	أَسْرَعَ ، إِسْتَعْجَلَ
Шояд 40	عَلَى
Шу 24.21.29	هَذِهِ
Шу ерда 21.5.19	هُنَا
Шубха йўқ 38	لَا شَكَّ فِي ...
Э	
Эмоқ 19.30.21	كَانَ

Экмоқ 44	زَرَعْ ، غَرَسَ
Эмас 39,18,37	لَيْسَ
Эни 45,44	عُرْضٌ
Эртага 43,41,23,31,19,26,36	غَدًا
Эрталаб 16,17,30,20	فِي الصَّبَاحِ، صَبَاحًاً
Эртароқ 42	مُقَدَّمًا، قَبْلًاً
Эса 17,11,33	وَ، أَمَّا ... فَ...
Эшак 20,6,30,20	حِمَارٌ (حَمِيرٌ، حُمُرٌ)
Эшик 8	بَابٌ (أَبْوَابٌ)
Эшитмоқ 36	إِسْتَمَعَ إِلَى
Эътибор бермоқ 44	تَنَبَّهَ، إِنْتَبَهَ
Ю	
Ювинмоқ 17	تَغْشَلَ
Ювилмоқ	غَسَلَ ()
Юзаси 44	مِسَاخَةٌ
Юлдуз 40	نَجْمٌ (نُجُومٌ)
Юр 20	هَيَا
Юрт 26	بِلَادٌ
Я	
Якшанба	يَوْمُ الْأَحَدِ
Янги 23,22,43,5,7,12,12,8,29,25	جَدِيدٌ (جُدُدٌ)
Январь	يَانَاءِرُ، كَانُونُ الثَّالِثِ
Янглишмоқ 43	أَخْطَاطًا
Ярашмоқ 43	سَالَمَ، صَالَحَ
Яхшилик қилмоқ 42	أَحْسَنَ، فَعَلَ الْخَيْرَ
Яхши күрмөқ 41,38,20	أَحَبَّ
Энг яхши 39	أَحْسَنُ
Яхши билмоқ 46	أَجَادَ، أَحْسَنَ
Яшамоқ 45	سَكَنَ ، قَطَنَ
Яшил 21,26	أَخْضَرُ (خَضْرَاءُ)
Яқин 45	حَوَالَيْ
Яқинида 12,11	قُرْبَ

Яқинда 20.36	قَرِيبًا، أَحْيَرَا
Яқин (тажминан) 47	قَرِيبٌ
Ү	
Үзи 40	نَفْسُهُ
Ўзбекистон 22.25.47	أُوزبِكِستانُ
Ўзбек 47.5	أُوزبِكُ، أُوزبِكِي
Ўйин 42	لَعْبٌ (اللَّعَابُ)
Ўйнамоқ 42	لَعِبٌ
Ўн 17	عَشْرٌ
Ўртоқ 43	صَدِيقٌ (أَصْدِيقٌ)، زَمِيلٌ (زُمَلَاءُ)، رَفِيقٌ (رُفَاقٌ)
Ўриқ 16	مِشْمِشٌ
Ўрганмоқ 16.47	تَعْلَمٌ
Ўрганган 36	مُتَعَلِّمٌ
Ўрганиш 41	تَعْلُمٌ
Ўргатмоқ	عِلْمٌ
Ўриндиқ 21	مَقْعَدٌ (مَقَاعِدُ)
Ўсмоқ 39	نَبَتٌ
Ўтиromoқ 41	جَلْسَةٌ
Ўтган 30	مَاضٍ
Ўтиromoқ (авт.) 31	رَكِبٌ
Ўтказилмоқ 47	عَقْدٌ ، أَجْرَى
Ўша ерда 12.20	هُنَاكَ
Ўша 30.20.20.14.	ذَلِكَ
Ўқимоқ 36	دَرَسٌ
Ўқиши, ўрганиш 41	دِرَاسَةٌ
Ўқиши 16.33	قِرَاءَةٌ
Ўқитувчи 12.11	مُدَرِّسٌ، مُعَلِّمٌ
Ўқимоқ (намоз) 29	صَلَوةٌ
Ўқитмоқ 30	دَرَسٌ
Ўқиши 26	دِرَاسَةٌ
Ўқимоқ 25	طَالَعَ فَرَأَ

Үқувчи 6.39	تَلْمِيذٌ (تَلَامِيدٌ)
Үғил 41	إِبْنٌ (بَنُونَ، أَبْنَاءُ)
K	
Қават 12.46	طَّاِيقٌ (طَّوَّاِيقُ)، طَّبَقَةٌ، دَوْرٌ (أَدْوَارٌ)
Қадар 41	حَقٌّ
Қадимий 25	قَدِيمٌ، عَرِيقٌ
Энг қадимий 39	أَقْدَمٌ
Қаерда 24.5.29	أَيْنَ
Қайнотаси 22	حَمْ
Қайтмоқ 20	رَجَعٌ ، عَادَ
Қайси 7	أَيْ، أَيْةٌ
Қалам 24.45	قَلَمٌ (أَقْلَامٌ)
Қалин 21	كَيْفٌ
Қандил 11	ثُرَيَا (ثُرَيَّاتُ)، لَجْفَةٌ (لَجْفَاتُ)
Қани 7	أَيْنَ
Қанча 7	كَمْ
Қарорни 38	قَرْأَزٌ
Қатнашдилар 38	إِشْتَرَكٌ
Қаттиқ	صُلْبٌ
Қаттиқроқ 39	أَصْلَبُ، أَشْدُ تَصَلِّبًا
Қаттиқ оғримоқ	إِسْتَدَ الْوَجْعُ، وَجَعَ وَجْعًا شَدِيدًا
Қачон 20.42.7	مَهَى
Қатъян ман қилинмоқ 34	مَنْعَ مَنْعًا بَاتِنًا
Қахрамон 14	بَطْلٌ
Қибтий 45	قِبْطِيٌّ
Қидирмоқ 42	بَحْثٌ ، طَلَبٌ
Қиз 46.21	بِنْتُ (بَنَاتُ)
Қийин 33	صَعْبٌ
Қийинчилик 37	صُعُوبَةٌ
Қилмадилар 42	فَعَلَ
Қишлоқ 47	قَرْيَةٌ (قُرَى)، رِيفٌ (أَرْيَافٌ)

Қовун 7,12,19	شَمَّامٌ، بِطْيَخٌ أَصْفَرُ
Қовурилган 17	مَقْلِيٌّ
Қозон 18	قُدْرٌ (قُدُورٌ)
Қорамол 20	بَقَرَةٌ
Қора соч 37	أَسْوَدُ الشَّعْرِ
Қохира 45	الْقَاهِرَةُ
Қулупнай 12	فَرَأْوَلَةٌ
Қунт 41	جَهْدٌ، عَزْمٌ
Қурилмоқ 31	بُنْيَ
Қурмоқ 36,36	بَحَى
Қуръон 47	الْقُرْآنُ الْكَرِيمُ
Қуръон ўқиши 36	تِلَاءُهُ الْقُرْآنِ
Қүш 20	طَيْرٌ (طُيُورُ)
Қўй	كَبْشٌ (كُوشٌ)، حَرْوَافٌ (خِرَافٌ، خِرْفَانٌ)
Қўйилмоқ 31	وَضْعٌ
Қўл 31	يَدٌ (أَيْدِي)
Қўрқоқ 37	خَوَافٌ
Қўшни 39	مُجَاوِرَةٌ
Қўшнимиз 21	جَارٌ (جِيرَانٌ)
F	
ғайратли 20	نَسِيطٌ (نُشَطَاءُ)
X	
Ха 8,25,17,5	نَعَمْ
Хадис 47	حَدِيثٌ (أَحَادِيثٌ)
Хадислар тўплаш 47	جَامِعُ الْأَحَادِيثِ
Ҳажм 44	سَعَةٌ
Ҳаж қилмоқ 47	حَجَّ
Ҳайвонлар 20	حَيْوَانٌ (حِيُوانَاتُ)
Ҳайвонот боғи 34,20	حَدِيقَةُ الْحَيْوَانَاتِ
Уй ҳайвонлари 20	حَيْوَانَاتُ الْإِلَيَّةِ
Ҳайит 23	عِيدٌ (أَعْيَادٌ)
Ҳам 23,20,21,23,29,19,18	أَيْضًا

Хамма 19,43,20,40	جَمِيعٌ، كُلٌّ
Хаммом 17	حَمَامٌ
Хар 46	كُلٌّ
Харгиз 41	لَنْ
Хар хил 20	مُخْتَلِفٌ، مُسْتَوْعٌ، مُخْتَلِفُ الْأَنْواعِ
Харорат 34	حَرَارَةٌ
Бир ҳафта 19	أَسْبُوعٌ (أَسَابِيعُ)
Хафталик 38	أَسْبُوعِيٌّ
Хақида 25	عَنْ
Хижрий 47,47	هِجْرِيٌّ
Хикоя 38	حِكَايَةٌ، قِصَّةٌ (قِصَّصٌ)
Хиндистон 20	الْهِنْدُ
Хисоб 47	حِسَابٌ
Хисобланмоқ 47	إِعْتَبَرَ
Ховли 44	دَارٌ
Хозир 31,46	الآنَ
Худуд 45	مِسَاخَةٌ، حُدُودٌ
Хузурида 24	عِنْدَ
Хурмат қилиш 33	تَوْقِيرٌ
Хурмат қилмоқ 40	إِحْتَرَمَ، أَكْرَمَ

МУНДАРИЖА

Сүз боши.....	2-4
Товушлар тизими ва ёзув	
1- §. Товушлар таснифи.....	5-6
2- §. Араб ёзуви хусусиятлари.....	7-8
3- §. «ب», «ت», «ث» ҳарфлари.....	9-10
4- §. Унлилар.....	10-12
5- §. «د» ва «ذ» ҳарфлари	13
6- §. «ر» ва «ز» ҳарфлари.....	13-14
7- §. “Шадда” белгиси.....	14
8- §. «س» ва «ش» ҳарфлари.....	15
9- §. Сүзлар таснифи.....	15-16
10- §. Танвинлар.....	16
11- §. «ڻ» ҳарфи.....	16-17
12- §. «ڦ» ҳарфи.....	17
13- §. «ڦ» ҳарфи.....	18-19
14- §. «ڱ» ҳарфи.....	19-20
15- §. Бүғин	20-21
16- §. «ڻ» ҳарфи.....	21
17- §. Лигатура.....	21
18- §. Үрғу.....	22
19- §. «ڻ» ҳарфи.....	22-23
20- §. «ڻ» ҳарфи.....	24-25
21- §. «ڻ» ҳарфи	25
22- §. «ڻ» ҳарфи.....	26-27
23- §. «ڻ» ҳарфи.....	27-28
24- §. «ڻ» ҳарфи.....	29-30
25- §. «ڻ» (та марбута) ҳарфи.....	30-31
26- §. «ڻ» ҳарфи	32-33
27- §. «ڻ» ҳарфи.....	33
28- §. «ڻ» ҳарфи.....	34-35

29- §. «ض» ҳарфи.....	35-36
30- §. Сўз охиридаги ундошлар талаффузи	36
31- §. «ط» ҳарфи	37-38
32- §. «ظ» ҳарфи.....	38-39
33- §. Сўз охиридаги үнлилар талаффузи.....	39-40
34- §. «ء-ҳамза » белгиси. Мадда белгиси	40-41
35- §. Ҳамза турлари.....	41-42
36- §. «Абжад» тартиби.....	43
37- §. Ассимиляция-идғом.....	43-44
38- §. Аниқлик ва ноаниқлик.....	44-45
39- §. «ال » артиклиниң ҳамзаси.....	45-46
40- §. Шамсий ва қамарий ҳарфлар.....	46
<u>ГРАММАТИКА</u>	
1- §. Ўзак ва негиз.....	47-49
2- §. Сўз вазнлари.....	49-50
3- §. Грамматик жинс.....	50-53
4- §. Иккилик сон.....	53-54
5- §. Кишилик олмошлари (الضمائر).....	55-56
6- §. Гап турлари.....	56-57
7- §. Сўроқ гаплар.....	57-60
8- §. Кўплик сон – الجمْع	61-63
9- §. Келишиклар-الإعراب	63-64
10- §. Кўмакчилар-الجُرْب	65-67
11- §. Кўмакчили сўзларнинг гапдаги вазифалари.....	67-68
12- §. Аниқловчи	68-70
13- §. Кўрсатиш олмошлари ..... أسماء الإشارة	70-72
14- §. Ажратувчи олмош	73-74
15- §. Феъл	74-76
16- §. Феъл замонлари	76-78
17- §. Феъл-кесимли гаплар	78-80
18- §. «لَيْسَ » кўмакчи феъли	80-83
19- §. «كَانَ » кўмакчи феъли	83-84
20- §. Мослашмаган аниқловчи	84-87
21- §. Изофа биримасининг икки тури	88
22- §. Изофа занжири	89-90
23- §. Бирима олмошлар	91-94

24- §. Бирикма олмошларнинг бирикиш хусусиятлари	94-96
25- §. Исламнинг келишикларда турланиши ҳақида	97-99
26- §. Ундалма - المَدِي	99-104
27- §. Феълларнинг ҳозирги-келаси замони ..... الأفعال المضارعة	104-105
28- §. Феълларнинг ҳозирги-келаси замон шаклида тусланиши.....	105-107
29- §. Ҳозирги-келаси замон феълларининг хусусиятлари ...	107-110
30- §. « ڪان » қўмакчи феълининг бошқа феъллар билан ишлатилиши ...	110-113
31- §. Феълларнинг аниқ ва мажхул даражалари	114-117
32- §. Масдар	117-120
33- §. Масдарларнинг ишлатилиши	120-122
34- §. Мағъул мутлақ	122-124
35- §. Сифатдошлар	125-127
36- §. Сифатдошларнинг ишлатилиши ҳақида	127-129
37 –§. Сифатларнинг хусусиятлари	129-131
38- §. Нисбий сифатлар	132-134
39- §. Сифат даражалари	134-137
40- §. Эгага таъсир қилувчи юкламалар	138-141
41- §. Эъроб – الإعراب . Насб ҳолати	141-145
42- §. Феълларнинг жазм ҳолати (шарт майли) ..... حالت الجزم	145-150
43- §. Буйруқ майли – صيغة الأمر	150-153
44- §. Саноқ сонлар.....	154-158
45- §. Саноқ сонлар (давоми).....	158-162
46- §. Тартиб сонлар.....	162-164
47 – §. Вақтни ифодалаш.....	164-167
Иловалар	
Араб мамлакатлари.....	168-169
Араб мамлакатлари	
харитаси.....	170
Араб ёзувларидан	
намуналар.....	171
Жадваллар.....	172-186
Арабча ўзбекча луғат.....	187-226
Ўзбекча арабча луғат.....	227-242
Мундарижа.....	243-244